

J. Manuel  
Bernat Agustí (ed.)



TERTULIA  
DEL PORTAL  
*almassora*

TERTÚLIA  
DEL PORTAL  
*almassora*

  
UNIVERSITAT  
JAUME I

1895

1895  
A 200  
1895  
1895

Col·lecció «Summa»  
Sèrie Humanitats. Núm. 3

LA TERTÚLIA DEL *P*ORTAL

1991 -1995  
Quatre anys de xarrades

UNIVERSITAT JAUME I  
BIBLIOTECA



1001372961



UNIVERSITAT  
JAUME·I



BIBLIOTECA DE LA UNIVERSITAT JAUME I. Dades catalogàfiques

La **TERTÚLIA** del Portal : 1991-1995 quatre anys de xarrades / [Josep Sorribes ... (et al.) ; próleg José M. Bernat ]. - Castelló de la Plana : Publicacions de la Universitat Jaume I, D.L. 1996

116 p. ; 21 cm (Summa. Sèrie Humanitats ; 3)

ISBN 84-8021-072-9

I. Debats. I. Sorribes, Josep, coaut. II. Bernat, José M., pr. III. Universitat Jaume I (Castelló). Publicacions de la Universitat Jaume I, ed.

088

Cap part d'aquesta publicació, incloent-hi el disseny de la coberta, no pot ser reproduïda, emmagatzemada ni transmesa de cap manera ni per cap mitjà (elèctric, químic, mecànic, òptic, de gravació o bé de xerocòpia) sense autorització prèvia de la marca editorial.

© 1996 by Publicacions de la Universitat Jaume I

Imprès per Imprenta Nicolau  
L'Alcora, 171 - 12550 Almassora

Dipòsit Legal: CS-62-96  
I.S.B.N.: 84-8021-072-9



---

---

# PRÒLEG

---

---

LA TERTÚLIA DEL PORTAL començà el seu camí pel maig de 1991 amb temes polítics, abans de les eleccions municipals; després va continuar amb tot tipus de temes. Però no en quedava constància en cap lloc, perquè no es feia un resum de la xarrada.

Gràcies a la idea de confeccionar un xicotet resum de cada tema i una biografia del conferenciant i després d'haver passat ja quatre anys, es va tenir la pensada de recopilar-les totes en aquest volum.

Cal dir que sense la col·laboració dels conferencians no s'haguera pogut portar a terme aquesta publicació. Gràcies, doncs, a la participació de totes les persones que hi han intervingut, ha pogut eixir a la llum aquest llibre.

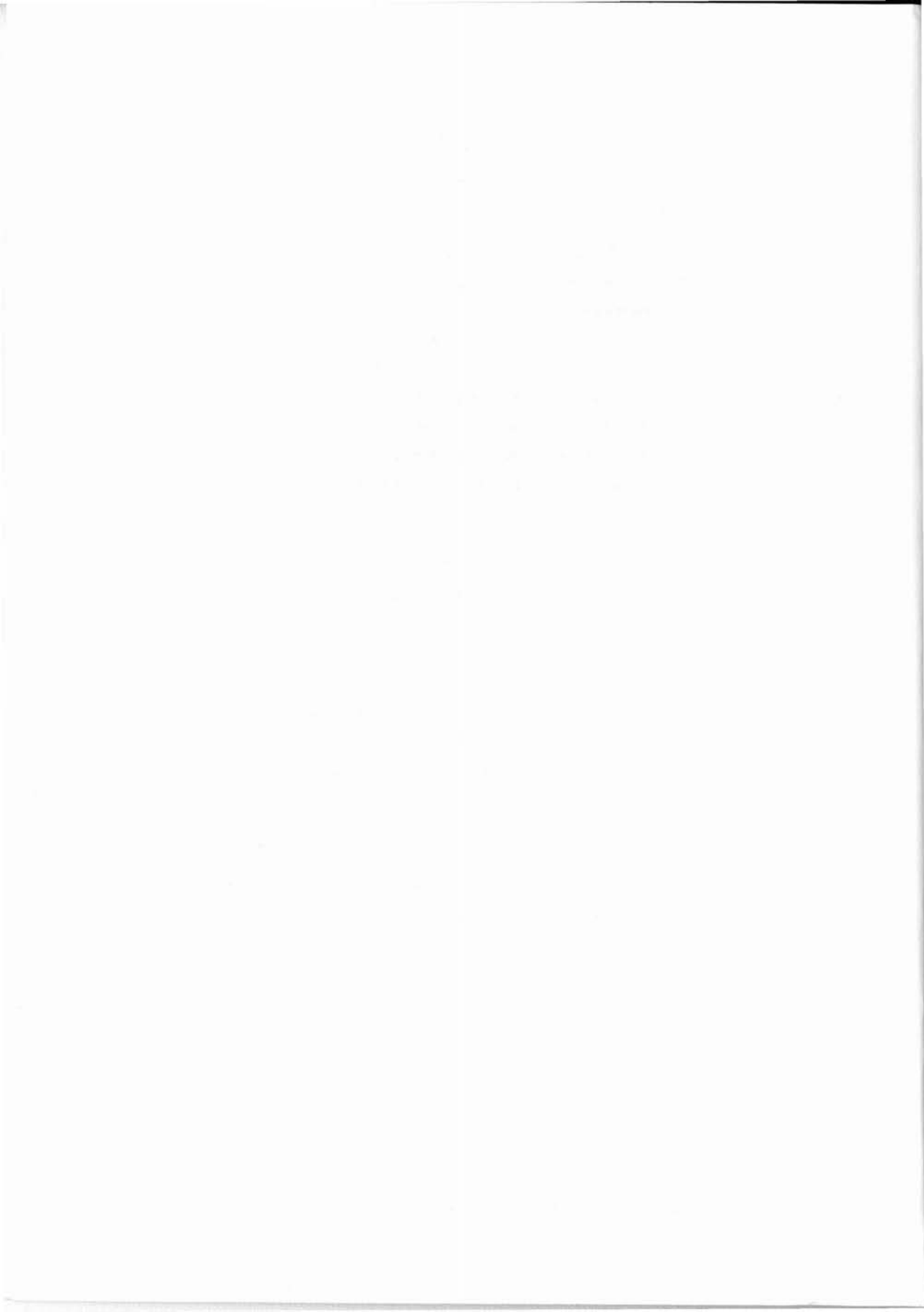
Als contertulians que hi assisteixen normalment, els hem de donar les gràcies, ja que si no fóra per ells, faria ja temps que la TERTÚLIA hauria desaparegut.

Per finalitzar, cal fer una menció especial a la Caixa Rural d'Almassora per tota la col·laboració que ens ha prestat al llarg de tota la vida de la TERTÚLIA, en la cessió dels locals tant per a les xarrades com per a les exposicions, pel suport econòmic,... i a la Universitat Jaume I per haver editat aquestes actes.

Gràcies també als possibles lectors d'aquesta recopilació; esperem que si tots vosaltres feu el favor, puguem, d'ací quatre anys més, poder fer una cosa semblant.

JOSÉ M. BERNAT

*Almassora, desembre de 1995*



---

---

*I*NTRODUCCIÓ

---

---

*A*L'ABRIL DE 1991 UN GRUP DE PERSONES de diverses professions i edats iniciaren una sèrie de tertúlies sobre temes variats. La tertúlia s'anomena LA TERTÚLIA DEL PORTAL i ens reunim quinzenalment els dilluns a les 22 hores al Saló dels L'auradors de la Caixa Rural Sant Josep d'Almassora.

S'hi tracten tot tipus de temes, tant locals com d'interès general, com ara científics, històrics, ecològics, turístics, agraris, etc.

La temàtica que s'ha de tractar en les tertúlies és suggerida pels mateixos contertulians, invitant les persones especialistes en el tema, les quals fan una breu xarrada i, a continuació s'inicia la tertúlia en la qual tots els assistents poden intervenir. No es tracta d'una conferència per part de la persona invitada, ja que en qualsevol moment es pot interrompre l'invitat sol·licitant-li algun aclariment per fer més amena la reunió.

La tertúlia és oberta a tots. Volem reiterar la invitació perquè tots hi participen i suggerescun temes interessants. Es pretén que qualsevol persona experta en un tema tinga la possibilitat d'exposar-lo a la nostra tertúlia.

Comptem amb un nombre fix de contertulians, encara que en alguns temes concrets solen assistir altres persones interessades en el tema del dia.

Cal fer menció als temes locals en què persones expertes ens han informat sobre aspectes que desconexíem totalment i que hem après de molt bon gust per tractar-se de coses que a tots ens afecten.

Les matèries exposades fins ara figuren a l'índex.

En una primera etapa de la vida de la tertúlia, com dèiem al pròleg, no es feia un resum i és per això que no figuren en el llibre. Aquestes xarrades foren:

*Partits polítics que es presentaven a les eleccions municipals.* Abril-maig de 1991.

*Balanç del seu període com a alcalde,* José Manuel Escuriola. Arquitecte. Ex-alcalde. Juny de 1991.

*Cent dies d'oposició municipal.* PSOE, CDS, UPV. Novembre de 1991.

*Cent dies de govern municipal.* PP. Novembre de 1991.

*Eixida al riu Millars per veure la problemàtica mediambiental.* Desembre de 1991.

En finalitzar cada temporada i en el mes de juny, els membres de la tertúlia ens reunim per a fer balanç de l'any i planificar el propinent.

LA TERTÚLIA també organitza altres activitats. Fins ara hem anat en bicicleta al riu Millars i hem vist la planta potabilitzadora d'aigües residuals.

Hem visitat la fàbrica de Porcelanosa i hem vist tot el procés i el personal d'aquesta gran i important fàbrica de ceràmica.

LA TERTÚLIA DEL PORTAL ha donat la seua xicoteta col·laboració al compromís adquirit pels almassorins de recollir el poble bosnià. Del 13 al 21 de febrer de 1993, i a la sala d'exposicions de la Caixa Rural de Sant Josep d'Almassora, amb el lema «Almassora ajuda el poble de Bòsnia», s'exposaren 150 dibuixos dels pintors almassorins Agustí, Agut, Castell, Clausell, Mingol i Pesudo. Els dibuixos foren donats desinteressadament pels autors. Les 650.000 pessetes recollides representen una ajuda supletòria al poble necessitat.

L'any 1993, i des de l'1 fins al 9 de maig, va tenir lloc la Primera Exposició Urbana titulada «Fotos urbanes: Ahir i hui d'Almassora». Es presentaren fotos antigues i la corresponent foto moderna. Les fotos actuals foren realitzades per Gilberto Membrado. L'exposició va tenir lloc als salons de la Caixa Rural Sant Josep d'Almassora.

Les fotos de l'exposició foren comentades posteriorment, en dues sessions, després de projectar-les en diapositives. Han quedat arxivades i és un material didàctic que poden aprofitar els mestres a les escoles. Editar un llibre de les millors fotografies és la meta a llarg termini.

També s'ha col·laborat en l'exposició fotogràfica de les cases del Maestrat, organitzada per l'Associació Arqueològica Llansol de Romaní de Castelló, al febrer de 1994.

De l'1 al 7 de maig de 1994, s'exposà la Segona Mostra de Fotografia titulada «50 anys ... no són res...» i que girà al voltant de la vida social.

Hem començat la tasca d'editar un llibre que comentarà tot el més rellevant ocorregut a Almassora durant el primer terç de segle.

Del 3 a l'11 de desembre de l'any 1994, s'ha fet l'exposició de Juguets Antics, d'abans de l'aparició del plàstic, procedents de la col·lecció de Joaquim Arenós.

De l'1 al 7 de maig de 1995, es va exposar la Tercera Mostra de Fotografia titulada «Anys i treballs», sobre el treball almassorí.

També es comentaren les diapositives de les fotos en una sessió, on el públic assistent podia aportar qualsevol precisió que feia el comentarista.

Aprofitem l'ocasió per a animar a tothom perquè ens faça arribar fotos i suggeriments d'altres temàtiques per a properes manifestacions culturals.

Almassora, desembre de 1995

## HISTÒRIA D'ALMASSORA

CONFERENCIANTS: JOSEP SORRIBES; FRANCESC AGUT; PROFESSOR DE EGB I SECUNDÀRIA I ADVOCAT

*J*OSEP SORRIBES I DOÑATE ÉS MESTRE D'ESCOLA en exercici, músic i aprenent de poeta. Professionalment treballa al Col·legi Públic "Herrero" de Castelló de la Plana. És llicenciat en Filologia per la Universitat de València.

Des de fa anys, conjuntament amb Francesc Agut, dedica part del seu esforç i temps lliure a la investigació i divulgació de temes relacionats amb la història d'Almassora, costums, personatges il·lustres, evolució social, cultural, econòmica i urbana, etc. En aquesta línia, tots dos són autors de l'opuscle *Un rei i un poble* editat l'any 1982, a càrrec de l'Il·lm. Ajuntament, amb motiu de la inauguració de l'estàtua del Rei En Jaume, situada a la plaça que porta el seu nom. També és autor d'altres escrits, publicats en diverses revistes locals i comarcals.

En l'àmbit universitari i en la seua especialitat acadèmica, es podrien remarcar alguns estudis sobre l'origen i la significació del topònim "Almassora" (XVI Col·loqui de la Societat d'Onomàstica) sobre les particularitats de la forma de parlar dels almassorins, sobre la puresa del lèxic que empraven els nostres avantpassats (segons es desprèn de les enquestes realitzades i de l'anàlisi de diversos documents històrics nostrats) i sobre la funció, directrius i didàctica de l'ensenyament de la gramàtica.

En l'actualitat, a banda d'altres projectes, treballa en l'elaboració de la seua tesi doctoral ("Almassora: onomàstica vària"), on, a banda de certes consideracions de caràcter lingüístic, fa un estudi històric i actual de la toponímia i antroponímia local.

Francesc Agut i Beltran és llicenciat en Dret per la Universitat de València. Fill de Paco el Manyà, és i es considera almassorí per les quatre cares.

Professionalment exerceix d'advocat. En conseqüència, l'atenció al seu bufet ocupa, naturalment, la major part dels seus quefers quotidians, repartits entre funcions d'orientació i assessorament jurídic als clients, i l'estudi, seguiment i actuacions pròpies dels casos en què intervé com a lletrat.

Això no obstant, sempre que la dedicació diària li ho permet, procura reservar un cert temps per al conreu de les seues aficions més notables: l'agricultura, practicada com a continuació d'una activitat familiar inveterada, la lectura, la música i la investigació i difusió de tota mena de qüestions que guarden alguna relació amb la història, la cultura i l'evolució socio-econòmica de la nostra terra.

Conjuntament amb Josep Sorribes, és co-autor d'una obreta (*Un rei i un poble*) que dona a conèixer una sèrie de documents essencials per a la comprensió de la història almassorina de la baixa edat mitjana. A banda, altres articles, difosos en distints mitjans.

Actualment s'ocupen a completar diversos treballs, tots en avançat procés d'elaboració, entre els quals es podria remarcar un recull d'antics privilegis locals, un estudi exhaustiu sobre els regs històrics de la part esquerra del Millars, un opuscle sobre el Teatre Serra, i diverses biografies de personatges almassorins (l'ambaixador Beltrán, la cantant Herminia Gómez, el mestre F. Agut, etc.).

### INTRODUCCIÓ

D'entrada, hem de dir que el títol amb el qual s'anuncia la nostra intervenció, «Història d'Almassora», és excessivament pretensió. Nosaltres, en tot cas, l'única cosa que podem fer, és donar a conèixer les quatre pinzellades que configuren la nostra «Hipòtesi de treball» sobre el tema; és a dir, una visió particular, revisable, modificable, ampliable, etc., condicionada per una sèrie d'inconvenients, tals com:

## 1.1.- Escassa nòmina de restes arqueològiques

Tot i haver «patit» una transformació agrària i urbana semblant a la dels pobles veïns, hem conservat poques coses. Tanmateix, no es tracta, ara i ací, de buscar culpes, sinó de constatar un fet: en general, tant dins com fora, no hem tingut una «elit política o intel·lectual» que es preocupara, de veres, per la investigació i conservació dels vestigis de la cultura autòctona.

Una prova: la majoria de nosaltres, de menuts, hem anat a escola al «Cardenal Cisneros», on estudiàvem —en castellà, és clar— «El hombre prehistórico, los primeros pobladores de España, los iberos, los romanos, los árabes... Aníbal, Viriato, Almanzor... la Dama de Elche, el acueducto de Segovia, la mezquita de Córdoba...» Ara bé: A qui li van dir que tots aqueixos pobles i cultures també es donaren al nostre terme?... O que a un tir de pedra teníem restes d'un poblat de l'Edat del Bronze, o que al costat de la reixa del rector hi havia «una pedra» on no s'havien afinat les trompes, o que teníem restes d'un castell i d'un torrelló... A nosaltres, cert que no.

## 1.2.- No tenim arxiu històric

Un indicador més, de la ja mencionada «despreocupació»; la que ara ens obliga a espigolar on Déu ens dona a entendre. I finalment,

## 1.3.- No hem promocionat prou el nom del nostre poble

En conseqüència, no és estrany que la majoria dels «autors del ram» i, fins i tot, alguns organismes oficials, ignoren sistemàticament l'existència d'Almassora. Això, si no ens la fagociten (i no sabem què és pitjor). Podríem citar dotzenes d'exemples sobre això: des de la falta de senyals viaris que n'identifiquen la presència, fins a la simple omisió/substitució, quan sembla evident que caldria fer-ne esment en un llibre de geografia, en un prospecte d'informació turística, en un comunicat meteorològic...

El cas és que aquest cúmul de circumstàncies ens situa en un cercle viciós: per falta d'interès (entre d'altres raons), Almassora no disposa d'un corpus bibliogràfic presentable, com és el cas d'altres pobles. Conseqüentment, davant la manca d'arxiu i l'escassetat de materials publicats, les actuals generacions d'investigadors poden pensar que el pes específic del lloc no dona, per exemple, per a enllestir una tesi doctoral o de llicenciatura; o, si més no, vistes les possibilitats, suposen que les condicions de sortida els seran més favorables en altres latituds i fan mutis pel fòrum.

En resum: si mala és la penúria, encara pitjors poden ser, si cap, els seus auguris... Total: com és evident, si els almassorins, institucions al cap, no sembren... quines collites pot oferir el nostre poble?

## 2. APUNTS SOBRE LA PREHISTÒRIA

En parlar de la prehistòria d'Almassora, cal estendre el topònim a totes les terres que hui formen el nostre terme, ja que el antics pobladors que l'habitaven hi vivien disseminats.

Hem de confessar que no sabem ben bé quants anys fa d'això. Potser centenars de milers... En qualsevol cas, hi tenen la paraula el geòlegs, els antropòlegs, els biòlegs, els historiadors... Només tenim una cosa bastant clara: que el riu de Millars, primer per la cacera i la pesca, i més tard pel reg, ha estat sempre l'eix entorn al qual s'han agrupat les diferents civilitzacions que hi esmentarem.

Cal advertir, de tota manera, que només ens limitarem a fer una mena d'inventari de les restes arqueològiques que han estat objecte d'alguna publicació, o que hem vist nosaltres directament:

## 2.1.- Antiguitat més remota

2.1.1.- Les deixalles més antigues, testimonis de l'anyenca presència humana al nostre terme, foren trobades pel professor En Francesc Esteve (1924). Es tracta d'una sèrie d'instruments lítics, fets pels homes del Paleolític Superior (entre 35.000 i 10.000 anys a.C.), que vivien a la vora del riu (foren presentades al IV Congrés Internacional de l'INQUA).

2.1.2.- El mateix Dr. Esteve descobrí un jaciment mesolític, prop de l'assut d'Almassora i Castelló, en el qual va trobar gran quantitat de petxines i caragols marins. L'arqueòleg En Josep Aparicio el situa pels volts de l'any 7.000 a.C.

2.1.3.- Sens dubte, les citades troballes havien pertangut a diferents grups nòmades, dedicats a la caça, a la pesca i a la recol·lecció de fruits silvestres. Segurament, encara tardarien tres o quatre mil anys a practicar l'agricultura i a convertir-se en sedentaris.

Sobre aquesta qüestió, En Norbert Mesado i Na Carme Olària, arqueòlegs, ens donen notícia del fet que, arran d'unes excavacions clandestines, allà pels anys seixanta, foren descoberts uns enterraments situats a la pedrera del riu, enfront de l'ermita de la Mare de Déu de Gràcia, on aparegueren collars i moltes puntes de fletxa. Posteriorment, el professor Esteve hi va trobar una xarxa de pescar quasi intacta.

## 2.2.- Cultura del Bronze Valencià

Els col·lectius humans d'aquesta època (2.000 - 800 a.C.) vivien en poblats que edificaven en llocs elevats i fortificats, dels quals en tenim mostres al llarg de la pedrera del riu. Normalment, aprofitaven, per un costat, la protecció natural que suposava el propi tall de la llera fluvial, mentre que la resta era defensada mitjançant la construcció d'uns paretons ben grossos, fets amb pedra del terreny. Hi farem menció dels vestigis més importants:

2.2.1.- El nucli del Torrelló, al límit amb el terme d'Onda, d'on s'ha recuperat molta ceràmica.

2.2.2.- L'esmentat jaciment de l'assut, on N'Esteve va trobar ceràmica i sílex pertanyents a l'època.

2.2.3.- El Castell Vell, sens dubte el conjunt més important, d'on tenim diverses notícies, publicades, entre altres, pel pintor J.B. Porcar i pel professor Esteve (1924: algunes destrals de basalt, martells de diorita, fulles de sílex per a corbelles i un motlle destinat a la fabricació de destrals de bronze).

Convé dir que l'any 1982, en atenció a la importància històrica del solar del Castell, i en vistes a la seua protecció, férem una al·legació al Pla General d'Ordenació Urbana. De la mateixa manera, hi promoguérem unes prospeccions d'urgència, dirigides pel Servei d'Arqueologia de la Diputació Provincial, en les quals col·laboraren l'Associació Cultural «La Vila-roja» i la castellonense «Llansol de Romaní». Cal dir, no obstant això, que la nostra intervenció només va servir perquè es considerara protegida una xicoteta franja, a la mateixa vora del riu. La resta de l'alter, dissortadament, fou aplanada i malmesa...

Ai, Almassora, Almassora... qui t'havia de dir que el teu vell solar pairal, entre la frustració d'uns pocs i la passivitat de la majoria, acabaria en terreny auxiliar d'una indústria fustera.

## 2.3.- Cultura dels «Camps d'urnes»

Cap al segle VIII a. de C., grups de procedència indo-europea ocuparen part del nostre terme, on deixaren rastres de la seua cultura, caracteritzada, principalment, pels seus costums funeraris: incineraven les restes mortuòries dels seus familiars i n'enterraven les cendres en urnes de ceràmica.

El cas és que, al 1927, en arrabassar un garroferal ubicat a la partida del Boverot, prop del Torrelló, aparegueren mostres de les citades urnes, dins d'unes sitges. Assabentat de la troballa el Dr. Tuixans, metge de Vila-real, les va recuperar i les va donar al Museu Arqueològic de València, on són en l'actualitat.

## 2.4.- Cultura ibèrica

Entorn al segle sisè a. de C. va entrar al nostre terme la cultura ibèrica, una nova forma de vida amb influències orientals (fenicis, cartaginesos i grecs). Les circumstàncies de l'època els obligaven a continuar establerts en llocs elevats i fortificats. Per tal motiu —cosa que passa pertot arreu— la nòmina dels jaciments ibèrics és una repetició dels ja citats en l'apartat 2.2.

2.4.1.- El tell ibèric més important del nostre terme és el del Torrelló. Josep M. Doñate i Gabino Secades, entre altres, feren unes primeres prospeccions arqueològiques, fruit de les quals hi trobaren gran quantitat de ceràmica decorada i peces de ferro (Conf. «I Mostra de Documentació i Arqueologia Almassorenca»). Més recentment, l'arqueòleg almassorí En Gerard Clausell ha dirigit una excavació exhaustiva, que n'ha propiciat molta més informació.

2.4.2.- El solar del Castell Vell, d'on han estat recuperats diferents vestigis de l'època, és també una mostra notable de la cultura ibèrica desenvolupada al nostre poble.

2.4.3.- Darrerament, segons ha publicat l'historiador Norbert Mesado, han aparegut diverses deixalles de factura ibèrica més amunt de Santa Quitèria, i també, prop del Caminàs.



### 3.- ALMASSORA, DURANT LA DOMINACIÓ ROMANA

El fet que quan apareix el nom d'Almassora, tot el món s'imagina un context musulmà (allò tan generalitzat d'*Almazora, gentil y mora*), suposa una flagrant deformació de la realitat històrica almassorina; o, si més no, una perspectiva incompleta i parcial.

Per un costat, ja hem parlat de la inequívoca presència de diferents pobles prehistòrics a les nostres terres. Doncs bé: de manera semblant, tenim suficients elements d'informació, que ens autoritzen a afirmar que, dins del nostre actual terme, existien diferents nuclis poblacionals, entre els quals n'hi havia un, de relativa importància: l'Almassora romana. Vegem, telegràficament, les proves que hi podem aportar:

#### 3.1.- Documents epigràfics indiscutibles

3.1.1.- S'han trobat tres làpides funeràries, inventariades i comentades per diferents autors, una de les quals es conserva encara a la paret de l'església. Evidentment, això, dit en sec, no significa gran cosa. Tanmateix, només que hi reflexionem a la llum d'un criteri estadístic (amb totes les reserves que fan al cas), la nostra opinió guanyarà en pes:

a) Dels cent-cinquanta pobles que integren la província de Castelló, només n'hi ha vint-i-quatre que presenten documents epigràfics romans. I més encara: si els ordenem segons el nombre de troballes, Almassora, amb tres, n'és el novè.

b) Referint-nos a tota la Comunitat Valenciana, només hi ha vint-i-un pobles que presenten més de tres esteles. A continuació, tenim el cas d'Almassora, en les mateixes condicions que uns altres sis.

3.1.2.- Tenim inventariada una moneda de l'època de l'emperador Claudi (41-54 d.C.), trobada a un hort de la Vila-roja.

#### 3.2.- Testimonis anepigràfics evidents

3.2.1.- Existència d'un carregador marítim a la nostra costa, on s'han trobat diversos materials de l'època (àmfores vinàries, escandalls, claus i lingots de ferro, una àncora, un fragment d'un *dolium*, etc). Tots aquests apareixen ressenyats a les Actes del VI Congrés Internacional d'Arqueologia Submarina (Cartagena, 1982) i foren exposats, el mateix any, en la I Mostra de Documentació i Arqueologia Almassorenca, que fou organitzada per nosaltres (i dedicada al malaurat amic Gabino Secades), amb la col·laboració del Dr. Esteve, Josep M<sup>e</sup>. Doñate, l'Agrupació Cultural «La Vila-roja», el grup «Escorpa», etc.

3.2.2.- Mostres de contruccions ciclòpies romanes al Castelló, un poc més amunt, gran quantitat de «tegulae» (segons l'amable comunicació personal d'En Francesc Esteve).

3.2.3.- Restes de «centuriacions», estudiades, entre altres, pel Dr. López Gómez.

3.2.4.- Presència d'un parell d'importants artèries de comunicació: la Via Augusta (pel camí dels Hostalassos) i la Via del Litoral (pel Caminàs de Sant Antoni).

#### 3.3.- Fets que reclamen una més exacta verificació

3.3.1.- Presumible existència de diferents vil·les rurals romanes, ubicades al nostre terme (troballes disperses).

3.3.2.- Un important sistema de reg, construït a la vora esquerra del Millars i de la Rambla, en part visible encara. (Cal afegir que hem tingut l'oportunitat d'estudiar un tram «desaparegut», abans que no restara negat per l'aigua embassada al «Pantanet de Santa Quitèria»).

3.3.3.- Presència d'una mansió viària, anomenada Sebelaci o Sepelaco (segons quins documents consultem), antecedent directe de l'Almassora medieval i moruna.

3.3.4.- El propi topònim: Almassora, provinent del baix llatí «*Mansura/Massura/Maçura*» (precedit de l'article àrab «*Al-*»), que vol dir (segons pensem nosaltres) «La Mansió».

### 4.- ALMASSORA, DURANT EL PERÍODE MUSULMÀ

En primer lloc, cal dir que, a causa de la inexistència de documents coetanis referits al nostre poble, així com a la desaparició de les construccions rurals, lògicament precàries, sabem poques coses concretes, particulars i objectivament verificables, referides a l'Almassora moruna. Això no obstant, podem constatar-ne algunes. Per exemple:



4.1.- Qüestions ben contrastades

4.1.1.- A l'època a la qual ens referim, cal interpretar el substantiu «terme» com un concepte de caràcter sòcio-econòmic. En aquesta tessitura, la delimitació del d'Almassora, que només incloïa terres del secà, no coincidí amb l'actual.

4.1.2.- Com hem dit i publicat en reiterades ocasions, l'antic poble musulmà no estava ubicat a l'emplaçament hodiern, sinó al Castell (a la vora del riu i del camí de València a Tortosa).

4.1.3.- A banda del nucli principal, n'existien uns altres (inclosos els corresponents cementeris), disseminats per les terres del nostre actual terme: al Torrelló, a la Vila-seca, al molí Batà (dit de «Benafalil»), a Vilamoncarro, al Caminàs, a Sant Josep...

4.1.4.- Les aigües del Millars i de la Rambla, captades des d'un assut situat enfront del Castell, eren distribuïdes a través de l'antiquíssima xarxa de recs romans, eixamplada pels terratinents sarraïns.

4.1.5.- El seu topònim (d'arrel llatina, segons la nostra opinió), per més que s'haja dit i escrit, no té absolutament res a veure amb l'antropònim Almansor.

4.2.- Qüestions on cabria suposar un elevat grau de versemblança

4.2.1.- Almassora, a causa, entre altres raons, de la funció que tenia encomanada (la vigilància i custòdia de la principal artèria de comunicació al seu pas pel Millars, de manera pareguda com a l'època romana li corresponia a la «*Mansio Sebelaci*»), gaudia d'una importància sòcio-política molt superior a la que sol rebre en el conjunt de la historiografia coneguda, on se li sol negar el pa i la sal d'una identitat autònoma, al temps que s'eixampla la categoria de les ciutats voreres.

4.2.2.- No és estrany, en conseqüència, que se li atorgara la consideració de plaça forta, regentada, probablement, per una comunitat de monjos guerrers, tal com sol aparèixer catalogada en diverses publicacions (encara que sense justificar-ne cap motiu); o que el seu estatus polític-militar comportara certes prerrogatives i exempcions fiscals per als seus moradors .

4.3.- Aclariments necessaris

Encara voldríem remarcar, i ho hem de fer, un parell d'avertiments:

4.3.1.- Possiblement, si allargàrem molt les llistes anteriors, pecaríem d'insolvència científica; cosa a la qual no volem exposar-nos. I, finalment,

4.3.2.- Quede ben clar que no pretenem escatimar-li ni un sol gram, al pes que la civilització musulmana va suposar per al nostre poble. Això no obstant, com és evident, cal admetre que la història d'Almassora presenta uns altres capítols, potser d'igual o superior entitat, encara que tal volta menys coneguts. Per consegüent, ací no es tracta de llevar res del que tenim (sempre que haja estat verificat), sinó de conrear i afegir les parts que tradicionalment han estat postergades.

Nota: Si els interessa, hi adjuntem una breu bibliografia bàsica, a la pàgina 109.

## PROBLEMÀTICA DEL MEDI AMBIENT A LA NOSTRA LOCALITAT

CONFERENCIANT: MANUEL CLARAMONTE SERRA. AGRICULTOR. EX-ALCALDE. EMPLEAT DE LA COOPERATIVA

*L*LAURADOR DE TOTA LA VIDA, PER TRADICIÓ FAMILIAR i per vocació, Manolo, atent sempre a la problemàtica de l'agre, ha sabut acumular i combinar l'experiència dels llauradors vells i els coneixements derivats dels moderns estudis i tècniques agrícoles. En tal sentit, des dels temps en què els programes d'actualització anaven a càrrec del PPO o del Servei d'Extensió Agrària, fins als de l'actual Conselleria d'Agricultura de la Generalitat Valenciana, ha realitzat nombrosos cursos de formació professional i està en possessió de diversos diplomes, tals com el de Capatàs Agrícola o el d'Agricultor Qualificat.

És membre fundador i Secretari de l'Associació Local d'Agricultors (integrada en la FEPAC), impulsada, en un principi, per una quinzena de socis. Hui en són més de quatre-cents.

Ha estat membre i president (1964-85) del Consell de la Mútua Agrària d'Almassora, així com conseller (70-75) i vicepresident (75-81) de la Caixa Rural Sant Josep.

També, l'any 1963, va estar elegit regidor de l'Ajuntament d'Almassora, pel terç sindical. Al 1973 va ser nomenat alcalde (el primer de la transició), càrrec que va ocupar fins a les primeres eleccions democràtiques.

Com és evident, la problemàtica derivada de la conservació del medi ambient, referida a la societat almassorina de fa només quaranta anys arrere (i consegüentment, la de les seues institucions municipals), era ben diferent a l'actual: les condicions i les formes de vida dels almassorins de l'època (dedicats majoritàriament a l'agricultura), la configuració de la casa típica de llaurador (on, a banda de les haques, imprescindibles per al transport i la llaurança, solien criar-se animals domèstics per al consum casolà), l'ús quasi exclusiu d'adobs orgànics, el menor nombre d'habitants, l'absència d'indústries, etc., representaven, en conjunt, un plantejament molt més simple de la qüestió que anem a tractar, bé siga des del punt de vista qualitatiu o quantitatiu.

Això no obstant, d'una trentena d'anys ençà, la Corporació Municipal va haver d'emprendre tres qüestions inajornables: la construcció de tot el reticle de clavegueres (de ben difícil consecució, a tenor del rocam que s'estén per tot el subsol del poble i dels mitjans tècnics a l'ús), l'adquisició d'uns terrenys on acumular les deixalles urbanes i, finalment, la construcció d'una depuradora d'aigües negres. Hui ens referirem, principalment, a les darreres. Anem per parts:

Pels volts de l'any 1968, sent alcalde Vicent Claramonte Cantavella, l'empresa FOC («Fomento de Obras y Construcciones») va proposar a l'Ajuntament d'Almassora la instal·lació, dins del nostre terme, d'una planta de tractament i reconversió dels residus urbans...

El Consistori, com a primera providència, va resoldre crear una comissió que estudiara el tema i que n'informara, finalment, a favor o en contra, abans que no es prenguera cap decisió. De moment, uns quants membres de la citada comissió (entre els quals em trobava), viatjàrem a Reus, per visitar-ne una planta model, gestionada per la dita empresa...

Els delegats, a la vista de les instal·lacions, de les tècniques emprades i de la qualitat dels productes reciclats, tornàrem de Reus, convençuts de la conveniència d'accedir a la petició de FOC, ja que, a banda de donar una solució vàlida a un problema que començava a ser important (els inconvenients, tals com les olors eren mínims), podia beneficiar l'agricultura de la zona, la qual podria disposar, a preus realment econòmics, dels corresponents adobs orgànics...

En resum: s'instal·la la referida planta al Pla de Museros i, en un primer moment, tot va prou bé... Tanmateix, al poc de temps, i per diverses raons (algunes de les quals resultaven novedoses), les coses començaren a complicar-se: en primer lloc, l'empresa, pel que fa a la tecnologia utilitzada, no actuava de la forma que cabia esperar; d'altra banda, o potser en conseqüència, el fem que s'obtenia, a causa de la forta pudor, a la presència de vidres molts, etc., no va tenir l'acceptació que s'esperava; i, finalment, la imparable generalització en l'ús del plàstic i les dificultats que implica el seu tractament, va representar un problema afegit...

El cas és que, pels motius que foren (alguns ja els hem apuntat), començaren a aparèixer, contra la Rambla, una sèrie de muntons de fem, sense cap transformació, als quals acabaven botant-los foc, per veure de fer-los amainar com fóra; una operació que, si bufava el vent en direcció al poble, produïa tal pesta que no s'hi podia viure. A més, si plovia, els sucus que es produïen, s'escorrien a la Rambla, amb el consegüent perill de contaminar les aigües dels pous del Pla de Museros i de la partida de Ramonet...

Durant la primavera del 74, sent alcalde qui vos parla, la situació va arribar a un punt insostenible: arran de les contínues i justificades protestes de la població, la Corporació Municipal es va posar en contacte amb l'empresa adjudicatària, per tal de tallar l'abús en què incorria i d'exigir una solució definitiva al problema. De moment, s'optà per una mesura d'emergència: la major part dels fems acumulats foren transportats als clots que, com a conseqüència d'haver-hi tret la grava per a la construcció de l'autopista, havien quedat a vora riu.

Més tard, quan el Centre de Deshidratació de Sub-Productes Pequaris fou traslladat a la seua localització actual, es va construir una claveguera que havia d'anar a parar a la depuradora industrial de les Boqueres (a la baixada de Santa Quitèria). Aleshores, l'empresa FOC, així com Pamesa, s'uniren al projecte. Això no obstant, la citada depuradora no es va dur a terme.

De l'estació depuradora municipal, direm que va ser construïda a principis del 70 i que superava llargament les exigències de l'època. La prova, la tenim en el fet que l'aigua eixia en perfectes condicions. A pesar d'això, al llarg del temps, l'increment de les necessitats ha estat tan gran (tres vegades les previstes, per donar una idea), que ha restat plenament insuficient.

Com a pinzellada anecdòtica, els diré que els autors del projecte no inclogueren el col·lector que empiulava amb tot el sistema de clavegueres que anava a parar al carrer Pilar; com tampoc van preveure que la mencionada planta, per poder funcionar, necessitava un transformador. En conseqüència, l'Ajuntament ho va haver de pagar a banda.

## L'ENERGIA I EL MEDI AMBIENT

CONFERENCIANT: VICENTE CASANOVA CLARAMONTE. SUBDIRECTOR DE LA CENTRAL TÈRMICA

**V**ICENTE CASANOVA és llicenciat en Ciències Químiques per la Universitat de València. També és diplomad en Enginyeria Ambiental per l'Escola Industrial, la qual depén del Ministeri d'Indústria i Energia. Ja va ser premi extraordinari del seu batxillerat elemental i superior, premi provincial de Física de Batxiller Superior i premi de la Fundació Canet lo Blanc, de l'any 1968 al 1969. També va ser el número 3 de la seua promoció en Ciències Químiques (1969 al 1974). Va participar en el programa *Cesta y Puntos*.

Ha participat com a assistent i com a ponent en diversos congressos i seminaris relacionats amb el medi ambient i fonamentalment en l'àmbit de la producció de l'energia elèctrica, on treballa en aquests moments.

Ha realitzat un programa de desenvolupament de directrius, equivalent a un màster d'Economia i Direcció d'Empreses, a l'Institut d'Estudis Superiors de l'Empresa a la Universitat de Navarra.

Ha estat de la Secció Química i Medi Ambient de la Central Tèrmica d'Escombreres, a Cartagena (Múrcia). Ha estat cap de manteniment de la Unitat Territorial de l'Explotació de Múrcia i Alacant, de la Central Tèrmica d'Escombreres i de les centrals hidràuliques del riu Segura i de les estacions transformadores i les línies d'alta tensió de les províncies de Múrcia i d'Alacant. Ha estat cap de l'oficina tècnica de la central tèrmica a Castelló des de 1990 fins a 1992.

Actualment és director de la Central Tèrmica de Castelló i de les centrals hidràuliques del riu Millars. També és membre del Consell Escolar de l'Institut d'Almassora en representació de l'APA i del Consell Escolar Municipal.

L'energia és un factor clau del desenvolupament econòmic dels països, atès que el seu consum és un dels més clars indicadors del nivell industrial i del seu creixement. El fort increment de les demandes d'energia dels últims anys ha comportat un elevat consum de les primeres matèries energètiques i el



consegüent increment en la producció de subproductes associats al procés de generació d'energia que estan contribuint greument a la deterioració accelerada de l'entorn natural. Aquesta situació ha portat als diferents països, i a les organitzacions supranacionals com la Comunitat Econòmica Europea, a establir disposicions legals que tinguen en compte de manera decidida la preservació del medi ambient a l'hora de dissenyar les polítiques de planificació energètica.

Les fonts actuals d'obtenció d'energia a gran escala són les centrals elèctriques —hidràuliques, tèrmiques i nuclears— i són poc significatives ara com ara les produccions obtingudes en instal·lacions que aprofiten les anomenades energies renovables (solar, eòlica, ...). Durant l'any 1991, un 17% de l'energia elèctrica produïda a Espanya procedia de les centrals hidràuliques, un 47% de les centrals tèrmiques i un 35% de les centrals nuclears.

Quant al consum, la seua estructura per sectors l'any 1991 ha estat la següent: un 21% s'ha consumit al sector domèstic, un 22% s'ha consumit en la petita indústria i el comerç, i un 57% s'ha consumit en instal·lacions industrials, a qui se subministra en alta tensió. Una dada que pot ser interessant conèixer és el consum anual per habitant, que el 1991 va situar en 3.660 kWh/habitant/any a Espanya, mentre als països de la CEE es va arribar a un valor mitjà de 5.165 kWh/hab/any.

Des d'un punt de vista mediambiental, les instal·lacions que produeixen un major impacte per les seues emissions a l'atmosfera són les centrals tèrmiques. Aquestes instal·lacions produeixen energia elèctrica basant-se en el funcionament en el principi de conservació de l'energia, segons el qual, a partir d'una energia primària continguda en el combustible s'obté, després de successives transformacions, l'energia elèctrica. El procés industrial s'inicia amb la combustió d'un combustible —carbó, fuel-oil o gas natural— en la caldera desprenent-se en la reacció de combustió una gran quantitat de calor que és transportada en forma de vapor fins a la turbina, on es transforma en energia mecànica, girant aquesta i arrossegant el generador elèctric, on es produeix realment la conversió a energia elèctrica.

Així doncs, l'existència d'un procés de combustió és la causant de la generació de subproductes de combustió que, en ser emesos a l'atmosfera per les xemeneies produeixen efectes no desitjats al medi ambient. Els gasos emesos per una central tèrmica són, per tant, en funció de la composició dels combustibles emprats, els següents: anhídric carbònic ( $\text{CO}_2$ ), òxids de sofre ( $\text{SO}_2$  i  $\text{SO}_3$ ), òxids de nitrogen ( $\text{NO}_x$ ) i partícules sòlides (incremats). Aquestos gasos, que s'emeten en distinta proporció segons el tipus de centrals, són els causants dels següents efectes ambientals: efecte hivernacle, pluja àcida i impactes locals.

No és objectiu d'aquesta tertúlia d'avui analitzar les problemàtiques i estratègies davant tots aquests efectes ambientals, atès que seria impossible amb el temps de què disposem. Ens centrarem primordialment en la problemàtica local associada a l'impacte que produeix, o pot produir, una central tèrmica a l'entorn pròxim. I atès l'interès dels presents l'abordarem d'una forma concreta, passant revista a la història passada, al present i al previsible futur de la central tèrmica de Castelló, instal·lació ubicada a la rodalia del terme municipal d'Almassora, i en la qual el ponent presta els seus serveis professionals des de fa més d'un any.

La central tèrmica de Castelló està constituïda per dos grups generadors d'electricitat de 540 MW cada un, és a dir, té una capacitat de producció de 1080 MW, cosa que la converteix en la central de major potència instal·lada a Espanya entre les que fan servir fuel-oil com a combustible. Així doncs, en cremar-se el fuel a les calderes es produeixen els corresponents gasos de combustió, que són els que trobem com possibles causants d'impactes als voltants de la central.

El fuel-oil és el residu més pesant que queda després de traure del cru del petroli tots els productes lleugers. Per això en la seua composició es concentren les impureses contingudes en el cru, destacant pels seus efectes ambientals el sofre (S), ja que amb la seua combustió —reacció química amb l'oxigen— es formen els òxids de sofre,  $\text{SO}_2$  i  $\text{SO}_3$ . Sols un 5% del  $\text{SO}_2$  es transforma per oxidació en  $\text{SO}_3$ , però aquest gas, en combinar-se amb l'aigua produeix unes gotetes d'àcid sulfúric que, enganxades al sutge o incremats de la combustió ixen per les xemeneies i cauen en zones pròximes a la central produint petites cremades a les superfícies sensibles de la vegetació circumdant, constituïda fonamentalment per plantacions de tarongers.

A causa, doncs, del procés esmentat, la problemàtica ambiental de la central tèrmica de Castelló ha estat motivada per l'emissió de partícules de caràcter àcid a causa de la presència de sofre en la composició del combustible utilitzat. La utilització del combustible no va ser de lliure elecció per la central, ja que els seus 20 anys de funcionament ha hagut de cremar fuel-oil proporcionat per CAMPSA seguint les directrius nacionals de planificació energètica. Així, s'han utilitzat combustibles que tingueren valors de sofre superiors al 3% en les èpoques en què destil·laven a la refinaria de Castelló el petroli procedent d'Amposta. La central, conscient de la problemàtica local que causaven les seues emissions va iniciar des de ben prompte importants campanyes d'investigació per a mitigar el seu impacte, les quals se centraren fonamentalment en els següents aspectes:

a) Millora contínua del seu procés de combustió, per tal de disminuir l'emissió de partícules no cremades, que són els vehicles transportadors de l'acidesa.

b) Utilització d'additius de combustió, és a dir injecció a les calderes de substàncies alcalines —òxid i hidròxid de magnesi— per a neutralitzar l'acidesa de les partícules abans de ser emeses per la xemeneia.

c) Estudi dels mecanismes de transport de les partícules, reconeixent les condicions meteorològiques de major i de menor influència en la vehiculació de les partícules cap a les zones cultivades.

Paral·lelament als estudis anteriors es va arribar a acords amb la Refinaria i amb Campsa per a limitar en la mesura que fóra possible la concentració de sofre del combustible, dins de les disponibilitats del mercat de petrolis, i al mateix temps es va arribar a acords d'indemnització per a compensar els agricultors pels perjudicis econòmics que es van causar en les diferents campanyes tarongeres.

Des de mitjans de 1991, amb la liberalització dels mercats de combustibles, la central ha pogut utilitzar combustibles de baix índex de sofre —fuel-oil BIA— amb la qual cosa s'ha fet un pas fonamental en la lluita contra l'emissió de partícules àcides. Esperem poder continuar utilitzant-los en el futur, amb la qual cosa aquest problema podrà desaparèixer definitivament.

Voldria donar unes dades globals sobre els recursos econòmics que ha destinat la central tèrmica de Castelló a la lluita contra l'emissió de partícules àcides:

- Ús de fuel-oil amb menor índex de sofre 2.073 milions de pessetes
- Ús d'additius neutralitzants de combustió 376 milions de pessetes
- Projectes d'investigació mediambiental 367 milions de pessetes
- Equips d'additivació i mesurament d'emissions 112 milions de pessetes

Aquest conjunt de mesures, el cost total del qual és de 2.928 milions de pessetes fins a la data, és, com es pot veure, molt superior al que ha comportat les indemnitzacions —528 milions de pessetes— i els estudis d'avaluació de danys en les collites, 60 milions fins al present any. Això corrobora que el desig d'IBERDROLA, abans HIDROELÉCTRICA ESPAÑOLA, és acabar tècnicament amb el problema, considerant que les indemnitzacions són únicament una alternativa necessària mentre no s'aconsegueixca eliminar definitivament aquesta problemàtica.

Finalment, cal realitzar una reflexió sobre el futur funcionament de la central i les expectatives sobre la problemàtica anteriorment descrita.

És intenció d'IBERDROLA continuar utilitzant combustibles de baix índex de sofre, sempre que siga possible obtenir-los en el mercat nacional o internacional. Aquesta acció, ja presa des de fa uns mesos amb la liberalització del mercat de combustibles, és sens dubte de gran transcendència, com s'ha demostrat en la campanya actual, ja avançada, en la qual no s'ha produït cap episodi de dany per als cítrics. Per a assegurar o, almenys, tenir més opcions d'aconseguir-ho, la central invertirà pròximament 80 milions de pessetes en la construcció d'una estació de descàrrega de camions cisterna de fuel-oil per a poder disposar d'una alternativa de subministrament a l'actual oleoducte des de la refinaria. D'aquesta manera es podrà portar combustible adequats des d'altres refineries quan la veïna Petromed no en dispose.

Quant a l'ús d'additius neutralitzants, tot i que els que s'actualitzen actualment han donat resultats acceptables, es continua treballant en la seua optimització i no es descarta la possibilitat de provar altres productes de major eficàcia si és possible. En aquesta línia, pròximament tenim prevista una visita a centrals italianes per a tractar de comprovar la seua problemàtica i les seues solucions.

I, en definitiva, continuar amb la labor de millora contínua dels nostres processos per a minimitzar i, tant de bo!, evitar qualsevol impacte sobre el nostre entorn. La central tèrmica, seguint les directrius del projecte d'empresa d'Iberdrola, vol fer una instal·lació apreciada pels seus veïns, i aconseguir això perquè es reconega el seu bon quefer i la seua involucració en la vida de la societat que la circumda.



## L' AGRICULTURA

CONFERENCIANT: JOSÉ MARCO COMINS. AGRICULTOR. COMERCIANT.

*J*OSÉ MARCO COMINS VA NÀIXER A ALMASSORA el 2 d'octubre de 1942. Ja des dels 14 anys es va dedicar a l'agricultura, com molts joves d'aquell temps: ajudant a casa i sembrant hortalisses per a la venda als mercats de Vila-real i altres. Més tard comença l'activitat principal actual, que és el cultiu de cítrics, obrint nous camps en el que actualment es podria anomenar com el canvi del llaurador tradicional a empresari agrícola que no té sols en compte els elements de producció sinó que tracta de professionalitzar el seu treball quant a controls de qualitat i optimització de les vendes.

Per últim, des de fa sis anys ha constituït una altra societat, Promociones Ibáñez-Marco, dedicada a la construcció immobiliària. Casat i amb tres fills (Isabel, Noelia, Eloy) podríem dir que és un home fet per ell mateix.

Els problemes actuals de la nostra agricultura són fonamentalment els de la "tristesia" que està afectant molts arbres. L'única solució que hi ha és la plantació d'arbres tolerants (Citrange Troyer o Carrizo) si bé tenint en compte que s'han de plantar molt alts per evitar una altra malaltia com és la gomosi. Per altra banda, el tamany de les explotacions no és el més adequat. Hem d'aconseguir explotacions superiors a 8 ha. és a dir, més de 100 fanecades. Fa 30 o 40 anys una família podia viure bé amb 15 o 20 fanecades. Avui és impossible.



D'altra banda, hi ha propietaris contraris a concentracions perquè els sap greu entrar en una empresa agrícola on no poden saber quin és el seu hort.

La situació d'Almassora i de gran part de la Plana per al cultiu de cítrics és ideal per a comercialitzar-los al final de cada una de les varietats, si bé és necessari tractar-los perquè puguem retardar la maduració. No podem competir amb la resta de comarques valencianes situades més al Sud i que ofereixen una fruita amb maduració més avançada. Els tractaments que permeten allargar la campanya i les assegurances agràries amb uns preus relativament assequibles, poden ajudar. La nostra posició geogràfica farà la resta.

El factor humà també és determinant a l'hora d'aconseguir una agricultura competitiva. Observem durant els darrers anys que gran part de la joventut es dedica a altres treballs com la indústria. Aquest fet és més significatiu a Castelló, Vila-real i també a Almassora, en canvi no ho és tan accentuat a altres pobles com Nules i la Vilavella.

Almassora, febrer de 1992

## ORÍGENS DE LA COMERCIALIZACIÓ DE LA *T*ARONJA

CONFERENCIANT: RAFAEL RIBES PLA. AGRICULTOR. COMERCIANT. ESCRIPTOR

*R*AFael RIBES PLA NAIX A CASTELLÓ L'ANY 1916, i ja des de molt jove comença a treballar com a comerciant taronger. Amb aquesta activitat va conèixer tot Europa, i després tot el món. Ha escrit nombrosos llibres i articles de premsa. Algunes de les seues publicacions són: *La naranja española. Su historia y situación actual*, *Contes de la terra, de l'aire i del mar*, *La taronja i Castelló*, *Rodamón i Tastaolles*. Ha treballat d'assessor de la OCDE i de la FAO.

Les primeres exportacions de taronges s'inicien a mitjan del segle XIX, fonamentalment per via marítima. Atès l'èxit tan gran d'aquesta fruita als mercats anglesos i en general a tot el centre d'Europa, el cultiu va augmentar molt i a finals del segle, la construcció dels ports de Castelló i de Borriana, i de la Panderola, van facilitar-ne molt l'exportació.

Un tret distintiu dels exportadors de Castelló capital era que tenien Alemanya com el seu primer client. Al principi, les taronges es venien per milers, i després, cap a l'any 30 canviaren les vendes a pes i a tant l'arrova.

Pel que fa a les varietats, eren la "blanca" o "comuna", la "roja comuna", la "cadena", la "sanguina" (aquesta es cultivava moltíssim, pertot arreu i sobretot a Castelló). Cap als anys vint portaren de Califòrnia les "nàvels" i la "València late", però també portaren la tristesa.

Els transports van estar des del principi en mans dels "vaporistes", que eren en general cases consignatàries dels vapors procedents d'altres països, els quals feien que el control de l'exportació estiguera en mans estrangeres.

Cal fer un innegable reconeixement als homes que van obrir els mercats europeus anant a vendre a l'aventura, sense parlar cap llengua, malparlant el castellà i moltes vegades sense saber tampoc escriure. Són moltes les anècdotes que ens va contar el Sr. Ribes Pla.

Se li va preguntar per què van tancar les anomenades "peladores" i va dir que la competència d'altres zones, com especialment Brasil, amb costos molt inferiors i amb taronges amb un percentatge de suc més alt, van fer inviablès les instal·lacions, que van haver de tancar.

Almassora, febrer de 1992

LES ASSEGU<sup>R</sup>RANCES GENERALS

CONFERENCIANT: ALEJANDRO DOMÍNGUEZ LÓPEZ. ASSESSOR FISCAL



ALEJANDRO DOMÍNGUEZ ES VA INICIAR EL 1967 COM A AUXILIAR ADMINISTRATIU d'una companyia d'assegurances, i era el professional més jove, en aquella època, ja que als 19 anys exercia com a inspector d'Organització i delegat provincial d'Organització per a Castelló i la seua província. Té el títol d'agent i corredor d'assegurances. És president de la Comissió de Formació del Col·legi Provincial de Castelló d'Agents i Corredors d'Assegurances, on imparteix classes des de fa anys als estudiants que desitgen obtenir-ne el títol, i membre de la seua Junta de Govern.

Fou ponent en el Congrés d'Estudis d'Agents d'Assegurances a Lleó el 1983, on va parlar sobre el tema d'adaptació de plans d'estudis per a traslladar-lo a les Corts espanyoles.

És assessor fiscal, agent d'assegurances, diplomat en dret tributari i màster en assessoria fiscal. Assessor d'inversió i finançament. Diplomata en comptabilitat i dret tributari per la Federació Espanyola Politècnica de diplomats. Ha escrit un llibre sobre *Anàlisi del IRPF*.

La situació econòmica general no exclourà dels seus efectes les companyies asseguradores, perquè el sector ja passa per si per moments difícils, ja que és òbvia l'exigència de major nivell professional i econòmicament és costosa l'excessiva sinistralitat actual, sobretot en el ram dels automòbils.

O les asseguradores s'enforteixen econòmicament, o les condemnes o sentències judicials de bastants jutges, en les quals els cents de milions ja són habituals, acabaran amb les companyies, ja que no s'arriba a un acord de baremar les indemnitzacions i es dicten sentències molt subjectivament pel que fa a la quantitat, perquè sobretot en l'assegurança d'automòbils a Espanya les garanties són il·limitades (ho podem comprovar en la nostra pòlissa), cosa que no ocorre a Europa, on tenen limitació, amb la qual cosa les asseguradores espanyoles no poden fer una previsió de possibles pagaments. Així, es donen casos com una sentència per un lesionat, a Castelló, de més de 500 milions de pessetes (i això representa la fallida de la companyia).

En l'assegurança obligatòria d'automòbils es cobreixen 8 milions per danys corporals i víctimes, 4.000 pessetes per ILT al dia i 2.200.000 pessetes per danys materials; i açò és una cosa que sembla que els jutges no recorden que existeix, ja que les seues condemnes mínimes són gairebé sempre el doble.

Un altre agreujant és que al nostre país no es considera la responsabilitat compartida, cosa que fa que hi haja un sol culpable en la majoria d'accidents i recaiga la indemnització en una sola companyia, a més que el criteri per valorar la culpa no sempre resulta convincent ni per al mateix assegurat ni per a la seua companyia.

De les 800 asseguradores que hi havia a Espanya fa uns cinc anys, enguany probablement no n'acaben funcionant més de 400, i el 1993 es pot aclarir encara més el sector i quedar unes 100 asseguradores, i d'aquestes la meitat en mans de grups o *holdings* estrangers. Les que queden espanyoles serà perquè s'hauran fusionat o agrupat, o per absorció d'unes quantes entitats en un grup, si no es fa així és inviable la seua continuïtat.

Així doncs, la CLEA (Comissió Liquidadora d'Entitats Asseguradores) pot veure's desbordada si no canvia la situació, i haurà d'estudiar-se algun sistema per no deixar l'assegurat indefens i comunicar-li de forma directa i individual la seua situació i els seus drets, cosa que s'està fent ara per la professionalitat dels agents d'assegurances que es veuen capacitats per poder solucionar el problema als seus clients quan l'entitat es dissol. No s'ha d'oblidar que no tots els agents estan capacitats per a situacions d'aquesta índole, ja que hi ha en el sector qui fa assegurances només de vehicles, com les cases venedores d'automòbils, i en realitat no són professionals amb estudis ni preparació; per això té importància acudir a un agent d'assegurances titulat.

Ara la pressió fiscal i la nova Llei d'Ordenació d'Assegurances Privades formaran un filtre tan agressiu que tan sols permetran la supervivència a les asseguradores amb clara solvència i liquiditat econòmica.

Els espanyols estem molt poc sensibilitzats a l'assegurança: la gran majoria assegurem els vehicles perquè és obligatori sota pena de multa fins a 250.000 pessetes. Això no obstant, hi ha diversos productes, entre ells el combinat multirisca de la llar: s'ha de reconèixer que assegurar un milió del nostre patrimoni per 1.000 pessetes



a l'any, contra un ventall immens de riscos, és una ganga que probablement no dure molts anys. Així mateix i vista la situació deficitària de la Seguretat Social, s'ha de pensar en un pla de jubilació al nostre abast, ja que la jubilació ningú ens la garanteix.

Pot ser que als espanyols ens coste adaptar-nos a productes europeus com l'*endowment* (cedir béns com habitatges, finques, etc., a canvi d'una pensió de jubilació), però a Europa aquesta assegurança té molta acceptació.

En les assegurances de danys (com el de la llar), hem de tenir present que mai hem d'assegurar menor valor del real, excepte si és a primer risc, ja que els perits apliquen la regla proporcional i la indemnització per danys es redueix considerablement.

Pel que fa a l'assegurança de gelada o pedregada per a la taronja, considere que els perits periten tard i malament, per tant falta molta experiència en aquesta modalitat perquè siga viable.

L'agent d'assegurances o corredor és una peça imprescindible per al bon funcionament de la institució asseguradora. Entre els seus valors, com a econòmic-social, és promotor del benestar aliè, i del sentit de la responsabilitat i de la previsió davant el futur. Ha de tenir, com a bon professional, estudis tècnics cada vegada més elevats, ja que assessorar l'assegurat exigeix que sàpia interpretar la terminologia jurídica (les accions contemplades en el Codi Civil i Penal). Ha de tenir coneixements de màrqueting per poder atendre les necessitats dels seus clients i, finalment, és evident que ha de tenir estudis administratius, ja que sense aquests difícilment podrà dirigir una agència i al seu personal, perquè tot queda sempre plasmat en documents que ha d'interpretar i administrar defensant els interessos de l'assegurat contra els seus adversaris i fins i tot moltes vegades contra la seua pròpia companyia asseguradora.

En la seua opinió professional, Alejandro Domínguez aposta indiscutiblement pel lema «Qualitat del servei i atenció al client», això unit a la confiança en les asseguradores estrangeres, ja que fins que han penetrat fa cinc anys de forma dominant a Espanya no s'ha posat en marxa, per exemple, una cosa tan important com la declaració amistosa en accidents d'automòbil, amb la qual se solucionen els sinistres en 48 hores (a Europa es practica des de fa més de 30 anys).

Els seus 25 anys de trajectòria professional li demostren que les millors companyies són les més estables i solvents estrangeres, ja que les més cares descarten assegurats de nivell mitjà-baix, i les molt barates ho són perquè necessiten liquidesa amb ingressos ràpids; açò les condemna al fracàs, a unes per menysprear una gran majoria del mercat i a les altres per no cobrir el capital necessari per després haver d'afrontar el pagament dels sinistres.

Així doncs, s'ha de saber elegir tant la companyia com també l'agent que defense els interessos de l'assegurat.  
Almasora, març de 1992

## AGRICULTURA BIOLÒGICA

CONFERENCIANT: JOSEP BARRACHINA. PROFESSOR D'INSTITUT

*C*AL DIR QUE SOTA LA DENOMINACIÓ D'AGRICULTURA BIOLÒGICA, s'agrupen un bon nombre de formes de practicar l'agricultura de la forma més sana per a l'home i més respectuosa per al medi ambient. Podríem definir l'agricultura biològica o ecològica com aquella agricultura que partint del bagatge de la tradició secular, afegeix les tècniques apropiades sortides del coneixement que ens aporta la moderna biologia dins d'una forma de fer natural, deixant de costat els productes químics de síntesi (herbicides, pesticides...) afavorint, per damunt de tot, la fertilitat de la terra.

L'objectiu de l'agricultura biològica és produir aliments d'alt valor nutritiu, elaborats de forma biològica, sense intervenció de productes tòxics de síntesi, que garanteixen la salut de les persones i de la terra.

El problema de les plagues apareix més com una excepció que com la regla, una volta la terra recupera el seu equilibri i fertilitat naturals, mitjançant les tècniques biològiques.

Actualment a l'Estat espanyol hi ha un organisme, el CRAE, (Consell Regulador d'Agricultura Ecològica) que ofereix orientació, normes i cobertura legal als agricultors que volen acollir-se a aquest sistema que, sense dubte, pot esdevenir l'agricultura del futur.

Cal dir que Josep Barrachina és professor a l'Institut d'Almassora i és practicant de l'agricultura biològica des de fa 12 anys.

Almassora, març de 1992

## ALMASSORA EN LES VISITES PASTORALS DELS SEGLES XV AL XIX

CONFERENCIANT: VICENTA ISABEL PONS I GÓMEZ. LLICENCIADA EN HISTÒRIA

**L**ICENTA ISABEL PONS VA NÀIXER I VIU A ALMASSORA. És llicenciada en Geografia i Història en l'especialitat d'Història Medieval per la Universitat de València. Va realitzar el Cours d'Adaptació Pedagògica (CAP) a l'Institut de Ciències de l'Educació (ICE) de València. La seua tesi de Llicenciatura va quedar plasmada en el llibre *Almassora, en las visitas pastorales (siglos XV al XIX)*, publicat al maig de 1991 per l'Ajuntament d'Almassora.

Ha realitzat diversos cursos i assistit a congressos, dels quals destaquen, entre altres, el d'Arxivística, Paleografia, Diplomatura Pontifícia i Reial, Biblioteconomia,...

Va presentar una comunicació en el I Congrés d'Història i Filologia de la Plana.

Aquest article és un resum del llibre *Almassora en las Visitas Pastorales de los siglos xv al xix*, publicat per l'Ajuntament d'Almassora al maig de 1991.

Les visites pastorals a les esglésies és un deure que va lligat al ministeri pastoral del bisbe. És dins d'aquestes visites on s'exerceixen tots els poders dels bisbes. Una vegada realitzada, li donarà un coneixement directe de la diòcesi, tant des de l'aspecte material (edifici, ornaments, etc.) com de l'espiritual (moralitat, catequesi, etc.).

És a partir del Concili de Trent (1545-49, 1551-52, 1562-63) quan s'obliga els bisbes a visitar personalment les parròquies cada quatre anys.

Les funcions primordials dels bisbes seran: controlar la fidelitat del clergat, conèixer els costums dels habitants del poble, inspeccionar els edificis: església, dependències, ermites, cementiri... i verificar la situació financera de l'església.

En cada lloc visitat, el bisbe haurà de fer un sermó, administrar els sagraments i interrogar la societat. Aquestes visites són presentades al Papa en el que es denomina visites *ad-limina*, que es fan obligatòriament cada cinc anys.

Les fonts consultades es troben als arxius catedralici i diocesà de Tortosa (Almassora va pertànyer a la diòcesi de Tortosa fins l'any 1960).

En primer lloc, es van fotocopiar i microfilm aquells fulls dels registres que contenien les visites pastorals d'Almassora, mirant caixa per caixa i full per full fins trobar-les. El total de visites és de 21 i van des de l'any 1429 fins al 1896, i el segle XVII és el que més visites conté.

El llibre consta de diverses parts:

**ANÀLISI CODIOLÒGICA:** s'noten totes les característiques externes dels llibres consultats, és a dir, les mesures, com és el paper (gruixut o fi), si està foliat o no, el nombre de línies, l'estat de conservació i la llengua en què estan escrits.

**ANÀLISI PALEOGRÀFICA:** s'analitzen les dues classes d'escriptura que apareixen en la documentació. La gòtica bastarda de la visita de 1429 i la humanística de la resta de visites. La gòtica bastarda és una escriptura d'origen francès i té dues versions: la documental i la librària. L'escriptura humanística és d'origen italià i es comença a utilitzar a mitjan segle XV. Les visites estan escrites en llatí, català i castellà.

**ANÀLISI DIPLOMÀTICA:** s'estudien les característiques internes del document, s'analitza l'estructura que presenten les visites, i es diferencien en tres classes: la visita de 1429; les dels segles XVI, XVII i XVIII, que

presenten una estructura pareguda a l'anterior, però on apareixen nous capítols com el del cementiri, ermites, confraries, etc.; i, finalment, les visites del segle XIX, en què es troben diverses còpies de visita i on es fa una detallada descripció de l'inventari.

A continuació s'analiza el contingut de les visites extraient totes les dades possibles que ens aporten sobre els diversos aspectes d'Almassora, sempre, no cal dir-ho, des del punt de vista eclesial.

A causa de l'excés de treball de l'oficial de la cúria de Tortosa, es van crear tres estacions —Morella, Sant Mateu i Almassora— i al capdavant de cada una hi havia un oficial forà, encarregat dels assumptes de la seua demarcació.

Les visites consultades ens aporten poques notícies sobre el nombre d'habitants: l'any 1598 hi havia 130 cases i 370 persones de comunió; el 1673, eren 203 cases i 560 les persones de comunió; al segle XVIII, el 1414, comptaven amb 300 cases i 800 persones, i el 1718, 300 cases i 1.000 persones de comunió. El llibre continua amb una biografia dels bisbes que van visitar Almassora.

Quan el bisbe arribava al poble era rebut pel clercat de la parròquia (format pels beneficiats i el vicari), les autoritats i els feligresos. La visita de 1877 constata aquest fet. Després es desenvolupa el cerimonial litúrgic, s'inspeccionen els altars, la font de batejar i les distintes administracions de la parròquia. Finalment, s'administra el sagrament de la confirmació. El 1877, van ser 1.735 els confirmats.

Pel que fa a confraries, la primera visita que ens en parla és la de 1654 i només n'esmenta una, la de Nostra Senyora de Cap d'Altar, la qual no torna a anomenar-se en cap visita posterior. Els anys 1673, 1714 i 1718 els bisbes, en parlar-ne, fan només referència als membres per manar-los que porten els comptes al dia i els anoten correctament. Estan les del Santíssim Sagrament o Minerva, la del Roser, la de Jesús i la de la Sang de Crist. És el 1682 quan el bisbe fa una descripció de cada una de les vuit confraries que hi havia aleshores al poble.

Aquestes confraries tenien assignat un diumenge determinat del mes per a la celebració dels actes i misses de cada una; així, el primer diumenge de cada mes celebrava els actes el tercer Orde del Carme, i el segon diumenge el tercer Orde de Sant Francesc.

L'inventari de tots els objectes sagrats, ornaments, mobiliari i roba de què disposa la parròquia en el moment de la visita s'ha pogut fer seguint les visites del segle XIX. D'aquestes només quatre es limiten a descriure els llibres i els objectes litúrgics. Hi ha poca plata, alguna custòdia, poques petxines de batejar, etc. Per contra, la parròquia sí que es troba assortida de roba: casulles, dalmàtiques, capes, etc. Entre els llibres, que són escassos, hi ha els llibres de cants, els evangeliaris, els salteris i els antifonaris.

En la visita de 1862, a més de l'inventari, es descriu l'edifici parroquial, on l'altar major és de fusta pintada imitant marbre, la font de batejar és de pedra folrada de fusta i hi ha quatre piles d'aigua beneïda, dues a cada entrada de l'església. L'arxiu era molt pobre: aquest any el bisbe diu que a falta de llibres es guarden vasos sagrats, imatges, etc.

El racional és el llibre on s'anoten totes les celebracions que s'encarreguen al clercat (sia per testament, sia directament). Són d'ús obligatori i cal portar-los de forma correcta, ja que són un instrument bàsic per al visitador. D'acord amb aquests llibres se sap el nombre de celebracions de la parròquia i els diners que tenen per celebrar les misses. Aquest llibre, el clercat d'Almassora el porta amb irregularitat.

Finalment, arribem a l'apartat de manaments. Aquests són de gran interès per a l'estudi tant espiritual com material de l'església. Són un record de les constitucions sinodals, aplicades a aquells aspectes que el bisbe creu que han de ser corregits per al bon funcionament del clercat i de la parròquia. Aquests manaments canviaran al llarg de les visites, tant com vaja creixent l'església.

Els visitadors ordenen les reparacions necessàries dels edificis, examinen les finances, s'informen de la vida que porten tant el clercat com els feligresos, de l'administració del culte i dels sagraments. A més tenen en compte els manaments d'anterior visita. Per obligar a complir-los, s'imposen una sèrie de penes o càstigs que van des de l'excomunió major fins a pagar una determinada quantitat de diners. Seguint els manaments tenim:

La primera visita que ens parla de Santa Quitèria és la de 1685, en què el bisbe la troba en bones condicions. El 1693 mana al sagristà que no pose cap «trasto» a la sagristia de l'ermita. El 1714, a causa de la Guerra de Successió, es queda molt destruïda i el bisbe diu que no s'avancen les obres de la reforma per les «ocurrentes calamidades». En el marge d'aquesta visita hi ha una nota que ens informa que havien fet una imatge a Santa Quitèria. Quatre anys després, el visitador torna a insistir que no s'havien fet les obres, per la qual cosa mana al vicari que faci tots els possibles per avançar-les i que cobre les almoines dels particulars, que les havien ofert per a l'ermita.

En el segle XIX, la visita de 1862 anomena per primera vegada l'ermita de sant Antoni, la del Crist del Calvari i les capelles del Crist dins de l'edifici de l'hospital i la de la Sang al carrer Major.

Uns altres aspectes que s'han pogut extraure seguint els manaments és l'estat de l'església parroquial: el 1429 es mana reparar l'altar de santa Anna; el 1569, que s'arreglen les teulades, i també es mana que es pavimente l'altar del Sant Crucifix; el 1595, s'ordena que es pose una porta al campanar. Sabem per la visita de 1598 que no s'havia posat la porta, ni tan sols s'havia reparat la teulada. En el segle següent, el 1673 es torna a insistir perquè s'arreglen les teulades. En aquest any, l'estat general de l'església era desastrós, alguns altars com el de la Mare de Déu de Gràcia i el del Crist estaven en estat ruïnós.

El 1690 comença la reconstrucció de l'església i el bisbe, en inspeccionar els diversos altars, diu que estan desfets per obres a l'església i els oficis se celebren a la capella de la Sang. L'església torna a reconstruir-se el 1869, al mateix temps que és ampliada. En la visita de 1877 s'explica tota l'obra realitzada; l'estructura va quedar tal com la coneixem actualment.

Pel que fa al cementiri, els anys 1598, 1654 i 1673 s'ordena que es facen les parets més altes i que es pose un pany amb clau a l'entrada. També es visita l'hospital, que és una institució de caritat on s'acull pobres i malalts. Es mana als administradors que porten bé els comptes i que tinguen els llits nets.

Un altre manament freqüent és que porten bé els comptes, tant de l'església com de les diverses institucions de caritat, de confraries, etc. A Almassora trobem fundades en aquells anys almoines, en diners, roba, menjar, etc., que es donen gratuïtament per socórrer determinades necessitats. Els bisbes sempre estan amonestant els administradors perquè porten bé els comptes i els presenten a l'oficial forà.

Una altra preocupació dels bisbes és que les imatges de l'església estiguen «decents»: l'any 1673 es mana que es pinte la imatge de sant Miquel; el 1718 s'ordena que li facen un vestit nou al Natzarè de l'església de la Sang, perquè el que portava era molt vell.

Un altre manament molt freqüent és la reparació d'ornaments, sia objectes de culte, sia llibres. Veiem que en quasi tots els altars falten ares i cobrealts de guadamassil (cuiro adobat i adornat amb dibuixos i relleus). Els bisbes visitadors manen posar-los en aquells altars en què falten donant un termini de sis mesos per reposar-los.

Sabem pels manaments que es roben coses de l'església; així, el 1654 el visitador dóna facultat al vicari perquè excomunique i no deixi entrar a l'església aquelles persones que furten trossos de guadamassil o alguna altra cosa.

Podem dir finalment, seguint totes les visites, que l'església es reconstrueix quan hi ha un augment de població i millores econòmiques. La primera reconstrucció és de finals del segle XVII (1690) i la segona de 1864.

La gent del poble era molt devota, com es veu en el capítol de les confraries i com diuen els bisbes al llarg del segle XIX: «[...] nuestros feligreses sus costumbres son morigeradas y siguen todos ellos adictos a la religión de vuestros padres», «[...] sus vecinos cumplen con raras excepciones los preceptos de nuestra Santa Religión que heredaron de sus mayores».


Només em queda dir que potser si el clercat de l'església d'Almassora haguera tingut més interès i compte amb la documentació, avui estaria duplicada i s'haguera pogut afrontar la informació de Tortosa amb la d'Almassora.

Almassora, abril de 1992

## LES ANOMALIES CLIMÀTIQUES DE LA MEDITERRÀNIA

## I L'EFFECTE HIVERNACLE

CONFERENCIANT: JOSÉ QUEREDA SALA. PROFESSOR DOCTOR DE LA UNIVERSITAT JAUME I

 OSÉ QUEREDA VA NÀIXER A MUTXAMEL, província d'Alacant el 1945 i és un dels professors més destacats en Espanya dins de l'especialitat de climatologia. És llicenciat en la secció de Geografia i Història. La seua tesina va versar sobre «La geografia de Polop i La Nucia», amb la qual li donaren la qualificació d'excel·lent per unanimitat, i va obtenir el premi extraordinari de llicenciatura.

De 1970 a 1973 li van donar la beca del Ministeri d'Educació i Ciència per a la formació del professorat i del personal investigador.

Arribà al grau de doctor el 1973, amb la lectura de la tesi titulada "Comarca de la Marina de Alicante", i va obtenir la qualificació d'excel·lent *cum laude*. Aquest estudi també va ser premiat per l'Institut d'Estudis Alacantins de l'Excel·lentíssima Diputació d'Alacant.

En el curs 1978/79, per oposició lliure, va accedir al cos de professors adjunts d'universitats.

Ha sigut també director del Col·legi Universitari de Castelló.

Ha dirigit diverses tesines i tesis doctorals:

—Professor doctor José Ortells Chabrera

Tesina: «La Plana de Castelló: jerarquia i connexió urbana»

Tesi: «Geografía urbana y del poblamiento en la Plana de Castellón»

—Professor doctor Diego López Olivares

Tesina: «Oropesa, un mundo turístico de la Costa de Azahar»

Tesi: «El turismo en la provincia de Castellón»

—Professor doctor Emili Obiol Menero

Tesina: «L'aprofitament de l'aigua a l'horta del Millars»

Tesi: «La ganadería en el norte del País Valenciano»

—Professor José Escrig Barberá

Tesina: «El espacio rural de Adzaneta»

És autor de nombroses publicacions com *Alcora y su industria azulejera*; *La industria de la madera en la provincia de Castellón*; *El clima de la provincia de Castellón*; *Benicàssim: espectacular transformación de su paisaje*; *El tiempo en la provincia de Castellón*; *La ciclo génesis y las gotas frías del Mediterráneo Occidental*; *El tiempo perturbado de abril en la provincia de Castellón*; *Castellón, precipitaciones y radiación solar*; *Enero-junio de 1983, el semestre más árido del siglo*; *Los excepcionales temporales de octubre y su relación con las temperaturas del mar*; *El persistente temporal de la primavera 1984*, etc.

Actualment és professor de la Universitat Jaume I de Castelló.

L'evolució climàtica en el nostre àmbit mediterrani mostra anomalies significatives. La recent alteració dels elements climàtics, tant en valor com en règim, ha permès qualificar l'última dècada (1981-1990) com la més anòmala d'aquest segle. Els seus dos majors riscos, incendis forestals i inundacions, el foc i l'aigua, han sembrat la desolació i la ruïna sobre vastes àrees territorials.

Això no obstant, i tot i ser important aquesta alteració pluviomètrica valenciana, la major anomalia climàtica d'aquesta dècada es constata, paral·lelament a les observacions mundials, en el progressiu augment de les temperatures. Des de 1981 fins a 1990 ha transcorregut el període més calorós del segle XX. En aquesta dècada s'han donat cinc dels nou anys més calorosos del segle i dos dels darrers anys, 1989 i 1990, han constituït el rècord de la sèrie amb 18°C, 1°C sobre la temperatura mitjana anual en els registres de l'observatori de Castelló.

Tota aquesta sèrie d'oscil·lacions detectades recentment en els elements climàtics regionals de la Mediterrània



espanyola, paral·lelament a les tendències mundials, s'integren en la qüestió: Està canviant el clima actual? Un rept complex, ja que el clima s'engendra en el si d'un colossal sistema regit per factors astronòmics, atmosfèrics i geogràfics en interacció constant, sense cap model mínim capaç de reproduir les relacions més elementals. Per això l'interès que adquireixen els estudis regionals d'evolució climàtica que, integrats els uns amb els altres assenyadament, poden aportar un millor coneixement d'aquest astut trencaclosques que constitueix el clima mundial.

Almassora, maig de 1992.

## TERTÚLIA TAURINA SOBRE *J*UAN BELMONTE GARCÍA

CONFERENCIANT: JOSÉ M<sup>o</sup>. PERALES PASCUAL. METGE ESTOMATÒLEG. AFICIONAT TAURÍ

*L*A NÀIXER A ALMASSORA L'ANY 1943. Va cursar estudis de batxillerat elemental i superior al col·legi dels Salesians de Borriana, i va estudiar preuniversitari als Salesians de València. Llicenciat en Medicina per la Universitat de València l'any 1969, especialista en Aparell Digestiu per la Universitat Autònoma de Barcelona i diplomat en Medicina d'Empresa per l'Escola de Barcelona.

Metge per concurs-oposició de la Seguretat Social en Medicina General i Aparell Digestiu. Actualment en exercici a Castelló com a especialista d'Aparell Digestiu del Servei Valencià de Salut i consultori privat. Metge d'empresa a Grespania, SA.

El currículum com a aficionat als bous comença des dels estudis a València, amb assistència a tots els espectacles de la plaça, des dels temps que el Cordobés torejava jònecs, i també assidu assistent a la Plaça Monumental de Barcelona en l'època d'estada en aquella ciutat.

Ha publicat algun article en publicacions taurines i esporàdicament ha fet de crític de ràdio; ha impartit algunes conferències, com ara dues en el cicle anual del Club Taurí de Castelló i dues a Almassora. A més d'això, es considera un aficionat pràctic; ha intentat el toreig professional i no desaprofita l'ocasió de torejar algun bou.

Aquesta xarrada-col·loqui s'ha fet amb motiu del centenari del naixement de Juan Belmonte (Triana, Sevilla, 14 d'abril de 1892).

Amb aquest motiu, es fa una anàlisi de l'evolució històrica del toreig fins aleshores, ja que Belmonte representa un canvi d'època en la concepció del toreig i és l'inici del toreig modern.

Els primers toreros importants, amb un toreig un poc sistematitzat i ordenat, apareixen a principis del segle XVIII. Podem esmentar l'emblemàtic Pedro Romero, una de les grans figures de tots els temps, nascut a Ronda el 19 de novembre de 1754 i mort el 1839. A principis del segle XIX s'intenta reglamentar el toreig amb Francisco Montes «Paquiro» (Chiclana, 13-1-1805), que va publicar la seua *Tauromaquia completa* (1836). Una altra figura important va ser Francisco Argona «Cuchares» (Madrid, 19 de maig de 1818), torero d'adornaments i facilitats, que també va publicar una tauromàquia. El toreig és fins aquest moment un ofici ple d'espontaneïtat, de violència, dominant el terç de piques i l'estocada. Apareix una nova figura essencial, Rafael Molina «Lagar-tijo» (Còrdova, 27-11-1841), que ja representa l'elegància, la saviesa i la tècnica del toreig. A finals del segle, un altre torero immens, Rafael Guerra «Guerrita» (Còrdova, 6-3-1862) és la síntesi i la conjunció de tot el toreig fins aleshores.

Però potser el torero més complet de tots els temps apareix en aquest segle. Es tracta de José Gómez Ortega «Gallito» (Sevilla, 8-5-1895). Aquest torero, de família i d'estirp taurina, que va començar a torejar de xiquet i comptava amb tots els suports ramaders i professionals de la seua ciutat natal, tenia un domini total sobre els tres

terços i un coneixement absolut del comportament dels bous; va morir d'enganxada a Talavera de la Reina el 16 de març de 1920. La seua competència va ser un fenomen anomenat Juan Belmonte, la seua antítesi de toreig.

Si José Gómez «Gallito» era un torero amb facultats atlètiques, àgil de cames, tècnic i segur, Juan Belmonte només tenia una intuïció d'un nou toreig, una gran voluntat de ser torero i una mancança de remeis físics i d'agilitat de cames; per això, havia de quedar-se quiet davant el bou, temperar la seua vestida i torejar de braços. Fins aleshores els toreros esquivaven l'vestida del bou, com deia una màxima, «o t'apartes o t'aparten». El terç de piques i el terç de matar ocupaven un lloc primordial en l'espectacle, la brusquedat i la duresa eren la moneda corrent. Belmonte va introduir l'art i l'estètica, la composició de la figura corporal en acompanyament de l'vestida del bou i la quietud. El gran mestre del toreig aleshores, quan va veure torejar Juan, va dir que així no es podia torejar i que el mataria un bou. Aquest era el gran pontificador, Rafael Guerra «Guerrita». En les seues primeres èpoques de joneguer estava sempre a mercè del bou i amb contínues enganxades, però va anar depurant els seus coneixements i va establir les bases del toreig actual. Des de Juan Belmonte ja no es toreja com abans, sinó que el toreig s'interpreta com ell l'havia intuït. Aquest toreig era una cosa especial, ja que en les seues maletes de viatger per les fires i places, solia portar llibres per a llegir. Es va tractar amb el cercle més important d'intel·lectuals de la seua època, i fins i tot va ser l'admiració d'aquests per la seua intel·ligència natural i sensatesa.

Com a dades biogràfiques, va prendre l'alternativa a Madrid, el 16 d'octubre de 1913, de mà de Machaquito, que li va cedir el bou Larguito, d'Olea. El testimoni va ser Rafael Gómez Ortega el «Gallo». Es va retirar del toreig a Sevilla, el 29 de setembre de 1935. Va posar fi a la seua vida a la seua finca de Gómez Cardaña, a Sevilla, el 8 d'abril de 1962.

Paral·lelament a l'evolució del bou ha evolucionat el bou brau. Del primitiu bou brusc, dolent, feroç i de vegades mans, s'ha evolucionat a un animal més noble, entregat, que abaixa el cap amb vestides més suaus i repetides, potser amb menys capacitat per dosificar el seu esforç i reservar les seues energies, menys mans. Recorde que anteriorment, quan vaig començar a anar als bous, era més freqüent l'espectacle dels bous que saltaven la barrera, que la buscaven, que pegaven guits al plastró i que eixien fugits de les piques.

La major noblesa i entrega del bou, unida a uns toreros cada vegada més tècnics i poderosos, està portant el toreig actual a una falta d'espontaneïtat, a una pèrdua dels valors de la lluita amb el bou, del terç de piques, de les passades i de l'alegria en els toreros com a moneda de canvi d'una major perfecció estètica, quietud i art. Ningú no pot negar l'avanç estètic en el toreig, però potser faça falta tornar un poc a les arrels per retrobar-nos amb la FESTA en majúscula.

Almassora, maig de 1992.

## L'AUSTERITAT I LA TRANSI *CIÓ* A L'AJUNTAMENT D'ALMASSORA

CONFERENCIANTS: VICENT CLARAMONTE; MANUEL CLARAMONTE. EX-ALCALDES

*V*ICENT CLARAMONTE VA NÀIXER A ALMASSORA, el 4 d'octubre de 1918. Cursà estudis a la localitat i a l'Institut F. Ribalta, de Castelló. L'any 1938 va ingressar en la Falange Espanyola i de les JONS, on va seguir, sense haver ostentat cap altra filiació política o partidista, fins que morí el general Franco. Al gener del 1939, en ser cridat a files, va ingressar en l'exèrcit de la República. Al mes d'abril passa al Nacional, on acaba la guerra, finalitzada la qual es traslladat a Melilla, i és llicenciat el 1942.

Reintegrat a la vida civil, el 20 d'abril de 1945, fou nomenat cap local del Moviment i primer tinent d'alcalde, càrrecs dels quals fou cessat el 12 de desembre de 1946, i tomat a nomenar el 1948, fins al 6 de febrer del 1955, data en què prengué possessió un nou Ajuntament, els consellers del qual foren elegits pels terços de representació familiar, sindical

i corporativa. Elegit per aquest darrer terç, tornà a ser nomenat primer tinent d'alcalde, alhora que continuà com a cap local del Moviment.

El 13 d'octubre de 1958 fou nomenat alcalde, càrrec del qual va cessar el 26 de setembre de 1973.

Posteriorment fou jutge de Pau Propietari, entre el 15 de desembre de 1975 i el 24 de juliol de 1978.

Li han estat concedides les següents distincions:

Per part de l'anterior cap d'Estat, Francisco Franco, fou nomenat Oficial de l'Orde del Mèrit Civil. I per part de l'Ajuntament d'Almassora, la Medalla d'Or de la Vila i el nomenament de Fill Predilecte.

Vicent Claramonte i Cantavella, va ser primer tinent d'alcalde de l'Ajuntament d'Almassora, durant nou anys; i alcalde, durant quinze (des de l'octubre del 58 al setembre del 73), després que fóra Vicent Vilar i Agut.

El seu pas pel Consistori, almenys fins al 1965, coincideix amb una etapa d'austeritat extrema. Tant, que hui pot resultar difícil de creure per a les joves generacions. Les arques municipals estaven tan eixutes, que era pràcticament impossible que es mampregueren obres d'una certa envergadura.

Per exemple, perquè puguem comprendre com era de precària la situació, bastarà dir que un antecessor en el càrrec, Joaquim Grifo i Martinavarro, l'alcalde que va empedrar La Vila i va fer el jardinet de la Plaça del Rei En Jaume, va haver de suportar tantes crítiques que, desenganyat del poble, se'n va haver d'anar a viure a València, on va morir.

Josep Grifo i Soler va demanar un crèdit a la Caixa Rural, a fi de poder reformar i estendre la xarxa d'aigües potables, una millora que es considerava tant necessària com imprescindible. El cas és que aquelles obres van generar un deute que hipotecava qualsevol altra actuació municipal, i que es va haver d'arrossegar durant molts anys, fins que, per poder-lo cancel·lar, com no hi havia forma de traure-se'l de damunt, decidiren cobrar per duplicat el rebut de l'aigua.

De vegades, la sobrietat havia d'arribar a extrems inversemblants. I per cert, no solament en els assumptes d'una certa envergadura, sinó que s'estenia a les coses més simples en apariència. Per exemple, a tall d'anècdotes il·lustratives, podríem recordar les següents:

Per estrany que pugui parèixer, l'Ajuntament tenia problemes pel simple fet d'haver de comprar una corda per a embolar els bou. En conseqüència, com només en tenien una i s'havia d'usar dues vegades en poques hores (mentres durava el bou al carrer), tal com la tallaven, li l'havien de portar al corretger (que ja estava avisat i preparat) perquè li fera ràpidament una nova llaçada, i poder tornar-la a usar a l'hora de matar. Encara que, lògicament, cada any, aquella corda era més curta...

O el cas d'un any en què el pressupost per a les festes de la Mare de Déu del Roser era molt curt. La Corporació, per no dir que no hi havia un duro de sobres, va posar com a «excusa» l'existència d'una ordre governativa que prohibia la típica festa dels bous al carrer (la qual cosa era veritat: per això s'anunciaven sempre com a "exhibición de ganado vacuno") i va decidir suspendre el bou embolat. Tanmateix, el poble, que per damunt de tot volia bou, es va manifestar davant l'Ajuntament i davant la casa de Joaquim Clausell, regidor de festes.

De tota manera, com ja hem dit abans, a partir del 65, les coses, afortunadament, van anar canviant...

En l'aspecte sociocultural, és el moment en què comença la remodelació de les festes, amb l'aparició del primer programa, del nomenament de la reina i dames d'honor, de la presència de personalitats del món de la comunicació, etc.

És també el moment en què es construeix la nova Casa de Correus, en què comença l'execució de les obres de les clavegueres, del nou Ajuntament, de la Casa de la Cultura, de la remodelació de la plaça d'En Pere Cornell, de l'institut, etc.

O, d'altra banda, és el moment en què Almassora comença a dissenyar un futur independent (o almenys, no tan subordinat) de l'agricultura, amb la creació del polígon industrial, que dona treball a un sector important de la població (La Garrofera, Indústries Pétrees, els tallers de fundició «Tomàs Sanz», els tallers dels motors elèctrics «Ramonet», la fàbrica de rajoletes «Cotanda»...); o del traçat de carrers, encintat de les voreres, parcel·lació i dotació d'aigua potable al polígon de la Cossa...

Al setembre del 73, cessa com a alcalde Vicent Claramonte Cantavella i és nomenat Manuel Claramonte Serra.

La seua política és una continuació de la de l'anterior consistori.

Com a primera providència, s'intenta agilitar l'establiment d'empreses al polígon industrial. Un viatge a Madrid, comporta la ubicació de «La Lechera» i de la «Estación de Avisos y Plagas», del Ministeri d'Agricultura,



en un solar de la Cambra Agrària Provincial, així com la construcció de l'«escalextric», per a facilitar l'accés al citat polígon.

Del Ministeri de l'Habitatge, l'Ajuntament obtingué la donació de dos solars (zona esportiva i dotacional, que posteriorment es va canviar pel solar de l'actual magatzem municipal), a canvi de comprometre's a gestionar la venda dels terrenys.

De l'actual legislatura prové la solució d'un problema tan greu, que fins i tot va provocar una manifestació multitudinària: el desviament al camí de Sant Jaume del trànsit pesant pel carrer de l'Alcora.

D'altra banda es va emprendre la compra de solars per a zona esportiva a les Boqueres (davant i darrere de l'Institut).

El creixement del nucli urbà comportà problemes en el subministrament d'aigües potables, que foren solucionats amb la incorporació a la xarxa del pou d'en Tellado.

L'any 74, amb la mort de Carrero Blanco a mans del terrorisme, i les primeres manifestacions de la malaltia del general Franco, comencen uns anys difícils. Es notava una natural preocupació en el Govern de l'Estat, la qual es manifestava, per exemple, en el fet que tot el món havia d'estar sempre localitzable...

Al 1975, amb la mort del general i la legalització dels partits polítics, comença l'època que denominem de la transició. Políticament, va ser una etapa en la qual es necessitava fer gala d'un tacte extremat. Així, per exemple, tots sabem que fins al 1979 no hi va haver eleccions. No obstant això, a pesar que «la màquina governativa» funcionava exactament igual com abans, els representants dels diferents partits reclamaven —és natural— informació en tots els aspectes i volien fer arribar la seua opinió sobre cada qüestió. Sobre això, l'Alcaldia —i crec que ningú ho podrà desmentir mai— va optar per reunir als dits representants, l'endemà de la celebració d'un Ple, i donar-los informació de primera mà sobre els acords que havien estat presos.

De tota manera, van ser uns anys difícils, en els quals no es podien prendre decisions massa importants, ni començar projectes ni obres d'envergadura, perquè mai no sabies com li caurien a qui vinguera a continuació. En aquest sentit, voldria fer menció de la inestimable ajuda que vaig rebre, en tot moment, dels consellers Alfred Mulet i Joan Ninot.

Com a curiositat, voldria comentar que en aquest període foren retirades les manises que marcaven el sentit del trànsit en cada carrer (aquelles que portaven una tartana pintada) i, emmarcades, foren exposades a Ca la Vila.

## ALMASSORA EN *L*A POSTGUERRA.

### CRÒNIQUES I RECORDS

CONFERENCIANT: JOSÉ GALÍ SANCHO. EX-DIRECTOR DE LA CAIXA RURAL D'ALMASSORA

*E*L DIA 26 D'OCTUBRE REINICIEM UNA ALTRA VEGADA, després del període estiuenc, les xarrades de la TERTÚLIA DEL PORTAL. En aquesta ocasió tenim l'honor de tenir entre nosaltres el cèlebre almassorí i ben conegut per tot el poble d'Almassora per la seua tasca realitzada al llarg del temps en què fou director de la Caixa Rural Sant Josep, José Galí i Sancho.

Fa goig sentir-lo parlar, encara que ell diga que no s'expressa com «eixos que ixen en la tele», però la seua veu potent i xarrada simpàtica, ens va delectar tota la nit.

Va xarrar dels anys de la postguerra. Temps difícils i que a Almassora va durar molts anys, ja que després del que comporta eixir d'una guerra civil, hi hagueren dues nevades fortes (una l'any 46 i l'altra l'any 56) en una terra on la majoria del poble vivia de la taronja. Cal dir que les varietats no eren competitives i això fou un factor a sumar a la precària economia. «Es va patir molta fam física».

Cal ressenyar que en aquesta època les activitats culturals, artístiques i esportives estaven en auge. Pot ser fóra el cas perquè no hi havia tants mitjans de distracció i que en temps difícils la gent s'ajuda més que quan «quasi no falta de res». Es representaven moltes obres de teatre, d'autors locals. Van arribar a ser 6 els equips de futbol de cadets, en natació foren campions provincials, també hi havia un equip de corredors a peu etc. Va ser també fundada una acadèmia nocturna.

Comentà que ha escrit uns 1.750 articles de premsa, la majoria sobre Almassora. En el programa de festes de l'any 1979 publicà un article sobre les Antonianes d'Almassora, congregació fundada l'any 1901. Hi ha hagut quatre presidents i la missió fonamental era la d'acollir, donar refugi, alimentar, vestir i donar suport espiritual als més necessitats (encara que en aquella època tots eren necessitats).

Ens contava que encara que en l'actualitat està jubilat, té moltes ganes de treballar i que intenta escriure la història de la Caixa Rural d'Almassora ja que és un tema que domina en profunditat per haver passat tota la seua vida totalment vinculat a l'entitat. Els contertulians així ho manifestaren i l'animaren perquè el portara a terme al mateix temps que li suggerirem que recopile, per a publicar després, tota la informació que al llarg del temps ha estat acumulant.

El mateix dia de finalitzar la guerra i quan el poble eixia al carrer ple de goig, Almassora va ser bombardejada i van morir 40 persones. Li preguntaren si sabia quins van ser els causants del fet. Ens va dir que cap estudiós del tema ha sabut mai la resposta.

En acabar la guerra, la imatge de Santa Quitèria va ser restaurada i a la pregunta de qui va ser l'autor o autors de la restauració, va contestar que tenia publicat un article i que creia recordar que fou Enrique Serra (germà de Roberto Serra) i una altra persona que no recordava en aquell moment.

També li van preguntar quines serien les causes per les quals la joventut almassorina no té inquietuds culturals. La raó podria ser entre altres la influència de la televisió, que anul·la quasi totalment la conversa familiar. A Borriana i Vila-real encara tenen associacions culturals i a Almassora sols roman intacta la banda de música. La raó està en el fet que hi ha una persona al seu capdavant i que ell sempre ha estat fent de «manegueta».

Li donem les gràcies a l'amic Pepe i no ens ressim a la temptació de tenir-lo una altra vegada a la TERTÚLIA. Almassora, octubre de 1992.

## CERÀMICA. PORCELANOSA

CONFERENCIANT: JOSÉ SORIANO. CO-PROPIETARI DE PORCELANOSA

**D**

ISSABTE DIA 31 D'OCTUBRE A LES 16.30 H, tertúlia especial, pel local i pel dia. Va tenir lloc a la sala de visites de la fàbrica Porcelanosa i la xarrada fou a càrrec de l'empresari José Soriano, home d'unes qualitats humanes extraordinàries. El naixement de la indústria ceràmica a Vila-real, ens va explicar, va ser degut a la gelada de l'any 1946. Es reuniren uns quants llauradors i decidiren "compaginar indústria i agricultura". A més a més, Vila-real és propícia a tot tipus d'associacions.

Les oficines i exposicions de Porcelanosa ocupen un espai de 6.000 metres quadrats. Els despatxos són amplis i còmodes. Opina que els treballadors s'han de sentir a gust i l'empresari comportar-se com un company més.

Azuvi (Azulejos Vila-real) és la primera a nàixer. Després La Plana, Gosalbo, Ceravic, Italceràmica, Zirconio, Rocersa, Todagrés, Eidos, Novogrés, Porcelanosa, etc. Posteriorment, en dos anys, Azuvi es transforma de vella a moderna mitjançant tecnologia italiana.

A l'Alcora i a Onda treballen de forma artesanal, en forns àrabs. Pensa que hi hauria d'haver altres maneres de treballar, emprant una tecnologia actualitzada, i per això rep revistes estrangeres i inclús després de la guerra europea marxa a Alemanya, França i Itàlia, per tal d'instruir-se.

A la pregunta que si els beneficis de les empreses reverteixen a la indústria ens contesta que una vegada trets els dividendes per als socis, una part es destina a l'empresa i altra a l'agricultura reconvertida per goteig. Ens contava que

té una finca anomenada La Bota a Castelló de 2.000 fanecades a goteig, naturalment. En la mateixa finca té un magatzem de taronges per a la seua comercialització. Li preguntaren sobre la procedència de la terra utilitzada a l'empresa. La terra roja (argila) la porten de Sogorb, Geldo, Moró, l'Alcora i Onda. La blanca (feldespats, carbonats, quars) de Terol. Un 5 o 10% la compren a l'estranger. A Ribadeo (Astúries) descobriren una zona on podien extraure feldespats. Tingueren problemes amb els habitants de la zona i per aquest motiu deixaren de transportar-la.

Parlàrem de la qualitat i acabament del seu producte. És de la pasta blanca d'on després ix la manisa blanca, la més apreciada. En formar part de 8 o 9 primeres matèries distintes, necessita personal qualificat per al seu treball. La vaixel·la blanca és molt apreciada. Li preguntaren quins factors són prioritaris per als avanços de la indústria. Ens contesta que la facturació en "monococció".

El mercat de la seua producció és Espanya, Itàlia i Alemanya. A Itàlia es fabriquen els forns. ¿Per què no es fabriquen ací?. Això, ens diu, és una altra faceta per al futur, encara que nosaltres fabriquem els nostres propis forns que són molt més grans i no tan refinats com els que sols es dediquen a la fabricació. La facturació anual està entre 10 i 12 mil milions de pessetes.

En el tema de la investigació es gasten molts milions ja que és bàsic per a qualsevol indústria de ceràmica.

Sobre si treballen amb «porcelanato», ens contesta que no. No està tècnicament acabat. Es ratlla molt i també queda tacat pels olis.

A la pregunta sobre si han signat un contracte amb la Universitat perquè els estudiants facen pràctiques a l'empresa, ens diu que no. Si bé és cert que tots els estius tenen estudiants realitzant pràctiques, però a nivell particular.

Quant a la construcció d'un recinte firal a la Plana, contesta que a València està muntat durant tot l'any, que l'aprofiten per a moltes més coses i que cal també respectar la capitalitat de la Comunitat Valenciana i que no s'ha de ser localista.

La situació actual del país és de crisi. Per a eixir-ne s'ha de treballar més, disposar d'un bon capital humà, i respectar al màxim la qualitat del producte.

Després de més de dues hores de xarrada agradable, ens va convidar a veure les oficines i despatxos, i ens va invitar per a un altre dia a veure el seu funcionament.

Almassora, octubre de 1992.

## INDÚSTRIA CERÀMICA (PASSAT, PRESENT I PERSPECTIVES DE *F*UTUR)

CONFERENCIANT: MANUEL GONZÁLEZ CUDILLEIRO. ADVOCAT. GERENT D'ASCRER

*E*L CONFERENCIANT D'AVUI, DIA 9 DE NOVEMBRE és un home que "se sap molt bé la lliçó". Té molt de món i a l'hora d'expressar-se és molt fluid i sempre al mateix to, sense sulfurar-se. És el gerent d'ASCRER, Associació de Ceramistes, regulada pels seus propis estatuts. Ens comentava que per aquesta zona hi ha el bon costum de reunir-se les persones i crear associacions de tot tipus.

Les funcions pròpies de l'associació estan primordialment encaminades a vetlar pels interessos col·lectius i professionals. Assenyala que mai hi ha hagut cap recurs contra els repartiments.

Mantenen negociacions amb empreses com Enagás i Iberdrola. El problema que representa un tall elèctric és quantiós per al sector, ja que el forn deixa de funcionar. Automàticament tallen el gas, i per això es perd producció. Iberdrola està estudiant un sistema de prevenir els micro-talls, de manera que els forns continuen funcionant.

Han resolt favorablement tots els recursos comercials enviats per Àustria, Canadà i Sud-àfrica, que els acusaven d'oferir la mercaderia a preus inferiors als estipulats. Confia que no existisca una "guerra comercial" entre els Estats Units i la Comunitat Europea. No s'ha de pensar en això i viure tranquils, ens deia. Ocupem la segona posició de la indústria ceràmica a nivell mundial. En l'aspecte tecnològic depenem d'Itàlia. En esmalts som la millor del món. També en «monococció» i amb avantatge. Competidors forts són: Brasil, Turquia, Mèxic, Argentina, Veneçuela i Colòmbia.

Quant a la contaminació i la seua normativa, comenta que en l'administració central i en l'autonòmica (Conselleria de Medi Ambient), hi ha una regulació sobre això. Tres són els tipus de contaminació: emissions a l'atmosfera, abocaments sòlids i líquids. En general tots els abocaments s'han reduït pel reciclatge. Els abocadors estan més controlats. Tenen en projecte la construcció d'una planta per a produir un producte inert i col·locar-lo entre l'asfalt.

Alemanya és el país pioner en matèria de contaminació. El perjudici de la contaminació del sector sobre l'agricultura és ben poc. Posava com a exemple el panorama que es veu des de la muntanyeta de Sant Antoni de Betxí. Això sí, s'ha de prevenir les emissions d'anhidrid carbònic a l'atmosfera. Cal tenir en compte que tots contaminem (vehicles, calefacció, indústria). Una solució és mantenir el consum energètic, que, d'altra banda, interessa econòmicament.

La indústria influeix en l'entorn, i de vegades favorablement, com el cas de Galícia on netejaren els pinars de matolls per a la combustió dels forns. Les malalties professionals quasi han desaparegut, encara que qualsevol situació en què el risc no siga zero, és negativa. La sinistrabilitat actual és deguda a una "imprudència professional". El treballador perd el "respecte" a la màquina. S'ha d'aconseguir que l'accident siga realment un accident (inesperat). Cal dir que pel soroll pot haver pèrdua en la qualitat d'audició.

Les ben mesurades paraules van causar impressió en els contertulians i tots ens vam alegrar d'haver assistit a la xarrada.

El proper dilluns dia 23 de novembre, el tema de la tertúlia serà l'Islam a Espanya, a càrrec del secretari de la comunitat musulmana espanyola, Álvaro Machordom.

Almassora, novembre de 1992.

## VALÈNCIA, L'ÚLTIM RE *D*UCTE DE L'ISLAM A ESPANYA

CONFERENCIANT: ÀLVARO MACHORDOM, SECRETARI DE LA COMUNITAT MUSULMANA ESPANYOLA

*E*

EL TEMA D'AVUI, 23 DE NOVEMBRE, és apassionant pel món àrab i per la vida trepidant del conferenciant, nascut a Almassora l'any 1923. Catòlic practicant, periodista, escriptor, professor,... Marxa a Amèrica i es casa amb una diplomàtica, néta d'un alcalde de Nova York. A Montevideo funda un taller naval, que el 1972 en el canvi de govern va haver d'abandonar.

És un home poc conegut a Almassora però molt en el món islàmic. És el secretari de la Comunitat Musulmana Espanyola. Traductor de l'Alcorà al castellà. Ha escrit nombrosos llibres, entre els quals destaca una biografia de Mahoma. A Madrid, va conèixer l'ambaixador Enric Beltran i cinc professors d'Egipte (1952) que l'invitaren a escriure la gramàtica de l'àrab al castellà. El 1954 abraça la religió islàmica motivat pel bon exemple i vida "sana" d'aquests professors. Gràcies a l'ambaixador i al Consell Superior d'Investigacions Científiques va poder imposar les vocals en la llengua àrab.

Ha tingut sempre una vocació inquisidora, sobretot en la literatura. Ens deia que ha tingut molta sort en la vida. Sempre ha fet el que ha volgut. Era un "cavall salvatge". La lectura, la meditació i la reflexió, l'han ajudat molt. En la seua benvolguda Almassora volia implantar un centre d'estudis àrabs i no una Universitat, com es rumorejava.

La diferència entre musulmans i cristians és ben poca, ja que tots dos creuen en un sol Déu (són monoteistes). En la cristiana, a més a més, està la Mare de Déu i com per a Déu tot és possible, és també capaç d'engendrar d'una manera divina una dona.

Després de les capitulacions de Granada l'any 1492 i fins el 1609 molts àrabs s'instal·laren a València. Interveniren tres cardenals. El cardenal de Talavera va aprendre l'àrab i predicava la concòrdia i l'amistat. El cardenal Mendoza, com que els musulmans són bons artesans, volia que visqueren en terres valencianes. El cardenal Cisneros, confessor de la reina i la cort reial volia que els musulmans es feren cristians.

Li preguntaren sobre la presència àrab a Sogorb. Ens contestà que aquesta està arrelada perquè han sigut molts segles d'estada a Espanya. En una conferència a l'ajuntament de Sogorb va veure un l'Alcorà escrit a mà. Era escriptura en caràcters magrebins (semàntica diferent). Analitzant la tinta pareix que fa menys de 200 anys que s'ha escrit.

Almassora prové d'Almassera (moldre a pressió). El significat d'Almansura, ciutat situada a 150 km del Caire és diferent. *Nàssara* significa conquerir i *Almansur* conqueridor. Al camí Ben-Afeli hi havia un molí d'oli, abans d'arribar a Sant Antoni. *Arrabal* significa extramur. *Ben-Afeli* fill d'Afeli. *Amalafa*, sèquia principal. *Alqueria*, poblat xicotet. *Almenara*, caseta damunt d'una muntanya. *Benicàssim* fill de Cassim, el que feia la distribució de les aigües,...

Les dones poden ser sacerdots a l'església anglicana. Pensa que en l'Islam la dona té tasques administratives, educatives, econòmiques, és mestressa de casa... Opina que la religió és més "cosa d'homes".

Ja que va conèixer l'ambaixador Enric Beltran en actiu, un contertulià li va suggerir que ho recollira en un llibre. També la seua relació amb el pare Pons. Ell en va prendre bona nota.

Actualment està investigant la procedència de Cristòfor Colon i segons els seus estudis és poc probable que fóra genovès, ja que cap dels seus escrits està en italià. Cabria la possibilitat que fóra mallorquí o valencià, però es necessita temps per a la investigació. A més a més hi ha controvèrsia sobre si el nom era Colon o Colom. Colon és més genovès. Colom significa "pluma de canya per a escriure".

Li preguntaren sobre la llibertat de la dona. Va contestar dient que això depèn del país. Al Magreb, hi ha poca llibertat. Al nord d'Àfrica és diferent. Hi ha illes a Indonèsia que són matriarcals (manen les dones). A l'Egipte la dona té més llibertat. A Mauritània la dona té més competències que al Marroc.

Per a finalitzar ens va convidar a visitar un dia la seua mesquita del camí de l'Omblanc.

La xarrada es va allargar més del que és habitual però va ser perquè estàvem a gust.

La propera serà extraordinària, ja que l'assumpte és actual i candent. Serà el proper dilluns dia 30 de novembre i el tema "La Nacional-340: desviament?", a l'hora i lloc habitual, 22 h al Saló dels Llauradors de la Caixa Rural d'Almassora.

Almassora, novembre de 1992.

## CARRETERA N-340, DESVIAMENT?

CONFERENCIANT: JORDI TÁRREGA. MEMBRE DE LA COL·LABORADOR DE PREMSA

**T**ERTÚLIA EXTRAORDINÀRIA, pel tema d'actualitat i per tenir el calendari complet fins a l'any nou. El conferenciant és membre de la Colla Ecologista de Castelló i col·laborador de premsa. Les "bones comunicacions" han estat un factor determinant per al progrés dels pobles i ciutats. Els nuclis de població han anat creixent a la vorera de les carreteres. Ara és una gran molèstia i tan sols alguns barris marginats ho continuen fent per l'economia dels terrenys.

La xarxa viària nacional es fonamenta en sis carreteres nacionals principals radials que uneixen Madrid amb les principals ciutats. Aquestes carreteres es transformen a poc a poc en autovies (sense pagar peatge). En totes aquestes ciutats hi ha bons accessos per carretera. Castelló, sembla, no és una gran ciutat i pareix ser que mai no ho serà.

L'impacte ecològic de qualsevol obra pública és important, però pot ser mínim si s'amplia una infraestructura ja existent. L'Ajuntament de Castelló, per unanimitat, està a favor del desviament de la N-340 per l'Oest.

Pensa que el projecte que es porta a terme és car, no utilitza una infraestructura ja existent, no soluciona el problema actual,... És per tot això que l'Associació de veïns "El Faro" i la Federació d'Associacions de Veïns, crearen una Plataforma Cívica per defensar temes que afecten a Castelló, com ara la carretera nacional, el soterrament de la via fèrria, els accessos al grau, etc.

Una alternativa al desviament és la utilització de l'autopista A-7. La Plataforma inventà l'eslògan «A-7 lliure de peatge» i creu que va ser un error tàctic perquè hi havien d'haver afegit .... "al seu pas per Castelló".



Una altra solució seria construir calçades laterals, lliures de peatge, al costat de l'autopista i que podria aplicar-se en altres poblacions afectades pel mateix problema.

Ens contava que correspon a l'Estat espanyol la construcció i manteniment de les carreteres nacionals, i que Conselleria ha d'invertir en la seua xarxa de carreteres comarcals.

Dins d'una sèrie d'opcions, l'Ajuntament d'Almassora, com ho manifestaren els assistents polítics que hi acudiren, van optar per unanimitat pel no desviament. Si aquest fóra necessari, que siga paral·lel a l'autopista.

Va intervenir un contertulià i ens deia que a La Rioja redueixen fins un 50% els cost de l'autopista a les proximitats a la capital per a acostumar la gent a utilitzar-la.

La planificació urbanística caldria estar pensada conjuntament. No té cap sentit que una corporació decidisca un projecte si la corporació veïna decideix una altre completament contrari.


També es manifestaren alguns llauradors sobre el tema de l'expropiació. El preu oscil·la entre 1.000 a 1.500 pessetes el metre quadrat, mentre que per a la Ciutat del Transport el preu és de 3.500 pessetes. Hi ha, doncs, una discriminació. Si parteixen una finca en trossos i algun d'aquests és xicotet es pot demanar que expropien tota la finca. En termes generals els llauradors mai estan a favor de l'expropiació perquè «consideren que els preus no són raonables».

La propera tertúlia, el dilluns dia 7 de desembre sobre «Normes de Castelló i normalització lingüística» per Francesc Pérez i Moragón.

Almassora, desembre de 1992

## NORMES DE CASTELLÓ I NORMALITZACIÓ LINGÜÍSTICA

CONFERENCIANT: FRANCESC PÉREZ I MORAGÓN. DIRECTOR TÈCNIC DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA DE LA UNIVERSITAT JAUME I

 A NÀIXER A ALGEMESÍ (LA RIBERA ALTA) L'ANY 1948. Llicenciat en filologia catalana. És director tècnic de Política Lingüística de la Universitat Jaume I de Castelló des de l'any 1991. Va ser director del setmanari *El Temps* entre els anys 1984-86. També fou secretari de redacció de la revista *L'Espill*, que dirigia Joan Fuster.

Ha publicat nombrosos articles en revistes i diaris de València i Barcelona i també alguns llibres, entre els quals destaquen *Les Normes de Castelló* (1982); *L'Acadèmia de Cultura Valenciana. Història d'una aberració*; *Publicacions valencianes (1939-73)* (1974); *Arquitectura gòtica valenciana* (1991) i ha prologat i tingut cura de l'edició d'obres de diversos escriptors valencians del segle XX: Carles Salvador, Miquel Duran i Tortajada, Adolf Pizcueta, Eduard López-Chavarri, Emili Gómez i Nadal, Joan Fuster, etc. Publicà també una antologia de la col·lecció literària *Nostra Novel·la*.

No podia faltar a la tertúlia parlar sobre les Normes de Castelló que ara fa seixanta anys que es van signar (Nadal del 32) a la capital de la Plana. Per això tenim el director tècnic de Política Lingüística de la Universitat Jaume I de Castelló.

Les obres fonamentals de la reglamentació del català foren les «Normes ortogràfiques», sancionades per l'Institut d'Estudis Catalans el 1913; la «Gramàtica catalana» el 1918 i el «Diccionari general de la llengua catalana» el 1932. Aquestes dues últimes originals de Pompeu Fabra.

La restauració de la República l'any 31 posà en marxa el mecanisme de règim d'autonomia en algunes regions (Catalunya, País Basc,...). El fet de tenir l'ensenyament en llengua pròpia obligava a la normativització.

La Societat Castellonenca de Cultura, fundada el 1919, i constituïda per personalitats de diverses ideologies, utilitzava també idèntiques normes que l'IEC.

Pocs membres de l'església defensaven l'ús i defensa del valencià, abans de la guerra.

La institució "Lo Rat Penat" també van signar les Normes de Castelló, encara que després es van separar.

A la Universitat dues són les llengües oficials, però la llengua pròpia és el valencià. Tota la retulació i impre-

sos estan en català. En el 91/92 cada curs es va dividir en dos grups (català i castellà) però actualment no és així. Cada professor pot impartir docència en qualsevol llengua oficial. Caldrà, doncs, incentivar-lo per al seu reciclatge i subvenció, si és possible, com succeeix al País Basc.

En una enquesta realitzada quan es matriculen els estudiants resulta que el 95% entenen el valencià, el 3% no l'entén i el 57% el sap llegir, parlar i l'entén. Resulta poc normalitzador el fet de dividir en grups.

Pel que fa al pare Fullana ens va dir que era franciscà i que parlava un valencià molt pur, però era autodidacta i tenia pocs estudis. Va participar en el Primer Congrés de la Llengua a Catalunya l'any 1907. Va publicar una gramàtica elemental de la llengua valenciana (1915). En cert moment cregué que el valencià i el català eren llengües distintes.

A les comarques de l'interior s'utilitzen meyns castellanismes, per la qual cosa diríem que el valencià és més «pur».

Pel que fa als locutors de la TVV, un contertulià ens deia que pronunciaven massa castellanismes i que caldria seguir una certa normativa. A TV3 es fan proves als locutors per a corregir-los. La mala pronunciació encara pot ser més greu que els castellanismes.

Actualment es fa poc quant a l'ús però sí quant a l'ortografia. L'església i els mitjants de comunicació són un factor decisiu per a fomentar la llengua. El futur està en la gent i en els polítics. «Si la gent no vol parlar valencià, no es pot fer res».

En entrar Joan Fuster al món de la Universitat, es va dedicar completament a aquesta tasca. Els últims anys de la seua vida va estar un poc desil·lusionat però mantenia l'esperança en els xiquets que estudiaven valencià. Volia i, ho tenia per escrit, que el seu soterrament fóra discret, cosa que al final no va ser així per raons polítiques.

Es va fer l'hora i acabarem no sense assenyalar que la propera parlarem sobre «El comerç local» a càrrec de cinc botiguers almassorins, el dia 21 de desembre.

Almassora, desembre de 1992

## EL COMERC LOCAL

CONFERENCIANTS: J. ALBELLA; J. MEMBRADO; J. MONTILLA; R. PERALES; P. PORTOLÉS. COMERCIANTS

**L**A PROBLEMÀTICA DEL MÓN COMERCIAL, ens ha obligat a portar a la tertúlia a cinc botiguers almassorins dels rams de la joieria, llibreria-papereria, electrodomèstics, confecció i tintoreria. La proximitat d'Almassora a Castelló és un factor important i negatiu a l'hora de les vendes, segons les opinions dels conferenciants.

Caldria ampliar l'oferta tant d'articles com de diferents comerços perquè la gent tinguera més llocs on triar. Almassora podria ser més rica si els diners que genera es quedaren al poble.

És més factible trobar els articles més barats a Almassora que a Castelló ja que no tenen empleats i no paguen, en general, lloguers.

Un altre problema mercantil a l'hora de les vendes ve motivat perquè la gent li sap greu anar a l'establiment a comprar i eixir sense res.

La Vila no és nucli comercial a Almassora. S'ha quedat desplaçada. El comerç està ubicat en altres llocs, com ara Plaça Sta. Isabel, Botànic Calduch, Avda. José Ortiz... Un altre factor en contra del comerç és que no hi ha un nucli on estiga concentrada la majoria del comerç.

Almassora és l'únic poble on hi ha dos dies de mercat, donat que en transcórrer el temps s'ha transformat també en normal el que abans sols era de bestiar. Uns es beneficien prou dels mercats, altres no tant.

Els comerciants de Vila-real també es queixaven de no vendre i han solucionat el problema a part de la publicitat, en crear una targeta de crèdit per a comprar sense diners. Caldria donar més facilitats perquè la gent per a que compre, com per exemple obrir dissabtes de vesprada (que ara no es fa).

A vegades les mestresses de casa van al grans magatzems a comprar les ofertes, però es gasten diners «fora fritats». Quasi els resulta més barat anar a comprar a la tenda del costat de casa.

La sabateria «El Puro» va saber «vendre bé la burra» i donar-la a conèixer. La publicitat que va tenir va ser la de « boca a boca».

Bons preus, bon servei i millor atenció al client, és la base per a vendre millor.

Molta és la pressió fiscal i opinen que a la llarga els establiments menuts s'apoderaran dels grans.

Estigueren tots d'acord a crear una associació de comerciants a nivell de poble.

L'Impost d'Activitats Econòmiques (IAE) en res ha influït als professionals i la majoria afirmen que aquest ha sigut doble respecte a l'any anterior. El sistema de mòduls d'Estimació Objectiva del IRPF els perjudica enormement. A més a més està l'IVA i damunt les poques vendes.

La majoria dels clients no compren marques sinò qualitat. Normalment si el client s'assessora del professional sempre ix guanyant.

Són pocs els fills que continuen el negoci dels pares. La major part estudien per a tenir una carrera i després opositar a l'Estat... Solament si no és bon estudiant agafarà el negoci encara que aquest no vaja molt bé.

La gent d'Almassora obri pocs establiments perquè té la psicosis que el negoci no vaja bé abans d'obrir-lo.

La Pyme no soluciona els problemes dels xicotets comerços, per la qual cosa no hi estan afiliats.

La propera tertúlia a l'any nou, el dia 11 de gener. El conferenciant serà Daniel Gozalbo i el tema «Castelló i el naixement del metre».

Almassora, desembre de 1992

## CASTELLÓ I EL NAIXEMENT DEL METRE

CONFERENCIANT: DANIEL GOZALBO I BELLÉS. CATEDRÀTIC DE MATEMÀTIQUES DE L'INSTITUT DE BATXILLERAT «SOS BAYNAT». EX-ALCALDE DE CASTELLÓ DE LA PLANA

*N*

AIX A COSTUR (CASTELLÓ), L'ANY 1948, i es trallada a la capital de la Plana per a estudiar batxillerat a l'Institut de Batxillerat Francesc Ribalta. És llicenciat en Ciències Exactes per la Universitat de València. Treballa com a PNN al CUC i al IB d'Almassora. Oposita a càtedra de matemàtiques i en aprovar, el destinen a Albaida (València). Després passa al IB Jaume I de Borriana on va ser director.

Ha sigut cap del Servei Territorial de la Conselleria d'Educació, Ciència i Cultura de Castelló; director general d'Ensenyaments Mitjans; alcalde de l'Ajuntament de Castelló durant l'anterior legislatura, en què creà el Planetari. Actualment és el portaveu del Grup Municipal Socialista a l'Ajuntament de Castelló, càrrec que compagina amb la docència com a catedràtic al IB V. Sos Baynat de Castelló. És membre de la Societat Castellonenca de Matemàtiques. Ha treballat i col·laborat amb el Grup Zero de matemàtiques on ha publicat diversos articles i llibres en companyia d'altres matemàtics.

Persona molt preocupada per la cultura i compromesa amb la societat de tal forma que per això ocupa l'actual càrrec polític.

Pel que fa a les seues aficions destaca la pintura, ja que és un bon coneixedor d'obres d'art. Cal dir també que és un gran expert en jardineria.

En elaborar aquesta xicoteta presentació, i no haver-li consultat prèviament, de segur que m'he deixat coses que ell mateix pot ampliar o corregir aquelles que no siguen del tot correctes.

En commemoració del bicentenari de l'establiment del metre hem invitat a la tertúlia el catedràtic de Matemàtiques Daniel Gozalbo.

El metre és fruit de la Revolució Francesa, ens explica. Aquesta va trencar el sistema feudal que imperava. Fou en l'últim terç del segle XVIII (1770 a 1800) on es van fixar les bases de tot el món modern contemporani.

La major part dels ministres de la Revolució Francesa foren científics (Lagrange, Monge, Carnot, Laplace,...). Va ser una revolució il·lustrada. Es va implantar un nou sistema de peses i mesures, es va crear una revista científica i també un institut d'investigació. Època prestigiosa durant segle i mig per a França.



La instauració del metre (del grec *métron*, mesura), ve donada pel desgavell que presidia les unitats de mesura que canviaven fins i tot entre ciutats properes. Hi havia una confusió permanent.

L'Acadèmia Francesa, decidí crear aquesta unitat basada en tres suposicions. La longitud del pèndol que bat segons (fàcil d'obtenir). La distància que recorre un cos deixat caure en el buit durant una fracció de segon. Fracció de la mesura d'un cercle màxim o un meridià. El comitè dels científics optà per mesurar el meridià que passa per París (complicada).

Es formen dues expedicions: una cap al Nord, dirigida per Delambre (Amiens 1749-París 1822); l'altra al Sud dirigida per Méchain, director de l'observatori de París (Laon 1744-Castelló 1804).

Començà l'estudi l'any 1792 i finalitzà el 10 de desembre de 1799. Tingueren moltes dificultats en les triangularitzacions, el temps, les guerres,... Els ajudaren homes il·lustrats de l'època com el Pare Canellas, el Bisbe Climent, el Baró de la Pobra,...

En acabar el treball Méchain torna a París però vol allargar les mesures fins a Mallorca. S'havia declarat una epidèmia de febre groga al sud d'Espanya. Pel correu d'un vaixell oficial que no va guardar quarantena, Méchain agafa la malaltia el 12 de desembre de 1804 i als vuit dies mor a Castelló a casa del Baró de la Pobra. Va ser un trauma per a França i per a Castelló.

El metre va tardar a implantar-se als països per ser invenció de França, de nom grec i nascut de la Revolució. La Constitució de Cadis de 1810, atorgava a les Corts Espanyoles facultat de triar el sistema més adient. El 1852 fou obligatori a l'ensenyament i d'ús per a tothom el 1860. Rússia el va autoritzar el 1900 i el va adoptar el 1919. Anglaterra l'any 1960. Als Estats Units es va autoritzar, que no adoptar, el 1866 i al Canadà el 1871.

En les preguntes comentà que el metre va ser la base d'unitats de pes o de volum i ni el temps ni el calendari s'acomoden al sistema mètric decimal (gran inconvenient).

En el món agrari hi ha reticència en el canvi. Per a mesurar una finca s'utilitza cada vegada més la unitat del metre quadrat. Per a la taronga continua vigent l'arrova, que com és natural, canvia d'un lloc a l'altre. També és una mesura de volum.

Al Desert de les Palmes queden encara ruïnes de les casetes de pedra construïdes per l'expedició de Méchain. La directora actual de l'observatori de París en una visita a Castelló es va interessar per aquestes.

Un vaixell va mesurar amb precisió el punt exacte de confluència del meridià de Greenwich i el paral·lel 40, que no correspon al monòlit de la carretera del grau sinó en el punt on està ara i que és una finca adquirida per l'Ajuntament de Castelló. El del pont es construeix el 1834 entre Castelló, Borriana, Vila-real i Almassora per a commemorar la defensa de la llibertat.

Napoleó ambicionava ser emperador. Enamorat de Roma i Egipte, s'apodera per a França de tot el que pot, com ho acredita el Museu del Louvre. Cal dir de bo que fundà moltes institucions (científiques, polítiques,...).

L'entusiasme del conferenciant va fer que en finalitzar la xarrada, espontàniament hi haguera un fort aplaudiment i que els contertulians passaren una vetlada agradable.

La propera tertúlia, el 25 de gener, sobre «L'esport a debat: organització i gestió». Conferenciant Joan Violeta i Trilles (gerent del Patronat de Castelló).

Almassora, gener de 1993

NOTA: Abans de començar la xarrada, l'autor de l'anagrama de la Tertúlia, Francesc Membrado, ens en va explicar breument el disseny.

## L'ESPORT A DE *B*AT: ORGANITZACIÓ I GESTIÓ

CONFERENCIANT: JOAN VIOLETA I TRILLES. GERENT DEL PATRONAT MUNICIPAL D'ESPORTS DE CASTELLÓ DE LA PLANA

*L*A DISCULPAR LA SEUA ABSÈNCIA EL REGIDOR D'ESPORTS, Adrián Barreda. No hi va haver delegació. Violeta és el Gerent del Patronat Municipal d'Esports de Castelló. Organisme autònom, fundat per l'Ajuntament i amb un pressupost aproximadament del 2,5% del de l'Ajuntament. Els òrgans són: l'Assemblea, la Junta Rectora i el Consell de Gerència. Els membres no han de ser necessàriament tots polítics.

Dins de la seua tasca destaquen tres campanyes. Adults, formada per gent major. Capacitat de 900 persones. Impartida per llicenciats en Educació Física i amb una quota de 5.000 ptes des d'octubre fins a juny. Escoles Municipals des de novembre fins a maig. Capacitat per a 1.000 alumnes i amb col·laboració dels clubs. Pagament actual de 1.500 pessetes i 14 esports. Jocs escolars municipals, assumits per l'Ajuntament. Pràctica de 7 esports. Capacitat per a 2.000 xiquets.

Convidarem representants de les Escoles Municipals de Bàsquet i Handbol, de l'Institut de Batxillerat, dels Col·legis Públics Germans Ochando i Ambaixador Beltran i del Club de Tennis Almassora.

Tots van coincidir que les instal·lacions esportives no són les adequades, manca de material apropiat i d'ajuda econòmica de l'Ajuntament, ocupació inadequada de les instal·lacions dels Col·legis Públics. Cal canviar el voluntarisme d'unes persones (generalment pares) per personal professional remunerat.

Una excepció és la del Club de Tennis. El seu funcionament és exemplar gràcies a un grup d'unes quinze persones que treballen desinteressadament. Els monitors de l'escola de tennis estan remunerats. Tots els xiquets de l'escola són socis. Paguen 6.500 ptes./any. Els socis paguen 3.500 a l'any i 50 per partida. Cal dir que les instal·lacions són municipals, els diners generats reinverteixen al club en millores. El club té el suport de l'Ajuntament.

Un grup de persones d'Almassora va intentar crear un Consell d'Esports, que funcionara de forma semblant al Patronat a Castelló. De moment no s'ha aconseguit però s'intentarà una altra vegada. Interessaria unificar zones esportives més que dispersar-les. Construir xicotets poliesportius més que instal·lacions aïllades, es va comentar. Falta una planificació en la estructuració de zones esportives.

Hi ha unes competicions escolars a nivell de col·legis on els xics i xiques pertanyen al mateix grup. En l'àmbit intercomarcal hi ha una falta de serietat o bé per l'autobús que no arriba o arriba tard, o bé per la incompareixença del rival, o de l'àrbitre, etc.

L'esport "d'elit" i "de base" es poden compaginar. L'esport d'elit és "anormal", per exemple el ciclista de 40 pulsacions per minut. Interessa que la gent faça esport com a oci. Practicar esport per benestar. Cada vegada la gent està més conscienciada i en practica més.

L'esport hauria d'estar reconegut com un servei més al poble. En l'actualitat no es considera així i caldria proposar-s'ho com a meta. Tampoc pot ser totalment gratuït. La Generalitat està elaborant una llei de l'esport i molts problemes que hi ha actualment, quedaran ja definitivament eliminats.

El futbol segueix sent l'esport majoritari. La construcció d'un camp de futbol és molt més econòmica que la d'un poliesportiu per a practicar atletisme. La gimnàstica de manteniment es pot considerar un esport d'oci. Dins dels esports més complets podem incloure córrer i la natació.

Almassora, gener de 1993

## LA GUERRA A BÒSNIA

CONFERENCIANTS: HIGINIO LÓPEZ I REFUGIATS BOSNIANS

*L*A TAULA ÉS FORMADA PEL MODERADOR Santiago Ballester, el conferenciant Higinio López, el traductor Dean Racic i els bosnians Zlatomir Vincic, Vladimir Micic i Zlatan Hadziosmanovic. Per a introduir el tema, el professor Higinio López, ens explica la situació d'Europa des de 1815 fins a la nova Bòsnia. Comenta la situació econòmica, política i geogràfica originada per les dues guerres mundials.

Les repúbliques de l'antiga Iugoslàvia eren: Eslovènia, Croàcia, Bòsnia i Herzegovina, Sèrbia, Macedònia i Montenegro. Conviuen musulmans, catòlics i ortodoxos. Les llengües oficials són l'eslovac i el serbo-croat (no assumit per tots els pobles). Alemanya i Itàlia han influït molt en l'economia d'Eslovènia i Croàcia, les quals són més mercantils que les de l'interior que són agrícoles i pastorils. Destaca la gran diversitat de grups ètnics.

El pla de pau presentat a Ginebra al gener de 1993 no és acceptat per les tres parts implicades (serbis, musulmans i croats). Els co-presidents de la conferència Cyrus Vance i David Owen explicaren a la taula de negociacions els tres punts claus del pla el qual consistia a reconèixer Bòsnia com a estat democràtic i independent, elaborar un mapa que dividiria el país en 10 regions autònomes i proposar un reglament militar per a pacificar la zona. Sols el croats estan d'acord en els tres punts. Els serbis accepten dos documents i la majoria dels mapes, i els musulmans no accepten el pla. L'ONU i la CE donen el suport al pla. Washington vol elaborar un pla que afavoresca els musulmans.

Els Estats Units descarten la possibilitat d'intervenir militarment. L'URSS havia advertit que no permetria una intervenció militar contra els serbis. El paper que pot fer Rússia és fonamental. Segons Higinio una possible solució al conflicte seria una rectificació de fronteres.

Iugoslàvia significa el país dels eslaus del sud. Queda unificada el 1919 fins el 1991 quan s'independitza Croàcia i després Bòsnia i Macedònia.

No sabem qui paga la guerra però sí que hi ha interessos estrangers, com poden ser Alemanya i els països àrabs controlant el petroli. L'antiga Iugoslàvia era la quarta potència mundial en construcció d'armes i que hi ha armament per a lluitar durant cinc anys sense ajuda exterior. L'actual conflicte és una continuació del que hi havia a la península Balcànica i que no s'havia solucionat en la Segona Guerra Mundial.

Coneixen pel periòdic que Espanya acull refugiats de guerra. Una gran aventura plena de risc van protagonitzar per a eixir del país. S'escapen sols amb el que porten posat, deixant familiars, diners en el banc, habitatge, amics,... L'únic que volen és salvar la vida. En finalitzar la contestació de la pregunta s'arma un rebombori que després queda clar amb el compromís de no fer preguntes personals.

Europa no ha reaccionat quan ho havia d'haver fet. Segons l'opinió dels refugiats, algú ha començat la lluita entre germans i després va fugir. La culpa no està sols en el seu país. Una revista portava en títuls: "Mientras Europa bosteza, así muere Sarajevo". Europa es mostra indecisa. L'única amb decisió ferma fou Alemanya, que reconeix la independència d'Eslovènia i Croàcia.

L'ajuda dels cascos blaus és important. Sense la seua ajuda humanitària molta gent civil moriria de fam i de fred.

Abans del conflicte Sarajevo era una ciutat pacífica i oberta. Mai havia tingut cap problema i tots vivien junts i en harmonia, inclús ha sigut seu dels Jocs Olímpics d'Hivern. Ara és la que més pateix. Hi ha molt d'odi. Creuen que mai es podrà viure com abans. Cal dir que tots els refugiats a Almassora són de Sarajevo.

Actualment el nombre de persones refugiades és de 46, va dir l'alcalde. La seua estada és de sis mesos, període que es pot allargar i que depèn del desenvolupament del conflicte. Totes les despeses ixen del poble d'Almassora amb la col·laboració d'algunes empreses. Gràcies a Déu no els falta de res però els diners van acabant-se. Va agrair públicament a la tertúlia la idea de recaptar fons per la venda dels dibuixos que el proper dia 13 de febrer s'inaugurarà a la Caixa Rural.

En finalitzar, l'enginyer bosnià va agrair a tot el poble d'Almassora la gran voluntat d'ajut i compromís total en aquest moments difícils donant les gràcies en nom de tot el grup.

La propera tertúlia serà el dia 22 de febrer sobre «Els problemes fiscals del llaurador» a càrrec d'Ernesto Herrero i Mormeneo, llicenciat en Econòmiques i Auditor de Comptes.

Almassora, febrer de 1993

Al mateix temps que tinguérem la xarrada del tema de Bòsnia, en el programa Informe Semanal també es va tractar. Així està el resum.

*INFORME SEMANAL* (dissabte, 6 de febrer de 1993)

### EL TRENACAPS DELS BALSANS

Els Estats Units «han rebutjat» un pla de pau que compta amb el suport d'Europa i de l'ONU. El president Bill Clinton vol presentar en els propers dies una contraoferta. Serbis, musulmans i croats, veïns pacífics fins fa menys d'un any, resolen ara les seues diferències de la pitjor manera possible.

Els lluitadors pareixen convençuts que els problemes de Bòsnia no es resoldran sols amb paraules; de moment els fets els donen la raó.

L'últim pla de pau negociat a Ginebra acaba de fracassar; mentre Europa, l'ONU i els Estats Units discrepen obertament sobre la manera de solucionar el conflicte, a Bòsnia la guerra continua i ha complit aquesta setmana 10 mesos. Era l'última oportunitat per a la pau. La cita a Ginebra a primers d'any.

Per primera vegada serbis, musulmans i croats seuen a la mateixa taula. Els co-presidents de l'ONU, David Owen i Cyrus Vance explicaren el pla, que consta de tres documents. El primer reconeix Bòsnia com a estat democràtic i independent. El segon era un mapa que dividia el país en 10 regions autònomes. El tercer, un reglament militar per a pacificar la zona.

Un més després sols els croats han signat tots els documents. No crec que les converses a Ginebra hagen fracassat, va dir el president serbi de Bòsnia, Radovan Karadzic. Crec que han sigut un èxit ja que els croats han acceptat tots els documents. Els serbis n'hem acceptat dos i la majoria dels mapes. Desgraciadament els musulmans no acceptaren el pla, però crec que aconseguirem algun avanç amb el temps. Els mapes són un tema molt seriós.

El mapa que proposen els senyors Vance i Owen reconeix i legitima els fruits de la neteja ètnica, i per extensió impedeix el retorn de refugiats a les seues cases. Per això no hem pogut acceptar-lo a Ginebra, va dir el president bosnià Alija Izetbegovic.

En menys d'un any i mig, tres milions de bosnians han fugit de sa casa. Els serbis expulsaren musulmans i croats, víctimes de la neteja ètnica.

Van venir i ens van tirar de casa i ho cremaren tot. Vam haver d'anar d'ací fins allà. Sap el què és viure a casa dels altres i al bosc? Jo he viscut així durant 6 mesos. Mire jo tinc tres fills. Gràcies a Déu estan vius. A aquest li van posar un ganivet al coll. Ara té tanta por que no menja res, deien uns refugiats de croates i musulmans.

La mescla de cultures que durant segles convertiren Bòsnia i Herzegovina en un exemple de convivència, ha explotat de la forma més brutal l'any passat. Els serbis es rebel·laren contra la independència del nou estat de majoria musulmana. L'embargament d'armes decretat per l'ONU ha deixat els musulmans indefensos. Els serbis, en canvi, han heretat les armes de l'exèrcit federal iugoslau. Ara controlen el 70% del territori. Croats i musulmans inicaren un èxode que encara continua. Aquells que han fugit no es fan il·lusions de tornar, ja que els serbis volen la puresa ètnica. Que el 100% siguen serbis.

Els refugiats intenten sobreviure en camps improvisats, a vegades compartint barraques amb els lluitadors. Els que acaben d'arribar han de buscar un lloc en dormitoris atapeïts. L'aigua calenta és un luxe del passat. Les finestres trencades per les bombes no es poden arreglar. Una tercera part dels refugiats no sobreviuran a l'hivern. Els 200 vellets d'aquest asil, prop de l'aeroport de Sarajevo, no moren com abans amb les bombes i els tirs; ara moren de fred. Alguns dies la temperatura ha caigut a 14 graus sota zero. Les últimes 2 setmanes han mort 26 vellets. Prop de l'asil, un orfanat, a pocs metres del front rep a diari la seua ració d'obusos. Així viuen 70 xiquets. No fan res; sols esperen i destrueixen a poc a poc mobles i parquet per fer llenya. Els més xicotets mengen darrere d'un mur perquè els majors no els roben el menjar. Avui els ha tocat un poc de pasta, pa i una poma.

Ahir mateix 380.000 persones van complir a Sarajevo, capital de Bòsnia, 10 mesos de setge. Ningú fa prevenir un final feliç a la seua resistència; tot al contrari, la coalició de croats i musulmans és cada dia més fràgil. Aquesta setmana han tornat a lluitar entre si.

A Madani, una xicoteta població de Bòsnia Central, els croats demanaren la mediació dels cascos blaus en el seu confrontament amb els musulmans. Els dos blindats que hi acudiren, es trobaren l'únic pont d'accés en flames. Donaren una volta però el camí que van elegir va resultar massa estret i van caure al barranc.

El 22 de gener els croats van trencar la línia de treva establerta per les Nacions Unides a la regió de Krajina; van conquerir un pont, un aeroport i una presa. Els serbis, en la fugida, van dinamitar el mur del pantà i a punt estigueren 20.000 persones de morir ofegades. Afortunadament la presa va resistir.

Ningú sap ja quants en van. El govern bosnià calcula que unes 130.000 persones, la majoria civils, han mort des del començament de la guerra.

El pla Vans-Owen està condemnat al fracàs. Segons els seus detractors, la divisió del país en 10 autonomies afavoeix als serbis que es queden amb quasi la meitat del territori. L'ONU i la CE donen suport al pla.

David Owen diu que s'ha fet retrocedir els serbis un 24% en el mapa. Hem començat un procés que desembocarà en la marxa enrere de la neteja ètnica. No és perfecte, no cal dir-ho. Cap negociació ho és; però si el president Clinton ens dona suport i envia forces pacificadores nord-americanes com a part de l'OTAN, com a contribució a l'ONU, això seria meravellós.

El pla rebia ahir a Washington el tir de gràcia. En un intent de reconciliar-se amb el món àrab, els Estats Units han desautoritzat els mediadors de l'ONU. Washington vol temps per a fer una contraproposta que afavoresca els musulmans; de moment els Estats Units són contraris a imposar als dos costats un acord sobre el que ells mateixos no s'han posat d'acord, va dir Bill Clinton. Especialment quan els musulmans bosnians poden quedar en seriosos desavantatge si les altres parts no compleixen l'acord de bona fe i no es pot imposar per la força des de fora.

Els Estats Units, partidaris dels musulmans, han descartat de moment una intervenció militar a Bòsnia. Els russos havien advertit que no permetrien una intervenció militar contra els serbis.

De moment 25 vaixells de guerra patrullen la costa de l'antiga Iugoslàvia; la seua permanència pretén servir d'avertència als lluitadors, però terra endins ningú pareix fer-ne cas.

A Bòsnia Oriental, serbis i musulmans continuen lluitant entre si. A Bòsnia Central els bàndols confrontats són uns altres: croats contra musulmans. A Krajina, a l'est de Bòsnia, la lluita és entre serbis i croats.

Fa 10 mesos fou una agressió dels serbis; ara s'ha convertit en una guerra de tots contra tots que ningú pareix disposat o capaç de parar.

## EXPOSICIÓ DE DIBUIXOS:

### ALMASSORA AJUDA EL POBLE DE BÒSNIA

Amb aquest títol, la tertúlia va voler ajudar un poc a aquest poble en guerra i va fer una exposició de dibuixos. La solidaritat exigeix accions decidides que facen durador el compromís adquirit pels almassorins quan decidiren arprepar el poble bosnià. La TERTÚLIA DEL PORTAL fa la seua xicoteta col·laboració.

Cent cinquanta són els dibuixos que els pintors almassorins Agustí, Agut, Castell, Clausell, Mingol i Pesudo porten a l'exposició. Els autors regalen les seues obres i es fan solidaris en la causa dels refugiats a Santa Quitèria.

Tots els dibuixos es poden encomanar a partir del dia onze de gener.

Esperem que l'exposició tinga l'acollida que tots desitgem.

Col·laboren: Caixa Rural S. Josep d'Almassora, Tabarca llibres, Cristaleria Peris, Mestresses de Casa, Exm. Ajuntament, Creu Roja, Assegurances Domínguez, Paco Membrado (cartellista).

Organitza: LA TERTÚLIA DEL PORTAL. Del 13 al 21 de febrer de 1993. Inauguració el dissabte dia 13 de febrer a les 19 hores. Els diumenges de 12 a 14 i de 19 a 21 h. El feiners de 19 a 21 h.



ELS PROBLEMES *F*ISCALS DEL LLAURADOR

CONFERENCIANT: ERNESTO HERRERO MORMENEO. LLICENCIAT EN ECONÒMIQUES. AUDITOR DE COMPTES

**E**RNESTO HERRERO MORMENEO ÉS LLICENCIAT EN CIÈNCIES Econòmiques i Empresariales per la Universitat de València. És també Auditor de Comptes, i està inscrit en el Registre Oficial d'Auditors de Comptes. És membre del Registre d'Economistes Assessors Fiscals, membre de l'Associació Espanyola d'Assessors Fiscals, membre del Registre d'Economistes Auditors, membre de l'Associació Espanyola de Comptabilitat i Administració d'Empreses.

Després de llegir el comunicat de la Tertúlia sobre la destinació de les 650.000 pessetes arreplegades en l'exposició de dibuixos per als refugiats bosnians, va començar el tema del dia.

Una de les obligacions del Ministeri d'Hisenda és recaptar. És per això que parlarem de l'impost sobre béns i immobles que correspondria a l'antiga contribució territorial rústica, el IRPF que és problemàtic per al llaurador, l'impost sobre el patrimoni i l'impost del valor afegit.

Per al Ministeri un agricultor és un empresari. Dos són els sistemes d'estimació de rendiments. Estarem en estimació directa quan el volum de les operacions realitzades estiguen al voltant dels 50.000.000 de pessetes i quan el nombre de treballadors siga superior a 12 en qualsevol dia de l'any. En els altres cassos estariem en estimació objectiva.

Totes les despeses que intervenen a l'hora de calcular el rendiment, han d'estar justificades mitjançant factures correctament formalitzades. Administrativament parlant, es poden rebutjar despeses no justificades, encara que els tribunals de justícia tenen més consideració. És una mala notícia per al llaurador però han d'assumir-la.

Una qüestió que s'ha d'aclearir és si en la declaració a Hisenda els ingressos i vendes han de portar inclòs l'IVA. La resposta és afirmativa per a l'administració.

A la vegada, Ernesto llegia i explicava la normativa sobre les despeses deduïbles. El rendiment net s'obté restant l'import total del volum de vendes, operacions o ingressos corresponents, les despeses deduïbles que poden ser: cost de personal (incloent-hi la seguretat social), compres de mercaderies (adobs, fertilitzants, llavors, comissions,...), consum d'energia i aigua. Altres com: lloguers, interessos del préstec, contribució territorial rústica, treballs realitzats per altres empreses,...

L'alteració de patrimoni que es produeix en heretar una finca per cert valor, vendre-la després per un altre més quantios i haver de pagar a Hisenda per aquesta revaloració, canvia moltíssim segons siga l'estimació del subjecte i el temps transcorregut d'una operació a l'altra.

En un hort hi ha moltes despeses. En vendre la taronja i no cobrar-la caldrà, segons la normativa vigent, declarar la venda com a ingrés (soroll a la sala...). Sols en el cas que es poguera reconèixer el tema com a despesa extraordinària de caràcter excepcional (incendis, inundacions,...), que no és el cas, els interessats podrien deduir l'import d'aquestes despeses. Normalment si la taronja no es ven, no es declara.

En la declaració de la renda cal posar totes les despeses «raonablement» deduïbles i relacionades amb l'activitat, encara que no siga justificada. Si així fóra, la inspecció determina un sistema indirecte de bases i mòduls de despeses més o menys prefixats. Si l'inspector és valencià serà més receptiu a l'hora d'entendre el problema que si és de fora. Tal vegada el proper any s'aplique un sistema d'índexs a l'agricultura

Els llibres que s'han de presentar a l'Administració d'Hisenda per a la declaració de la renda són: llibre d'ingressos i vendes, llibre de compres i despeses i llibre de béns d'inversió.

Els jornals del mateix agricultor no s'admeten com a despesa deduïble. Tampoc ho són les despeses de l'assessor fiscal, les quotes de séquies, les despeses d'agències,... En canvi, sí que es considera deduïble la despesa provinent de les obres i reparacions d'un reguer.

Si considerem els plantons com a inversió no serien despesa deduïble, però si els considerem com a conservació del camp sí que es podrien deduir.

Els productes fitosanitaris no entren com a despesa deduïble, però si la finca és polvoritzada per una empresa, les despeses originades sí que són deduïbles.



La remodelació fiscal era necessària però aplicada de manera que no perjudicava el xicotet contribuent.

En un matrimoni on l'home es dedica a certa professió i tenen terres, intuïtivament convé que l'empresari agrícola siga la dona.

Quan passaven 10 minuts de les dotze haguérem d'acabar i no per cansament sinó per normativa.

La propera tertúlia versarà sobre «L'Església: 32 anys d'història local» a càrrec de mossèn Manuel Granell i Cotanda, el dia 8 de març.

Almassora, febrer de 1993

## L'ESGLÉSIA: 32 ANS D'HISTÒRIA LOCAL

CONFERENCIANT: MOSSÈN MANUEL GRANELL I COTANDA. RECTOR DE LA PARRÒQUIA DE LA NATIVITAT D'ALMASSORA

*M*OSSÈN MANUEL GRANELL VA NÀIXER A L'ALCORA L'ANY 1920. Estudia al Col·legi La Salle de l'Alcora i als seminaris de Tortosa, Castelló, València i Tortosa. És ordenat capellà el 24 de juny de 1945 a Tortosa. Exerceix de capellà a Morella, La Pobla, Cíntorres, Borriana i a Almassora des de 1961. Va ser nomenat rector d'Almassora en els primers nomenaments de pertinença de la població a la diòcesi de Sogorb-Castelló. Rector de tot el poble ja que sols hi havia una parròquia. A Borriana el nomenaren president honorari perpetu de l'Agrupació Borriana de Cultura i tal vegada siga el motiu principal pel qual estiga a Almassora.

Les parròquies estaven enquistades, parades. En 32 anys l'església ha fet un canvi tan gran com no ho havia fet en quatre segles. De tres classes eren els soterraments segons l'economia del finat i que ell va abolir amb el vist-i-plau del bisbe.

Va abolir també el costum de rebre la comunió després de missa ja que la comunió és part de la missa. Aquesta se celebrava d'espatles al poble i en llatí, amb la qual cosa la gent no s'assabentava de res. El Concili Vaticà II ha hagut d'anar renovant totes aquestes coses.

La comunió als malalts la portaven tocant una campaneta i pel carrer, on tot el món reverenciava el Santíssim. Ara és més privat, més clandestí i ningú se n'assabenta.

El fet que acudeix poca gent a les processons, ha comportat que algunes s'hagen suspès. Es mantenen les processons dels Lluïsos (joventut), la Puríssima, Setmana Santa i el Corpus. L'única que se celebra conjuntament en les tres parròquies és la del Corpus.

En els batejos no existien classes com en els casaments, misses i soterraments. Aquests tenien lloc als tres dies com a màxim del naixement. La mare moltes vegades no hi podia acudir. Es realitzava de manera senzilla. Actualment se li ha donat més solemnitat i la criatura ja té més temps. La primera parròquia de la diòcesi en portar aigua corrent a la pila baptismal des d'un racó a l'altar major va ser la d'Almassora.

Les festes de la Magdalena a Castelló i les falles a Borriana redueixen cada vegada més la quaresma. Abans es buscaven bons predicadors i com ara el clero és més reduït, ja no se'n troben, ni tan sols entre els frares.

Les butles eren un privilegi per a tots els espanyols. Tots els divendres de l'any era obligatori l'abstinència per a la comunitat cristiana excepte per a l'espanyola a causa del sofriment en temps dels moros. Això estava condicionat a una almoïna, que depenia de la categoria de la persona.

La crisi del clero naix de la materialització de la vida, de l'amor als diners. Les famílies tenen poca generositat per a tenir fills capellans. Que es casaren els capellans no resoldria la crisi, sinó al contrari. Se'ls exigiria menys sacrifici i no és aqueix l'error. L'error és que hi ha poca voluntat de sacrifici. Almenys ara els pocs que hi entren, ho fan amb més vocació.

Els llocs de culte eren l'Església Parroquial de la Nativitat, l'església de la Sang, una capelleta de les monges clarisses i una de la consolació. A més a més, les ermites de Sant Josep, Santa Quitèria, Sant Antoni i Sant Joan.

Com que necessitaven noves esglésies, la viuda de Serra va donar una bona almoïna, però no era prou. Es va construir l'església del Crist, que no pot ser parròquia i les de Sant Josep i Sant Vicent. El solar de la parròquia

de Sant Vicent va ser donat per l'Ajuntament i el de Sant Josep per la Caixa Rural. Quinze anys li ha costat pagar les esglésies noves. Ara té una altra bugada en el Roser del Mar.

La missa en valencià no és problema per a ell. Hauria de ser en el valencià que parla el poble. Va dir que si el poble li ho demana, ell les diria en valencià.

Correpon a la junta econòmica vetlar per l'economia, encara que el responsable sempre és el capellà. Cada cristià hauria de posar-se una quota fixa segons les seues disponibilitats. El bisbat té assignades unes quotes que sempre solen ser majors que les que realment es trauen pels feligresos. No hi ha cap població en què l'església principal s'haja encarregat de construir les altres de l'entorn.

Ell va comprar el Teatre Serra i li resultaria difícil vendre'l. El bisbe volia que es venguera i es va oposar. Estaria disposat al diàleg si un grup de persones responsables li presentaren un projecte. L'estructura actual de l'edifici és bona, però hi ha molta fusta que podria encendre's. Seria profitós restarurar-lo i seria un llàstima total que pogueren construir-se pisos. L'amo subsidiari és la parròquia. El bisbe mai donarà un pas sense consultar al capellà ja que darrere d'un rector hi ha un poble.

Els arxius de la parròquia són pocs. El llibre més valuós és un índex de batejats del segle passat.

La propera tertúlia versarà sobre «Homeopatia. Què és? Medicina de la persona.» a càrrec del metge José L. Villanova i Martí, el proper dilluns dia 22 de març.

Almassora, març de 1993.

## HOMEOPATIA. QUÈ ÉS? INA DE LA PERSONA

CONFERENCIANT: JOSÉ L. VILLANOVA I MARTÍ. METGE HOMEÒPATA



AHNEMANN NAIX L'ABRIL DE 1755 A ALEMANYA. ÉS considerat com el creador de la Homeopatia. Hipòcrates va enunciar la llei de similitud, però Hahnemann la va poder desenvolupar. L'Homeopatia es basa en unes lleis fonamentals. La primera és la llei de la similitud (*simillium*), *Similia Similibus Curantur*. Allò que és semblant es cura amb allò que és semblant.

La segona llei és la *lleï de curació*, enunciada per Constatino Hering. Les malalties es curen de dalt cap a baix, de dins cap a fora i en ordre invers a la presentació de la malaltia.

L'Homeopatia experimenta amb persones sanes. Hahnemann va experimentar en si mateix 101 medicaments. Va provar la *China Officinalis* (o quinina) i va veure que produïa símptomes pareguts als que produïa la febre palúdica. L'home sa es posa malalt ingerint una substància i és capaç de presentar un quadre fidedigne de quins són els efectes d'aquesta substància tant a nivell físic com psicològic en la seua globalitat. A la Xina es pot curar cert tipus de paludisme perquè és capaç de produir-lo.

En Homeopatia, un medicament és una substància capaç de posar malalties a les persones. Es poden trobar medicaments d'origen vegetal, animal o mineral. Abans de produir-se la curació es produïa un agreujament. Hahnemann va diluir els medicaments per veure si evitava aquest agreujament. Va fer dissolucions centessimals, o siga d'una part del medicament en noranta-nou d'aigua. Com a vegades l'agreujament no desapareixia, tornava a diluir fins a arribar a la dilució 30.

Els medicaments produeixen dues accions: acció primària, que són els símptomes, i l'acció secundària que és la reacció de l'organisme i és la que realment cura.

En l'Alotopia (medicina tradicional), els medicaments són compostos químics fabricats en laboratoris. Són efectius però tòxics. En l'Homeopatia són més lents a actuar i ineficaços en processos infecciosos. No són nocius.

Ens ha parlat del *psora* que és l'alteració bàsica de la força vital que ens fa susceptibles al medi i fa que puguem posar-nos malalts. La *psora* és el mal primitiu. Mai es podrà curar del tot i s'intentarà reduir al màxim. En cada persona la *psora* es presenta de diverses maneres: inseguretat, por, angoixa, ansietat,...

La força vital és l'energia o poder encarregat de mantenir l'harmonia de l'organisme i de les distintes parts d'aquest entre si. Si aquesta força està en equilibri, la persona pot aconseguir els «alts fins de l'existència».

La malaltia és un desequilibri de la força vital. En una persona sana el medicament homeopàtic la desequilibra i la posa malalta. En una persona malalta l'equilibra i cura. L'Homeopatia es dedica no a curar la malaltia sinó curar al malalt. Interessa molt a la persona i poc la malaltia en si mateixa. En Alotopia, una persona que tinga una malaltia és una persona malalta. En Homeopatia una persona que es posa malalta és perquè té una malaltia.

Sempre s'ha pensat que els medicaments homeopàtics són lents. Tot al contrari, ens va dir que poden curar una pneumònia, una septicèmia, una diftèria, una poliomielitis en unes poques hores. També poden haver fracassos perquè no s'haja pogut o sabut trobar el *simillium* o perquè el malalt no presentava símptomes.

Les malalties naturals són originades per un desequilibri de la força vital. Les accidentals són provocades per un accident i es curen amb mitjans mecànics.

La supressió d'un òrgan de la persona pot ser vital per a la seua vida, però la persona no quedarà curada.

Els homeòpates no són partidaris de les vacunes ja que eviten la malaltia però no corrigeixen la força vital i per això no curen el malalt. L'Homeopatia tracta la totalitat simptomàtica.

Ens va dir que l'única cosa en comú que tenen l'Alotopia i l'Homeopatia és el desig de curar. La primera es dedica a curar la malaltia. La segona a curar el malalt.

Respecte als parts, l'homeopatia els tracta com la medicina tradicional, no així en les cesàries ja que algunes es podrien evitar amb medicaments homeopàtics.

A Espanya, l'Homeopatia no està reconeguda com a especialitat de medicina i per això no està reglamentada. Per a ser homeòpata no cal ser metge i pot ser la causa que estiga un poc desprestigiada.

La propera tertúlia serà el dia 5 d'abril, a càrrec del catedràtic d'Anàlisi Geogràfica Regional d'Escola Universitària de la Universitat Jaume I, Diego López Olivares.

Almassora, març de 1993

## TURISME I MEDI AMBIENT A LES *T*ERRES VALENCIANES

CONFERENCIANT: DIEGO LÓPEZ OLIVARES. CATEDRÀTIC D'ANÀLISI GEOGRÀFICA REGIONAL D'ESCOLA UNIVERSITÀRIA DE LA UNIVERSITAT JAUME I



DIEGO LÓPEZ NAIX A NAVAS DE S. JUAN (Jaén) en 1952. La seua infantesa la va viure a Almassora, d'on guarda uns bons records. A la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de València va obtenir, l'any 1977, el títol de llicenciat en Filosofia i Lletres (Secció Història).

El 1982, va llegir la tesi de llicenciatura titulada «Oropesa, un núcleo turístico de la Costa de Azahar». En 1988, va llegir la tesi doctoral titulada «El turismo en la provincia de Castellón», dirigida pel catedràtic d'universitat, José Quereda.

Sempre ha desenvolupat la seua tasca docent a l'Escola Universitària. Ha sigut professor encarregat de curs, professor col·laborador, professor titular d'escola universitària del Departament de Geografia. Des de l'any 1990, és catedràtic d'Anàlisi Geogràfica Regional d'escola universitària, i actualment està integrat a la Universitat Jaume I.

Malgrat la seua joventut ja té nombroses publicacions.

Entre els llibres cal destacar :

*Oropesa, un núcleo turístico de la Costa de Azahar*

*Espacio turístico y residencial en las tierras castellonenses*

*El turismo en la provincia de Castellón*

Entre els articles:

«Estudio Comarcal de l'Alt Millars»; «Estudio sobre la demografía de Oropesa»; «Así nació el turismo en Oropesa»; «Oropesa apostó por el turismo»; «Las costas castellonenses: el Baix Maestrat»; «Oscilaciones del nivel marino en Castellón»; «Zonas pantanosas litorales en la Provincia de Castellón»; «El espacio geográfico

castellonense: un paisaje costero como bien turístico»; «La vegetación en las tierras castellonenses: distribución espacial e incendios forestales»; «El impacto espacial de la red de comunicaciones en la Provincia de Castellón».

Ha participat en congressos, conferències, seminaris, ponències,... «Orpesa: geografía, historia y paisaje» va ser la conferència que, el 1984, va donar a l'Ajuntament d'Orpesa. Al març de 1990 una altra sobre turisme «València'90», i al desembre «Tural' 90».

A Benicarló, l'any 1991, va xarrar sobre «Características del desarrollo turístico y sus problemáticas en las tierras Castellonenses» i «Las segundas residencias, su impacto en el espacio geográfico: el caso valenciano» en l'anomenat Curs de Turisme de la Universitat Jaume I.

En les «VI Jornadas Técnicas sobre Hostelería y Turismo» celebrades a la Gomera, al setembre de 1991, va presentar una ponència titulada «Los estudios de turismo en la Universidad española». En la Conferència Europea d'Alts Estudis Turístics, una altra sobre «La formación turística integral, una necesidad interdisciplinar no contemplada en el panorama educativo español». Pel setembre de 1992, en el Congrés Constitutiu del Grup de Treball de l'Associació de Geògrafs, va parlar sobre «El papel del Geógrafo en la formación y planificación turística».

Des de fa dos anys i a causa de la situació crítica del turisme es reuneixen la Generalitat Valenciana (Conselleria d'Educació, Direcció General d'Ensenyaments Universitaris, Cambra de Comerç, Indústria i Turisme) i les tres universitats valencianes. Es pretén crear una comissió que elabore unes bases per a la creació d'una fundació d'Alts Estudis Turístics i formar un organisme que s'anomeni ITV (Institut Turístic Valencià). Com a representant de Castelló hi és Diego.

Ha sigut cap d'estudis de l'EU del Professorat de EGB de Castelló, director de l'Escola des de 1987 fins a 1991. Director del curs d'estiu sobre turisme de l'UJI. Membre de la Comissió de Turisme de la Cambra de Comerç, Indústria i Navegació de Castelló. Tresorer i membre del Consell Científic del Grup de Treball de l'Associació de Geògrafs Espanyols. Jurat del Premi d'Investigació «Ciutat de Castelló» de 1993.

A part de tot això, és una excel·lent persona i un treballador i investigador infatigable que caldria imitar.

Des de 1960 fins a l'actualitat, el turisme de masses ha tingut una importància fonamental. El turisme és un dels tres pilars bàsics de l'economia valenciana. Dels guanys del turisme s'han millorat uns altres sectors i això ha fet que el turisme no evolucionara i haja avançat poc en el temps. L'aportació directa del turisme al PIB és d'un 10%.

Les terres valencianes vénen rebent del turisme clàssic, aproximadament 12 milions de pernотacions anuals, xifra que s'ha estabilitzat. S'ha incrementat el turisme nacional en un 17%, mentre que el turisme estranger de qualitat ha baixat un 11%. Els ingressos també han baixat.

La Comunitat Valenciana oferirix 75.000 places hoteleres amb 680 establiments. La major part d'aquestes places estan ubicades a Alacant i, prioritàriament, a Benidorm. El problema rau en la ubicació que tenen aquestes places. El 85% estan en zona litoral. Hi ha, doncs, un desequilibri tant de territori com d'oferta mensual.

Un altre problema que arrossega l'hoteleria està en l'envelliment dels edificis. No hi ha hagut inversió per a restaurar els edificis i sí en el sòl. Aquesta distribució crea problemes de desequilibri de població i d'activitats econòmiques. S'ha saturat en excéssiu el litoral.

De 1985 a 1990 hi ha un gran nombre de construccions de segones residències (*boom*) i apareix un gran impacte en el territori. A Alacant es construeixen més de 100.000 vivendes. A castelló més d'11.000. Penfíscola està farcida de segones residències. A Benicàssim apareixen més vil·les que apartaments i la distribució del territori és més racional. A Orpesa la situació és lamentable i fins i tot s'ocupen zones de marjalera. A Almassora el problema és de qualitat i infraestructura. A València la zona costanera és una zona poc ocupada, mentre que l'interior està més ocupat (Racó d'Ademús). El que és lamentable és que no hi haja hagut cap tipus de planificació.

El sub-sector de la construcció ha crescut segons han anat creixent les segones residències. Les inversions estrangeres, l'any 1990, han sigut de 45.000 milions de pessetes. La primera en construccions de segones residències és Màlaga i després Alacant.

Per altra banda, tenim el sector de rendes. Benidorm i Benicàssim encapçalen les millors rendes mitjanes de les respectives províncies.

S'ha construït de manera poc programada. S'ha anat transformant espais d'una economia tradicional tant agrària com marinera i en aquestes transformacions no s'han plantejat objectius clars substituïtoris a aquestes

dinàmiques econòmiques. La infraestructura no dona abast a l'estiu. En el PGOU no es contempla una oferta turística de qualitat. No té oferta complementària. Platja atapeïda i de poca qualitat. Cal dir que la reconstrucció en zones saturades és sempre difícil.

Factors negatius per a la qualitat ambiental: augment d'anhidrid carbònic en la costa, incendis de les masses forestals i xarxa viària descompensada en la província de Castelló. Bones i moltes carreteres en el litoral i poques i dolentes a l'interior.

El tema de l'aigua també és important. Actualment hi ha un procés de salinització produït primordialment per l'explotació excessiva dels pous. Com que hi ha una intrusió d'aigua marina es crea la salinització.

Almassora haguera pogut tenir millor platja sinó fóra per les obres del port de Castelló. Ha impactat també la indústria del Serrallo i ha fet que canviara l'atractiu turístic.

L'atenció mèdica és un factor important en el sector turístic. A Benicàssim són tres les farmàcies durant època d'hivern i d'estiu. El mateix nombre de metges que a l'estiu són suplents dels titulars.

La marca Mediterrània per a Diego és positiva, sempre que respecte les altres marques.

El problema de les algues és degut a la dinàmica del litoral. També influeixen les marees, les ones i la calor.

Els estudis de turisme no depenen del Ministeri d'Educació. Abans no eren universitaris. Ara són diplomatures impartides per acadèmies. Seria convenient que foren llicenciatures en Turisme. Les universitats donen màsters i cursos de planificació turística.

Benicàssim no és població turística. És població d'estiu. Població turística és aquella que ve de fora, que no té connexions amb el territori, que dona una oferta complementària: restaurants, golf, passejos a l'aire lliure, institut, servei mèdic, servei de seguretat, comunicacions... Tal vegada, en el temps, quan la població envellisca, pugui ser Benicàssim una població turística. Un exemple de població turística seria Peníscola.

La vivenda que es construïssa ha d'estar en consonància amb els voltants. En primera fila, vivenda baixa i en segona fila podria ser més alta però proporcionada amb l'entorn.

En la planificació del turisme interior tal vegada s'arriba tard, ja que tard es comença. Un dels objectius de la fundació dels Alts Estudis és aconseguir que la reconversió no siga traumàtica. Que el creixement siga sostingut, equilibrat i durador. Caldria incentivar la part artesanal.

La propera tertúlia, després de Pasqua, el 26 d'abril, tractarà sobre l'automòbil, a càrrec de Martirián Martín i Serra, director comercial de FIAT.

Almassora, abril de 1993

## FOTOS URBANES *A*HIR I HUI D'ALMASSORA

*L*A PRESENT EXPOSICIÓ RECOPILA un material dispers que particulars i institucions ens han cedit i té com a tema monogràfic l'evolució de l'estructura urbana al nostre poble. Pretenem que aquestes fotos siguen l'inici d'una sèrie d'exposicions fotogràfiques amb temàtiques diverses com de vestimenta, oficis, costums... Tenim com objectiu final elaborar un arxiu fotogràfic d'Almassora.

També pot servir per a crear un material didàctic d'ús escolar i un llibre que recollirà tot el material exposat. És per això que demanem a totes aquelles persones que disposen de fotos interessants que ens ho comuniquen per tal d'anar ampliant l'arxiu per a millorar futures exposicions.

Les fotografies exposades són dels següents arxius particulars: Vicente Diago, José Galí, Rodolfo Agut, Rogelio Beltrán, Joan Edo, Paco Membrado, Fernando Oliva, Cambra Agrària, Monges Clarises i Carlos Sarthous.

Les fotografies actuals estan realitzades per Gilberto Membrado.

Organitza la TERTÚLIA DEL PORTAL. Patrocina la Caixa Rural d'Almassora. Col·laboren la impremta Marco i l'Exm Ajuntament d'Almassora.

L'exposició des de l'1 al 9 de maig de 1993. Diumenges de 12 a 14 h. i de 19 a 21.30 h. Feiners de 19 a 21 h.



## LA PROBLEMÀTICA D'EL SECTOR DE L'AUTOMÒBIL

CONFERENCIANT: MARTIRIÁN MARTÍN I SERRA. DIRECTOR COMERCIAL DE FIAT

*M*ARTIRIÁN MARTÍN NAIX A BARCELONA, encara que viu a Castelló des de l'any 1962. Aproximadament porta 40 anys en el sector de l'automòbil. Ha passat per tots els llocs de treball fins arribar a la gerència. Actualment és la persona més antiga com a gerent dins del sector de l'automòbil. És director gerent i accionista de FIAT automòbil, president d'ASTRAUTO des de fa 14 anys, secretari de CETRAA (Confederació Espanyola de Tallers de Reparació confederada en el sector europeu).

És membre del Comité Executiu de la Cambra de Comerç de Castelló. Membre de la Junta de Govern de la CEC i membre del Comité de la Societat d'Avalies Recíproques.

La paraula automòbil significa impulsar-se per si mateix. En la fabricació d'un automòbil actuen economistes, artistes, dissenyadors, enginyers, ...

L'asiàtic utilitza 46 mesos (aprx. 1.700.000 hores de feina) en la concepció d'un automòbil, mentre que l'europeu uns 60 mesos (2.300.000 hores). El passen per escaiola, fusta, plàstic, ferro.... Finalment el llancen al mercat i posteriorment el fabriquen en sèrie. No se sap qui n'és l'inventor. Es pot dir que l'inventor és la mateixa societat.

El 1885, Carlos Benz trau al mercat el primer cotxe d'explosió, el 1895 el primer automòbil tancat i el primer pneumàtic d'aire fabricat per Michelin. El primer cotxe fabricat a Espanya és de l'any 1904 de la marca Hispano-Suiza. El 1908, Ford fabrica el cotxe en cadena. Citroën fabrica la primera tracció davantera. El 1936, el primer motor col·locat davant. Després, 5 velocitats per Ferrari. El 1952, el primer d'aire condicionat. El 1957 Seat, amb llicència Fiat, fabrica el 600 amb 600.000 unitats.

La província de Castelló ocupa la vuitena posició en nombre de vehicles per habitants (455 cotxes per cada 1.000 habitants). La primera és Balears, seguida de Girona, Alacant, Tarragona, Lleida, Sta. Cruz de Tenerife, Barcelona i Castelló.

Pel que fa als cotxes d'elit és Castelló la que ocupa la primera a Espanya a causa del sector del taulellet, ja que el 86% de rajoletes es fabriquen a la província de Castelló.

Espanya té 45.000 tallers de reparació. Unes 180.000 persones es dediquen a la manutenció de l'automòbil. Segons Hisenda aquest sector factura un bilió de pessetes. La província de Castelló té 520 tallers censats, dels quals 18 estan a Almassora.

El sector de l'automòbil és el sector de més autoconsum dins de la mateixa província. Això vol dir que genera uns diners que es queden a Castelló. És la segona empresa després de les petrolieres. L'11% del PIB ve de l'automoció.

Els asiàtics tenen una mitjana de 60 defectes per cotxe després de la fabricació i passat el control de qualitat per l'ordinador. Els europeus 97. L'operari asiàtic té 60 suggeriments per any a l'empresa per millorar el producte. L'europeu en té 0.4.

El 25% dels tallers inspeccionats a la província de Castelló eren incorrectes. El 14% per falta de posar a la façana una placa legalitzada amb en número de registre. El 13,5% és de registre especial. Al 9,7%, li faltava el full de reclamacions. El 7,2% no posava a la vista el preu de factura de la mà d'obra. El 4,2% no donava al client el resguard de conformitat quan deixa el cotxe al taller.

La província de Castelló ocupa el lloc número 23 dels cotxes en circulació. El 36% ubicats a la capital, el 9,41% a Vila-real, el 5,6% a la Vall, Borriana amb 5,4%, Vinarós amb 4,03%, Benicarló amb 4%, Almassora 3,71% i Onda amb 3,64%. Quant a les marques la primera és Renault, després Opel i Citroën. L'any 1992 es matriculen a Almassora 448 cotxes davant dels 12.055 de la província.

El 47% de cotxes no passen la ITV. El 20% dels que la passen són rebutjats pels frens (11%), suspensió (7%), llums (5%), direcció (4%) i transmissió (3%).

Espanya ocupa el sisè lloc del món en producció d'automòbils. La primera, els Estats Units, seguida del Japó, Alemanya, Itàlia, França, Espanya i Anglaterra. Les primeres marques mundials són: General Motors, Ford, Toyota, Nissan, Wolswaguen, Citroën-Peugeot, Renault, Opel, Crisler.



Hi ha un decret llei del consumidor sobre tallers i cal saber que s'hauria de demanar el preu de cost de l'avaria, caldria signar l'ordre de reparació, que tornaren les peces velles i cal que detallen la feina, el temps emprat acompanyada d'una taula de preus. Aquest document té tres mesos de garantia o 2.000 km.

El més important en el cotxe és la seguretat passiva. En cas d'accident que puguem salvar la vida, eixir il·lesos. Els països nòrdics són els que més miren aquestes coses, a més de conduir sense pressa.

Diuen que el cotxe ideal seria el que tinguera el motor francès, l'acabat alemany, el disseny italià i el confort anglès.

Els cotxes de les olimpíades, els *curro-cotxes* etc, els concessionaris els compren i després els poden vendre a bon preu com a cotxe de segona mà amb pocs quilòmetres fets. Els cotxes *rent-a-car* és la competència més forta al concessionari ja que compren gran quantitat de cotxes i els poden vendre a un bon preu.

La propera tertúlia serà el dia 10 de maig sobre el «Sàhara: aquest poble oblidat», a càrrec de José Morera, M<sup>a</sup> Angeles Alcantud i Enrique Salom.

Almassora, maig de 1993

## SÀHARA, AQUEST POBLE OBLIDAT

CONFERENCIANTS: JOSÉ MORERA, M<sup>a</sup> ANGELES ALCANTUD, ENRIQUE SALOM

*P*RESENTA LA TERTÚLIA EL JUTGE DE PAU Juan Forcada. Excusa la presència de M<sup>a</sup> Ángeles Alcantud, perquè està embarassada. La intervenció de Rodolfo Beltrán i Higinio López aportaren a la tertúlia un gran valor històric. Per a Rodolfo Beltrán, el primer mapa del territori data de l'any 1349.

Fernandez de Lugo va ser nomenat capità general de tots els territoris africans. Cal diferenciar entre el Sàhara on no hi ha fosfats, i Río de Oro, on sí que n'hi ha. L'extensió total és de 256.000 quilòmetres quadrats.

Al s. XV tot Europa presenta gran interès comercial per tots els territoris africans, especialment els portuguesos i els espanyols. La Conferència de Berlín de 1885 és únicament per a delimitar els territoris i a quins països europeus, amb presència europea en aquests territoris, pertanyen. Posteriorment i amb el tractat amb França s'arriba a establir el que és l'actual Sàhara Occidental.

L'origen del problema ve des de l'any 1956, en què té lloc la independència de Marroc, per una part, i, per l'altra, Espanya entra a formar part de l'ONU amb totes les conseqüències (descolonització de tots aquests territoris).

En 1974, l'ambaixador Piniés declara que va a portar a terme un referèndum per a l'autodeterminació del poble saharià.

Hassan II, amb la idea que ja té del Gran Magrib, convoca el Tribunal Internacional de la Haia. Demana un estudi per confirmar algun possible nexa legal entre Marroc i Mauritània sobre aquells territoris. Davant la negativa, decideix utilitzar la força i envia 350.000 civils cap a la frontera sahariana en la famosa Marxa Verda de 1975. En aquests moments s'estava morint Franco, hi havia un buit de poder i els Estats Units estaven a favor del Marroc, el qual demanava també Ceuta i Melilla.

Pel tractat d'Illin, Espanya es comprometia a defensar els saharians enfront d'agressions externes. Deixant-los en mans del Marroc després de la Marxa Verda, i després de signar els acords tripartits de Madrid entre Espanya, el Marroc i Mauritània, Espanya no va fer cas d'aquest tractat i va eixir un poc amb la «cua entre les cames».

Rodolfo Beltrán no està d'acord. Amèrica del Nord dona suport al Marroc. Els procuradors en corts se'n van amb Marroc, i els espanyols el que fan és retirar-se ordenadament per evitar vessament de sang.

Els saharians estan agraïts als generals Gómez de Salazar i Rodríguez de Begún, que fins i tot estaven disposats a no obeir les ordres del govern de Madrid i enfrontar-se amb Marroc. És quan Joan Carles va a les Canaries i se'ls duu a la Península.

Hassan II, coneixedor de les possibles riqueses de la zona (mines de wolframí, estany, pesca,...), vol annexionar-se els territoris. Després de la conferència de Berlín i pressionats per les autoritats de l'ONU, queda nomenada província espanyola, però de segon ordre.

Cap dels governs ha fet res per aquelles persones. No els han reconeguts com a poble ni els han donat suport en res. El poble saharià es va posar en contra dels espanyols i potser si no haguera ocorregut així hagueren pogut arribar a l'autodeterminació i fins i tot algun dia a la independència.

Amb diapositives expliquen l'organització, la vida i el viatge efectuat en la Caravana de la Pau.

SMARA és una associació de solidaritat i ajuda al poble saharià. S'intenta millorar la qualitat de vida. Per fer arribar als camps de refugiats tot tipus d'ajuda humanitària (medicaments, camions cisternes de transport d'aigua, vestimenta, material escolar, ambulàncies, aliments bàsics,...), l'associació viatja amb altres associacions semblants en una caravana. L'última Caravana de Pau va sortir al febrer des d'Alacant rumb a Oran. Hi van anar 83 vehicles carregats d'articles de primera necessitat. La destinació són els camps de refugiats de Tindouf, a Algèria. Els camps estan habitats per dones, xiquets i vells ja que els homes participen en el conflicte bèl·lic contra Marroc.

La propera tertúlia, el dia 31 de maig, a càrrec de Gerard Clausell, arqueòleg, sobre «El patrimoni almassorí». Almassora, maig de 1993

## EL PATRIMONI ALMASSORÍ

CONFERENCIANT: GERARD CLAUSELL, ARQUEÒLEG

**G**ERARD CLAUSELL ENS PARLA EN LÍNIES GENERALS del patrimoni almassorí i aprofundeix en la descripció del Torrelló. Carme Olària va descobrir a la Mare de Déu de Gràcia una necròpolis de soterraments (3500 a. C.). Es trobaren onze individus, dels quals tres o quatre resultaren ser xiquets entre 7 i 10 anys. A l'abric de l'Assut (3000 a. C.) va aparèixer la primera ceràmica feta a mà i un trosset de sílex. Si ens adonem, tots els nuclis poblacionals estaven construïts a la vora del riu (Castell d'Almassora, Torrelló, Vilaseca,...).

El jaciment sub-aquàtic de Benafelí fou treballat per Assumpció Fernández i correspon a l'època romana. Fa referència a un port del segle I i II de la nostra era, on es descobriren restes d'àmfores de transport d'oli i de vi. S'han trobat inclús a Santa Quitèria.

Les descripcions romanes publicades per Beltrán fan referència a unes làpides que es conserven a l'ajuntament. Altres publicacions esmenten un hostel situat als voltants de Sta. Quitèria.

Correspon a l'època medieval el poblament musulmà de les Alqueries. Al passar el pont de l'autopista, al costat del riu Millars, s'han trobat cassoles i ceràmica. Algunes es troben al museu de la Mare de Déu de Gràcia.

També és important el Castell d'Almassora. Està situat al costat de la «finca del mil·lionari», on s'han trobat ceràmiques fenícies i gregues. No està tan estudiat com el Torrelló.

En la xarrada es va comentar que l'any 1982 es tramità un expedient per a declarar monument històric-artístic el pont de Santa Quitèria, que en la necròpolis de Sant Josep aparegueren uns cadàvers, tots en direcció cap a l'est, i restes de ceràmica medieval i ibèrica, i també de la «murà» del s.XIII-s.XIV.

El jaciment del Torrelló està situat a l'oest del terme d'Almassora, a la vora del riu Millars. El 1972-73 foren Francesc Vilar i el desaparegut Gabino Secades els que iniciaren l'estudi. Des de 1982, l'encarregat és Gerard Clausell, tema de la seua tesi doctoral. Utilitza diapositives per a l'explicació de tots els nivells d'ocupació, habitacles, forns, ceràmica trobada, gerres d'uns 60 cm d'altura per a guardar el gra,... Aparegueren ossos d'animals: cabres, cavalls, conills,... També grans: mill, gentilla, raïm, bellota,... Penjolls: imperdibles de doble ressort, pinces de depilar de bronze,... El ferro apareix a mitjan del s.VII en la figura del ganivet.

Al setembre vingueren una empresa i restauraren el jaciment. Taponaren els foguers amb terra, els folraren amb paper de cel·lulosa i dins posaren boletes anti-humitat. El vandalisme ho arrancà, ja que actualment el recinte no està vallat.

El nucli de població estaria format per unes 40 a 60 persones que momentàniament, per causes bèl·liques, abandonen el poblat per un període de temps i que després tornen a ocupar-lo.

El propietari de la finca on està ubicat el Torrelló, ha donat el consentiment de l'excavació, però no vol vendre el terreny. També s'han trobat ceràmica del bronze mitjà.

Per a poder crear un museu fa falta bàsicament l'aprovació de l'Ajuntament, tenir un lloc d'ubicació, una persona qualificada i una dotació econòmica.

Material per a crear un museu arqueològic, n'hi ha suficient. En el moment de la creació del futur museu, Castelló i València donarien el material que tenen, igual que Francesc Esteve. Alguns dels materials trets del jaciment estan a la Penyeta Roja i al carrer S. Vicent.

El 92% de les 1106 enquestes contestaren afirmativament a la qüestió de la creació d'un museu. Cal ressenyar que la majoria de la gent no coneixia el patrimoni d'Almassora, ni el castell, ni la «murà», ni el Torrelló... S'hauria de conscienciar a la gent.

Caldria crear una associació d'amics de l'arqueologia per a fer força a l'Ajuntament i que el projecte de museu es tornara en una realitat. Assenyalar també que el regidor de cultura estava invitat però no va fer acte de presència.

La propera tertúlia, després de vacances d'estiu, a l'octubre. El director de la Caixa Rural d'Almassora, Jorge Mallol ens parlarà sobre el cooperativisme i temes agrícoles, encara que el dia 14 de juny es farà una valoració de l'any que ha passat i un avantprojecte del vinent.

Almassora, juny de 1993

## COOPERATIVISME I *B*ANCA

CONFERENCIANT: JORGE MALLOL AGUT. DIRECTOR DE LA CAIXA RURAL SANT JOSEP D'ALMASSORA

*P* ASSADES LES VACANCES, RETORNEM A LES XARRADES de la tertúlia en la persona que actualment i des de 1988 és el director de la Caixa Rural S. Josep d'Almassora. Una associació és tota unió voluntària, duradora i organitzada de persones per aconseguir un determinat fi. Quan aquest fi és econòmic, l'associació s'anomena societat. Dels distints tipus de societats veurem les mercantils i les cooperatives.

Les societats mercantils són purament comercials. El capital està format per accions. La base és el capital aportat pels socis i la finalitat és maximitzar els beneficis que es distribueixen d'acord amb el capital aportat per cada accionista. Els objectius no han de coincidir necessàriament amb els dels socis.

Les cooperatives, a més de comercials, també tenen una activitat social. El capital està format per aportacions. La base són les persones i l'ajut entre elles mateixes. La finalitat no és el lucre en sí, sinó el benestar dels propis socis. La distribució està en funció de les operacions que el soci faci en la pròpia cooperativa i no en funció del capital aportat. Els objectius van lligats als socis i a la comunitat on viuen.

El cooperativisme naix a finals del s. XIX. El sorgiment ve donat per tenir una defensa contra el capitalisme i intentar ser un mitjà de transformació social. L'any 1834 uns teixidors d'Anglaterra funden la primera cooperativa. Les bases estan fonamentades per tenir capital variable, lliure accés de les persones, ser democràtiques en el sentit d'una persona un vot, beneficis en funció de les operacions que el soci faci assenyalades anteriorment, no hi existeixen socis capitalistes, educació cooperativa i relació federalista entre cooperatives.

A la Plana Baixa, el cooperativisme apareix de la mà del jesuïta Antoni Vicent (pare Vicent) inspirat per la doctrina social de l'encíclica *Rerum Novarum* del Papa Lleó XIII.

La base de les actuals cooperatives va ser la Llei de Sindicats Agrícoles de 1906. Les causes de la creació

d'aquestes entitats, a part de la doctrina social, foren la gran tradició cooperativa de l'agricultura medieval i que aquestes són terres d'un gran arrelament minifundista. Això ha fet que el llaurador siga propietari i a la vegada treballador en certs moments.

El 1916 es crea el Sindicat Agrícola de Sant Josep d'Almassora. Els promotors foren Joaquim Gallego i els reverends Pasqual Cabedo i Joaquim Balaguer.

Fou el 1947 quan el mateix Sindicat va comprar i assumir el pagament de totes les contribucions del poble que no podien pagar-se (socis i no socis).

En aparèixer una obertura de fitxes bancàries es creen diverses entitats bancàries. En arribar la crisi bancària va venir immediatament una liberalització dels tipus d'interès. Estàvem en un país on l'Estat marcava els tipus d'interès. A la seua liberalització es creen altres productes. Augmenta la competència i algunes entitats es fusionen. La caixa rural té dificultats per a sortir de la crisi. La gent passa de l'agricultura a la indústria, al comerç, als serveis, ... Fins l'any 1968 la Caixa funcionava com a una secció més de la Cooperativa. A partir d'aquest any agafa plena personalitat jurídica i financera i treballa com un organisme al marge de la Cooperativa.

A la pissarra explica amb números concrets el que vol dir TAE, la forma de calcular-lo i l'anomenat supercompte. Cal assegurar-se bé abans de realitzar qualsevol operació d'aquest tipus.

Actualment els clients entan més informats i el personal de l'entitat més al dia. També les Caixes Rurals estan en connexió amb la Comunitat Europea i tenen com a objectiu primordial l'atenció al client.

Caracteritza a les caixes el tipus d'interès en els préstecs i que oscil·la al voltant del 4% més baix que qualsevol entitat bancària. Per donar millor servei no tots els préstecs passen pel Consell Social.

Recentment s'ha creat una associació de comerciants d'Almassora. Un contertulià va proposar a la directiva de la Caixa que es reuniren per potenciar que la gent compre a Almassora i veure la possibilitat de traure una targeta de crèdit potenciada des de la Caixa. La Caixa també està interessada en el tema i ja es reuniran més endavant.

L'apartat d'obra social s'ha substituït per reserva de promoció i renovació cooperativa, per la qual cosa actualment les caixes no poden destinar fons a la construcció de piscines, pavellons poliesportius,...

La propera, el dia 8 de novembre a càrrec de Roberto Verdoy sobre «Polícia i societat: l'Almassora d'avui». Almassora, octubre de 1993.

## POLICIA I SOCIETAT: L'ALMASSORA D'AVUI

CONFERENCIANT: ROBERTO VERDOY SIMÓ. ADVOCAT I CAP DE LA POLICIA MUNICIPAL D'ALMASSORA

*T*OT HOM DEMANEM A LA POLICIA UN CÚMUL DE PERFECCIONS, ens va comentar en primer lloc, però aquests policies són humans i per això, imperfectes. Comenta breument la història de la policia, i es centra en l'actualitat. Predomini de la policia civil davant de la militar a Anglaterra. Als Estats Units, predomi de la privada, on hi són formats per universitats creades a l'efecte. Tots els campus universitaris són custodiats per aquesta policia. També està la policia federal (FBI), d'àmbit superior, la del departament del tresor que té funcions fiscals, la policia postal encarregada de mantenir la integritat de les comunicacions postals, la policia estatal que és l'autònoma i que vigila les vies de comunicació. El cos militar que és l'encarregat dels disturbis racistes, la policia del comtat (xèrif) que és policia comarcal i la policia local d'àmbit urbà. Comenta que a Irlanda la policia va desarmada.

A Espanya actua la guàrdia civil. Entre altres funcions, cal destacar la repressió del contraban, la detenció d'armes i explosius, el trànsit de les vies interurbanes, la conservació de la naturalesa, la custòdia de presos,.... La policia nacional sols existeix a les capitals de província o en grans nuclis de població. Expedeixen documents acreditatius, com ara el DNI, passaports i altres. Controlen el joc il·legal, les drogues, el contraban,.... Cal ressenyar que on no hi ha la policia nacional, les drogues són controlades per la guàrdia civil.

Pel que fa a la policia autònoma, la valenciana, amb un actiu de 240 homes, és una policia ecològica, una policia de control d'establiments públics (pubs, discoteques,....).

La policia local controla el trànsit urbà (atestats). És una policia administrativa, judicial, preventiva. Participa en la protecció civil i en la resolució de conflictes privats. Vigila els espais públics. És una policia de caràcter *assistencial*. Realitza un servei per al poble sempre intentant millorar la qualitat de vida del ciutadà.

Almassora compta amb 27 policies locals. Encara que a simple vista pareixen molts, no ho són ja que per tenir un home al carrer es necessita tenir cinc a l'oficina. Cal adonar-nos que es treballa a torns, durant tot el dia i tots els dies de l'any.

En xifres estadístiques direm que l'edat mitjana de la policia local és de 34 anys. Integrada en un 80% de persones de la Comunitat Valenciana. Tres policies són universitaris, cinc han cursat Batxillerat Superior, set l'Elemental i dotze el Graduat Escolar (gent més major). En els últims cinc anys s'han patrullat 435.000 km, s'han recuperat 684 cotxes i 270 ciclomotors. Els efectes econòmics han estat en 656 milions de pessetes. En cinc anys han hagut 218 incendis i 138 serveis d'assistència. S'ha passat de 8 identificacions l'any 1988 a 384 el 1992 com aplicació de la llei Corcuera. Han tingut que fer atestat en el 70% dels quasi 1000 accidents. El parc de vehicles és d'11.099 per 15.600 habitants.

El nivell de formació ha canviat moltíssim en els darrers anys. Des de 1988 fins ara s'han realitzat 53 cursos de reciclatge en distints centres públics. Després d'aprovar l'oposició els donaven d'immediat l'arma reglamentària, el que era un compromís per a la societat i per al mateix policia. En l'actualitat passen a realitzar uns cursos a l'IVAJ durant quatre mesos. Aprenen tècniques de tot tipus, inclús d'autocontrol i d'estrès.

En el tema dels coets va explicar que existeix una normativa. Per poder tirar coets cal presentar un projecte a l'ajuntament, complir unes mesures de seguretat, tenir una assegurança de responsabilitats a tercers,... però que ningú fa aquestes sol·licituds.

El cinturó de seguretat no és tan important sobretot dins de la població. El casc en les motos és obligatori i s'han vist obligats a denunciar als que infringeixen la norma. El control d'alcoholèmia ens porta que la gent jove consumisca més drogues químiques.

L'horari dels pubs, discoteques etc., l'estableix cada municipi. Es pretén que no es queixen els veïns pel soroll i en canvi no són tan rígids a l'hora del tancament.

El que no es pot fer és exhibició de béns en algunes zones de la població. Per exemple, a Suècia denuncien el propietari del vehicle que li roben la caçadora de l'interior del cotxe si aquesta està a la vista.

Els incendis a vegades són provocats per membres que es dediquen a la droga el dia d'arribada. Ara el que fan és anar als llocs on creuen que la porten.

La propera el dia 22 de novembre a càrrec d'Alfredo Mulet Clausell sobre «El bou de toreig».

Almassora, novembre de 1993

## EL BO *U* DE TOREIG

CONFERENCIANT: ALFREDO MULET CLAUSELL, VETERINARI

*E*L BOU DE TOREIG ÉS UN ANIMAL SEMIDOMÈSTIC, remugant, de digestió pesada i reposada. És tranquil, d'armes defensives i en absolut d'atac. És un animal preciós, que sols riny si és molestat, i no és covard. Embesteix quan està sol i ho fa a les coses que es mouen. Poden tenir sentiments cap a pastors o persones que en tenen cura, però no tenen intel·ligència. N'hi ha un que domina (capità) i imposa els seus capritxos a la resta (soldats). Les baralles estan vinculades a la vida amorosa.

*Trapio* significa bona planta i gallardia. A vegades s'han rebutjat corregudes per falta de *trapio*. La bravura és una altra cosa. Alguns animals considerats dèbils resulten ser braus i amb casta a l'arena. La bravura és congènita i lligada al sistema hormonal. És l'única raó d'existir com a raça. La bravura està lligada a la raça i el temperament és propi de cada individu. La manifestació de la bravura és l'investida. Caràcter que es transmet per herència i és innat.



Al veterinari li resulta complex el reconeixement dels bous per als espectacles taurins, ja que versa sobre les defenses, *trapio*, utilitat per al toreig dels bous que s'han de torejar, ... Coses subjectives i de molt poc rigor científic.

En el nou reglament d'espectacles taurins, el president de la correguda és l'únic amb poder executiu. L'opinió del veterinari no és vinculant per al president, i per això, a nivell veterinari, no es pot garantir la defensa dels interessos dels espectadors.

En eixir a la plaça el bou ha d'estar bé de salut. Seria impossible fer una relació de totes les causes per les quals cauen els bous en el toreig, però indicarem que alguns opinen que són els pinsos compostos, la sequera en anys secs o l'excés d'humitat en els plujosos, la falta d'exercici físic, la grandària de les finques o el subministrament de drogues als corralos, ... Cal dir que les caigudes sols es presenten en el ramat de toreig i no en el de piques ni en cap altre boví, i que ningú està interessat a presentar bous fluixos de força.

Sòl defectuós, tenir una deformació en les peüngles del bou, imposició de divises, també l'estrès provocat pel transport, l'encaixonament, les altes temperatures en el moment del toreig, infeccions víriques, ... són les causes de caigudes espontànies.

Entre les causes de les caigudes en eixir el bou del cavall indicarem la «muralla» que representa el cavall i genet, que en topar hi produeix una vasoconstricció i falta de reg sanguini debilitant l'aparell locomotor. Els cops de pica que rep li produeixen un xoc, i a més a més els toreros procuren que el bou isca amb el cap baix, postura anormal per al bou.

També cal parlar de les caigudes d'esfondrament del bou sense causa justificada i que a vegades el bou no és apte per al toreig.

Si un animal està molt excitat, emet orina de forma lenta, té sempre la cua caiguda i acusa tremolons musculars, podem afirmar que aquest bou s'esfondrarà en el toreig.

L'any 1991 es van gastar 106.000 milions de pessetes en la festa nacional i hi van haver 40 milions d'espectadors. Moltes famílies viuen directament o indirectament del món dels bous (toreros i quadrilla, empresaris, ramaders, veterinaris, metges, hotelers, confeccionistes, ...). Va parlar del sou dels toreros que no està estipulat, del nombre de ramaderies (900) associades per a controlar l'arbre genealògic dels animals, del nombre d'espectacles taurins, ...

Com a professional de la veterinària es considera defensor dels animals. La mort del bou a la plaça és digna ja que és uns dels pocs animals al qual se li dona oportunitat de lluitar per la seua vida. Tot això contribueix a crear un art plàstic, espanyol, amb repercussions en el món de la música, de la literatura, de l'art en general, ... i que forma part de la nostra idiosinèrquia

El bou de toreig, comenta, és un dels animals que considera mal criats de ben criats que estan. Si alguna vegada desapareguera la festa nacional, també desapareixeria el bou brau ja que aquesta és l'única raó d'existir. En el moment de la seua eixida a l'arena, la seua lluita, la seua tortura, la seua mort dura, com a màxim, 20 minuts. ¿Quants mortals signarien per "pegar-se la gran vida" per a acabar amb la seua malaltia o agonia en aquest mateix temps? «*No crec en la reencarnació, però si tinguera que elegir entre animals, jo, senyores i senyors, bou*».

Les preguntes fetes pels contertulians versaren sobre la xarrada, la qual va ser molt amena per a tothom.

La propera, el dia 6 de desembre a càrrec del director de l'Orquestra Llaütística de Nules, Antonio Pérez i Llopis sobre «La música andalusa».

Almassora, novembre de 1993

## LA MÚSICA AN*D*ALUSA

CONFERENCIANT: ANTONIO PÉREZ LLOPIS. DIRECTOR DE L'ORQUESTRA LLAÜTÍSTICA DE NULES

*E*

L CONFERENCIANT D'AVUI, presentat per Santiago Ballester, és el director de l'Orquestra Llaütística de Nules i també és mestre, tot i que no exerceix com a tal. Tothom creu que l'origen del flamenc és gitano però no és cert. Al segle XV entraren els gitanos a Espanya i és a meitat del segle XVIII quan el flamenc va començar a desenvolupar-se, però cada vegada més desvirtuat. Es desenvolupa a Andalusia i ho fa més aviat en bars, a l'abric de l'hivern, bevent unes copetes i agafant la guitarra. A l'estranger, Espanya queda relacionada pels bous i pel flamenc, encara que cada vegada menys, afortunadament.

*Duende* és la paraula utilitzada pels andalusos per al "cantaor" que li posa molt d'èmfasi o passió a la seua interpretació. *Ai* i *olé* són sols unes expressions.

Podem classificar la guitarra en clàssica i andalusa. La clàssica sempre cal estar afinant-la, temprant-la, no així l'andalusa.

El gènere *grande o jondo* és l'arrel de tots els cants. Els més importants són: *caña*, *sigüiriya gitana*, *polo*, *medio polo* (més baix de to), *soleares* i *martinetes* (eixides de les ferreries). Actualment aquest gènere quasi ha desaparegut.

El gènere *chico* o *flamenco* és derivat de l'anterior. Cal destacar: *següiriya*, *bulerias*, *alegrías*, *farrucas*, *granadinas*, *media granaína* (més completa i difícil), *sevillanas*, *tarantas*, *fandanguillo*, *tangos*, *tientos* i *cante de las minas*. Dels tangos cal assenyalar que pareixen havaneres, però que van nàixer a Andalusia, emigraren a Amèrica i tornaren reformats.

Són de difícil classificació: *serranas*, *tonás*, *saetas*, *malagueñas*, *peteneras*, *fandangos*, *fandanguillos de Huelva*,...

Els *pas-dobles* són essencialment espanyols, però no necessàriament andalusos. És el pas-doble torero el que més acceptació ha tingut des de sempre.

Cal tenir present que la majoria dels guitarristes d'acompanyament de cant i ball andalús toquen d'òida. Han après mirant altres guitarristes. Per això l'estil pur quasi ha desaparegut.

Dins de les cançons populars recopilades per Federico García Lorca i difoses per «La Argentinita», al voltant de 1930, destaquem: *Anda jaleo*, *Los cuatro muleros*, *La Tarara*, *Zorongo*, *El Vito*, *Los reyes de la baraja*, *Las tres hojas*,...

A meitat de la xarrada ens va complaure amb un recital de guitarra a duo amb un alumne. En finalitzar, l'estudiant va interpretar, meravellosament, una malaguenya i una granadina, amb les quals va delectar tots els contertulians.

La guitarra espanyola és un instrument musical de procedència oriental, i és representativa del nostre art. En la tomba d'un faraó, en els frescos de la paret, es va trobar la figura d'un instrument com si fos una guitarra, però sense cordes. L'Arxiprest de Hita parla ja de la guitarra morisca i la llatina.

Sobre la manera de tocar la guitarra, si amb el palpís o amb l'ungla, ens va comentar que en el terme mitjà està la virtut. Si necessitem d'un so fort, caldrà que s'utilitze l'ungla i sinó el palpís. Tàrrega tocava la guitarra amb el palpís i ell la va dignificar a la sala de concert.

Leopoldo Querol va iniciar el festival Francesc Tàrrega de Benicàssim i caldria afegir-hi el nom de Daniel Fortea. Va nàixer a nivell local per a fomentar l'afició a la guitarra i ara ja s'ha internacionalitzat i està més orientat de cara al turisme, amb les repercussions que això comporta de cara al festival.

En les bandes municipals no estan les guitarres perquè són agrupacions de vent i no de corda o de plectre. A més a més no se sentirien.


L'ensenyança de la música a Espanya és totalment anacrònica. A Europa i als Estats Units, la música comença des de primària, a partir de la psicomotricitat, expressió corporal, rítmica corporal, educació de la veu, reconeixement de les notes al pentagrama, mesura rigorosa de les notes sense entonar, i després l'entonació del solfeig. A la Universitat el que vol ser docent agafa la branca de la docència on es prepara per a ser professor de guitarra. El que vol ser concertista agafa la branca de la interpretació.

La propera tertúlia, el 20 de desembre, a càrrec de David Igual i Josep L. Viciano, membres de l'Associació Arqueològica Llansol de Romaní, sobre «Espeleologia» de les coves a les comarques de Castelló.

Almassora, desembre de 1993

## ESPELEOLOGIA

CONFERENCIANTS: JOSEP L. VICIANO I DAVID IGUAL. MEMBRES DE L'ASSOCIACIÓ ARQUEOLÒGICA LLANSOL DE ROMANÍ

 JOSEP LLUÍS VICIANO I AGRAMUNT, NASCUT A CASTELLÓ, S'INICIÀ MOLT AVIAT EN L'EXCURSIONISME. MARXA, ESCALADA I EXPLORACIÓ SUBTERRÀNIA FOREN LES PRÀCTIQUES UTILITZADES, PERÒ, A POC A POC, ES DECANTÀ PER L'ACTIVITAT ESPELEOLÒGICA, SOBRETOT A TRAVÉS DELS TEMPS. AQUEST INTERÈS LI VA FER PARTICIPAR COM A MEMBRE FUNDADOR DE L'ASSOCIACIÓ ARQUEOLÒGICA CASTELLONENCA I D'ALTRES ENTITATS EXCURSIONISTES DE LES NOSTRES COMARQUES. TAMBÉ TÉ PUBLICATS MÉS DE MIG CENTENAR D'ARTICLES I TREBALLS SOBRE AQUESTOS TEMES. ACTUALMENT TREBALLA AL MUSEU ETNOLÒGIC DE CASTELLÓ EN ESTRETA RELACIÓ AMB FRANCESC ESTEVE I GÀLVEZ, UN DELS ARQUEÒLEGS CASTELLONENCOS MÉS IMPORTANTS DEL SEGLE I PRESIDENT D'HONOR DE L'AAC.

David Igual i Lluís, nascut a Almassora, és llicenciat en Geografia i Història (especialitat en història medieval), per la Universitat de València. El seu interès personal pels temes arqueològics, l'han fet formar part de l'AAC, des de l'any 1987. Des d'aleshores, un dels punts d'atenció de la seua recerca ha estat el de la cultura material de la baixa edat mitjana, sobretot la del món del comerç i dels mercaders, tot integrant-la dins la seua més genèrica investigació sobre les relacions comercials entre València i Itàlia al llarg del segle XV. Actualment treballa al Departament d'Història Medieval de la Universitat de València com a becari d'investigació.

David Igual presenta l'Associació Arqueològica de Castelló (AAC). Aquesta naix el 1980 amb el nom de Francesc Llansol de Romaní, erudit valencià del s. XVI. Enriquir els coneixements arqueològics a les comarques castellonenques i contribuir o ajudar a la defensa del patrimoni històric són els objectius fonamentals de l'associació.

Des del 1980 fins 1983 funciona ininterrompudament. Retorna el 1987 amb personal jove d'estudiants d'història del Col·legi Universitari de Castelló.

L'associació també realitza activitats culturals com exposicions, cicles de conferències i edició del butlletí que és un mitjà d'expressió i d'informació històrica i arqueològica. En l'actualitat són ja 12 les edicions publicades i el número tretze eixirà al gener.

Josep L. Viciano comenta les diapositives sobre les coves a les comarques castellonenques, tema de la xarrada.

Tothom sap que l'home sempre ha freqüentat les cavitats naturals. Cal que analitzem els motius o necessitats que els duïen per a l'habitatge.

Són conegudes les coves que utilitzaven per viure, com la *Cova del Mas d'en Llorens* (Ares), la *Cova de les Bruixes*,... Altres les utilitzaven com a corrals, llavadors, abeuradors dels masos propers, com ara la *Cova* (Cabanes), la *Cova de les Ferreres* (Alcalà), la *Coveta* (Benassal), amb font, bassa i llavadors.

Les cavitats també els servien d'amagatalls per refugiar-se d'un perill que els amenaçava, com ara la *Cova de Fuente la Higuera* (Alt Millars), la *Cova de Loreto*, i la *Cova de Ferrero* (la Plana). De les guerres carlines i de la passada guerra civil també tenim exemples en la *Cova del Mosquerí*, la *Cova de la Ferrera*, el *Forat Fondo*, la *Cova del Castell* (la Plana),....

Diversos foren els motius per a amagar-se: joves que fugen de les quintes, soldats que fugen del front, masovers que esperen el pas del front i s'amaguen, religiós que fuig dels militars, refugis, a vegades, de tot un poble sencer,...

Algunes coves eren amagatalls de mas. Cavitats properes als masovers on amagaven menjar, joies, documents etc; la *Cova i la Sima de les Pedroses* (l'Alcalatén), la *Cova del Mas del Collado* (Alt Millars).

Cal assenyalar l'ús religiós que s'ha fet d'algunes coves, com el *Forat Gros*, la *Cova de les Bruixes*,... La vida eremítica ha estat a la *Cova dels Ermitans* a Sant Mateu, la *Cova del Frare* a Aín,.... Algunes han evolucionat i s'anomenen santuaris; com a exemple tenim el *Santuari de la Balma* a Sorita i la *Cova Santa* a Altura.

Les cavitats subterrànies de direcció quasi vertical o molt inclinada són anomenades avencs. Sobre avencs i cavitats perilloses sempre hi ha hagut algunes contalles, com el mític Avenc de Penyagolosa, l'Avenc de l'Ombria, l'Avenc de l'Arc,....en els quals intervenen dimonis, bruixes, fantasmes,...

També han servit per a ús ramader. La *Cova de Culla*, les *Coves del Fumero*, la *Setena de Culla*, la *Cova del Bisbe* (Tinença de Mivaret). També són abundants els sestadors, on es resguardaven els bestiar en hores de calor com la *Cova del Sastre* i la *Coveta del Portellàs*.

Algunes coves han servit d'amagatalls als bandolers, com ara la *Cova dels Lladres* (la Plana), la *Cova dels Lladres* (els Ports), la *Cova del Rodero* (Alt Palància),...

Pel que fa a l'ús fet per les guerrilles, tenim la data de 1812 i els noms de Forenci Vives i mossèn Salvador Roig, deixats a les parets de la *Cova Roja* a Benassal.

Propet als nostres dies i contra la repressió dels maquis, es van paredar nombroses cavitats per considerar-les els seus amagatalls. Els *Forats de Falcó*, *Fondo i del Llop* (l'Alcalatén), la *Cova de la Canaleta* (Alt Millars), la *Cova Obscura* (Alt Maestrat),...

Altres utilitzacions foren la fabricació de pólvora a la *Covatilla* (Aín), la *Cova del Negre*, la *Cova del Mas del Barranc* (Xodos); la fabricació de moneda falsa a la *Sima Calenta* a Artana.

També les foscors del món subterràni s'han utilitzat per amagar algun crim com la *Sima de Fondegulla*. Fins i tot han fet de parany mortal i a la cavitat han quedat presos i morts visitants que volien saber el que hi havia en el seu interior, com és el cas de les *Coves del Carbó* i la *Cova de l'Ocre* a Llucena, on hi ha zones laberíntiques.

La propera, el dia 3 de gener, a càrrec d'Arturo Gimeno Amiguet, Magistrat del Tribunal Suprem sobre «El servei militar: Objeció de consciència. Insubmissió.»

Almassora, desembre de 1993

## SERVEI MILITAR: OBJECCIÓ DE CONSCIÈNCIA. INSUBMISSIÓ

CONFERENCIANT: ARTURO GIMENO AMIGUET. MAGISTRAT DEL TRIBUNAL SUPREM

**A**VUI TENIM ENTRE NOSALTRES UNA IL·LUSTRE PERSONALITAT. Presentar-lo dona un poc de «respecte» i més encara si ets familiar. Arturo Gimeno Amiguet ha passat pràcticament per tots els esglaons jeràrquics de l'administració de Justícia. Nascut a Almassora l'any 1926. Fill de pare advocat i nebot de magistrat. Estudia el batxillerat a l'Institut Francesc Ribalta a Castelló, on es desplaçava diàriament amb bicicleta. El 1949 es llicencia en Dret per la Universitat Literària de València amb un brillant expedient. Aprova les oposicions a jutge l'any 1952, amb el número tres de la seua promoció.

El primer lloc on va exercir com a jutge va ser al Jutjat de Primera Instància i Instrucció de Vinaròs. Posteriorment el destinen a Caravaca (Múrcia), i a continuació a Sagunt. Després va estar a Barcelona, ja com a Magistrat, aproximadament durant dos anys. En finalitzar aquest període torna a València com a jutge d'Instrucció en assumptes penals i més endavant pot obtenir plaça de jutge de Primera Instància, treballant en assumptes civils. Al mateix temps exerceix com a jutge de Perillositat Social i com a Inspector Provincial de Justícia Municipal a València.

Arturo Gimeno forma part dels iniciadors del sistema associatiu dins de la Carrera Judicial a València, a finals dels anys setanta. Després és elegit vocal del primer Consell General del Poder Judicial i ha de traslladar-se cinc anys a Madrid per formar part del màxim òrgan governatiu dins de la justícia. Aquesta elecció fou entre els jutges i magistrats de tot l'Estat.

Durant aquest cinc anys (1980-1985), va succeir el colp d'Estat del 23 F i ell es trobava a Madrid. Aquesta nit la passaren «de guàrdia» i amb una mica de «preocupació».

Acabats els cinc anys torna a València per actuar com a President de l'Audiència Provincial. També és President de la Junta Electoral Provincial de València.

Des d'aleshores la seua vida transcorre en un viatjar permanent entre Madrid, València i Almassora.

Són nombroses les conferències impartides per tot arreu de la geografia espanyola, ja en organismes oficials,



associacions, Universitats,... Destaquem *La repercussió informàtica en la intimitat* impartida a Santa Cruz de Tenerife. *Nova llei orgànica del poder judicial i Accés a la judicatòria* (tercer i quart torn), impartides en facultats. Cal dir que a València, i dins del Col·legi d'Advocats va ser nomenat «Advocat Honorari» i en finalitzar el nomenament, va donar una conferència sobre *La jurisdicció militar en l'actualitat*.

Ha fet de mantenidor de festes l'any 1981. És condecorat pel món del dret amb dues creus. La primera és la Creu Distingida de 1ª classe de Sant Raimon de Penyafort, l'any 1964. L'altra la Gran Creu de Sant Raimon de Penyafort al 1985.

L'enquadernació de llibres és una de les seues aficions, entre d'altres, la qual comparteix també amb la seua muller M<sup>a</sup> Antonieta.

Per finalitzar direm que actualment forma part del més alt Tribunal de l'Administració de Justícia, ja que és Magistrat de la Sala cinquena del Tribunal Suprem a Madrid (també anomenada Sala Militar).

A més de tot això és una excel·lent persona i la tertúlia es complau a tenir-lo en la xarrada.

La tertúlia va estar concorreguda de públic perquè, sens dubte, el tema és d'actualitat i pel prestigi del conferenciant.

El 1958 sorgeix el problema de l'objecció de consciència i fins el 1973, qui no volia fer el servei militar, era condemnat pel delictes de desobediència. Acomplida la pena imposada, si l'objector es mantenia en la seua actitud, es succeïen les condemnes.

L'article 30.2 de la nostra Constitució de 1978, regula l'objecció de consciència i en el seu cas imposa la prestació social substitutòria (PSS). El desembre de 1984 s'aprova la normativa bàsica reguladora del dret a l'objecció al servei militar i de la PSS. El Tribunal Constitucional desestima el recurs imposat pel defensor del poble i declara constitucional la llei. El govern, el 15 de gener de 1988, aprova definitivament el reglament de la PSS.

El Consell Nacional d'Objecció de Consciència és un organisme que està integrat dins del Ministeri de Justícia i és l'encarregat de reconèixer els objectors. A la instància presentada cal indicar els motius (religiosos, ideològics, ètics, morals, humanitaris, filosòfics,...), pels quals els objectors no poden realitzar el servei militar.

La sol·licitud pot presentar-se a partir de l'últim trimestre en fer els 17 anys i finalitza dos mesos abans de la incorporació a files. El Consell resoldrà totes les sol·licituds. Si el Consell no es pronuncia durant els 6 mesos després de presentar-la, es considerarà favorable.

Aquells que siguin declarats objectors de consciència queden exempts de realitzar el servei militar, però estan obligats a realitzar una PSS consistent en activitats d'utilitat pública (protecció civil, conservació del medi ambient, serveis socials, serveis sanitaris, programes de cooperació Internacional,...).

La PSS, basada en el principi d'igualtat entre objectors i reclutes, comprèn les situacions de disponibilitat, activitat i reserva. La primera comença amb el reconeixement com a objector pel Consell i finalitza quan comença la situació d'activitat. En aquesta l'objector realitza les activitats pròpies de la prestació, amb una durada de 13 mesos. La reserva comença en acabar la situació d'activitat i finalitza el 31 de desembre del tercer any després d'haver-se acabat la prestació.

Quant al *règim penal*, la llei tipifica tres delictes. Absència arbitrària, falta d'incorporació, les penes dels quals van de 4 mesos i un dia a 2 anys i 4 mesos de presó, i negativa a la PSS o insubmissió, penalitzada des de 2 anys, 4 mesos i un dia fins a 6 anys i d'inhabilitació en càrrecs públics durant el temps de la condemna. Finalitzada aquesta, l'objector queda exclòs de realitzar la PSS, la qual cosa no ocorre en els altres dos delictes. Cal dir que els insubmissos rebutgen fer el servei militar i la PSS.

Quant al *règim disciplinari*, aplicable a la situació d'activitat, l'administració civil no pot imposar sancions que impliquen privació de llibertat. Les infraccions greus (insubordinació, abandó de l'activitat entre 24 i 72 hores, robatori, consumir drogues o emborratxar-se durant l'activitat,...), són sancionades per un canvi de destinació i/o recàrrec de fins i tot tres mesos en la durada del període d'activitat. Les infraccions lleus són sancionades per amonestació, pèrdua de remuneració, suspensió de permisos,...

El no reconeixement del dret a l'objecció sobrevinguda, és a dir, aquella que es produeix durant el període d'activitat, el procediment establert per al reconeixement de l'objecció pel qual el Consell pot demanar justificació a l'interessat, i la major duració del període d'activitat de la PSS, són els principals inconvenients que s'ha trobat a la regulació legal del dret a la objecció de consciència.

L'Oficina per a la Prestació Social dels Objectors de Consciència, és l'òrgan del Ministeri de Justícia encarregat d'informar i gestionar la prestació. Classifica els objectors en útils per a la prestació, ajornats per a la fase d'activitat, exempts del període d'activitat. Si els objectors renuncien a la classificació, en el termini d'un mes



aproximadament comencen l'activitat de la PSS.

El jutges estan sotmesos a l'imperi de la llei i no poden ser creadors del dret, sinó simples intèrprets d'aquesta, de manera que no poden deixar d'aplicar una norma pel fet que parega inadequada o insatisfactòria.

Compara la legislació europea davant l'espanyola. Països com Alemanya (16 mesos la PSS i 12 el servei militar), Àustria (8 mesos), Dinamarca (9 mesos), França (20 PSS i 10 de servei militar), Portugal (igual), però qui no faci la prestació o el servei no pot aconseguir cap lloc de treball. A Anglaterra i als Estats Units existeix exèrcit professional.

Llocs de treball, evolució del nombre d'objectors, organismes de la PSS, funció unificadora del Suprem (raó de ser del Tribunal) i insubmissió al País Basc, foren algunes de les preguntes formulades i contestades pel conferenciant.

Tot i que no va voler fer una valoració crítica-jurídica i menys socio-política del tema, la xarrada es va fer molt amena pels objectors que hi acudiren i contaren les seues experiències i vivències.

La propera, el dia 17 de gener, sobre el *Món Submarí* a càrrec del grup Cas-Escorpa.

Almassora, gener de 1994

## MÓN SUBMARÍ

CONFERENCIANTS: M. FERRER, A. FERNÁNDEZ, F. MARTÍN. ESPORTISTA, ARQUEÒLOGA I METGE, RESPECTIVAMENT

**E**L CLUB CAS-ESCORPA ES DEDICA A LES ACTIVITATS SUBAQUÀTIQUES i l'escafandrisme. El president és Luis Beltrán. Al començament del Club Nàutic de Castelló, funcionava una secció dedicada a les activitats submarines. L'any 1975 es veu l'apogeu que agafa aquesta activitat, i es forma el club Escorpa amb seu i autonomia pròpia.

El club està dividit en dues seccions: pesca submarina i escafandrisme, i dins d'aquesta la de protecció civil. Està constituït pel president, vicepresident, secretari, tresorer, vocal de pesca submarina, vocal d'escafandrisme i per un consell rector.

El nombre de socis del club és de 300 i tots practiquen aquest esport. Pel que fa al nombre de socis, és un dels més importants d'Espanya i dels més complets quant a les activitats que desenvolupa.

Organitzen i participen en campionats provincials. També acudeixen als campionats de la Comunitat Valenciana, als nacionals i també als internacionals. El títol de campions d'Europa l'adquiriren, ara fa cinc anys, a l'antiga Iugoslàvia.

El club es finança principalment de les quotes dels socis, encara que tenen ajudes quasi simbòliques per atendre la neteja dels fons marins a les Illes Columbretes, per cursos d'iniciació en aquest esport i per l'organització de campionats.

Dins de la protecció civil, tenen al seu càrrec la zona compresa entre Torre La Sal i Nules. Cal dir que quan s'han necessitat els seus serveis, són gent que han deixat les seues feines i han acudit en auxili dels afectats. Al riu Millars han actuat diverses vegades.

Marino Ferrer és un dels conferenciants de la tertúlia i és campió d'Espanya a títol personal i per equips. Ha participat en molts campionats d'Europa i és campió mundial per equips.

Asunción Fernández és també conferenciant i arqueòloga submarina. Instructora d'escafandrisme i delegada provincial de l'Escola Nacional de Busseig Autònom (ENBAT).

Félix Martín és el tercer conferenciant i a més a més d'esportista és metge. És un especialista en cambres hiperbàriques. És un estudiós dels comportaments i reaccions del cos humà sota l'aigua.

Els conferenciants utilitzen vídeo i diapositives per fer més amena la xarrada, la qual va quedar dividida en tres parts ben diferenciades.

L'esportista Marino Ferrer ens parla de les tècniques del busseig. L'arqueòloga Asunción Fernández, dels

secrets sota el mar i el metge Félix Martín, de la reacció del cos humà sota l'aigua.

La pel·lícula, rodada a Catalunya i Balears l'any 1991, detalla el busseig a pulmó. Normalment solen baixar fins als 30 m. El record de profunditat a pulmó es troba en 120 m, ajuntant-se per baixar d'un llast i per pujar d'un globus. A llast constant s'ha arribat fins als 70 m.

Hem vist submergir-se bussejadors i trobar, entre rocall, neros, congres, orades,... En campionats de pesca submarina, els taurons no formen part de les captures autoritzades. Normalment deixen conèixer el terreny una setmana abans del dia de la competició. Puntuen les peces de més de mig quilò. Els béntols saben guardar les distàncies, són molt difícils pescar-los i cal utilitzar fusells llargs. L'abundància dels neros es deu a l'escassetat de la vaca serrana que se'ls menjava.

Les àmfores són els recipients ceràmics utilitzats per a transportar aliments, productes del peix, vi, oli,... Per a la construcció es modelaven peces que després calia unir. Totes acabaven en punta perquè no es trencaren del pes. Utilitzaven l'àmfora més escaient d'acord amb el producte que calia transportar.

En aquestes platges no hi havia port, però el riu feia que moltes embarcacions ancoraren a la costa per poder realitzar els intercanvis de mercaderies. En època romana, el delta del riu era més gran i vivia gent al voltant.

Cal dir que a 500 m de la costa d'Almassora hi ha un vaixell afonat. Els estudis realitzats indiquen que és romà i aproximadament de l'any 40 després de Crist. Utilitzaven els vaixells per al transport d'àmfores. Mesuraven el barco per la capacitat d'àmfores que podia transportar. Per explorar un jaciment marí s'utilitza material paregut al de terra, però amb les dificultats que entranya estar dins l'aigua.

Quant a la mar, tothom és propietari. La persona que es troba qualsevol cosa, té l'obligació de comunicar-ho a les entitats corresponents. Aquestes poden cedir-li la peça trobada però sabent que no és de la seua propietat.

Les càmeres de descompressió serveixen per a tractar malalties i realitzar proves abans de submergir-se.

El vestit de bussejar és isòterm i consta de botes pesades, tela de lona i casc per a subministrament de l'aire, amb una vàlvula per a tirar-lo. El casc s'ensorca perquè no pugui entrar aigua. Les ulleres completen l'equip i eviten el problema de la hipermetropia que produeix el contacte amb l'aigua. Alguns porten botelles, les quals s'omplien d'oxigen pur fins als 9 m ja que és tòxic a partir dels 12 m. Es canvia per nitrogen fins als 50 m, que ja és tòxic. Per a baixar fins als 90 m s'utilitza l'heli, que és un gas inert.

Tots els mamífers que entren a l'aigua necessiten eixir per a respirar. La balena, la nútria, la foca, el lleó marí, l'home,... Aquest pot aguantar de 3 a 4 minuts sota l'aigua. En casos excepcionals i oxigenant-se amb oxigen pur durant més d'una hora, s'ha pogut arribar als 10 minuts.

El busseig d'amnea consisteix a baixar al fons del mar a pulmó. La pressió augmenta en la profunditat, i pot ocasionar greus trastorns. Les persones amb problemes urinaris, circulatoris, de cor, epilèptics,... no poden bussejar. Han d'estar sanes i no passar de 40 anys si són professionals. El bussejador ha de ser una persona sana, equilibrada, serena i saber en tot moment el que ha de fer. També cal controlar el pes ja que per cada hora de busseig, normalment es perden tres quilos.

Una de les coses més importants és la compensació, de tal forma que si una persona no pot compensar, no intenta bussejar aquest dia. La compensació equilibra la pressió interna i l'externa i la seua missió és evitar que la membrana del timpà es trenque.

Les embòlies són perilloses perquè poden produir-nos la mort. Són degudes a que l'aire dels pulmons passa al cos. En sortir de l'aigua cal fer-ho a poc a poc i tirant l'aire.

El metge quasi ens ha esglaïat però en realitat no és tan difícil ni perillós, va dir Marino. Cal fer uns curssets i no ultrapassar les regles de seguretat i sobretot anar amb un company.

La propera, el dia 31 de gener, a càrrec del professor Enric Morellà i Claramonte sobre *El GATT: una perspectiva històrica*.

Almassora, gener de 1994

## EL GAT *T*: UNA PERSPECTIVA HISTÒRICA

CONFERENCIANT: ENRIC MORELLÀ I CLARAMONTE. PROFESSOR D'HISTÒRIA DE L'ECONOMIA A LA UNIVERSITAT JAUME I

*E*

ENRIC MORELLÀ, NAIX A ALMASSORA L'ANY 1964. És llicenciat en Ciències Econòmiques. Ha realitzat els cursos del tercer cicle, i el Departament d'Anàlisi Econòmica de la Universitat de València li ha atorgat la suficiència investigadora. Ha sigut professor d'Història i Institucions Econòmiques a la Universitat de València i actualment i des de la seua creació, a la Universitat Jaume I de Castelló.

A l'octubre de 1991 participà en una ponència sobre la producció industrial a l'Espanya de la postguerra. "Encuentro de Historia Económica", a la Universitat Internacional Menéndez i Pelayo.

Té escrit un article a la *Revista de Historia Económica*.

Treballa en equip en els projectes d'investigació: "Recuperació de fonts estrangeres d'interès per a la història econòmica valenciana", becat per la Institució Valenciana d'Estudis i Investigacions (IVEI). "La industrialització espanyola en perspectiva històrica (1891-1958)", finançat per la Comissió Internacional de Ciència i Tecnologia (CICYT).

Actualment està treballant en la tesi doctoral sobre la política fiscal del franquisme.

Des d'un punt de vista econòmic, no hi ha cap diferència entre comerç exterior i comerç interior. La diferència és de naturalesa política. En absència de comerç exterior, el nivell de vida es reduiria de manera espectacular.

Un país té avantatge absolut respecte als altres països en un determinat producte, si el cost de produir-ho és menor. Aquest depèn de l'educació, clima, recursos naturals, demografia, actituds davant del treball,...

Un país té avantatge comparatiu en allò on el seu avantatge absolut és major o el seu desavantatge és menor. Caldrà especialitzar-se en aquest producte, encara que el cost de producció fora major que el dels competidors. Exemple de Portugal i Anglaterra sobre el vi i la tela.

Històricament els països han establert paranyos al comerç. Una de les més importants són els aranzels. L'aranzel és un impost que grava les importacions i protegeix de la competència estrangera a algun sector de l'economia nacional. L'aranzel perjudica el consumidor i beneficia el sector protegit. La reducció de l'aranzel afavoreix els consumidors i perjudica el sector que queda desprotegit. En època de crisi, s'intensifiquen els aranzels, tant directes com indirectes. Els aranzels fiscals, tot i que representen una font d'ingrés per a l'Estat, no han de ser alts ja que perjudicaria el producte.

Després d'analitzar críticament els aranzels, comenta que en finalitzar la II Guerra Mundial, l'economia internacional estava dominada per un fort proteccionisme aranzelari, originat per la crisi de 1930.

El primer pas cap a una economia mundial més oberta el va donar els Estats Units, a través de la convocatòria d'una conferència internacional de comerç, per a establir les bases del lliure canvi a nivell multilateral.

Després de moltes negociacions, es va signar l'anomenada *Carta de l'Havana* el 1947. Estats Units no la ratifica i va convèncer a altres països que feren el mateix. Uns mesos abans de la pròpia Carta, els països capitalistes van signar l'Acord General sobre Aranzel i Comerç, *GATT*, en anglès. No és un organisme de Nacions Unides. Els iniciadors foren 23 països i avui en són 116. Està dotat d'un Secretari General i té la seu a Ginebra.

El GATT controla el 80% del comerç mundial i arbitra les diferències comercials entre els membres. El seu funcionament es basa en dos principis fonamentals: no discriminació entre els països, és a dir, tractar-los a tots per igual i en el principi de reciprocitat, totes les parts han d'estar disposades a fer concessions. Excepcions: La Commonwealth britànica i la CEE, (de 12 països com si fora un de sol).

Espanya fou invitada a participar en les negociacions el 1960 i va poder accedir com a membre de ple dret el 1963.

Les conferències celebrades s'anomenen rondes i fins ara són 8 les celebrades. Reben el nom de la ciutat, del país, del president,.... Ronda de Ginebra, Anglaterra,.... Kenedy, Nixon, Toquio, Uruguai. El conferenciant va

explicar breument les conclusions d'algunes. La signatura dels acords de l'última ronda s'espera que siga en el proper abril.

La falta de sensibilitat als problemes plantejats pels països del tercer món, obliga a crear la UNCTAD, com a for internacional per a resoldre'ls.

Tal vegada l'estructura agrària i la tecnologia no siguen les adequades per a competir amb Marroc i els Estats Units, i que cal pensar en l'especialització.

En parlar del sistema monetari induït per una pregunta ens comenta que el sistema monetari internacional ve controlat pel fons monetari internacional que naix conjuntament. El comerç implica flux de béns i flux de diners per a pagar-los. Les mercaderies estan lligades a les divises. Analitza les monedes fortes en diverses èpoques: la lliura, el ien, el marc, el dòlar,... Naturalment aquestes avalades per la reserva en or.

Cal dir que el proteccionisme dóna origen a poca economia mentre que el lliure canvi provoca gran expansió de les economies i que un tema pendent des de 1970 fins ara correspon als paranys que alguns països concedeixen a l'exportació, com per exemple la quarantena.

Els economistes pretenen maximitzar la renda i no maximitzar el benestar i la felicitat dels ciutadans que és més tasca dels polítics, i que constitueix la seua raó de ser. Finalitza dient que no li agradaria viure en un món on sols hi existira competència.

La propera, el dia 14 de febrer, sobre les Addiccions: els seus tractaments en el Projecte Amigó, a càrrec d'Enrique Tortajada, director del Projecte.

Almassora, febrer de 1994

## ADDICCIONS: PRO*S*PECTE AMIGÓ

CONFERENCIANT: ENRIQUE TORTAJADA. DIRECTOR DEL PROJECTE



ENRIQUE TORTAJADA ÉS NATURAL DEL RACÓ D'ADEMÚS. És amigonià ja que pertany a aquest orde religiós arrelat per tot el món. Aquest orde es dedica primordialment a la joventud marginada. És llicenciat en Teologia i Pedagogia Correccional, i ha estat treballant en diverses presons. Actualment i des de fa dos anys treballa en el Projecte Amigó com a director.

L'Associació Amigó és una entitat aconfessional, apolítica i sense cap mena de lucre econòmic. El Projecte Amigó va començar a desenvolupar-se a Castelló l'any 1992 i ofereix ajuda a qualsevol tipus d'addicció. Algunes de les 10 persones que hi treballen són terapeutes. Aquest es financia primordialment per la solidaritat de diverses entitats públiques i privades (Ajuntament, Diputació, Càrites, Fundació Caixa Castelló). Cal dir que cap persona és rebutjada del Projecte per no tenir recursos econòmics.

L'addicció és un trastorn psicossomàtic, psicològic i existencial, ja que involucra el cos, ingerint substàncies nocives, afecta a la psique (cervell), i a l'esperit, amb una autoestima negativa. Les addiccions solen ser a substàncies, activitats, actes,... Si la substància és il·legal, les addiccions s'anomenen drogodependències, com heroïnòman, cocaïnòman,... Altres substàncies com somnífers, tranquil·litzants, analgèsics, tabac, alcohol,... Activitats com ara al treball, al joc (ludòpates), a les compres (consumisme), als viatges, al sexe, a la religió (sectes),... Anorèxia és l'abstinència de menjar. Bulímia és menjar en excés.

L'addicte no és un malalt, ni un delinqüent, ni una persona "dura". Viu la vida sense sentit. Se sent impulsat a repetir l'acció reiteradament encara que li comporte conseqüències negatives per a la seua vida. En el projecte no s'apliquen medecines per a curar-los, ni es donen cap tipus de consells. És un programa terapèutic-curatiu, on no es parla de drogues, sinó de la persona i a poc a poc van reconstruint la personalitat.

Teràpia ambiental, dinàmica de grups, formació i treball, i responsabilització, constitueixen els pilars bàsics del projecte. Els valors fonamentals que han de respectar les persones que volen acollir-se al projecte són: l'honestedat, és a dir, assumir que és addicte i la responsabilitat de voler seguir endavant amb el projecte.

El tractament requereix un temps, aproximadament, de 2 a 3 anys. El Projecte abraça tres fases: encarrilament (obertura del Centre de Dia), afermament (internat) i reinserció.

La primera és la més perillosa de totes ja que l'addicte, en qualsevol moment pot abandonar el procés de rehabilitació en creure que ja està perfectament curat. En aquesta fase és primordial l'ajut de la família, i el projecte indica que ha d'estar acompanyat permanentment per un familiar.

En la segona s'intenta que l'addicte adquireixca una sèrie de valors dins d'una escala, i que isquen els sentiments letàrgics per l'hàbit adquirit. Es reflexiona sobre el seu passat. Viu en una comunitat i ha de responsabilitzar-se del treball individual.

L'objectiu fonamental de la reinserció és la introducció al món real amb responsabilitat i autonomia, per a no dependre de substàncies i poder trobar-li significat a la vida.

Per definició, les addiccions sempre són destructives. Els addictes són persones amb una mancança de valors i amb poca personalitat. El començament sol ser pel plaer de provar coses noves, per problemes o per les males companyies. Cal dir que la classe social dels addictes no està ben definida, però a millor educació, menor addicció. Aquestes solen ser curables.

Mai podem prevenir la droga que certa persona pot consumir. Dependrà de cadascú, de les seues aspiracions i de l'entorn. Un executiu preferirà un estimulant com pot ser la cocaïna, mentre que les persones de menys poder adquisitiu agafaran els inhalants.

La millor prevenció per a no ser addicte és la fomentació de la personalitat. Quan sapiguem d'una persona que estiga inicialitzant-se en una addicció, cal parlar amb els familiars i després amb algun centre especialista. Cal dir un NO rotund a la droga ja que qualsevol cosa és menys dolenta que la droga. La droga és pitjor que el càncer. La droga és un alterador de l'estat d'ànim. Cal combatre-la en tots els fronts: països d'origen, traficants, consumidors, i des dels nivells educatius. Seria una aberració la legalització de les drogues, ens comenta.

El percentatge de curació en projectes semblants, com el Projecte Home, sol arribar al 80 o inclús al 90%. En aquest projecte encara no es pot saber el percentatge, ja que és molt jove i tan sols s'ha arribat a la segona fase. La tercera està a punt de començar en aquest mes de febrer.

Els ludòpates presenten idèntics problemes que els drogaaddictes. Els addictes al treball superposen aquest a la família. Són persones amb una incapacitat per a establir relacions íntimes amb els altres. Si no treballen es troben mal i socialment estan ben considerats.

La propera, el dia 28 de febrer, sobre París-Dakar-París: l'aventura de les motos per Antoni Boluda.  
Almassora, febrer de 1994

## PARÍS-DAKAR-PARÍS: L'AVENTURA DE LES MOTOS

CONFERENCIANT: ANTONIO BOLUDA. ESPORTISTA

*A*

FRICA ÉS UN MÓN A BANDA, ens va comentar, per la cultura, el terreny, la població, forma de vida,... El *rodbuk* és una llauna de ruta que serveix per a orientar-se i evitar els perills. El GPS (*Global Position System*), per mitjà del satèl·lit, indica de forma continuada la posició en la ruta i el lloc exacte on vols anar-hi. També porten una brúixola i un espill per a fer senyals. Precisament aquest el va fer servir per poder demanar ajuda (es va trencar l'embragatge) i poder sortir d'una fossa en helicòpter. Per aquesta acció el penalitzaren amb 27 hores.

El terreny tan accidentat i el pes de les motos (300kg) obliga a portar una espècie d'esponja dins del neumàtic per a no punxar. A Mauritània anaren per la via del tren a uns 140-150 km/h; estava ple de claus i no punxaren.

Les etapes solen durar de 8 a 10 hores i consten de 800 a 1.200 km. Cal distingir entre enllaç (per carretera) on has d'anar a poc a poc, i especial (per les travesses) que són les boniques i divertides.

Mengen a base de càpsules i per a cada corredor un tipus de pastilles. Per a combatre les diferències de



temperatures utilitzen vestits que pesen poquet i aguanten el calor, guants finets per a tenir tacte. Tan prompte estaven entre 40° i 50° durant dia com a 5° o 10° sota zero durant la nit.

Abans, la categoria superproducció per a motos no tenia límit, però actualment queda limitada al xassís i motor de sèrie. La moto podia valdre uns 30 milions de pessetes. La categoria marató està destinada a motos de sèrie.

Per una reunió d'amics va nàixer el Rallye París Dakar. Per guanyar-lo cal tenir una bona experiència, sols adquirida per l'edat. És imprescindible comptar amb un bon equip de mecànics. És un ral·li molt dur i ens diu que pujar durant tot un dia les escales de Santa Quitèria seria menys pesat que una etapa del ral·li.

Als 400 o 450 km han de posar gasolina en llocs assenyalats per l'organització. En altres anys hagueren de pagar-la cada participant a preu de 500 i fins i tot 1.000 pessetes per litre i de poca qualitat.

La present edició va començar el 27 de desembre de 1993 i va acabar el 16 de gener de 1994. Al voltant de 12.000 km foren recorreguts per França, Espanya, Algèria, Marroc, Tunísia, Líbia, Egipte, Nigèria, Mauritània, Senegal i a l'inrevés, ja que es tracta de París-Dakar-París. Toni Boluda corre amb una Honda Africa Twin VXR i la veritat és que li ha portat molts problemes. Li oferiren una Cagiva, però va creure que Honda estaria millor preparada. El proper any pensa també tornar-hi.

La televisió encarregada de transmetre tota la informació va ser L'Equip, de nacionalitat francesa. Les entervistes fan que la gent conega el corredor i adquireisca fama. Si alguna vegada ha estat Canal 9, per desgràcia no hi participava en aqeix any.

Toni ha sigut autodidacta i el seus pares no volien que fóra corredor de motos. Amic personal de Jordi Arcarons i Carles Mas. En principi feia motocrós, però li semblava avorrit. Àfrica sempre li ha agradat però era un somni difícil de trobar. Per preparar-se per al ral·li i estar en bones condicions físiques, ha de córrer en distintes curses. A la de Saragossa, a falta de 6 km va tenir un greu accident, el més important, amb tres operacions i 5 hores de commoció cerebral. Tots creien que ja no podria tornar a correr.

Normalment, si el pilot està fort, va dret en la moto per una millor visió, estirar el cos i evitar un possible clot. La refrigeració dels motors és fonamental i no presenta massa problemes ja que són refrigerades per aigua i aire. El problema de la pols és fort i els filtres són canviats molt sovint. És molt important que els comptaquilòmetres que porten les motos vagen ben ajustats.

Les tempestes d'arena són impressionants. A partir de la una de migdia sol passar com el mar que es pica. Porten ulleres i una mascareta per a protegir-se de l'arena. El que més impressiona és passar l'Atlas.

Les motos sempre ixen abans que els cotxes i camions.

Encara que la cursa siga dura, el nombre d'accidents resulta mínim, si es compara amb el nombre de persones (300) i el nombre de quilòmetres recorreguts per tots en totes les etapes (12.000).

Les dones que hi participen són poques, per la qual cosa major és la publicitat que donen als espònsors.

La xarrada va ser interessant, encara que potser ha faltat projectar diapositives i veure els bells paisatges.

La propera, el dia 14 de març, a càrrec de l'enginyer de Canals i Ports José Luis Sánchez Guerra sobre *El Port de Castelló: les platges d'Almassora*.

Almassora, març de 1994

## EL PORT DE CASTELLÓ. LES PLATGES D'ALMASSORA

CONFERENCIANT: JOSÉ LUIS SÁNCHEZ GUERRA. ENGINYER DE CANALS I PORTS

*E*

EL CONFERENCIANT, JUBILAT JA, ÉS ENGINYER DE PORTS I CANALS. Per preparar la xarrada va haver d'informar-se del tema en l'actualitat i va veure les dificultats que hi ha per a elaborar un projecte a causa de la problemàtica mediambiental. Analitzar els efectes que l'execució del projecte d'ampliació del dic de Llevant del Port de Castelló pot comportar per a les platges d'Almassora constitueix l'eix de la xarrada.

Amb aquesta prolongació la platja d'Almassora no va a sofrir més del que ja porta sofrint. Difícil és de creure que actualment passen 60.000 tones d'arena des del port a Almassora, ja que a mesura que disminueixen els fons, els arrossegaments són menors. És il·lògic transportar arena de la platja del Pinar cap a Benicàssim ja que al transcurs del temps aquesta queda de nou dipositada al Pinar.

El prolongament del dic porta implícit realitzar uns estudis orientats a estimar els efectes sobre el medi ambient. Estudis sobre medi físic, inert, biòtic (vegetació, fauna,...), paisatge, patrimoni, condicions de vida, finances públiques,...

En tota la xarrada el conferenciant ha insistit moltíssim que *no es tracta d'ampliació del port sinó de finalització*; d'acabament per poder-lo abrigar de les tempestes i corrents.

L'any 1933 es va realitzar el primer projecte de construcció del port. Les obres s'iniciaren l'any 1935 i quedaren paralitzades durant la Guerra Civil. Després es va construir una línia ferroviària per a tenir accés. Al voltant de 1960, i com que el port estava obert, el projecte era per a ampliar el dic en 200 metres. Al final no es va fer res. El 1981 arriba ell al port i es va trobar amb el mateix problema.

Utilitzaran caixons flotants per a la construcció, en el seu dia, del dic. El port de Castelló té una entrada laberíntica, i no hi ha espai per a càrrega i descàrrega de contenidors dels vaixells, la qual cosa està en detriment de poder crear una línia regular.

Un altre informe parla sobre la dinàmica del litoral. Des de 1947 fins al 1977 es veu que hi ha hagut un retrocés de la costa. Les anomenades «corbes dels fons», a 20 metres de profunditat, estan un 30% més separades de la costa en la part nord del port que en el tram sud. L'estudi menciona la necessitat dels transvasament de 60.000 tones d'arena a les platges d'Almassora amb unes despeses de 12 milions de pessetes.

A pocs metres del port existeix una pradera de poseidònies que són unes plantes, les quals resulten imprescindibles per al refugi dels peixos i afavoreixen la pesca. A més a més la desembocadura del riu Millars, declarada àrea d'importància internacional quant a anidació i residència d'aus, podria estar en greu perill. Personalment li pareix disbaratat el tema ja que el vertader perill està en els insecticides i en els abocadors incontrolats.

La importància de preservar i defensar el medi ambient va quedar aclarida per la intervenció d'un biòleg. Qualsevol obra es pot realitzar, sempre que no perjudique el medi ambient. La solució és més de tipus econòmic i no de mitjans tècnics.

Vam veure la documentació que va portar un contertulià per ressaltar que fa uns anys la platja d'Almassora arribava a tenir uns 400 metres d'amplària. Avui la poca que hi ha és artificial. Moltes vil·les han sigut arrossegades per la mar i l'ajuntament poques vegades ha fet el que havia de fer.

El port actual està retenint totes les arenes que vénen de la part alta. Amb la construcció del nou dic va a passar el mateix; és a dir no perjudica més. El problema està en que no hi ha una nova aportació de materials i la platja continua erosionant-se.

No es pot impedir l'avanç del port de Castelló i que aquest quede obsolet, però Almassora sí que pot exigir que les platges queden protegides abans de la realització de les obres.

El problema fonamental és que els fons han de ser menors. En no haver aportacions de la part nord, l'arena es continua arrossegant i el fons és cada vegada major a la part davantera. L'ona trenca amb més força, arrossegant materials de menor mida. La solució es formar una barra o dic exempt paral·lel a la costa evitant el desplaçament dels àrids cap a el sud. Els dics perpendiculars, encara que siguin els més fàcils i barats de construir no resulten tan eficaços. La solució no està en tirar arenes sense més a la vora.

Cal incrementar el tràfic comercial per a garantir el futur del Port de Castelló. Fa falta construir un moll on puguin haver contenidors per als transports de mercaderies com rajoletes que actualment es porten a altres ports.

La propera, el dia 28 de març, pel catedràtic de Matemàtiques de l'Institut Penyalosa de Castelló, Cristóbal Sánchez Rubio sobre el tema *Fractals i caos*.

Almassora, març de 1994

*F*RACTALS I CAOS

CONFERENCIANT: CRISTÓBAL SÁNCHEZ-RUBIO GARCÍA. CATEDRÀTIC DE MATEMÀTIQUES DE L'INSTITUT DE BATXILLERAT «PENYAGOLOSA» DE CASTELLÓ DE LA PLANA

*C*

RISTÓBAL SÁNCHEZ-RUBIO NAIX A MADRID l'any 1947. Des de l'any 1972 viu a Castelló. Estudia el batxillerat a Conca. És llicenciat en Matemàtiques per la Universitat de Saragossa. Ha exercit de professor a la Universitat de Saragossa i posteriorment al Col·legi Universitari de Castelló (CUC), al principi de la seua creació.

Ha ocupat una plaça de catedràtic de Matemàtiques a l'Institut de Batxillerat Francesc Tàrraga de Vila-real i, en l'actualitat, la té a l'Institut Penyagolosa de Castelló.

Li agrada molt resoldre problemes. Al costat d'altres companys van resoldre els problemes de l'Olimpíada Matemàtica i els han publicat en un llibre per mitjà del Centre de Professors. Està interessat en la repercussió social dels avanços científics i en la divulgació de la ciència.

La ciència té la mateixa antiguitat que l'home sobre la Terra, ens va comentar. El repte espacial dels anys 60 plantejava tres problemes fonamentals: *potència de propulsió*, que resolgueren els russos dissenyant coets en fases i desenvolupament de combustibles sòlids, *rapidesa de càlcul* s'avaçaren els nord-americans en la tecnologia digital, *materials resistent als canvis bruscs de temperatura*, amb creació de plaques vitroceràmiques utilitzades per a la cuina.

El poder treballar en equip multidisciplinar fa possible el gran avanç de la ciència. La invenció dels ordinadors, els mitjans de comunicació, i per què no la incidència de la simple casualitat, estan presents en el desenvolupament dels fractals i caos.

Els estudis dels fractals estan universalment reconeguts i existeixen centres dedicats a aquests estudis. És una ciència jove, nascuda sobre els anys 60, on la majoria dels autors viuen actualment i relaciona camps tant diferents com *Física*, turbulència de fluids, *Biologia*, evolució de la població, *Medicina*, *Metereologia*, *Economia*, *Matemàtiques*, creació de la geometria de la naturalesa.

El terme *caos* apareix sota l'estudi dels sistemes dinàmics que constitueixen un sistema, els paràmetres o variables del qual canvien amb el temps. Establir les relacions entre cada un dels paràmetres i el temps és l'objectiu de l'estudi d'aquests sistemes. Una pedra en caure des d'una torre, un fluid en escalfar-se, la borsa de comerç, l'economia d'un país, el temps atmosfèric, l'evolució d'una malaltia, el nombre d'individus d'una població,...

*Sistemes lineals*, són els sistemes dinàmics que a xicotetes variacions de les condicions inicials corresponen xicotetes variacions en les condicions finals. En cas contrari tenim els *sistemes no lineals*. Fou Lorenz qui per casualitat es va adonar d'aquests sistemes no lineals, que comportaven caos, en treballar sobre la predicció del temps meteorològic. Va poder concloure que és impossible predir l'oratge a llarg termini.

Cal distingir entre caos determinista, que es pot preveure o controlar en certa mesura i caos aleatori, imprevisible. Les característiques fonamentals dels sistemes que comporten caos són: *sensibilitat a les condicions inicials*, *successives duplicacions del període* i *propietat de mescla*.

La roda d'aigua és una sènia que rep i a la vegada lliura un cabdal constant, constitueix un exemple d'un sistema caòtic que va en contra de la lògica. L'estudi de les poblacions d'una espècie d'éssers vius no depenen de les condicions inicials sinó d'un paràmetre; si aquest supera cert valor, apareix un comportament caòtic i imprevisible. Va aparèixer la constant de Feigenbaum d'una gran importància ( $\delta=4,6692\dots$ ). El pastament de pa per mitjà de l'algorisme «xafar i doblegar», va posar de manifest que dos punts determinats poden juntar-se, allunyar-se o invertir les posicions sense cap classe de regla, caòticament. "Qualsevol pot ser veí de qualsevol".

Un arbre, una roca, un núvol, la línia d'una costa, el curs d'un riu,... no queden descrits en la geometria euclidiana. Ni tan sols la forma, ni la mesura de característiques tan naturals com la longitud, àrea o volum es poden estudiar. L'impulsor dels fractals fou Mandelbrot, nascut a Varsòvia l'any 1924. La seua gran intuïció

geomètrica li va ajudar a poder crear una nova geometria per a estudiar tot el que havia escapat durant 2.000 anys en la geometria d'Euclides. Va crear la geometria fractal.

Fractal deriva de l'adjectiu *fractus* el qual deriva del verb *frangere* que significa trencar. La geometria fractal s'expressa mitjançant algorismes, que és una regla o conjunt de regles, les quals descriuen un procediment que, executat amb ordinador, materialitza la forma i estructura de l'objecte fractal.

Per a il·lustrar aquests conceptes va explicar en diapositives el triangle de Sierpinski, la corba de Hilbert, de grandària 2, la corba de Koch, de grandària infinita, la corba de Peano, corba un i mig, fulles fractals,...

Les estructures fractals queden caracteritzades per l'autosemblança (invariança a escala) i per la dimensió fraccionària. Una col·li-flor, un arbre, els sistemes arterial, venós, bronquial,...presenten la propietat de ser autosemblants. Una part és semblant a la totalitat. En fotografiar una pedra aïlladament no podem assegurar si es tracta d'una gran roca o d'una xicoteta pedra. Cal tenir una referència. La dimensió fractal és l'instrument per a mesurar la *complicació* d'un objecte. Com a curiositat, la costa d'Anglaterra té dimensió 1,3, la qual cosa no té sentit en la geometria euclidiana.

Explica la forma de crear un paisatge fractal o inclús flors a partir de la introducció en els algorismes d'uns elements de l'atzar, la qual cosa ve a corroborar l'estructura fractal de la naturalesa. Mitjançant un algorisme assignem a cada punt del pla complex un conjunt anomenat Conjunt de Julià amb una estructura fractal enriquidora. Ampliant les imatges apareixen més i més detalls sense cap límit. Relacionat amb aquest conjunt apareix un dels objectes més formosos de la matemàtica com és el Conjunt de Mandelbrot.

Ens va sorprendre quan va dir que *caos equival a salut*, quan tothom opina l'inrevés però cal dir que aquesta afirmació queda avalada pels estudis de rellevants investigadors.

Xarrada interessant pel conferenciant, pel tema, en principi desconegut i vistosa per la bellesa dels fractals.

La propera, el dia 18 d'abril, per Vicent Ibàñez i Enric Navarro sobre *coses del poble*.

Almassora, març de 1994

## COSES DEL POBLE

CONFERENCIANTS: VICENT IBAÑEZ I ENRIC NAVARRO. CAPATÀS DE L'AJUNTAMENT; LLAUADOR JUBILAT, RESP.

*D*

OS ALMASSORINS *DELS ANTICS* ENS VAN CONTAR COSES DEL POBLE que la majoria no coneixíem. Enric Navarro, llaurador jubilat, ens comenta que el Sindicat de Regs va haver de ser fundat per les baralles que alguns llauradors tenien per disputar-se el dret a l'aigua. Algunes d'aquestes rinyes ocasionaven la mort del contrari. Tot això solia ocórrer en poblacions agrícoles on no tenien una normativa sobre el tema.

La vida del llaurador era molt més dura abans. Es treballava de sol a sol i cadascú volia fer millor treball que l'altre. Els fills de llauradors als 8 o 9 anys generalment ja ajudaven el seu pare.

Va ser també regidor de l'ajuntament i no cobraven com ara cobren per realitzar el treball. Pensa que en l'actualitat sols hauria de remunerar-se l'alcalde per tenir la responsabilitat de govern i que els regidors haurien de treballar per amor al poble.

Quan marxaven a comprar el bou de la vila (sols en feien un), en moltes ocasions havien de pagar de la seua butxaca i no cal dir que feien tot el possible per reduir despeses. Es treballava desinteressadament pel poble. El dia de la inauguració de la discoteca, on tots els regidors van treballar, pagaren entrada com tots.

En una reunió a Madrid, i perquè li agradaven molt els bous, va proposar de fer-ne dos en lloc d'un sol. Li acceptaren la proposta i en les propïntes festes ja en feren dos.

Quan V. Claramonte era alcalde, li va encomanar comprar la fusta per fer les barreres dels bous. El presupost era de 50.000 pessetes. Sense consultar tancaren el tracte per 54.000 pessetes i estaven disposats a posar les 4.000 que faltaven de la seua butxaca (la qual cosa no va passar). També feren els *corros* dels bous amb fusta de vaixell sobre 1971. Pensa que el millor bou que s'ha portat a Almassora va estar l'any 1971. El bou negre que feren, abans que el roig matà el mestre



al mig de la plaça. Els camins del terme els feren els homes de l'atur, però ben fets ja que posaren un bon tou de pedres de riu. El camí a la mar, com que era de la Diputació, intentaren fer-lo també ells però la Diputació es va negar.

Vicent Ibáñez, principal capatàs de l'ajuntament i ben volgut per tots els almassorins. Va tenir una joventut apenada per quedar-se molt prompte sense pare. Començà a treballar als 13 anys en una fàbrica de rajoles, una serreria, a l'horta de colmeret, a l'empresa SARI, a Borriol,... Com a constructor va tenir mala sort ja que un operari va morir en un cable de la llum, un altre va estar malalt, un altre el va agafar la vaca, ... Per mitjà de Juan R. Domínguez va poder entrar a l'ajuntament. El sou era tan miserios que en diverses ocasions va estar temptat d'anar-se'n.

Per ser massa complidor en el treball està en juí. En la riuada de 1990, va trencar, sense que ningú ho manara, la claveguera de vora riu perquè l'aigua no arribara a la depuradora i d'aquesta manera poder evitar la seua possible destrucció.

Indústries, com la garrofera el 1950, Tomás Sanz en Pedra Artificial amb el seu himne propi, la Gosera,... són de les més antigues. És a partir de l'any 1974 quan començaren a instal·lar-se indústries a l'actual Polígon.

Vicent està a favor que una empresa privada siga l'encarregada del control i subministrament de l'aigua potable a Almassora. L'ajuntament ja no es preocupa ni del manteniment dels pous, ni de la seua capacitat si el cabdal és escàs. Cal dir que nombrosos ajuntaments de característiques semblants al d'Almassora estan estudiant aquesta possibilitat.

Tres són els pous que subministren aigua potable a la població. El pou número 1, amb 2.200 l/seg; el número 2 (prop de Pamesa), amb 4.200 l/seg; i el de Tellado, amb 1.600 l/seg el qual abasteix els grups de Boqueres, Futbol, Corell i Fàtima. Hi havia una connexió preparada per portar aigua al poble. Mai s'ha utilitzat aquesta aigua, i arran de la creació de Polígon s'ha desconnectat. El Pantanet de Santa Quitèria, al seu parer, és el que fa que els pous tinguen vida gràcies a les filtracions.

Al llarg dels anys hi ha hagut un canvi total de l'ajuntament sempre a millor. Actualment és més difícil ja que la vida està més complicada.

El servei municipal més complex, sens dubte, és el de les clavegueres. Foren construïdes l'any 1969. No hi haurien embussos si la gent els fera servir per al que realment són i no s'hi tiraren coses que no s'han de tirar.

També la depuradora ha sigut un tema tractat. L'actual està obsoleta i ja estan estudiant els terrenys apropiats per fer-ne una altra. L'ajuntament necessita col·laboració exterior per poder emprendre la gran despesa per fer-ne una altra.

A causa de l'incendi de l'abocador d'Almassora, aquesta població i Castelló utilitzen actualment el d'Onda fins que construïsquen un altre mancomunament.

Entre anècdotes i rialles es feren les 12 de la nit i vam haver de tancar la xarrada.

La propera, el dia 2 de maig, per Santiago Vilanova i Añó, Catedràtic de Geografia i Història de l'Institut de Batxillerat Francesc Tàrraga de Vila-real sobre *L'estat del benestar*.

Almassora, abril de 1994

## EXPOSICIÓ DE *F*OTOS ANTIGUES

### 50 ANYS... NO SÓN RES

*F*

ETS RECENTS DE LA VIDA D'UN POBLE ES PERDRIEN DE LA MEMÒRIA SI NO FÓRA PERQUE ALGUNES persones han guardat fotografies que tenen un valor documental per a comprendre qui som en aquest moment. Aquesta vegada s'ofereix una recopilació de fotos que intenten reflectir els costums i les relacions socials dels almassorins al llarg d'un període relativament curt en el temps (1890-1968). En tant poc de temps, causa sorpresa el gran canvi ocorregut en els costums, diversions, actes socials,... dels darrers anys.

Aquesta exposició és continuació de la de l'any passat que dedicàrem al paisatge urbà amb fotografies antigues i modernes, preses, les últimes, des del mateix angle. La TERTÚLIA DEL PORTAL pretén, els propers anys, continuar



amb temes com el present, els oficis... sent l'objectiu final elaborar un arxiu fotogràfic almassorí.

És per això que demanem a totes les persones que disposen de fotos que ens ho comuniquen per tal d'anar ampliant l'arxiu.

Les fotografies exposades són dels següents arxius particulars: Marga Agut, Rodolfo Agut, Maruja Balaguer, Pepe Bernat, Isabel Bovea, Vicent Diago, José Galí, Els Lluïsos, Gilberto Membrado, Maria Monsó, Amparo Noguerols, Rosita Perales, Antonio Renau, Amparo Safont i Félix Tejada.

Els treballs fotogràfics de Gilberto Membrado.

Organitza la TERTÚLIA DEL PORTAL. Patrocina la Caixa Rural S. Josep d'Almassora. Col·laboren l'Exm. Ajuntament d'Almassora i DGPL de la Conselleria d'Educació i Ciència.

Exposició des de l'1 fins el 8 de maig de 1994. Diumenge de 12 a 14 i de 19 a 21 h. Feiners de 19 a 21 h.

## L'ESTAT DEL **B**ENESTAR

CONFERENCIANT: SANTIAGO VILANOVA I AÑÓ. CATEDRÀTIC DE GEOGRAFIA I HISTÒRIA DE L'INSTITUT DE BATXILLERAT «FRANCESC TÀRREGA» DE VILA-REAL

**S**ANTIAGO VILANOVA NAIX A VILA-REAL A L'OCTUBRE DE 1954. Estudia batxillerat a l'Institut Francesc Ribalta de Castelló, en primer lloc, i després a l'Institut Francesc Tàrrega de Vila-real. Al Col·legi Universitari de Castelló estudia la carrera de Filosofia i Lletres per a finalitzar aquests estudis a la Universitat de València on es llicencia en l'especialitat de Geografia i Història l'any 1976.

El 1978 aconsegueix, per lliure oposició, una plaça d'agregat de l'Institut Jaume I d'Alzira. Allí viu durant tot un curs acadèmic. Després ja passa al Francesc Tàrrega on està actualment, però com a Catedràtic de Geografia i Història des de novembre de 1993.

Des d'octubre de 1978 està sindicat al STEPV (Sindicat de Treballadors de l'Ensenyament del País Valencià). Actualment és el president de la Junta de Personal Docent no universitari (una espècie de Comitè d'Empresa).

Ha publicat diversos treballs sobre demografia històrica referits a la ciutat de Vila-real. Concretament: En *Gent d'ahir*, sobre evolució demogràfica de Vila-real de 1300 a 1808, i *Vida i mort a la Vila-real del s. XIX*, publicat l'any 1990.

En l'actualitat està treballant en la confecció de material didàctic per a l'ensenyament de la Didàctica de la Història als estudiants de 8è de EGB.

Cal dir també que està interessat en assumptes econòmics com podem comprovar al llarg de la xarrada.

L'origen de l'estat del benestar apareix als països nòrdics, Suècia, Noruega, Finlàndia,... a partir de l'any 1914. Aquests són països amb partits socialdemòcrates que abandonen el concepte de lluita de classes i el seu objectiu és elevar el nivell de vida de tota la població. És el partit socialdemòcrata suec, el qual va governar durant 40 anys, qui va fer de model per a la resta d'Europa. Posteriorment seran Àustria, Alemanya, Itàlia,... i en la dècada dels 80 Portugal i Espanya.

L'estat del benestar funciona ajudant el capitalisme i arreplegant impostos tant directes com indirectes per a posteriorment repartir-los entre la població necessitada. A Suècia els impostos van arribar a ser tan alts que moltes fortunes van fugir del país per no pagar-los.

Els impostos queden enquadrats per part de l'Estat en quatre sectors bàsicament: *sanitat, educació, pensions i subsidis*.

Era possible pagar el subsidi d'atur quan aquest estava al voltant del 4 al 5%, que era la mitjana d'aturats als països europeus. El problema sorgeix quan el nombre d'aturats augmenta tant com en l'actualitat.

Els treballadors es veien afavorits perquè rebien de l'estat el sou i l'ajut familiar. Les empreses també es veien afavorides ja que l'estat feia infraestructures i al mateix temps incloïa els treballadors accidentats dins del seu sistema de seguretat.

La llei Wagner estudia la correlació entre la riquesa total d'un país i el percentatge que va a mans de l'estat. Com més riquesa, més percentatge que va a l'estat. A partir dels anys 80, aquesta correlació ja no és tan clara, com per

exemple als Estats Units.

Ens va parlar de les causes intrínseques que perjudiquen l'estat del benestar, com ara el *subsidi d'atur* que afavoreix, en molts casos, que la gent no s'esforce per treballar i que cap *partit polític* pot arribar al poder sense oferir més que l'anterior, la qual cosa fa que la crisi s'aprofundisca més encara.

Entre les causes extrínseques cal destacar l'*envelliment de la població*. L'esperança de vida passa en pocs anys de 62-64 anys a 74-79 anys. Inclús més de 400 persones de cada 1.000 sobrepassen els 80 anys, el que fa que s'hagen de pagar cada vegada més pensions.

Com que les dones cobren menys que els homes, això afavoreix que les despeses per pensions no'es disparen ja que l'esperança de vida de les dones és major. Les despeses en sanitat són cada vegada majors ja que les persones velles gasten més en fàrmacs i hospitalitzacions.

Una altra causa és la *mundialització de l'economia*. Alguns països produeixen amb costos molt barats i això fa que països industrialitzats entren en crisi a causa de l'incapacitat per produir amb competitivitat. Igualment els acords del GATT influeixen.

La *tercera revolució industrial* és una altra causa. Observant el nombre de persones ocupades l'any 1972 hi havia ocupades 12 milions de persones i actualment hi ha els mateixos, encara que la productivitat s'ha multiplicat per més de 16.

L'estat del benestar decau perquè a Espanya sols 32 persones de cada 100 treballen i la resta són pensionistes, xiquets, aturats,... ¿Podria ser una solució que els robots pagueren impostos?

La quarta causa és la *influència de la caiguda del mur de Berlín*. L'eix econòmic es trasllada cap als països de l'Est que són els mercats naturals d'Alemanya el que pot fer que països com Espanya sofreixen una desinversió que anirà dirigida cap aquests països.

Al PSOE existeixen dues tendències. La més d'esquerres, que pretén mantenir les prestacions per a tots, i la dels que volen només per als més necessitats. La polèmica és falsa ja que el problema és mantenir l'estat del benestar.

L'Estat espanyol ha multiplicat cada any els diners dedicats a pensions però l'increment del producte interior brut ha sigut cada any inferior, el qual obliga a traure cada vegada més diners que el sistema productiu no pot aconseguir.

A Suècia, el país més avançat, també es planteja la impossibilitat de mantenir l'estat del benestar actual, per la qual cosa s'estudien mesures com ara reduir les prestacions, allargar l'edat de jubilació,...

La xarrada va ser amena i les preguntes dels contertulians interessants ja que és un tema d'actualitat i va estar ben exposat per part del conferenciant.

La propera, el dia 16 de maig, per Manuel A. Cortés que és parapsicòleg i director d'*Històries del més Enllà* de Castelló TV sobre *El vèrtex de l'infinit*.

Almassora, maig de 1994

## EL VÈRTEX DE L'INFINIT

CONFERENCIANT: MANUEL A. CORTÉS. PARAPSIKÒLEG. DIRECTOR D'*HISTÒRIES DEL MÉS ENLLÀ* DE CASTELLÓ TV

*M*

MANUEL A. CORTÉS ÉS UN INTERESSAT EN FENÒMENS PARANORMALS, però en cap cas és un professional. La seua professió és una altra. Ha renunciat a estudiar els OVNIS perquè no conduïen a res.

Ha aprofundit en temes com les piràmides d'Egipte, les Maies,... Se centra en la nostra província i suposa que seria possible que a la nostra província podia estar situada l'Atlàntida. Comenta que un rei, anomenat Tubal es va establir a la nostra zona i va tenir un fill de nom Brigo. Borriana es deia Brigui-Ana i podia derivar de Brigo.

Hi ha un altre fill que li deien Ibero que dona origen a Ibèria, Espanya. Un historiador de Vinaròs ha fet unes fotos d'una zona citada per l'Iliada i l'Odissea. Hi havia un rei denominat Hespèrides que dona nom a l'anomenat jardí

de les Hespèrides que podia estar situat a la Serra d'Espadà, el nom de la qual podia derivar d'*Hesperí* i *Adan*.

Segons aquest historiador, antigament s'adorava el rei Luba, a la Cova d'En Borràs que diu que poden tenir més de 200.000 anys. Dóna nom a Llucena, Llu dient, Llu cmajor ...Orpesa podia derivar del déu Orus, egipci. El nom de Castelló deriva de Castàlia, que ja els grecs anaven navegant on es posava el sol i que Castelló coincideix amb el paral·lel 40 que també passa per Atenes, per l'Olimp concretament on hi ha una font que es diu Castàlia, que és la que dóna nom a Castelló. Aquest nom el van donar els grecs.

Opina que Santa Quitèria és una mare de déu negra, que eren les que s'adoraven abans de Crist (altres verges negres són Montserrat i Guadalupe). L'ermita mira cap a l'Est, font de llum, font de vida. Poques ermites tenen aquesta orientació.

Un altre punt important és el meridià 0. Aquests són línies d'energia positiva. El meridià 0 alinea moltes ermites del caminàs. L'ermita del Lledó està situada per on passa aquest meridià. Després continua per l'ermita de la Magdalena, l'arc de Cabanes. Afirmar el conferenciant que no és romà sinó que és un observatori astronòmic i que multiplicant l'alçada per la longitud dóna exactament els dies de l'any del calendari egipci i maia.

Comenta que existeix un triangle de 14 km de perímetre entre Orpesa-Arc de Cabanes-La Magdalena el qual és enigmàtic, amb unes característiques especials. El Castell de Miravet està situat al centre. Un altre triangle és el format per Culla-San Mateu-Morella. Al centre està la Mare de déu de l'Avellà. Seguint el meridià ens trobem la Mare de Déu dels Àngels de Bell-lloc, Sant Pau d'Albocàsser, la Mare de Déu de l'Avellà, la Vallivana, el Castell de Montsó. També passa per Lourdes i molt prop de Stonenge, a Anglaterra.

Els templers estaven arrelats a la nostra zona i els seus tresors no s'han trobat mai. On ells fundaven un castell hi havia una energia positiva. Els templers coneixien les energies positives que eixien de la terra. La zona de la carretera nacional 340 i l'autopista A-7, és una zona negativa i s'han produït molts accidents en els últims anys, però no en direcció a València. En 10 anys hi ha hagut més de 700 morts en aquesta zona de la província.

Un triangle interessant és el format per Dènia-Eivissa-Cap d'Orpesa, on els mariners veuen coses rares. Concretament un vaixell va eixir fa 20 anys i no se'n sap res. Els coloms missatgers perden l'orientació i es llancen a l'aigua.

Després va començar un col·loqui en el qual es va aprofundir en els temes que el conferenciant va explicar.

La propera tertúlia serà el dia 30 de maig i tractarà sobre «*Les aigües del Millars*» a càrrec del president del Sindicat de Regs d'Almassora, Vicent Serra Pesudo.

Almassora, maig de 1994

## LES AIGÜES D'EL MILLARS

CONFERENCIANT: VICENT SERRA I PESUDO. PRESIDENT DEL SINDICAT DE REGS D'ALMASSORA

**E**L PRESIDENT DEL SINDICAT DE REGS D'ALMASSORA ens va parlar de la importància de l'aigua en aquestes terres i va dir que l'aigua sempre és notícia, tant si és abundant com si no ho és. El Rei En Jaume I, allà per l'any 1229, va fer donació de les aigües del riu Millars a les poblacions de Castelló, Almassora, Vila-real i Borriana. Va manar dividir les aigües del riu en 60 parts de les quals els corresponen respectivament 14.5, 12.5, 14 i 19, però segons una sentència del Tribunal Suprem del 17 de març de 1.789, les aigües d'Almassora i Castelló quedaren separades, i de les 27 parts que els corresponien s'otorgaren 9.75 a Almassora i 17.25 a Castelló. La *sentència arbitral* dictada per l'Infant En Pere de Ribagorça, l'any 1346, va resoldre els problemes plantejats pels quatre pobles sobre el dret de les aigües.

El desig de tenir una normativa sobre la regulació i aprofitament de les aigües, reuneix a Madrid l'any 1970 el director general d'Obres Públiques, Virgilio Oñate Gil i el comissari Central d'Aigües, Rodolfo Urbistondo Echevarria. També hi acudeix V. Serra, el qual va elaborar un document on detallava les zones de regadiu. La zona primera comprenia Castelló, Almassora, Vila-real, Borriana, Nules i Mascarell. La segona comprenia la marjaleria de Castelló, Vora Riu d'Almassora, Camp Romero, Serredal i vora riu de

Borriana, regs de Fortuna de Nules, resta de marjaleria de Castelló i vessaments de Mascarell. La tercera comprenia el Canal 100, els dos marges, el Canal del Boverot i la Foia d'Almassora.

Onda no té canal, però té una estació de bombeig que li havien donat del reg de socors. Aprofita els sobrers dels 30.000.000 de metres cúbics del riu fins que es construeix, ara fa uns quatre anys, el canal de la cota 220.

L'administració d'aquestes aigües correspon a les respectives Comunitats de Regants, creades l'any 1929 i aprovades per Reial Decret el 2 de febrer de 1929. Actualment s'ha creat la Junta d'Aigües de la Plana, que és un organisme superior, integrat per representants d'aquestes comunitats.

Un objectiu primordial de la Junta és administrar les aigües del riu i que no es perden al mar. Per tot això, amb el vist-i-plau del MOPU, comencen a construir els pantans del Sitjar l'any 1947 i acabat l'any 1963, Maria Cristina, Arenós, Montanejos, Pantanet, ...

Cal assenyalar la defensa aferrisada que va haver de fer el tinent general Miguel Abriat Cantó, delegat del Govern en la Cofederació Hidrogràfica del Xúquer sobre la construcció del pantà del Sitjar en la Conferència sobre *Ordenació de les Aigües del Riu Millars* pronunciada el 17 de març de 1946 al Teatre Principal de Castelló.

L'any 1975 volien construir un canal per emportar-se 14.5 metres cúbics a la Quarta Planta del Port de Sagunt. Vicente Serra es va oposar fermament «*primer la sang que l'aigua*», va arribar a dir. Després de la mobilització popular, moltes reunions i assemblees i arregar 4.700 signatures, el projecte no es va portar a terme.

El 1979, a causa de la sequera, al pantà del Sitjar sols hi havia sis milions de metres cúbics d'aigua. Calia solucionar la situació ja que no hi havia aigua per a res. Es reuneixen als presidents dels pous i com que aquests estan en precàries condicions, els donen al Sindicat de Regs. Acudeixen a una empresa de València i no sols pal·lien la sequera sinó que estalvien diners per pagar el pantà, ja que ajuden a Castelló venent-li aigua dels pous. Avui tenim, diu, 7 pous més un, el de Planes, que es pot comptabilitzar per dos, els quals cobririen les necessitats d'aigua de reg, en cas de sequera.

Sobre la construcció del Pantanet, Vila-real s'oposa rotundament i inclús impugna tots els projectes que es presenten. Pràcticament el Pantanet en lloc de ser un pantà és un assut. A fi d'evitar pèrdues d'aigua es construeix una canalització des de l'assut d'Almassora fins a Borriana. Aquesta població i Castelló volien que el Pantanet portara el seu nom. Ell es va oposar i avui es diu el Pantanet de Santa Quitèria. Actualment Vila-real està en pla de prova.

El cabdal del riu ha anat disminuint progressivament. Dels tres-cents milions de metres cúbics sols s'utilitzaven quaranta-tres milions i la resta es perdia a la mar. Enguany no s'ha pogut embassar aigua del riu i s'està regant un poc ajustats.

Del 14 al 18 de juny de 1994 tindrà lloc a Castelló el VIII Congrés Nacional de Comunitats de Regants. Una de les ponències versarà sobre el Patrimoni de les Comunitats de Regants, una altra sobre la Contaminació de les aigües.

La xarrada va continuar amena contestant les preguntes dels contertulians sobre les fonts del riu a l'Escorihuela, el transvassament de l'aigua de l'Ebre, el reg a goteig, els sifons de la rambla, l'estat del llit del riu, ...

Aquesta tertúlia posa fi a la temporada 93/94. El 13 de juny ens reunirem per fer-ne un balanç i planificar la temporada 94/95. Bones vacances.

Almassora, juny de 1994

## LA TR *S*TESA DELS CÍTRICS

CONFERENCIANT: JOSÉ AMORÓS CASTAÑER. ENGINYER TÈCNIC EN HORTOFRUTICULTURA I JARDINERIA. LLICENCIAT EN GEOGRAFIA I HISTÒRIA



JOSÉ AMORÓS CASTAÑER ÉS EL CONFERENCIANT que obri la TERTÚLIA en el curs 94/95. És enginyer tècnic en Hortofruticultura i Jardineria. És llicenciat en Geografia i Història per la Universitat de València en l'especialitat d'Història Moderna. Treballa des de fa anys en la Cooperativa Agrícola S. Josep d'Almassora. És autor d'un llibre titulat *Horticultura*, esgotat en l'actualitat en la 3ª edició.

En el *Levante Agrícola* ha publicat juntament amb un altre autor un article amb el títol «Mirador de los cítricos».

En el full informatiu de la Cooperativa i en la UTECO ha publicat diferents articles sobre viatges a zones cítriques.

També ha donat diverses conferències sobre temes de cítrics i ha col·laborat en la confecció de distints llibres.

Aquest enginyer agrícola, utilitzant transparències per fer més amena la xarrada, va comentar que la tristesa és una malaltia causada als cítrics i difosa per mitjà dels empelts i dels pugons. Probablement és la malaltia més greu dels cítrics.

És originària d'Àsia i ja ha produït la mort de més de 40 milions d'arbres. La primera vegada que es va manifestar va ser durant la segona meitat del segle XIX, encara que la veritable extensió es produeix a principis del nostre segle a Corrientes (Argentina), el 1930. Mestrestant es van fer nombrosos assaigs per tal de trobar patrons tolerants a aquesta malaltia.

Actualment s'accepta que la tristesa és causada per un complex entramat de virus i no tans sols per un virus. Es consideren tres tipus de ceps viròtics: el tipus 1, virus molt dèbil (tristesa lenta); el tipus 2, virus dèbil, i el tipus 3, virus sever que pot produir la mort de l'arbre en pocs dies. Depèn de l'espècie de cítric (peu dolç, amarg...) de l'arbre pot ser més o menys tolerant a la infecció del virus.

La malaltia arriba a la Comunitat Valenciana el 1920 per mitjà del material vegetal importat de Califòrnia. En els anys 1957, 1962 i 1968, la tristesa es generalitza a tota l'àrea mediterrània, i la província de València és la que més ho sent.

Segons el percentatge d'arbres afectats, classifiquem la malaltia de «suau», si els afectats són menys del 5%; «mitjà», entre un 5 i un 15%, i «molt forta» quan afecta més del 30%.

La difusió de la malaltia és probablement originada per l'home i una vegada introduïda a la zona són els pugons els que transmeten el virus. Aquests pugons adquireixen el virus xuclant el suc d'una planta malalta en alimentar-se.

El període de temps que necessita el pugó per a transmetre la malaltia oscil·la entre cinc segons i una hora. Això vol dir que el tractament antipugó no ens serveix per a actuar contra la tristesa, a causa de la rapidesa de la transmissió.

Entre les mesures que es proposen per a lluitar contra la tristesa dels cítrics està la lluita contra els pugons. Legislativament caldrà dictar una normativa per a evitar importacions de plançons incontrolats. També s'han intentat altres mesures per a combatre la plaga per mitjà de la quimioteràpia. Sembla que la millor és la utilització de plançons tolerants i, per a això, la reimplantació d'aquests i l'arrancament dels arbres infectats.

Sobre la influència de la tristesa al terme d'Almassora, un estudi de la Conselleria entre els anys 1986 i 1989 donava en percentatge d'arbres afectats d'un 3,34%. L'última estadística de 1993 dona ja un 26% d'arbres afectats.

No va presagiar res de bo per al futur ja que ens va dir que si seguim com ara, en uns pocs anys els arbres de peu amarg, que són la majoria al nostre terme, desapareixeran per la malaltia.

En finalitzar l'exposició, el col·loqui va ser interessant per les preguntes i experiències aportades. Va insistir moltíssim que cal arrancar l'arbre afectat ja que si el tallem podrà rebrotar amb més força però tornarà a recaure.

La propera, el dia 31 d'octubre, per Henri Bouché i Peris sobre «L'home i les tradicions».

Almassora, octubre de 1994

## L'HOME I LES *T*RADICIONS

CONFERENCIANT: HENRI BOUCHÉ PERIS. DOCTOR EN FILOSOFIA I CIÈNCIES DE L'EDUCACIÓ

*H*ENRI BOUCHÉ PERIS ÉS DOCTOR EN FILOSOFIA i Ciències de l'Educació. La tesi doctoral fou titulada *Mito y Rito del Fuego*. És director del Centre Associat de la UNED a Vila-real. És professor de Filosofia de l'Educació i és autor de nombroses publicacions sobre temes d'antropologia, filosofia i educació. Ens va comentar que no sabia si parlar de tradicions, mites i ritus en un temps de desemmascarament, materialisme i consumisme tenia algun sentit, però el fet és que les tradicions continuen mantenint-se. Les comarques de Castelló tenen tantíssimes coses, que parlar dels mites és extraordinari. Avui en dia sembla que els mites, les tradicions, els ritus, en la vida



ja no existeixen més que quan els rememorem. Això no és cert, ja que no tan sols estem vivint dels mites i de les tradicions antigues, sinó que constantment estem creant-ne de nous.

Les tradicions no són més que rituals antics. Algunes es perden en la nit dels temps. N'és un exemple un joc que es fa al Forcall en les festes de sant Antoni, perquè curiosament Plató en *La República* descriu un joc que es feia en les festes de Dionisi que és exactament tal com el que ara es fa al Forcall.

Un ritu és un acte individual o col·lectiu que sempre es manté fidel a unes regles. La festa, malgrat l'alegria, és una de les coses més serioses que hi ha. La festa està plena de rituals i obeeix a mites. La festa té una sèrie de característiques, com la sociabilitat, la inversió de l'ordre social... La festa és un anti-món; és posar el món de cap per avall; és un temps sagrat; la festa serveix per a moltíssimes coses, crec que fins i tot per a divertir-se.

A les nostres terres hi ha dues festes que són clàssiques: una a l'estiu, la festa de sant Joan, i l'altra a l'hivern, la de sant Antoni. Ambdues se celebren en els solsticis. Solstici vol dir parada del Sol. Als antics, els donava la impressió que el Sol s'estava apagant i que anaven a quedar-s'hi sense i es preguntaven com podrien avivar-lo. La solució estava a fer fogueres, ja que el foc dóna llum i calor, és el sol tel·lúric, el sol de la terra, i si aviven el foc, també s'avivarà el Sol i continuarà fent llum i calor.

A la festa de sant Antoni intervé el foc, els ritus ígnics, però també hi ha una forta exaltació de la naturalesa. Hi ha ritus aquàtics, com banyar-se a les dotze de la nit (hora màgica). Les herbes també tenen un poder màgic ja que si plantes un clavell la nit de Sant Joan, l'endemà ja estarà florit. Altres plantes com les espores de la falguera, la carlina, la clara de l'ou també tenen gran quantitat de propietats durant aquesta nit.

Una de les tradicions més boniques és la curació de les hèrnies, el xiquet trencat que diuen. A les dotze de la nit s'ha de passar el xiquet pel mig d'un arbre al qual prèviament s'ha hagut de fer un forat entre les branques. Després es tornen a tancar les branques tallades i si la branca agafa com si fos un empelt, aleshores el xiquet s'ha curat. Això ocorre mitjançant la màgia simpatètica.

La festa de sant Antoni és la festa més extraordinària que tenim. A la comarca dels Ports es busca un arbre que apunta cap al cel (simbolisme), on es produeixen rituals d'ascensió. L'arbre es diu maig. Al Forcall i a Cinctorres planten una barraca amb set o vuit troncs i per sota comencen a posar-hi brossa fins a cobrir-la. Això té un sentit antropomòrfic, un sentit com si estiguessen vestint una persona. La barraca és buida i fa referència a allò que en mitologia en diuen l'ou còsmic, on ha nascut la humanitat, l'úter on naix tota la humanitat. Hi ha un moment en què a la barraca es produeix la regeneració del món, es produeix la mort de l'any vell i naix l'any nou. El foc ho destrueix tot, i per l'altre es regenera, naix, es fa tot nou.

Són festivals de fertilitat, de fecunditat humana, animal i vegetal. Sant Antoni portava un collar d'all. Els alls tenen un poder apotropeic, un poder que conjura el mal. A la Todoella porta un boto damunt; el boto és símbol d'un animal i els pals que li peguen simbolitzen l'expulsió del mal. Els diables (*botargues*) són uns diables festius. Un dels botargues és el despullat que porta una bufa de porc lligada al coll. El despullat no és més que un *luperc* de l'antiga festa lupercàlia dels romans. Els lupercs eixien pels carrers despullats i amb fuets de bou pegant. El bou és un dels animals més fèrtils que hi ha a la naturalesa. El que intentaven era pegar a les dones per a imprimir-los fertilitat.

En qualsevol festa hi ha gran quantitat de significats. Per això quan es vol recuperar una festa, cal no caure en l'espectacle. Si s'ha de recuperar, cal recuperar no sols la forma sinó el sentit. Si una festa és religiosa per naturalesa, s'ha de conservar.

La propera, el 14 de novembre, per Arturo Bernat, Ramón Claramonte i Juan Salvador sobre «El trànsit: problemes i burocràcia».

Almassora, novembre de 1994.

## EL TRÀNSIT: PROBLEMES I BUROCRÀCIA

CONFERENCIANTS: A. BERNAT, R. CLARAMONTE, J. SALVADOR. LLICENCIAT EN DRET, DIPLOMAT EN EDUCACIÓ VIAL I CAP DE SECCIÓ JPT DE CASTELLÓ, RESPECTIVAMENT

**A**RTURO BERNAT I AGUSTÍ NAIX A ALMASSORA L'ANY 1955. Després de cursar el batxiller superior, s'incorpora a l'activitat laboral el 1971 com a auxiliar en el món professional de l'advocacia i en l'administració de Justícia. El 1975 continua els estudis i es matricula en el Curs d'Orientació Universitària i posteriorment ingressa a la Universitat. En finalitzar el servei militar, es matricula a la Facultat de Dret de la Universitat Nacional d'Educació a Distància i, el 1984, es llicencia en Dret.

Simultàniament, aprova l'accés a la funció pública del Cos General Auxiliar Administratiu i de Gestió de l'Administració de l'Estat, i desenvolupa funcions en els Ministeris d'Educació i Ciència i de Comerç. Des de 1993 està destinat a la Comandància de Trànsit de Castelló.

Ramon Claramonte i Aguilera, naix a Almassora l'any 1955. Ingressa per oposició en la Comandància de Trànsit de Conca l'any 1975, i l'any següent és traslladat a la de Castelló, on s'adscriu al Negociat de Conductors.

El 1987 supera el Curs d'Examinadors per a l'obtenció del permís de conduir, al Centre d'Investigació de la Conducció de Móstoles (Madrid). Aquest treball, l'exerceix en l'actualitat i el compagina amb les comandàncies de Las Palmas de Gran Canària, Santa Cruz de Tenerife i Toledo.

Entre els cursos que ha realitzat cal destacar el de Regulació i Ordenació del Trànsit a les dependències de la DGT a Madrid i el de Formació d'Animadors d'Educació Viària al Centre Superior d'Educació Viària a Salamanca.

Juan Salvador i Iserte, naix a la Vall d'Uixó l'any 1948 i és veí d'Almassora des dels 7 anys.

Al Col·legi Cardenal Cisneros estudia primària, i el batxiller en el Francesc Ribalta de Castelló. Estudia Magisteri a l'Escola Normal de Castelló i ingressa en la Comandància de Trànsit l'any 1970.

Va treballar d'examinador a Girona durant el període 1971/72, i a Castelló durant 1973/75. El 1976 passa a ser cap del Negociat de Vehicles i el 1988 fou nomenat cap de la Secció de Sancions.

El 1992 va obtenir el diploma en Direcció, Gestió i Animació d'Equips Humans del Centre d'Estudis Empresarials i Noves Tecnologies de Madrid.

En l'actualitat, i des de l'any 1989, és cap de la Secció de Personal, Vehicles i Conductors. És casat i té dos fills de 19 i 14 anys.

Juan Salvador fa un breu resum de la història del trànsit. El primer motor a vapor es va inventar l'any 1771 però es va tardar prou de temps a perfeccionar aquest tipus de motor. Entre el final del segle passat i el principi d'aquest es va inventar el motor d'explosió o de gasolina. Va ser l'any 1887 quan es va instal·lar a un vehicle de quatre rodes per Daimler-Benz (Mercedes-Benz).

El primer cotxe matriculat a Castelló fou l'any 1909, un Hispano-Suiza, i fins el 1930 sols es van matricular 2.000 cotxes.

El Codi de Circulació va aparèixer l'any 1934 i ha anat modificant-se dia a dia fins l'actualitat amb la creació de la Llei de Seguretat Vial, on es recullen les normes dels Convenis de París i de Ginebra per a la regularització internacional dels senyals en carretera.

El 1959 es crea la Direcció Central de Trànsit, la qual regula tota la matèria referent al trànsit. Competències sobre matriculació dels vehicles, renovació dels permisos de conduir, tramitació dels expedients sancionadors,... El 1968 la Direcció assumeix l'examen dels conductors i el 1980 s'augmenten les competències i comencen les campanyes divulgadores gratuïtes sobre l'enllumenat i els pneumàtics. També es crea més endavant els Departaments de Seguretat Vial encarregats de la formació del professorat d'autoescola i que en l'actualitat s'anomenen professors de seguretat vial. Educació Vial Escolar i Investigació d'accidents (operació eixida i tornada, senyalització,...) són delegacions d'aquests departaments.

Alguns ministeris i conselleries intervenen en Trànsit com el Ministeri de Justícia i Interior (homologació dels vehicles nous, ITV,...), Ministeri d'Indústria (expedició del permís de conduir,...), Ministeri d'Hisenda (impost de circulació, transmissions,...), Ministeri de Sanitat, Ministeri d'Obres Públiques (carreteres, transport, ...), Ministeri d'Agricultura. També els ajuntaments.

Ramón Claramonte ens parla sobre l'educació vial i mesures de prevenir accidents. En estudis realitzats sobre aquesta qüestió, el factor humà ocupa del 70 al 90% , l'ambiental ocupa del 12 al 34% i els vehicles del 4,5 al 13%. El consum d'alcohol, l'excés de velocitat, la son , el cansament, la depressió,... són altres causes que cal tenir en compte.

Els responsables de l'educació vial són els pares, professors, monitors, ajuntaments, M. Transports, DGT,... Al voltant de les 700.000 persones moren anualment d'accident a tot el món. A Espanya, unes 5.000. Mundialment, unes 170.000 ferides greument, 100.000 invàlides temporals i 15.000 invàlides permanents. Traduït a diners prop de 2 bilions de pessetes. Aproximadament 50.000 pessetes anuals per cada individu.

En l'actualitat la Conferència Episcopal està incloent temes d'educació vial en la seua catequesi.

Arturo Bernat ens parla sobre els problemes i burocràcia de les sancions de trànsit, és a dir, sobre les conseqüències de l'incompliment de les normes de circulació. Al principi, cada conductor circulava sense cap tipus de restriccions, però a poc a poc va nàixer la necessitat d'ordenar el comportament dels conductors i sancionar les infraccions.

Explica una gràfica dient que el 1969, el parc nacional d'automòbils era de 105 per cada 1.000 habitants i de 20 habitants per turisme, però el 1993 hi havia 455 automòbils per cada 1.000 habitants i de cada tres habitants un turisme.

Davant un procediment sancionador tenim dret a ser notificats dels fets que se'ns imputen, a formular al·legacions i defensar-nos, a ser tractats amb respecte, ...

El procediment sancionador s'inicia per denúncia (voluntària o obligatòria). La voluntària és aquella que pot formular qualsevol persona que s'identifique. L'obligatòria la formula els agents de l'autoritat mitjançant el butlletí de denúncia per triplicat. També ens va parlar sobre la notificació de la sanció en cas d'absència del denunciat, opcions al pagament, caducitat, infraccions lleus i greus, presumpció d'innocència, suspensió del permís de conduir,...

El debat va ser interessant perquè qui no ha patit una denúncia per estacionar el vehicle en un lloc prohibit o per excés de velocitat? Les preguntes realitzades pels contertulians versaren sobre aquests temes i quedaren algunes sense pronunciar per falta de temps.

La propera versarà sobre «L'Almassora de la baixa edat mitjana» pels investigadors Josep Sorribes i Francesc Agut el proper dia 28 de novembre de 1994.

Almassora, novembre de 1994

## L'ALMASSORA DE LA *B*AIXA EDAT MITJANA

CONFERENCIANTS: JOSEP SORRIBES; FRANCESC AGUT. PROFESSOR D'EGB I SECUNDÀRIA I ADVOCAT, RESPECTIVAMENT

### INTRODUCCIÓ

(Atesa la dinàmica seguida habitualment en la nostra Tertúlia, en haver reconsiderat l'extensió que seria prudent encabir en una sessió, els ponents estimaren que convenia retallar els darrers punts del guió, i oferir-nos-els, si fóra del gust de tots, en una pròxima edició).



UAN ENS REFERIM A L'EDAT MITJANA, coneguda també com «l'època feudal» (segles V-XV), la història general, com vostès saben, estableix dos períodes diferenciats: l'alta, que correspon a l'etapa més antiga; i la baixa, la més recent i acostada als nostres temps. La línia divisòria podríem situar-la a l'entorn de l'entrada del segon mil·lenni de la nostra era, just en el moment en què s'esfondra el Califat de Còrdova, a la mort d'Hixem III (1031) i s'inicia el període que

solem anomenar dels Regnes de Taifa.

Òbviamment, vist el títol de la ponència, l'objectiu prioritari de la nostra exposició serà parlar sobre la història d'Almassora entre els segles XI i XV. Això no obstant, en atenció a fer-nos entenedors —allò que es diu centrar

el tema— és evident que haurem de fer un repàs a les circumstàncies polítiques, militars, socials, econòmiques, religioses, etc., que emmarcaven l'àrea i els fets que estudiarem.

D'entrada, a tenor dels esdeveniments ocorreguts l'any 1234, data de la presa del Castell i Vila d'Almassora per la host jaumina, s'imposa una subdivisió:

### ÈPOCA MUSULMANA

Com férem en la nostra intervenció primera (octubre 91), hauríem de reproduir els motius pels quals el musulmà, en el cas concret d'Almassora, és un període de difícil estudi, a causa de la manca de notícies escrites i a les poques romanalles a les quals hem pogut accedir. A pesar d'això, mirarem de comentar aquells extrems que tenim assumits amb un raonable índex de fiabilitat:

4.1. L'exàmen dels escassos vestigis arqueològics trobats, fa pensar que, des de l'època visigòtica fins als segles X/XI la Plana castellonenca va estar poc poblada. Així ho confirmen també les anàlisis pol·líniques, les quals fan suposar un canvi climàtic en la zona i una deforestació progressiva de la citada planura.

Amb tot, sabem que les invasions normandes del segle IX afavoriren l'erecció de fortaleses en el litoral marítim, així com a la vora dels rius, en el seu tram final, en previsió de possibles incursions. I en aquest context, podríem situar la construcció de la primerenca Torre de la Mar, ubicada a la platja que recorda la seua presència.

4.2. Per un altre costat, sabem que al llarg dels camins principals, a part dels nombrosos llocs de vigilància i d'intercomunicació a través de senyals lluminosos (fogueres), cada 25/30 Km, hom situava àrees de pernocta, avituallament i defensa. Tal degué ser el cas, a partir del segle XI, de l'anomenat Castell d'Almassora (construït a vora riu i al peu de l'antiga Via Augusta, sobre un solar ocupat ja des de l'Edat del Bronze), entitat que, segons suposem, continuaria oferint les mateixes prestacions que tenia assignades la vella «mansio» romana.

4.3. La població civil sarraïna, tal com ho havia fet la romano-visigòtica, vivia dispersa en les antigues vil·les, ara denominades alqueries, disseminades pel terme. Els seus habitants, dedicats preferentment a l'agricultura i a la ramaderia, en cas d'invasió o conflicte bèl·lic, buscaven refugi en alguna alqueria fortificada, de la qual depenien en l'aspecte social i econòmic; o al Castell, possiblement regentat per una comunitat de monjos militars.

4.5. Al nostre terme tenim documentats, com a mínim, cinc nuclis de certa importància, emplaçats, principalment, al Torrelló, a la Vila-seca, al Castell (el de major entitat polític-administrativa, i titular del topònim general), a Vilamoncarro i a Sant Josep. De tots aquests hi ha instruments escrits o materials arqueològics (restes de cementeris, per exemple), que adveren la seua existència.

4.6. El Castell d'Almassora, on estava emplaçat el poble musulmà (repetirem una volta més que no estava ubicat on ara hi és), en atenció a les funcions que tenia encomanades (guarda i custòdia del camí que anava de València a Tortosa, així com de protecció i ajuda al viatger) gaudia de la consideració de plaça forta. En conseqüència, Almassora devia ser un punt important en el context socio-polític de la comarca, com ja ho havia estat, per raons semblants, durant la llarga etapa de la dominació romano-visigòtica (Mansió «Sebelaci» de la Via Augusta)

4.7. Els musulmans eixamplaren (no pareix evident que el crearen) el sistema de reg de la nostra horta, a partir de l'assut que construïren al peu del Castell. Sabem també que disposaven de molins, com ara, el que portava el nom de «Benafalil», el seu antic propietari, segons tenim documentat en un pergami del segle XIII (segurament, l'actual molí Batà).

4.8. Si pensem en la total absència de construccions sumptuàries, o en la desaparició, per precàries, de les edificacions rurals públiques o privades (assuts, vivendes, etc.), hem de concloure que, en general, la població sarraïna almassorina no gaudia d'una situació econòmica afortunada. Tanmateix, a tenor de l'interès mostrat pels cristians durant el procés de repoblament, podem inferir que es tractava d'un grup social lligat secularment a la terra, amb suficient poder adquisitiu, encara que limitat.

4.9. Darrerament, en sentit restrictiu, convindria combatre una sèrie de tòpics, fora de tota fiabilitat científica, a pesar que romanen prou arrelats entre la gent del poble:

4.9.1. La relació etimològica «Almansor-Almassora» està totalment desacreditada. Entre altres detractors, el filòleg Joan Coromines diu que «se trata de una fábula pseudo-etimológica, basada en el sonsonete». Com tampoc s'hi escau la denominació «Castell d'Almansor», ben estesa, fins i tot, entre certs lletraferits. Sobre això,



tenim documentació abundant i feient que ens parla del «Castell d'Almassora», abans del 1247 (data del trasllat); o, posteriorment, del «*Castrum vetus Almassora*» o Castell Vell d'Almassora.

Ben al contrari, com hem explicat en diverses ocasions (i defensat en el XVI, Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica) la nostra teoria lliga el nom d'Almassora amb el vocable «*massura*», de filiació llatina, que significa «mansió, hostel públic, lloc on canvien de cavall els correus oficials, establiment de pernocta per als legats i viatgers en general...»

4.9.2. La murada que antigament circumdava l'espai urbà que en l'actualitat anomenem «La Vila», no és de factura moruna, sinó posterior a la reconquesta cristiana; com tampoc no té res de sarraí el propi poble hodiern, traslladat des del Castell, al 1247, per decisió del bisbe En Ponç de Torrella

4.9.3. No hi ha cap tradició digna de tenir en compte, ni documentació sobre aquest punt, que ens autoritzi a creure que «Benafalil» (erròniament transcrit «Ben-Afelí») fóra un cabdill o un reietó local. L'estructura lingüística del mot, així com el fet que innominara un molí, i que posteriorment donara lloc al nom d'un camí i d'una platja (un topònim dels que fan al·lusió a un propietari), ens fa pensar que es tractava d'un element morfo-sintàctic que precisava la filiació, el llinatge, el cognom d'una família, estirp o tribu; i que, per extensió, denominava el casal i conjunt de les terres on vivien. L'expressió àrab originària seria «Ibn-al-Halid», formada a l'entorn de l'adjectiu qualificatiu «Halid», traduïble globalment a la nostra llengua per «... de la família del forn/forçut/grandàs/ben plantat...».

Per tot això, la documentació estudiada per nosaltres ens decanta a creure que es tractava d'una família de moliners... D'una família important, notòria i rica? Possiblement, sí; encara que això no ens faculta a estirar la imaginació, més enllà del que permet l'objectivitat de la lletra escrita.

## 2. ÈPOCA CRISTIANA

Com ja avançàvem adés, no es pot deslligar la presa d'Almassora dels fets que la contextualitzen. En conseqüència, encara que siga a tall de telegrama, començarem per

### 2.1. La conquesta de Borriana

L'1 de maig del 1233, la host d'En Jaume I s'encamina a Borriana (Crònica: cap. 156 i ss.). Hi era la flor de la noblesa catalano-aragonesa (c. 157). El setge durava més del compte, i alguns nobles pensen d'abandonar (c. 166). El Rei desitja ser ferit, l'única manera de no passar la vergonya de tornar-se'n a casa amb la cua feta (c. 169). Finalment, però, el 16 de juliol, la nostra ciutat veïna cau vençuda; i, tot seguit, com havia estat previst, els castells situats al nord (Peníscola, Polpís, Xivert, les Coves, Castelló, Borriol, l'Alcalatén, Vilafamés, etc.) van rendint-se, de manera incondicional, a les forces jaumines (c. 185-186).

### 2.2. La presa d'Almassora

Amb tot, durant més d'un any, Almassora resta encara moruna, fins que cau, per les armes, a mans d'en Pere Cornell, lloctinent reial a Borriana. La Crònica ens conta el fet, en els capítols 189, 190 i 191:

«...E un escuder seu, per nom Miquel Péreç, sabia algaravia e anava de vegades a Almassora per traure catius dels sarraïns que hom ne prenia molts...»

Tres moros almassorins se li acosten i li proposen un pacte: «si no ens delateu i ens doneu una bona recompensa, tindreu Almassora». L'escuder torna a Borriana i li ho conta a en Pere Cornell. Parlamenten amb els dos sarraïns i concerten la nit de la presa:

«...E aquí fo don Pero Cornell en celada ab sos cavalls armats, bé lluny mitja milla (...) E anaren vint escuders armats de perpunts, e de gonions e de capells de ferre...»

A mesura que els escuders entraven al recinte, els lligaven i els empresonaven. Tres d'ells, però, van poder fugir per una escala; pujaren a una torre i demanaren ajuda a crits; hi acudiren ràpidament els cavallers, escalaren la torre i la prengueren:

«...E quan los sarraïns viren açò, eixiren-se de la vila, e fogiren-ne molts; però retingueren-ne molts, e tota la roba que hi era e el conduit; e així hagueren Almassora...»

Era l'any 1234, entre el juny i l'octubre... Potser (no ho tenim confirmat), un divendres, 8 de setembre, dia de la Nativitat de la Mare de Déu... Un dia negre per als almassorins musulmans; per a unes persones que havien d'abandonar, per sempre, la terra que els havia vist nàixer, on s'havien deixat la pell i la suor... Per contra, un dia



de jubileu per a la host jaumina; per als qui coronaven la presa del darrer bastió de la Plana... Quina llàstima, Senyor!: si bé es mira, no és just que la joia d'uns, haja de ser l'angoixa dels altres.

### 2.3. La Carta de Privilegis

Pres el Castell i Vila d'Almassora, Jaume I mostrà un interès especial per la seua repoblació, com corresponia a una plaça de semblant importància i característiques.

En conseqüència, per tal d'incentivar-hi la vinguda i fer-la atractivola al màxim, el Rei va atorgar una singular «Carta de Privilegis» (2 de gener del 1235), a través de la qual rebia sota la seua protecció i custòdia personal els nous pobladors d'Almassora, presents i futurs; els deslliurava d'anteriors vincles de vassallatge, els autoritzava a circular lliurement pels seus dominis i els dotava d'importants beneficis i franquícies, tals com l'exempció dels impostos de lleuda i peatge.

Això significava, ni més ni menys, que la citada Carta afavoria els almassorins amb unes prerrogatives que no tenien —i que envejaven— els habitants de molts altres pobles; i que (segons aporta David Gual) va estar reiteradament invocada, durant molts anys, per molts comerciants valencians, que sol·licitaven exempcions semblants.

El singular privilegi permetia la circulació lliure i franca de lleuda i peatge, tant per a tot tipus de mercaderies que un almassorí podia portar a vendre a qualsevol lloc dels territoris jaumins, o que comprara fora i les portara al poble.

Cal remarcar també que el privilegi en qüestió va estar ratificat per diversos successors del Conqueridor, alguns dels quals (per exemple, Jaume II, al 1324, o Alfons el Benigne, al 1329), davant les reticències que solia generar l'aplicació de tan singular com substanciosa franquícia, van haver de dictar instruccions, en ordre a la seua estricta observança.

L'original del document s'ha perdut. Tanmateix, hi ha algunes còpies (nosaltres en tenim, microfilmades), conservades a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (Barcelona), o al de la Catedral de Tortosa.

### 2.4. La Carta Pobra.

Per alguna raó (siga agraïment pels serveis rebuts, siga per l'eficàcia en el control de la repoblació, etc.) el rei Jaume va cedir el Castell i Vila d'Almassora al Monestir de Santa Cristina de Somport (un convent-hospital, ubicat a la vora del riu Aragó, a Candanchú, en el pas pirinenc de Canfranc).

No ens consta que es conserve el document pel qual se substanciava la donació. Això no obstant, a través de les recerques que hem realitzat al voltant de la bibliografia referida a la citada institució monacal, podem quasi assegurar que va ser al 1236; així com que l'abat receptor va ser En Guillem d'Orradre, amic personal i fidel col·laborador del Rei en la conquesta de Borriana (Crònica, c. 157) i molts altres llocs.

Siga com siga, el cas és que el 15 d'agost de 1237, el sudit prior, en qualitat de Senyor del Castell i Vila d'Almassora, atorga i signa la Carta Pobra (de la qual en tenim microfilmades diferents còpies, alguna d'aquestes coetània). La primera notícia de la seua existència ens va arribar de la mà del P. Ramon de Maria, a través del BSCC (T. XV, any 1932). Cal dir, no obstant això, que algun autor hodiern nega (i sospitem quin és el seu error) que el citat diploma siga, veritablement, la nostra Carta de Població.

L'instrument és breu i concís: s'hi confirmen les donacions de cases i terres fetes anteriorment als pobladors que en el moment de la cessió ja habitaven Almassora, i es formula la promesa de noves donacions als que hi vagen arribant.

L'única obligació que assumien els receptors consistia a pagar el delme i les primícies al monestir atorgant, i la prohibició de vendre a ordes militars, cavallers o infançons. La reserva dominical només fa menció als molins i als forns, on els almassorins venien obligats a moldre la farina i a coure el pa.

La Carta Pobra d'Almassora especifica el dret i l'obligació dels seus habitants a regir-se pel Fur de Borriana (la qual cosa equival a dir Fur de Saragossa, que més tard s'anomenaria d'Aragó). Cal dir que, Almassora, com molts altres llocs, i en contra de diverses disposicions reials en tal sentit, no acceptà el Fur de València, fins que Felip IV, a les Corts de Montsó (1626) el va imposar taxativament.

En acabant, direm que, a causa d'unes desavinences entre el rei en Jaume i el bisbe de Tortosa per la tinença del terme de Fadrell, el monarca va haver de revocar la donació d'Almassora feta al prior de Santa Cristina. Per tal motiu, el nostre poble va tornar temporalment a mans de la Corona; cosa

que va propiciar que el Conqueridor, el 5 de desembre de 1243, confirmara, a perpetuïtat, el document que ens ocupa, en l'amplitud dels termes en què fou redactat.

D'altra banda, sabem que l'esmentada Carta va restar vigent fins al segle passat, quan s'aboliren, per Reial Decret, els drets senyoriais.

#### 2.5- Aspectes demogràfics

A cavall dels avantatges que suposaven els dos instruments jurídics que acabem de comentar (tant en l'aspecte comercial com en el de pagaments de tributs dominicals), els primers cent anys de l'Almassora cristiana vingueren marcats per un constant creixement demogràfic.

Així, per bé que no disposem de dades numèriques sobre això, l'estudi de la documentació coetània ens permet deduir i afirmar que, durant la segona part de la tretzena centúria i primera de la següent, la població almassorina ben bé es va duplicar, fins arribar a unes cinc-centes famílies (unes 2000 ànimes).

Finalment, quant a l'origen dels primers pobladors cristians d'Almassora, l'anàlisi dels cognoms que ens apareixen a la documentació estudiada, ens revela que la immensa majoria procedien de terres catalanes.

Nota: Si els interessa, hi adjuntem una breu bibliografia bàsica, a la pàg.109.

## LA MENOPAUSA

CONFERENCIANT: JOSÉ A. APARICI GALLART. GINECÒLEG

*L*'INVITAT D'AQUESTA NIT ÉS EL GINECÒLEG Dr José Antonio Aparici. El tema va atraure una gran quantitat de dones que pràcticament van omplir el Saló dels Llauradors. El Dr. Aparici va preferir el que els assistents preguntaren tot el que els interessava i per la qual cosa la seua exposició del tema va servir d'introducció, començant el debat immediatament.

Les primeres qüestions van tractar sobre què és la menopausa i les seues repercussions. Podem resumir que aquesta és una època en la qual la dona deixa d'estar protegida per una sèrie d'hormones que de forma natural la protegeixen i que arribada una determinada edat deixen d'actuar i per tant la dona resulta ser més vulnerable a determinades malalties. Aquesta època pot avançar-se a causa de grans xocs com per exemple un accident de trànsit.

Els contertulians van centrar moltes de les seues preguntes sobre el càncer i més concretament sobre el de mama i d'ovaris.

La prevenció del càncer és fonamental, per la qual cosa es recomana que a partir dels 40 o 45 anys es vaja anualment o bianualment al metge per fer una revisió. Fent un balanç de la seua vida professional, ens va comentar que aquest tipus de malaltia està actualment estabilitzada pel que fa al nombre d'afectats.

Preguntat sobre els motius de la malaltia del càncer, si és que eren deguts a nous materials o bé al tipus d'alimentació, va dir que realment es desconeix la causa que fa que les cèl·lules es reproduïsquen anormalment. L'alimentació és bàsica però no vol dir que aquell que porte una dieta equilibrada no pugui tenir càncer. A més a més moltes informacions són interessades per part de països o firmes que fabriquen determinats productes i que per vendre més són capaços de mentir, ometre dades o eliminar, inclús, a la competència.

Sobre instal·lacions i personal dedicat a la investigació i tractament del càncer dins de la Comunitat Valenciana, va comentar que el seu nivell és mitjà-alt, encara que són moltes les persones que acudeixen a Navarra i a Barcelona.

Al llarg de tota la tertúlia van aparèixer paraules molt específiques de medicina que van ser introduïdes en molts casos per persones assistents i que el conferenciant va explicar perquè tots pogueren entendre-les. Alguns contertulians havien estat tractades de càncer i coneixien el tema, però altres el desconeixien i s'alegraven d'haver assistit.

Un contertulià va preguntar sobre la manera de tractar les dones en aquesta època i l'invitat va comentar que amb molta paciència i estima.

Cal dir que li telefonaren durant la tertúlia per assistir a un part i va haver de marxar abans d'hora, si més no totes les qüestions plantejades van quedar resoltes.

La propera, el dia 2 de gener de 1995, tractarà sobre «Els Templers en la història de l'Alt Maestrat» i com a invitat estarà Fidel Alejo Puig Izquierdo.

Almassora, desembre de 1994

## EXPOSICIÓ. *J*OGUETS ANTICS

*L*A SOCIETAT, I EN AQUEST CAS L'AMASSORINA, ha viscut l'experiència d'un fum de canvis al llarg d'uns pocs anys. Moltes coses han evolucionat, s'han perfeccionat o s'han fet més pràctiques. Però el record dels objectes coneguts quan érem xiquets continua fixat en el racó més estimat del nostre coneixement. Aquesta exposició només pretén furgar en la memòria dels almassorins i fer-los recordar la nostra infantesa. Els joves podrem admirar un tros de la nostra història més pròxima.

LA TERTÚLIA DEL PORTAL ha organitzat les exposicions següents: Pintures a favor dels refugiats bosnians, fotografia urbana antiga i d'ara, fotografia anomenada "50 anys... no són res". En aquest moment ha tingut la sort de trobar un material (replegat durant molts anys) que ens atrevim a qualificar d'excel·lent tant per l'originalitat com per la quantitat i no hem desaprofitat la possibilitat d'organitzar l'exposició que hem anomenat Juguets Antics.

Es projecta una de fotografia antiga per al proper mes de maig (us animem perquè ens deixeu fotos).

LA TERTÚLIA DEL PORTAL ofereix la seua col·laboració a les persones que tinguen col·leccions i vulguen que el públic en general les conega.

Aquesta exposició de Juguets Antics consta d'un nombrós conjunt de peces d'artesanía que els Reis d'Orient compraven i portaven als xiquets i xiquetes els sis de gener de cada any.

Els joguets foren fabricats, en la seua major part, abans de l'aparició del plàstic. Pertanyen a la col·lecció particular de Joaquim Arenós, heretada de son pare que, pels voltants de l'any 1932, començava a viatjar a les ciutats productores de joguets d'Ibi i Biar per comprar l'últim material eixit de les seues fàbriques. Al llarg de més de 50 anys els va anar guardant. En l'actualitat s'han convertit, algunes, en peces quasi úniques i molt apreciades pels col·leccionistes.

En Juguets Antics podem veure una gran varietat de nines, bouets, soldadets, carrets, patins,... fets de fusta, llauana, ferro, teles, plom, suro,... grans, mitjans i miniatures que sense cap dubte faran la nostra delícia.

Organitza LA TERTÚLIA DEL PORTAL. Patrocina la Caixa Rural de S. Josep d'Almassora. Col·laboren els Col·legis Públics C. Cisneros i A. Beltran, l'Excm. Ajuntament d'Almassora, DGPL de la Conselleria d'Educació i Ciència.

Exposició del 3 al 11 de desembre de 1994. Horari: Festius de 12 a 14 h i de 18 a 21 h. Feiners de 19 a 21 h.

## ELS TEMPLERS EN LA HISTÒRIA DE L'ALT MAESTRAT

CONFERENCIANT: FIDEL A. PUIG IZQUIERDO. PROFESSOR DE EGB. INVESTIGADOR

*N*AIX EN CAMPOS DE ALIAGA (TEROL) EL 1949. Va cursar estudis de Magisteri en la Normal de Terol. És mestre d'Ensenyament en Primària. Amplià la seua especialitat de Filologia en Freiburg, Alcalà de Henares, UNED (Centre associat de Tortosa) i Santander.

Ha escrit diversos llibres com:

*Templarios y Carlistas por el Alto Maestrazgo Aragonés.*

*La Iglesuela del Cid, datos geográficos e históricos.*

*Novena a la Virgen del Cid y Pequeña Guía sobre la Villa de Iglesuela con su Ermitorio,* (Adaptació de la seua primera edició el 1980)

*Breves apuntes para la Historia y Geografía del Valle de Puigmoreno y Valmuel.*

En primer lloc ens situa en les ales del Sistema Ibèric i a l'inici del segon mil·lenni, època plena de supersticions degudes fonamentalment a idees catastrofistes i apocalíptiques sobre la fi del món i l'anticrist. També és una època plena de heretgies, per la qual cosa es crea la Inquisició.

El gran domini de l'Islam fou la causa dels moviments militars i de les croades. Naix un heroi llegendari: el *Cid Campeador*. En morir el Cid, totes les seues possessions tornaren al domini musulmà. Aleshores actua l'església amb una croada per a conquerir aquestes terres.

L'any 1118 Hugo de Payens crea l'orde dels Templers. Fou aprovada pel Papa Urbà II el 1128, a iniciativa de sant Bernard de Clairveaux, amic de sant Malaquies, el qual va endivinar tots els papes des de 1120 fins al 2000 utilitzant el tarot perquè no el titllaren de bruixot.

L'objectiu d'aquest orde fou defensar els pelegrins que marxaven a Jerusalem, ja que solien ser presa fàcil dels turcs.

S'assemblava a l'orde del Cister pel que fa a la part religiosa, però a més a més era un orde eminentment militar. El Gran Mestre era el cap de l'orde, noble i savi. En total en foren 22. El Gran Senescal era l'economista. Els Grans Mariscals estaven dedicats a les milícies (escuders, equivalents a alferes, sergents, cavallers, soldats...).

Per comprendre l'actitud dels templers cal fer esment de l'època feudal i tenir en compte l'aspecte sociològic. En aquesta època tots vivien sota el domini de l'amo o «senyor». El «vasall» era l'home del seu amo i calia tenir-li fidelitat. L'amo els concedia terres que aquests cultivaven i ell els defensava dels enemics. Els vasalls s'estructuraven en classes socials: serfs de la gleba, quasi esclaus, que fins i tot havien d'obtenir el permís de maridatge del seu amo; sector de gremis en oficis com teixidors, ferrers, moliners...

El senyor vivia al castell i tenia poder militar. Al seu voltant estava la noblesa (ducs, marquesos, comtes, barons, cavallers, ...). No hem d'oblidar els bisbes i abats per part de l'Església.

L'art d'aquesta època era el romànic-gòtic amb influència de Cluny i del Cister. Durant la guerra de 1936 moltes esglésies foren arrasades, però en algunes que es van salvar encara es veu, a la capella, la forma octogonal.

El rei Jaume I va estar ben aconsellat pels templers. Als nou anys ix del castell de Montsó per començar la reconquesta. Borriana va ser conquerida després de tres mesos d'assaig a l'estiu de 1233. Li ajudaren els ordes del Temple, Hospital, Calatrava i Santiago de Montalban. La Cercada (Almassora), la va conquerir el 1234 i ja va preparar la conquesta de València.

La gran expansió dels templers va arribar el 1304 amb la compra de Culla a Guillem d'Anglesola, però a causa de la cobdícia del rei francès Felip IV i de la debilitat del Papa Climent V, els titllaren d'heretges i foren perseguits.

Quasi segur que la seua eliminació fou deguda a la gran cobdícia en el poder. Actualment hi ha hagut un ressorgiment i hi ha unes 300 escoles templeres repartides en tot el món.

L'angeologia fou utilitzada per sant Malaquies a l'hora de fer prediccions. Cal ser un iniciat i savi i seguir un tipus de ritual gens fàcil. Es creu que els seus coneixements foren copiats pels essenis. Jesucrist era essení i els seus pares descendents de sang reial de l'estirp de David. L'evangeli de sant Mateu, en el primer capítol, ho afirma.

En l'apartat de les preguntes cal destacar la importància del Maestrat en aquesta època per ser un centre magnètic molt valuós i a més per la situació estratègica. També va parlar sobre les simonies que consistien en la compra a l'Església de càrrecs eclesiàstics com ara el Papa Lluna. Ens va dir també que la màgia negra existeix i que en la pel·lícula *Las tentaciones de Cristo*, Jesucrist va provocar l'aparició del dimoni, que els templers van influir en l'educació de Jaume I i breument va parlar sobre els exorcistes en l'actualitat.

La propera, el dia 16 de gener, a càrrec del catedràtic de Matemàtiques Daniel Gozalbo sobre «En quin dia estem? Història social del calendari».

Almassora, gener de 1995



## EN QUIN DIA ESTEM? HISTÒRIA SOCIAL DEL CALENDARI

CONFERENCIANT: DANIEL GOZALBO I BELLÉS. CATEDRÀTIC DE MATEMÀTIQUES DE L'INSTITUT DE BATXILLERAT «SOS BAYNAT». EX-ALCALDE DE CASTELLÓ DE LA PLANA

**P**OTSER EL CALENDARI SIGA LA PRIMERA GRAN OBRA tècnica de l'home que estiga inacabada. És un producte social que cada civilització s'ha apropiat. El calendari que utilitzem actualment fa 6.000 anys que està regint. Avui és normal que cadascú reba un calendari ja que hi ha de totes les mides. És un producte d'imatge. Cal dir que l'hora universal és un fenomen de tan sols fa 100 anys; abans, l'hora d'Almassora no era la de Castelló ja que cada rellotge funcionava al seu ritme.

Hi ha gran diversitat de calendaris, com el calendari indú, en què el primer dia de la setmana és el diumenge; el saragossà; el científic, en què el dia és el julià; l'àrab; el jueu; el xinès, en què fan coincidir l'any de la seua era amb l'any de la nostra; el pagès; el cristià; el musulmà...

Bàsicament tots els calendaris responen al fenomen de mesurar fets que es repeteixen amb certa regularitat com el dia, el mes, la lluna, les estacions, ... El dia no és una unitat pràctica per a recordar fets importants i sí que ho és la lluna o l'any.

Són tres els models de calendari amb una data de començament: el jueu (desterrament a Babilònia), el cristià (naixement de Crist) i el musulmà (fugida de Mahoma a Medina en l'anomenada Hègira).

En els calendaris solars queda mesurada la duració aparent de la translació del Sol al voltant de la Terra. L'any tròpic és de 365,242 anys: és el calendari gregorià o cristià. En els calendaris lunars es fonamenten únicament en el curs de la lluna. L'any està format per 12 mesos de 30 o 29 dies amb un total de 354 dies: és el calendari musulmà en què el Ramadà cada any cal avançar-lo 11 dies. En els calendaris luni-solars l'any té la mateixa duració que el gregorià, però segueixen les lunacions: és el calendari jueu.

El calendari és una afirmació religiosa. Els pobles nòmades que depenien de la ramaderia i no de l'agricultura, no necessitaven més que la lluna, i no les estacions. Aquells pobles que s'establiren i es feren agricultors com a Grècia, a l'antiga Babilònia, els pobles propers al Nil, ... necessitaven les estacions per poder plantar, recollir,...

El calendari julià va ser elaborat per un astrònom d'Alexandria, i el va aplicar Juli Cèsar l'any 46 a.c. Va ser un any de confusió, ja que van haver d'afegir 85 dies per a compensar els errors comesos en el transcórrer del temps. En una aproximació de 365,25 dies cada quatre anys calia afegir-ne un de 366 (bixest o any de trapàs). L'any era de 10 mesos (desembre era l'últim) i el primer era març. Afegiren dos mesos (gener i febrer, que tenia menys dies). Aquest calendari funciona uns 1.400 anys.

El calendari gregorià és una reforma del calendari julià feta pel papa Gregori XIII el 1582. Fou acceptada pels països catòlics com França, Gran Bretanya, Japó, Rússia, Grècia, Turquia, ... És el nostre calendari actual, el qual, encara que té una gran precisió, també té defectes com la desigualtat de la duració dels mesos, discrepància entre el número del més i el número d'ordre en la setmana, variabilitat de la festa de Pasqua, ... Des de Juli Cèsar el calendari no s'havia retocat i ja es portava 10 dies de desfasament. Així del 4 d'octubre (dia que va morir Santa Teresa) es va passar al 15 d'octubre (dia que la van soterrar).

També va parlar sobre el calendari perpetu, el qual és molt antic i permet determinar les dates i dies de la setmana de qualsevol any, i del calendari universal o d'Asimov, el qual constaria de quatre trimestres de 91 dies, el primer mes de 31 dies, i la setmana començaria el diumenge. Aquest no té vigència i pensa que no pot tenir èxit a causa de l'arrel religiosa de tots els pobles de totes les civilitzacions que han existit i possiblement venideres.

La translació del Sol al voltant de la terra i la inclinació de l'eix de la Terra fa que els raigs del Sol escalfen més o menys. Però, què passaria si la capa d'ozó quedara destruïda en part i augmentara la temperatura de la terra? Els pols es derretirien, augmentaria el nivell de les aigües, el moviment de rotació de la terra disminuiria i, per això, el dia seria de més hores; però malgrat tot això les estacions no quedarien afectades i l'any tindria la mateixa duració.

Ens parlà de la civilització egípcia, mesopotàmica, grega, romana, ... De la importància de l'Astrologia i del refranyer. També que el primer calendari valencià conegut data de l'any 1407 i dels intents de canviar el calendari per part dels francesos i russos.



Cal que sapiem que el primer dia de la setmana és el diumenge i que el número 7 és herència babilònica. Dilluns és el dia de la lluna, dimarts dia de Mart, dimecres dia de Mercuri, dijous dia de Jovi, divendres dia de Venus, dissabte dia de Saturn i diumenge dia del Sol.

Després de respondre les preguntes i per a finalitzar, va dir que en commemoració a Juli Cèsar, el cinquè mes canvia de nom i s'anomena juliol. L'emperador August que tenia molta gelosia, va voler el mateix i al següent mes li posaren agost. A més, els dies anaven alternant-se: juliol era de 31 dies i a agost li corresponien 30. No ho va consentir i va manar que també fora de 31 dies.

La propera, el dia 30 de gener, sobre el *Teatre Serra, passat, present i futur* per Mossèn Jesús Miralles, Francesc Agut i Josep Sorribes.

Almassora, gener de 1995

## EL TEATRE SERRA, PASSAT, PRESENT I *F*UTUR

CONFERENCIANTS: J. MIRALLES, F. AGUT, J. SORRIBES. RECTOR DE L'ESGLÉSIA DE LA NATIVITAT; PROFESSOR DE EGB I SECUNDÀRIA; I ADVOCAT, RESPECTIVAMENT

*E*AL DIR QUE EL TEMA D'AVUI HA CONGREGAT MÉS PÚBLIC del que habitualment acudeix a la tertúlia. El primer a parlar és Josep Sorribes i ens diu que el proper 24 de febrer farà cent anys de la inauguració del teatre i que tots nosaltres tenim certa responsabilitat sobre el seu futur, i que caldrà retre comptes a les generacions futures. Ara fa cent anys que el matrimoni Vicent Serra Canós i Antonia Ballester Arenós, tots dos enamorats del seu poble, decidiren construir un edifici cultural que fóra orgull del poble d'Almassora, sense cap mena de lucre personal. Va costar 100.000 pessetes i va ser inaugurat el 24 de febrer de 1.895. Durant els tres dies d'espectacles organitzats per a la seua inauguració, es representaren diverses sarsueles amenitzades per una orquestra de València i per la banda de música local d'Almassora, sent la primera obra interpretada *La tempestad* de R. Chapí.

El diari de Castelló va elogiar el teatre, comparant-lo amb el teatre Principal. «*És una obra colossal. És un dels millors coliseus de la província*», es va escriure. En realitat, fou una obra important per a aquell temps. Persones com Pau Casals, l'ambaixador E. Beltrán, el mestre de la música Federico Agut amb la seua alumna i soprano Herminia Gómez, nombrosos actors i cantors, passaren per l'escenari.

El teatre Serra va ser també cine sonor a partir de 1932, casino, sala de festes, i abans de la Guerra Civil seu del cercle conservador. Era un lloc de distracció on es projectaven "pel·lícules blanques" (de besos paternals).

Cal ressenyar la bona acústica del teatre, la decoració barroca del pintor Castell, i la seua capacitat, al voltant de les 500 persones.

En definitiva, el teatre Serra té un gran valor emotiu per a tots els almassorins i sempre ha destacat el seu valor arquitectònic, històric i socio-cultural. Seria una veritable pena que es perdera per sempre.

Paco Agut va centrar la xarrada en la dècada del 50 al 60. Almassora creix cap al nord i el mercat i el convent es converteixen en el centre neuràlgic de la població. Existeix un projecte per a edificar correus, l'ajuntament i enderrocar l'hospital. L'església de la Nativitat quedava fora del centre, l'església de la Sang era xicoteta i el poble volia construir l'església del Calvari.

La viuda de Serra dona 500.000 pessetes per a la compra del solar. Testa l'any 1956 i posa en comissió de venda el teatre Serra i destina els diners per a l'ajuda a la concatedral de Santa Maria, a les monges clarisses d'Almassora i a les monges dominiques de Borriana, però fa constar que la major part fóra destinada a la construcció de l'església del Calvari.

En 1960, després de l'adquisició de la fàbrica de Ventura, sent rector mossèn Cornelio Monfort, el bisbe posa la primera pedra.

Fou l'1 d'agost de 1961, comenta mossèn Manuel Granell, quan el destinen a Almassora i es troba que les mongetes volen acabar de construir la seua església i no poden. De l'altra església tan sols estava posada la primera pedra i no hi havia possibilitat de continuar. Parla amb el bisbe i després de crear una junta decidiren finalitzar l'església de les mongetes (del Crist).

El teatre Serra estava en venda feia dos anys i ningú el comprava. Comentaren amb mossèn Cotanda per a la seua adquisició per part de l'església i avui en dia, segons consta en l'escriptura, la Parròquia de la Nativitat és la propietària del teatre. A l'abril de 1965 s'inaugura el bar parroquial i el teatre un any després.

Mossén Jesús Miralles ens parlà sobre el present. Actualment està molt abandonat. La congregació dels Lluïsos ha netejat l'entrada i algunes habitacions i pensa que sols queda utilitzat un 25%. El mobiliari està en males condicions, com també l'escenari, però creu que la fonamentació està en bon estat i que caldria mirar el sostre. Pensa que amb no molts diners quedaria en bon funcionament.

La parròquia té uns altres problemes com la il·luminació de l'església, la casa abadia, el centre parroquial (teatre Serra) i les campanes, en aquest ordre de prioritats.

LA TERTÚLIA DEL PORTAL fa una proposta a tota la comunitat en el sentit de formar un patronat, presidit pel capellà, i constituït per persones o institucions que puguen aportar una solució immedita a curt i llarg termini.

En el torn de paraules, Rodolfo Agut es va comprometre a comentar el problema amb l'arquitecte del patrimoni. També ens va explicar que es podria crear una fundació mixta Església-Generalitat i considerar l'edifici com de valor artístic-històric.

Un contertulià va notar l'absència del regidor de cultura Enrique Arquimbau i de qualsevol membre de l'equip de govern.

En finalitzar la xarrada es va poder contemplar el teatre en el seu llastimós estat actual.

La propera, el dia 13 de febrer, sobre *Les herències* per l'advocada Judith Nogueroles i Mundina.

Almassora, febrer de 1995

NOTA: Els conferenciants em remeteren per escrit la part íntegra de la seua xarrada, la qual s'edita a continuació en l'annex.

## ANNEX

### EL TEATRE SERRA

#### 1. NOTÍCIA DEL SEU IMMINENT CENTENARI

Les nostres paraules volen ser la veu anunciadora d'una efemèride; una veu que conste, com se sol dir, «per al general coneixement i als efectes oportuns» (Qui haja d'escoltar, que escolte!).

En vint-i-cinc dies, Déu volent, el pròxim 24 de febrer, es complirà el centenari de la inauguració del Teatre Serra; d'un immoble que, almenys per a nosaltres, més que un edifici, és tota una institució emblemàtica de la cultura del nostre poble.

Per això, a poc que ens interesse el seu actual «estat de salut», tant pel seu manteniment físic com pel partit que se li trau, s'imposa una reflexió. Sobretot, si, com a ciutadans conseqüents, ens sentim obligats a retre un homenatge d'agraïment a la memòria dels benefactors que el construïren, del rector que va concebre i gestionar la seua adquisició per a la parròquia (que és tant com dir per al poble) i de tots els almassorins que, durant un segle, han contribuït a donar-li esplendor. Al cap i a la fi, no hauríem d'oblidar que, proporcionalment a la nostra situació i capacitat, hi tenim tots un major o menor grau de responsabilitat, per la qual ens demanaran compte les futures generacions.

#### 2. PRIMERA ETAPA: Construcció, inauguració, etc.

Tot va començar fa cent anys, quan un hisendat matrimoni almassorí, En Vicent Serra Canós i N' Antònia Ballester Arenós, en decidiren la construcció. El *Diario de Castellón* del 27 d'octubre de 1894, anunciava que a Almassora «se ha dado comienzo a un hermoso edificio Casino-Teatro, cuyo coste no bajará de 100.000 pesetas, en el cual se llevarán a cabo funciones dramáticas y melodramas, como en las capitales de mayor importancia...».

Va ser inaugurat el 24 de febrer del 1895, durant les festes de Carnestoltes. Tres dies d'espectacles sarsuelístics, en el quals hi actuaren les millors figures del moment. La música, a càrrec d'una orquestra de València, amb la col·laboració de la banda local «La Esmeralda». La primera obra que es va representar va ser *La Tempestad*, de R. Chapí. Fou un èxit clamorós:

«A los que asistieron anoche al espectáculo que decimos» —escrivia *El Heraldo de Castellón*— «hemos oído hacer grandes elogios de las obras del teatro de Almazora, juzgándolas mucho mejores, relativamente, que las de nuestro primer coliseo» (en referència, òbviament, al Teatre Principal de Castelló, recentment inaugurat).

L'edifici, a pesar de la seua senzilla façana, té una meritòria arquitectura interior, que li dona unes extraordinàries condicions acústiques; així mateix, gaudia d'una vistosa decoració barroca, obra del pintor Castell. El saló, en forma de ferradura i de menudes dimensions (uns 500 espectadors), té tot l'aspecte d'un mini-teatre d'òpera:

«...es uno de los mejores coliseos de la provincia (...) El Casino-Teatro Serra es, en una palabra, un verdadero regalo que ha hecho a su pueblo el acaudalado comerciante D. Vicente Serra...»

Des de la seua inauguració, ha estat un dels centres neuràlgics de la cultura almassorina, per on han passat artistes d'indiscutable talla universal (per exemple, En Pau Casals, segons ens informa E. Agut). A banda (cosa que considerem molt important), tot un seguit d'actors, oradors, músics i cantants almassorins; els quals, gràcies al Teatre Serra, van poder oferir instrucció, progrés i divertiment als seus conciutadans. Com a mostra, citarem l'ambaixador E. Beltran, o el gran mestre F. Agut, o la seua alumna predilecta, la soprano Hermínia Gómez (ben poc recordada, per cert, tot i que va passejar el nom d'Almassora pels principals escenaris operístics del món).

A més de Teatre, l'edifici que ens ocupa, va ser cine (sonor, a partir del 1932), casino, sala de festes i seu del Cercle Conservador (el partit dels «cossiers», del qual, alguns membres de la família Ballester n'eren destacats dirigents).

Caldria afegir que els propietaris van estar sempre disposats a col·laborar, desinteressadament, en l'organització de representacions de caire benèfic (guerra de Cuba, perjudicats per l'esfondrament de la plaça de bous, etc.). O que durant la dècada dels 40-50, l'assistència al Serra constituïa una de les poques «distraccions refinades» que teníem, de menuts, alguns dels presents.

### 3. CENTRE PARROQUIAL DE LA JOVENTUT

#### 3.1. Antecedents: una església en projecte

La història més recent del nostre Teatre, està lligada a una sèrie de circumstàncies col·laterals, que desembocaren en l'adquisició de l'edifici per part de la Parròquia de la Nativitat, l'actual propietària:

Durant els darrers anys de la dècada dels cinquanta, Almassora va encetar una etapa de creixement cap al nord, que convertiria les places del Mercat i del Convent en el nou centre neuràlgic de la ciutat. El Rector, Mn. Corneli Monfort, acabada la remodelació i ornat del temple parroquial, comença a pensar en l'erecció d'una nova església, substituïda de la del desaparegut Calvari, que estaria presidida pel Sant Crist, obra de l'escultor J.B. Porcar (1960).

En esta dinàmica, la rectoria revela que ha rebut promeses d'algunes donacions importants, tant en metàl·lic com en finques: entre elles, 500.000 pessetes, donades per N' Antònia Ballester, que foren aplicades a l'adquisició del solar de la «fàbrica de Ventura» (1.400 m<sup>2</sup> tocants als carrers de la Puríssima, Jesús i Maria i Cementeri). Va costar 940.000 pessetes: 700.000, la compra i 240.000, d'indemnització al llogater).

#### 3.2. El testament de N' Antònia Ballester

D'altra banda, la referida N' Antònia (vídua d'En Serra des del 1903 i propietària del teatre que portava el nom del seu marit), en una clàusula del seu testament (datat al 1956), havia estipulat que deixava el citat edifici en comissió de venda a tres marmessors (l'arxiprest Mn. Joaquim Balaguer Martinavarro, el metge N' Antoni Ballester Borillo i En Vicent Forcada Morales, l'encarregat de les finques rurals del patrimoni), tot i establint que una determinada part de l'import que s'obtinguera s'havia d'aplicar a fer tres donatius (a la concatedral de Santa Maria, al convent local de les monges clarisses i al convent de les monges dominiques de Borriana) i la resta, a la reconstrucció de l'església del Calvari.

#### 3.3. Primera pedra i canvi de projecte

Al 1961, el bisbe de la recentment estrenada diòcesi de Sogorb-Castelló, el Dr. Pont i Gol, hi va posar la primera (i última) pedra de la futura església.

Tanmateix, poc de temps més tard (al juliol del mateix any) hi va haver un canvi de titular a la Rectoria: Mn. Corneli passa a la veïna Borriana i és substituït per Mn. Manuel Granell Cotanda, el qual, només arribar-hi, va donar proves de la seua preparació i habilitat, en resoldre, de manera coherent i plenament satisfactòria, un parell de problemes de difícil solució:

Les monges clarisses s'havien embarcat en l'aventura d'erigir una nova església (iniciada ja abans de la guerra civil), ben prop de la que acabem de citar i amb dubtoses perspectives de conclusió. Mn. Cotanda, amb una admirable i encertada visió de futur, pensant que la construcció de dos temples a menys de cent metres de distància era una incongruència, hi va actuar molt positivament. Posat el tema en coneixement del bisbe, va remetre un detallat informe de la nova situació i del seu plantejament personal a tots els capellans, frares i monges fills/es del poble, els quals, per unanimitat, aprovaren la proposta de solució que finalment va ser adoptada.

Es va cancel·lar el projecte inicialment concebut per Mn. Corneli al solar de Ventura (on després, el bisbat va construir una finca de vivendes) i es concentraren tots els esforços en la construcció de l'actual església del Crist. I cal dir que a la gent del poble, almenys a la immensa majoria, la solució li va parèixer correcta i encertada.

Així les coses, el 15 de febrer del 1962, mor la vídua d'en Serra. Els marmessors, seguint la voluntat de la finada, posen en venda el Teatre, als efectes estipulats. El cas és que passen dos anys i no es troba comprador...

#### 3.4. Una decisió correcta

Aleshores (és just repetir-ho, a tall d'elogi) Mn. Cotanda, d'acord amb els citats marmessors, va proposar una solució realment audaç, gràcies a la qual estem hui ací, parlant del tema que ens ocupa (possiblement, de no haver-se pres la determinació que ara recordarem, ja fa trenta anys que el Teatre Serra no existiria).

En lloc de vendre l'immoble al millor postor (que de moment no n'hi havia cap), s'arribà a un acord en la valoració de l'edifici (i de la casa contigua) i el va comprar la Parròquia, tot i assumint les estipulacions fixades en el referit testament, sobre la finalitat de la donació.

Segons hem pogut saber, el Teatre Serra i la casa contigua van estar valorats (segons la mitjana de les taxacions fetes pels corredors) en prop d'1.200.000 pessetes. L'operació es va tancar en presència del notari N'Emili Lana Sanchis.

#### 3.5. Adquisició de la propietat de l'immoble

Tenim, per un costat, que el Teatre Serra és propietat de la Parròquia de la Nativitat. I per l'altre, que es pretén convertir-lo en un centre educatiu i lúdic per a la joventut. Només quedava «un xicotet detall»: a banda de la terminació de l'església, calia fer front a les despeses que implicava la remodelació i condicionament del local adquirit (obres, pintura, mobiliari, etc.).

Tot això, òbviament, valia un bon grapat de duros, que van haver de ser emprats a distintes entitats bancàries; i, com és natural, calia tornar els préstecs, més els corresponents interessos, a mesura que escampava la boira. També hi va haver una emissió de bons, a mil pessetes, que desinteressadament absorbiren un elevat nombre de membres de la Congregació de Sant Lluís...

#### 3.6. Una flamant realitat

Finalment, però, gràcies a Déu, al rector i a l'esforç de molts almassorins, tot va arribar a bon fi: el 24 d'abril de 1965, amb una cerimònia solemne, presidida pel bisbe, s'inaugurà el saló del Bar Parroquial. Hi assistiren Mn. Balaguer, Mn. Corneli, el Dr. Herrando, la corporació municipal, capellans fills del poble i molta, moltíssima gent. L'acte fou transmès, en directe, per «La Voz de Castellón» i la TVE en féu un reportatge.

En la decoració dels locals, hi figuraven dos murals del pintor Mingol i un Crist, en baix-relleu, d'Enric Limo. El saló del Teatre fou inaugurat un any després, a l'abril del 66.

D'ençà de la seua inauguració com a Centre Parroquial, l'antic Teatre Serra va viure una època de gran llustre: constants reunions de les diferents congregacions, preparació de les festes anuals, conferències sobre temes variats (per exemple, un cicle sobre formació sexual, a càrrec del Dr. Errando), organització de setmanes de la joventut, tandes de curssets pre-matrimonials, representació d'obres de teatre (cal recordar-hi les primeres edicions de la «Setmana de Teatre Escolar»), excursions, cine-club, redacció de la revista dels lluisos (dita originàriament «Mas»; i després, arran de la Llei de Premsa d'en Fraga Iribarne, «Juventud Luises»), etc.

El Centre Parroquial, certament, va superar moltes cotes. Nosaltres volem destacar-ne una, plenament viscuda per la nostra generació, encara que hui, als més joves, els pareixerà d'allò més estranya i ridícula: al recer del

«Centre», i per primera vegada, la societat almassorina va començar a trobar normal que un grup de xics i xiques es reuniren en un local a prendre un refresc, a fer amistat, a conèixer-se, o simplement, a mirar-se de lluny, sense que a elles se'ls diguera desvergonyides o coses més fortes.

#### 4. PRESENT DEL TEATRE

Com ja ha estat dit, l'antic Teatre Serra, segons resa l'escriptura atorgada en el seu dia pel notari de la localitat, N'Emili Lana Sanchis, és propietat de la Parròquia de la Nativitat de la Mare de Déu.

A simple vista (tot i que cal sotmetre la nostra opinió al criteri dels tècnics), ens fa l'efecte que, almenys arquitectònicament (solidesa de l'estructura, estat de la teulada, etc.), l'edifici no presenta cap problema important. Sí que en presenta, en canvi, pel que fa al nivell de conservació i manteniment (instal·lacions, pintura, neteja, mobiliari, ...), on hauríem de lamentar un cert grau de deixadesa.

En conseqüència, a pesar que darrerament un grup de joves han habilitat algun salonet per a poder reunir-se, l'immoble, en conjunt, no està en condicions de ser utilitzat, llevat que es portara a terme una considerable millora, quant al seu estat d'higiene, estètica i confort.

Sobre això, cal dir que la Rectoria és conscient de la situació. Això no obstant, qualsevol actuació en aquest sentit ve condicionada, com és natural, pel conjunt de necessitats i possibilitats de la Parròquia, la qual té estudiat i establert un ordre de prioritats, entre les quals ocupen un lloc preminent la cancel·lació dels préstecs bancaris, la substitució de la instal·lació elèctrica de l'església i del campanar, i la remodelació de la casa abadia.

Això no obstant, la Rectoria, a tenor de l'interès i de les connotacions afectives que el Teatre Serra desperta entre la població, es manifesta totalment receptiva a les possibles solucions que s'aporten; sempre, és clar, que no ultrapassen les seues disponibilitats econòmiques actuals i que no trenquen l'ordre de les prioritats ja esmentades.

#### 5. EL FUTUR...?

Sense cap mena de dubte, el futur del Teatre Serra depèn, en última instància, de la voluntat dels almassorins. En primer lloc, perquè així es desprèn de l'actitud receptiva i les declaracions explícites de qui té i n'ha mantingut la propietat (en els dies de sol i en els boirosos). I per un altre costat, perquè, independentment de la titularitat legal (que ningú no discuteix), podem considerar, d'alguna manera, que «el Teatre Serra és un bé del poble»; i sobretot, de la joventut: al cap i a la fi, si la idea de la seua adquisició va eixir d'un capellà empenedor, que pensava en el bé dels seus feligresos (cosa que, com hem dit en diverses ocasions, no s'hauria d'oblidar), també és cert que el poble (cadascú segons les seues possibilitats) va donar la resposta que s'esperava d'ell.

I dit açò, només ens resta afegir una reflexió:

Durant cent anys, l'edifici al qual ens referim, primer com a «Teatre Serra» i posteriorment com a «Centre Parroquial», ha representat (i pot i ha de representar encara) un senyal d'identitat del poble. Per tant, en atenció al seu valor arquitectònic, històric, sòcio-cultural, emotiu i pràctic, està més que justificat el desig de trobar-hi una solució responsable i adequada, de cara al seu futur. En conseqüència, no hi ha cap altra alternativa digna, com no siga que ens posem mà a l'obra.

Des de la ponderació que fa al cas, des del seny que se'ns suposa, des de la responsabilitat que ens afecta i des de l'actitud realista i positiva que requereix el tema, els almassorins, no solament estem moralment obligats a debatre quina podria ser la solució més idònia i convenient, sinó a col·laborar en la seua consecució.



LES HERÈNCIES

CONFERENCIANT: JUDITH NOGUEROLES I MUNDINA. ADVOCADA

**J**UDITH NOGUEROLES ES VA LLICENCIAR EN DRET per la Facultat de Dret de València, en l'especialitat de Dret Privat, estudis que va finalitzar el 1988, als 22 anys. Immediatament després, es va incorporar a l'Estudio Jurídico-económico Balaguer i Badenes-Gasset, on en l'actualitat continua exercint la seua activitat professional com a advocada associada a aquest bufet, amb especial dedicació als temes mercantils.

Les herències sense testament es produeixen quan una persona mor sense haver testat. En aquest cas, és la llei la que designa els hereus més propers al mort, per tal d'evitar la dispersió del patrimoni familiar.

Tots els fills són iguals davant la llei i hereten a parts iguals. Si el matrimoni no té fills, hereten els pares del mort; si no, hereta el viu o viuda tota l'herència. Si no n'hi ha, la llei crida els familiars col·laterals (germans o cosins). Si el que mor no té a ningú, l'hereu és l'Estat. D'aquesta herència, 1/3 es dedica a institucions municipals, 1/3 a institucions provincials, 1/3 a la caixa d'amortització del deute públic de l'Estat.

Cal dir que tots els cridats a heretar com a conseqüència del no testament, necessiten del notari o jutge per a poder ser nomenats hereus, amb l'alçada d'una acta notarial o acta testifical.

En parlar de l'herència amb testament, ens va dir que el testament és un acte pel qual una persona disposa dels seus béns després de mort. És un acte personalíssim, que requereix d'unes determinades formalitats i que en qualsevol moment es pot revocar.

El testament sempre és millor que es faça davant notari i testimonis amb la finalitat de donar-li publicitat. No poden ser testimonis els menors d'edat, els cecs, els sords, els muts, els condemnats per falsedat de document públic o privat, els que estan fora de seny, els empleats del notari... En principi tots poden testar excepte les persones menors de 14 anys i les disminuïdes.

El testament hològraf és el que el testador escriu de pròpia mà de «puny i lletra». Cal ser major d'edat. Pot haver problemes d'autenticitat del document. A priori és vertader tot testament. Cal posar la data i la signatura. L'idioma de la narració del testament és el propi del que testifica. El jutge valida el testament i no el contingut. Qualsevol persona podrà impugnar el testament.

El testament obert és el més habitual. Es produeix davant de notari i de tres testimonis. El testador manifesta la seua voluntat i una vegada redactat el testament, queden citats els testimonis per a donar-li autenticitat.

El testament tancat també es produeix davant notari. El testador escriu la seua última voluntat. No és necessari que el testador ho faça de pròpia mà. Ningú coneixerà el contingut del testamet: és privat i desconegut, és secret i queda dipositat en una sobre tancat. Després de la mort del testador caldrà acudir al notari per a la seua lectura.

En general qualsevol persona pot ser beneficiari d'una herència, però algunes persones són considerades incapacitades per a succeir; per exemple, el confessor, el notari i el tutor. El testador no pot testar a favor d'aquestes persones. També les anomenades persones indignes són incapacitades per a rebre una herència, com els pares que abandonen els seus fills, les persones que amb amenaces i violències obliguen a testificar, l'hereu que sap que s'ha comès una mort violenta del testador i no ho haja denunciat prèviament... Si resulta que l'indigne és fill del testador, els fills d'aquest no són considerats indignes i poden heretar.

Per poder desheretar una persona cal posar la causa i notificar-ho per escrit, i podrà ser total o parcial. Maltractar el pare, prostitució, deures conjugals, atemptar contra la vida..., són causes per poder desheretar.

Ningú està obligat a acceptar una herència, però una vegada repudiada, no es podrà tornar enrere. El menor d'edat no pot repudiar una herència excepte si va amb un tutor.

Marmessor és la persona que te la missió d'executar el testament i pot intervenir en la totalitat o en determinades parts dels testament. Sols si està escrit podrà vendre béns. Les potestats queden atorgades pel mateix testador. El cessament és per mort, renúncia pròpia o incapacitat de les obligacions.

El comptador-partidor podrà ser qualsevol persona que no figure en el testament. La seua missió és fer la partició de l'herència. És un càrrec personalíssim que no pot delegar en ningú com el cas anterior i també és voluntari i gratuït.

L'últim punt tractat en el tema és el procediment judicial. Ens parla del *defensor judicial* que podrà ser qualsevol persona (germà, oncle) per a defensar el menor en determinades particions. També ens parla del *judici voluntari de testamentaria*, quan estan en desacord amb la partició de la herència. Són anomenats tots els interessats amb advocat i procurador.

En el torn de paraules s'abordaren temes interessants com ara de l'herència adjacent (sense amo); del temps per a repudiar o acceptar una herència; ocultar a un menor una herència és un frau; que per evitar problemes cal fer el testament i millor públic que privat; també de les despeses de les herències, que són quantioses però més encara si no s'ha testat; de la carta de venda per a abaratir aquestes despeses; de la legítima ens parla breument per no tenir temps material.

Quan es feren les dotze haguérem de finalitzar no sense indicar la propera, que tindrà lloc el dia 27 de febrer i estarà a càrrec del professor Ignacio Morell sobre la *Reutilització d'aigües residuals per a regs de cítrics*.

Almassora, febrer de 1995

## UTILITZACIÓ DE LES AIGÜES RESIDUALS PER ALS REGS DE CÍTRICS

CONFERENCIANT: IGNACIO MORELL. PROFESSOR D'HIDROLOGIA DE LA UNIVERSITAT JAUME I

EL TEMA QUE TRACTA LA TERTÚLIA és de gran actualitat i probablement les investigacions del Dr. Ignacio Morell, que és l'invitat d'aquesta nit, hauran de continuar necessàriament. El Dr Morell va començar la seua intervenció comentant què són les aigües residuals, entenent per aquest concepte aquelles aigües que provenen de ser utilitzades en les ciutats per a consum humà. Hi ha molts llocs del món on ja s'utilitzen tant per a regs de cítrics com per a fruites i verdures, llocs tant diversos com Mèxic, la Xina, Israel, Califòrnia... Fins i tot al Japó totes les aigües residuals són reutilitzades i àdhuc a molts habitatges hi ha dos tipus d'aixetes: unes que porten l'aigua potable i unes altres que són per al wàter...

Normalment les aigües residuals només són utilitzades parcialment però tenen previst anar augmentant el tant per cent fins a arribar a la totalitat que serviria per aconseguir un estalvi important d'aigua. Cal comptar amb unes depuradores adequades, la qual cosa implica inversions perquè la reutilització siga possible.

Una vegada feta l'exposició general, el conferenciant va tractar sobre les seues pròpies investigacions que, patrocinades per l'empresa BP Oil, ha fet a la comarca de la Plana.

La investigació s'ha dut a terme durant dos anys i ha consistit bàsicament a regar una parcel·la amb aigües residuals i una altra contigua amb l'aigua de les sèquies, aportant la mateixa quantitat i tipus d'adobs i després analitzant la quantitat de productes químics que contenen. Es pot deduir que no hi ha una diferència significativa i que, per tant, en principi serien les aigües residuals utilitzables en l'agricultura a la nostra comarca. Es van aportar dades de les successives anàlisis que es van fer i excepte el bor, la resta estan dins dels paràmetres normals.

La quantitat de nitrats a les aigües subterrànies és molt superior a la normal, a causa de les aportacions de l'agricultura. Ens va comentar que els nitrats van introduint-se fins a arribar a les aigües subterrànies molt a poc a poc i encara que deixara d'aportar-se a la terra durant uns anys, les anàlisis d'aigües detectarien augment de nitrats com a conseqüència dels aportats aquests darrers anys.

Sobre el problema de les aigües residuals de les ciutats que també contenen residus químics amb vernissos, detergents..., no són molt apreciades, ja que molts detergents actualment són biodegradables i a les depuradores resten gran part d'aquests productes no desitjables.

El major consum d'aigua a la nostra comarca és a l'agricultura. Una adequada racionalització i un control del que realment es necessita per fanecada, estalviaria una gran quantitat d'aigua.

La salinització dels aqüífers és un problema molt greu ja que és quasi impossible retornar a l'estat inicial. Aquest és un problema de tota la conca mediterrània. La població d'Almassora no pateix especialment aquest problema, el qual és realment greu a altres poblacions, com Moncofa.

A causa del tipus de règim de pluges torrencials a la nostra zona, seria també convenient aconseguir aprofitar aquestes pluges i dirigir-les als pous, o fer sistemes perquè aquestes aigües penetren al subsòl i no es perden ràpidament al mar.

La propera el dia 13 de març sobre les *Malalties de la pròstata* a càrrec de l'uròleg Vicente Cabrera Chabrera. Almassora, febrer de 1995

## MALALTIES DE LA *P*RÒSTATA

CONFERENCIANT: VICENTE CABRERA CHABRERA. URÒLEG

*L*ICENTE CABRERA ÉS LLICENCIAT EN MEDICINA I CIRURGIA per la Facultat de Medicina de València. És especialista d'Urologia amb categoria d'adjunt de l'Hospitat General de Castelló. És metge d'empresa. És autor de diverses comunicacions, juntament amb els altres membres del Servei d'Urologia de l'Hospital General de Castelló, en les reunions regionals d'Urologia des de 1988 i en els congressos nacionals d'Urologia celebrats a Bilbao, Màlaga, Madrid, Barcelona i Santiago de Compostel·la, i en el congrés internacional d'urologia celebrat a Berlín.

Va presentar un treball en el II Congrés Iberoamericà de Neuro-Urologia i Uroginecologia, i va participar com a professor de l'IVESP en el passat curs lectiu.

La pròstata és una glàndula que tenen els homes, situada sota el coll de la bufeta, la qual està abraçant la uretra. En nàixer és com un gra d'arròs, però va creixent, i el diàmetre normal és de 40 per 20 per 30 mm i 8 grams de pes, i fins i tot pot arribar a pesar 20 grams. A vegades s'han operat pròstates que pesaven 150 grams (pes d'una poma), cosa excepcional. La secreció a la uretra té una gran importància com a component del líquid espermàtic.

La majoria de les persones majors de 60 anys presenten una «*hipertrofia benigna de la pròstata*» causada pel creixement de la glàndula, la qual origina que aquestes persones presenten una alteració en la micció en comprimir la uretra que passa pel seu interior. S'ha detectat que en la població asiàtica aquesta malaltia té menor incidència que entre nosaltres. En els americans la té major i la transmeten als immigrants.

Són diversos els criteris per a practicar la cirurgia, com ara les hemorràgies o sagnat en l'orina, la micció per sobreiximent (bufeta plena), residu postmiccional, infeccions urinàries, retencions agudes d'orina, ...

La cirurgia oberta és la que es practica obrint el pacient. Es realitza als pacients més joves ja que el risc de la intervenció està en el postoperatori. Després de l'operació sol presentar un gran confort al pacient i aquest pot fer una vida completament normal. Aquesta cirurgia afecta l'ejaculació, que és mínima després de l'operació. El percentatge de mortalitat és del 2%.

La cirurgia tancada és practicada als pacients més majors. No extirpen la glàndula i pràcticament l'ejaculació és igual que abans de la intervenció. Després d'operar solen tenir problemes com és portar sonda... El percentatge de mortalitat és del 0.2%.

El «*càncer de pròstata*» és la tercera causa de mortalitat després del pulmonar i el gàstric. És per això que cal prestar-li una bona atenció. El 30% dels homes majors de 50 anys i el 90% dels majors de 80 tenen càncer de pròstata. Aquestes dades impressionaren moltíssim la gent i fins i tot algú va haver d'abandonar la sala.

Quan una persona s'adona que té una disminució en la força miccional, un retardament per a inicialitzar la micció, una incapacitat per a interrompre bruscament la micció amb goteig postmiccional, una sensació que la bufeta no s'ha buidat completament després de la micció, o tenir retenció urinària, són símptomes aparents de disfuncionalitat de la pròstata.

Poden haver mesures higiènic-sanitàries com no reprimir-se les ganes d'orinar, utilitzar seients durs i no pas els confortables, evitar traumatismes en el perineu, evitar l'estrenyiment, eliminar en la mesura que siga possible el cafè, l'alcohol, els picants. El *coitus interruptus* està contraindicat.

A partir dels 50 anys és convenient visitar l'uròleg periòdicament per pronosticar la malaltia. Ens comenta que l'uròleg té el 80% de seguretat per mitjà del tacte rectal. Després utilitzen radiografies per tal de tenir més dades.

La «prostatitis» és una inflamació de la glàndula i solen tenir-la els homes entre els 30 i 40 anys, encara que afortunadament són pocs els que la pateixen. No és d'origen infecciós.

Moltes foren les preguntes formulades pels contertulians, homes la majoria. Els resultats de la intervenció a base de calor depenen de les indicacions. Redueix el volum de la pròstata en un 40%, però cal repetir-la periòdicament.

La millor prevenció de la malaltia és acudir al metge i prompte. Hi ha fàrmacs per a reduir el volum, no per a eradicar la malaltia. Això de «*si em prenc la pastilleta ja no caldrà operar-me*», és fals.

Ni el tabac ni l'alcohol estan relacionats amb la pròstata; tampoc influeix l'alimentació. Com s'ha indicat més amunt, l'edat sí que està relacionada.

Els metges no són partidaris d'operar per gust pel risc que pugua comportar. El que fan és informar el pacient de les possibles conseqüències postoperatòries.

També parla del tractament hormonal, ja que si el fàrmac bloqueja el nivell de testosterona, serà possible aconseguir disminuir el volum; que la urologia espanyola està ben considerada mundialment i no té informació que l'acupuntura pugui millorar l'estat del malalt.

No sense donar-nos ànims es va acomiadar de la tertúlia, que va ser interessant i a la vegada preocupant.

La propera el dia 27 de març sobre *La investigació marina*, a càrrec de Jesús Ramos, biòleg del Consell Superior d'Investigacions Científiques.

Almassora, març de 1995

## INVESTIGACIÓ MARI *N*A A TORRE DE LA SAL

CONFERENCIANT: DR. JESÚS RAMOS JARA. BIÒLEG DEL CONSELL D'INVESTIGACIONS CIENTÍFIQUES

*J*ESÚS RAMOS NAIX A LA PROVÍNCIA DE TOLEDO. A l'edat de 5 anys marxa a Ciudad Real amb els seus pares. Estudia el batxillerat en aquesta ciutat, i després a la Complutense de Madrid, on es llicencia en Ciències Biològiques. En finalitzar-la, fa la mili a les Illes Canàries. S'assabenta de la convocatòria de dues places de biòleg a la Península, una a Madrid i l'altra a Castelló. Ompli la sol·licitud i el destinen a Castelló, concretament al Grau, al Centre d'Investigacions Marines, becat pel Consell Insular de Gran Canària per un període de 2 anys. En aquest període coneix la seua muller.

Convoquen oposicions, guanya la plaça, i en crear-se l'Institut a Torre la Sal, va a treballar allí.

Becat per la Diputació de Castelló, fa una investigació sobre *Fisiologia de la reproducció i biologia del llenguado*, amb la qual obté la qualificació d'excel·lent *cum laude*.

Ha col·laborat en revistes científiques tant nacionals com internacionals. També ha participat en l'escriptura d'algun llibre juntament amb altres investigadors. Ha participat en diversos congressos nacionals i internacionals.

En l'actualitat està treballant sobre el cultiu del rèmol i l'orada en contacte amb altres centres d'investigació nacionals i estrangers.

L'Institut d'Aqüicultura de Torre de la Sal (IATS), abans conegut com a Laboratori de l'Institut d'Investigacions Pesqueres, pertany al Consell Superior d'Investigacions Científiques (CSIC). Aquest centre va iniciar les seues activitats científico-tècniques l'any 1979, d'acord amb el conveni establert entre la Diputació Provincial de Castelló i el CSIC.

Les línies d'investigació que es porten a terme en aquest Institut estan relacionades amb diferents aspectes de la biologia d'espècies marines (mol·luscos, crustacis i peixos) sotmeses a cultiu en cautivitat. Els resultats que s'obtenen han d'aportar solucions a les exigències plantejades per l'Aqüicultura marina a nivell local, nacional i comunitari (CE).

Des del punt de vista organitzatiu, el IATS està constituït per dos departaments anomenats: Biologia, Cultiu i Patologia d'Espècies Marines i Fisiologia de la Reproducció en Peixos.

En el primer les investigacions es fan en els temes següents:

Reproducció, reclutament i repoblació de dues espècies de mol·luscos pectinis (*Pecten jacobaeus* i *Aequipecten opercularis*). Toxicologia per pesticides organofosforats en bivalves del litoral de Castelló.

Aspectes ecològics, sistemàtics, fisiològics i toxicològics del crustaci *Artemia* en poblacions autòctones i forànies. Estudis sobre el valor nutritiu dels nauplis d'aquesta espècie en l'alimentació larvària de crustacis i peixos.

Estudis dels processos endocrins lligats a la maduració gonadal i la determinació de la qualitat de l'esperma en el llangostí autòcton (*Penaeus kerathurus*). Influència de l'alimentació en la qualitat d'ous i larves. Estudis d'hibridació d'aquesta espècie amb la japonesa.

Posada a punt de mètodes de diagnosi, prevenció i tractament de les principals parasitosis de peixos marins. Estudis dels cicles vitals dels paràsits, *in vivo* i *in vitro*.

Estudis dels factors hipotalàmics i hipofisaris que regulen el creixement de peixos marins. En l'actualitat es disposa de les formes natives i recombinants de l'hormona de creixement de l'orada.

Utilització de vesícules lipídiques (liposomes) com a sistema per a vehicular distintes substàncies (fàrmacs, proteïnes, àcids greixosos essencials, etc.).

En el Departament de Fisiologia de la Reproducció en Peixos, l'activitat investigadora està dirigida cap a l'estudi dels temes següents:

Consecució de l'avançament i retard de la pubertat i de l'època de posta del llobarro, mitjançant la manipulació hormonal i ambiental.

Efecte de la ració i qualitat de les dietes sobre el procés reproductor del llobarro. Efectes sobre la progènie (ous i larves).

Estudi de la interrelació entre les hormones que controlen el metabolisme i la reproducció.

Control hormonal i genètic del sexe. Estudi de la determinació i de la diferenciació sexual.

Clonació d'una sonda de ADN i/o gens com a marcadors del sexe amb la finalitat d'identificar-lo precoçment.

Estudi d'alguns gens relacionats amb la reproducció del llobarro.

La propera el dia 10 d'abril per José Burdeus (*Ripio*) i Enrique Nararro (*Collombret*) sobre *Coses del poble* (2).

Almassora, març de 1995

## COSES DEL *P*OBLE (2)

CONFERENCIANTS: JOSÉ BURDEUS I ENRIC NAVARRO

**E**L SOBRENOM DE JOSÉ BURDEUS (*Ripio*), de 74 anys li ve per família i per ell mateix, ja que anava en un carro arreplegant pedres del riu per a fer les cases de Manila. A Enric Navarro (*Collombret*), que ja havia estat en una altra ocasió a la tertúlia, el seu sobrenom li prové ja del seu besavi, que era farfallós i en comptes de dir "cogombret" deia "collombret".

Durant la República hi ha haver una gran manifestació i seguiment per part dels almassorins. Després de dos mesos d'haver-se instaurat, enderrocaren el calvari, les creus i les estacions ubicades en capelletes. Construiren el mercat i el capellà del poble no deixava inaugurar-lo si no reparaven abans el campanar. "El campanar d'Almassora s'ha obert com una magrana, els obrers tenen la culpa que l'han fet de mala gana", deia la cançó.

Moltes eren les escoles que hi havia a la població, disseminades pertot arreu. Aquestes constaven d'una o dues aules. Al carrer Major, on ara és la Casa de la Cultura, a les escales del trinquet, ... El col·legi de les monges estava situat on ara és la Caixa Rural. Mestres com D. Mariano, el pare de D. Jesús Milián, D. José, D<sup>a</sup> Remedios, D<sup>a</sup> Conxa, D<sup>a</sup> Restituta..., foren esmentats pels conferenciantes.

Pràcticament tot el comerç d'Almassora estava al carrer Major. On ara viu Juan R. Domínguez es va construir per primera vegada el que era el casino de la Caixa Rural, i a la planta baixa hi havia una sala per a teatre. Aquest carrer tenia dos noms, S. Vicent i S. Antoni. Cánovas del Castillo, Niceto Alcalá Zamora, 18 de Julio, van ser altres noms que va rebre aquest carrer.



Diversos foren els noms que van tenir les escoles: Grup Unamuno, Grup Franciso Ferrer (una personalitat de la CNT nacional), i actualment Col·legi Cardenal Cisneros.

Del constructor Pepe Ventura es va parlar extensament, i es va dir que va fer obres de gran importància com el cine Capitol, el casino de la CNT, la casa de Pepe el Nulero, el Banc de València, el Teatre Obregón de Borriana, que va ser el primer que es va construir sense columna, entre altres.

Almassora tenia l'any 1930 al voltant de 6.000 habitants. El poble s'acabava al carrer de S. Lluís. Després ja tot eren ametlers i bassals on la gent anava a netejar la roba quan plovia. Al carrer S. Enrique hi havia una era de trill. També hi havia un velòdrom entre els carrers de Caritat, S. Lluís i Lledó.

Enric va parlar sobre agricultura. Abans el treball era més dur. Anaven de sol a sol a cavar i tots es disputaven quin treballador feia la feina més ben feta. Tots volien fer-ho millor que els altres. Tenien més orgull propi que en el moment actual. La gent era més sacrificada.

El que es feia molt era sembrar hortalisses (blat, tomates, ...), les quals després de la jornada de treball les venien. També ens van dir que el riu era del poble. Que podien traure gravasense que ningú diguera res, però tot a cabassets. Una vegada va anar el guarda del riu i li tragueren la cançó de deia "Al riu del Millars no es pot treballar, que ha vingut el guarda del pantà i ens vol denunciar, i al pobre cal matar-lo."

Una de les riudes més importants que ells recorden fou la dels Beltrans. Dos germans que estaven treballant al seu hort i en augmentar el cabdal del riu, pujaren a uns grans xops i començaren a cridar i encengueren un gresolet per a assabentar a la resta de companys, fins que ja no els sentiren perquè se'ls havia emportat el corrent, i ja no tornaren a veure'ls mai més. La de Santa Teresa, al voltant dels anys 1920-22, també va ser sonada. En aquesta ocasió l'aigua arribà a la porta de l'església i el capellà va haver d'interrompre la missa.

Recorden que el riu sempre portava aigua fins a la desembocadura i quan plovia una miqueta, deien que el riu portava "aigua roja".

En parlar de la "biga" va comentar que al poble hi havia dues classes de llum, la vella i la nova. La biga és un pal de la llum. Posaren la central nova on ara és la casa de Lluís el *llumero*. També va comentar que a Castelló feien la llum amb carbó i amb aigua de la mar.

Contaren que en una ocasió el pont de Borriana estava tallat i que una persona que anava en bicicleta no se n'adonà i va caure, però no es va matar.

Els xiquets jugaven al carrer a l'*avuela*, a *mitja mànega*, al *boli*,... Els balls amb xiques en els porrats dels carrers i sobretot a Pàsqua amb la gramola.

Almassora va ser el primer poble de la província on es va embolar el primer bou autoritzat pel govern, gràcies a una visita realitzada per la corporació municipal a Madrid. Normalment es feia una setmana de vaques i l'últim dia el bou. Tots els dies a les 10 del matí hi havia carreres de cavalls per la cosa.

Del seu sogre "l'abuelo castellonero" ens va parlar Ripio. Era molt valent i torero. Va ser un gran *rodador* de bou. Anava a tots els bous que feien a la província i va patir nombroses enganxades. Una de les més fortes va ser a Betxí i van haver d'ingressar-lo a l'hospital.

Entre anècdotes i rialles passarem una tertúlia ben divertida.

La pròxima, sobre eleccions municipals, a càrrec dels partits polítics.

Almassora, maig de 1995

## TERTÚLIES POLÍTIQUES

CONFERENCIANT: VICENTE VILAR. PP

*L*

VICENTE VILAR, ACTUAL ALCALDE D'ALMASSORA, va començar la tertúlia fent una xicoteta introducció sobre el nou equip que es presenta a les pròximes eleccions municipals del 28 de maig pel Partit Popular. Vicente Casanova, número 2 de la candidatura del PP va exposar el programa electoral del partit, que va dividir en tres àrees.

1. Àrea econòmica

En els pròxims quatre anys es gestionaran els recursos del poble intentant traure d'aquests el màxim rendiment possible i per a aconseguir això, s'analitzaran les despeses i els ingressos minuciosament.

El resultat d'aquestes anàlisis ens donaran els beneficis. Però l'objectiu de l'Ajuntament és que aqueixos beneficis no siguin de tipus monetari, sinó que es traduïsquen en benestar social, educació, cultura, etc.

## 2. Àrea tècnica

La proposta d'inversions del PP dins d'aquesta àrea se centra en:

### a. Urbanisme

- Ampliació i millora de l'equipament dels espais públics existents.
- Desenvolupament dels polígons industrials.
- Revisió del Pla General d'Ordenació Urbana.
- Construcció d'un passeig marítim per a vianants fins al Grau de Castelló.
- Ampliació del cementeri.
- Completar les instal·lacions esportives a la zona verda de Boqueres.
- Creació d'un centre polifuncional en el qual s'alternen activitats esportives i culturals.
- Creació de col·lectors generals de clavegueram.
- Construcció de la variant de carretera C-236.
- Millora de l'accés al poble des de la N-340.
- Construcció d'un pas inferior al tren a la Ratlla.

### b. Agricultura

- Atenció a l'agricultor fomentant la creació del Consell Agrari.
- Potenciar la vigilància rural.
- Millora de l'estat dels camins rurals.

### c. Medi ambient

- Resolució del problema de les aigües residuals per mitjà de dues noves depuradores.
- Dotació de contenidors per a reciclar paper, vidre i piles.
- Resolució del problema de la ubicació de la planta de tractament de residus sòlids urbans.
- Vigilància del nivell de soroll en indústries i establiments recreatius.
- Control de la qualitat de l'aire.

## 3. Àrea social

El principal objectiu del PP en aquesta àrea és la recerca del benestar dels ciutadans.

### a. Joventut

- Dotació dels mitjans perquè els joves ocupen el seu temps d'oci per mitjà del centre d'esplai, la ludoteca, la biblioteca, el centre d'informació juvenil, l'alberg de Santa Quitèria i el centre El Mercat.
- Donar suport a qualsevol iniciativa d'associacionisme juvenil.
- Impulsar qualsevol iniciativa que fomenti l'ocupació del joves.

### b. Educació

- Habilitació de recursos necessaris perquè les condicions dels centres educatius milloren en qualitat.
- Facilitar el sòl destinat a la creació de nous centres educatius.

### c. Drogaddicció

- Aplicació de la llei amb la màxima duresa contra els distribuïdors.
- Sanejament urbanístic del Grup B.
- Ajuda al drogodependent.

### d. Esports

- Creació del Servei Esportiu Municipal.
- Foment de l'esport escolar.
- Suport a les iniciatives d'associacions esportives.
- Impuls a les lligues locals.
- Plans d'animació esportiva per a adults.
- Construcció de noves instal·lacions esportives: piscina coberta, pistes de patinatge, etc.

### e. Sanitat i consum

- Manteniment del nivell de prestació ja existent a l'ambulatori.
- Control de les condicions sanitàries als punts de venda de productes alimentaris.
- Campanyes d'informació per als consumidors.
- f. Cultura
  - Promoció de la llibertat intel·lectual.
  - Creació del museu municipal.
  - Suport a persones o associacions que treballen en qualsevol manifestació artística.
- g. Tercera edat
  - Construcció d'un centre residencial per als majors.
- h. Serveis socials
  - Concessió d'ajudes.
  - Promoció de la participació del voluntariat.
- i. Festes
  - Combinar activitats culturals i lúdiques.
  - Consolidació del funcionament de la Junta Local de Festes.

#### PREGUNTES

P: Quines són les competències locals en la lluita contra la droga?

R: La realitat és que la nostra competència es redueix a la col·laboració de la nostra Policia Municipal amb la Guàrdia Civil. Sabem el que tenim al Grup B i ens enfrontarem amb això. Hi haurà un major control del traficant i es promourà la informació sobre el problema de la droga des dels col·legis.

P: Quina va ser la motivació en la creació de l'Ordenança de Convivència Ciutadana i de l'edicte que no deixava jugar al baló als xiquets?

R: La nostra intenció amb l'ordenança és la de millorar la qualitat de vida dels ciutadans. Creiem que s'ha d'ensenyar urbanitat. El tema de l'edicte també té relació amb la urbanitat. No es pot permetre que el ciutadà patisca el vandalisme de xiquets que no són tan xiquets.

P: Per què continuen circulant camions pesants pel carrer de l'Alcora?

R: El carrer de l'Alcora ja és propietat municipal, cosa que vol dir que el poble ja té poder d'actuació en la circulació d'aqueix carrer. Amb el 90% de possibilitats el carrer es farà de direcció única.

P: Hi ha alguna perspectiva d'ús de la Finca del Milionari?

R: No podem parlar en aquests moments d'aquest tema. El que hi ha planejat és tan important que no podem parlar d'això. Però abans d'un any el tema estarà solucionat.

P: Quina solució hi ha a l'olor de la sèquia del riu Millars?

R: El primer problema al riu és l'actuació del ciutadà que tira fems. La patrulla de la policia encarregada del medi ambient està ja actuant amb aquesta gent. La solució de l'olor vindrà amb les dues noves depuradores, fins aleshores farem el que es pugui fer per a evitar més problemes.

P: Quina és la política lingüística del PP?

R: La política lingüística al poble no és tema de l'Ajuntament, és competència de la Generalitat Valenciana.

P: Com pensa el PP millorar el paratge de Santa Quitèria?

R: Urbanísticament ja estem treballant en la millora del paratge per mitjà de la construcció d'una illa de distribució del trànsit, unes voreres i la creació del lloc d'aparcament. Després emprendrem la millora del clavegueram.

P: És cert que l'Ajuntament ha duplicat l'endeutament en aquests últims quatre anys? I si és cert, per què?

R: No es poden fer coses per al poble sense pagar. Per a fer aquestes coses es necessiten crèdits. Quan el PP va entrar a l'Ajuntament l'any 1991, l'endeutament era de 215.303.643 pessetes. En aquests moments és de 455.197.406 pessetes. Això no és res per a un ajuntament.

P: En què consistirà el centre polifuncional i qui el podrà fer servir?

R: Tenim la intenció que el centre estiga en funcionament tot l'any i cobrisca activitats esportives, culturals i festives. Anirà ubicat a la plaça de Santa Isabel.

P: Què pensa fer el PP perquè Almassora aparega als mapes, siga més coneguda i no perda la seua identitat?

R: Hi ha una cosa que està molt clara, si a Almassora l'alcalde fóra del PSOE els senyals per a entrar al poble ja s'haurien posat.

P: Per què ve a Almassora la planta de transferències de residus sòlids?

R: Aquest tema és tan seriós que s'ha fet un acord per mitjà de la Generalitat en el qual entren Castelló, Borriana, Vila-real, Betxí, Onda, Benicàssim, Orpesa, l'Alcora i Almassora per a ubicar una planta de tractament a Onda i una planta de transferències a Almassora. Això farà que als almassorins ens coste menys diners el tema del fem.

P: A Borriana es diu que ni una gota de la depuradora de Vila-real anirà a parar al riu Sec, aleshores, on aniran a parar els abocaments, al riu Millars?

R: Els abocaments de la depuradora de Vila-real estan fent molt de mal al riu Millars, però quan Almassora tinga la seua depuradora nova el tema canviarà.

## TERTÚLI *E*S POLÍTIQUES

CONFERENCIANT: JOSEP M. PONS. PSOE

*J*OSEP MANUEL PONS, CAP DE LLISTA DEL PSOE per a les eleccions del 28 de maig de 1995, va presentar el programa electoral del seu partit, basat en un eix central: la política de qualitat de vida, de benestar, de compromís real amb el ciutadà d'Almassora, amb un ajuntament més pròxim al ciutadà i administrat des de les necessitats reals dels veïns; i que tracte principalment els següents punts:

1. Seguretat ciutadana
  - Canvi urbanístic en les zones directament afectades per la droga i la inseguretat.
  - Més presència policial i creació de la policia de barri.
  - Prevenció i reinserció en el tema de la droga.
  - Coordinació entre ajuntament i altres institucions per a solucionar el problema.
2. Gestió econòmica municipal
  - Sanejament econòmic amb la moderació de les despeses corrents i de personal.
  - Inversions basades en necessitats reals.
  - Major nombre d'inversions de recursos propis sense haver de recórrer als préstecs.
  - Disminució de les contractacions directes.
  - No incrementació de la pressió tributària als veïns més del que puge el cost de la vida.
3. Qualitat de vida
  - Potenciació, ajuda i defensa dels consumidors.
  - Creació d'una oficina dels consumidors.
  - Rehabilitació i recuperació dels espais d'oci.
  - Augment dels centres cívics com a llocs de convivència.
4. Municipi amb més responsabilitats i recursos
  - Creació d'un departament d'orientació i desenvolupament econòmic.
  - Ajuda i assessorament per a la creació de noves empreses.
  - Ajuda a la xicoteta i mitjana empresa.
  - Ajuda a cooperatives i societats anònimes laborals.
  - Impuls a la permanència de l'escola taller.
  - Creació d'un centre amb la col·laboració de la Generalitat per a realitzar cursos dirigits a col·lectius concrets.
5. Participació ciutadana
  - Creació de consells sectorials consultius (cultura, medi ambient, tercera edat, joventut, sanitat i consum, esports).
  - Foment de l'associacionisme.
  - Potenciació de l'estatut del veí.
  - Reactivació del Butlletí d'Informació Municipal i la revista jove.

6. Serveis socials

- Ampliació del departament amb més recursos d'inserció social.
- Creació de programes de prevenció en sanitat.
- Creació del consell municipal de benestar social.

7. Urbanisme

- Revisió del Pla General d'Ordenació Urbana (PGOU).
- Estudi i condicionament de les vies d'accés a la població.
- Remodelació de l'entorn del centre de salut.
- Remodelació de l'avinguda Boqueres i del carrer de sant Jaume.
- Remodelació del clavegueram.
- Obertura de carrers a Boqueres, Corell, Fàtima, Vil·la Lola i Pius XII.
- Construcció de zones verdes previstes en el PGOU.
- Potenciació del sòl industrial.
- Estudi per a crear una depuradora industrial.
- Dotació d'infraestructures a la zona de Santa Quitèria.
- Solucions a la platja per mitjà d'esculleres i una regeneració de les sèquies.

8. Medi ambient

- Realització d'una auditoria medi ambiental per tal de saber quins són els problemes reals.
- Campanya de conscienciació ciutadana per a la defensa del medi ambient.
- Control dels abocaments al riu i a altres punts.
- Control d'emissions a l'atmosfera.
- Ampliació de la depuradora.
- Solució mancomunada del tractament de residus sòlids sense perjudici per al poble.

9. Infància

- Creació d'una escola infantil municipal.
- Actuació per a evitar el fracàs escolar.
- Creació d'equips d'ajuda per a xiquets amb dificultats per a integrar-se.
- Seguretat, neteja i condicionament dels parcs infantils.
- Suport a la integració educativa i social dels xiquets discapacitats.

10. Joventut

- Creació del consell municipal de la joventut.
- Finançament d'activitats i programes.
- Potenciació de l'associacionisme
- Inserció social del jove.
- Prevenció i informació en el tema de la drogodependència.
- Política d'informació sexual i sanitària.

11. La gent gran

- Promoció d'una jubilació activa.
- Rehabilitació d'habitatges.
- Incorporació al treball a l'escola taller.
- Ampliació del servei de teleassistència.
- Foment de programes de turisme i activitat física.
- Creació del consell municipal de la tercera edat.

12. Cultura

- Foment de les escoles municipals de música, cine, teatre, etc.
- Programa continuat d'exposicions, teatre, concerts, etc.
- Foment de la cultura valenciana per mitjà de la mediterrània.
- Gestió per a l'adquisició del cine Serra.
- Creació del consell municipal de cultura.

13. Festes



— Creació d'una junta local de festes més participativa i democràtica.

— Forment de les festes populars.

#### 14. Esports

— Potenciació de l'esport per a tots.

— Creació del Consell Municipal d'Esports.

— Creació d'un nou poliesportiu.

— Condicionament dels patis als col·legis.

— Construcció d'instal·lacions per a atletisme, d'una piscina coberta i d'una pista de patinatge.

— Ajudes econòmiques als clubs.

#### 15. Educació

— Potenciació de les funcions del Consell Municipal Escolar.

— Utilització dels centres per a activitats culturals i educatives.

— Potenciació del programa d'educació per a adults.

— Disposició de terrenys per a la construcció de mòduls necessaris en secundària segons la LOGSE.

#### 16. Agricultura

— Creació del Consell Agrari Municipal.

— Ampliació i millora de les vies rurals.

— Suport als moviments cooperativistes.

— Creació d'uns casa d'oficis agrícoles.

— Creació d'un gabinet tècnic municipal.

#### PREGUNTES

P: En què consistiran els diversos consells municipals i qui els formarà?

R: Els consells seran consells assessors de l'Ajuntament en els quals tan sols podran formar part un membre de l'equip de govern. Tota l'altra gent seran els interessats en els temes. La funció de cada consell serà la de crear la política a dur a terme dins de cada departament durant els pròxims quatre anys.

P: Com penseu actuar en la lluita contra la droga?

R: S'ha d'actuar des de les institucions en conjunt amb l'ajuntament. També s'ha de dur a terme un programa d'informació i un de prevenció. Amb el traficant s'ha de tenir mà dura. Amb la creació de la policia de barri la venda de droga s'acabarà.

P: Com incloeu a la dona en el vostre programa?

R: No hem fet un programa especial per a la dona perquè creiem que la dona ha d'estar integrada ja en el programa en conjunt.

P: Com pot actuar el PSOE per a adquirir el cine Serra?

R: Les converses per a l'adquisició del cine s'han paralitzat i nosaltres pensem que aquestes converses s'han de mantenir amb la Diputació i la Conselleria. Si no el poguerem adquirir demanaríem la cessió per a rehabilitar-lo i utilitzar-lo.

P: Què es pensa fer sobre el camí de Vora Mar?

R: Intentarem reprendre les converses per a obrir el camí que es van iniciar gràcies a la proposta de la UPV.

P: Quina política lingüística defenseu?

R: Estem a favor de la normalització lingüística.

P: De quina forma es pot ajudar al xicotet comerciant?

R: Rebaixant l'Impost d'Activitats Econòmiques i la taxa d'obertura de comerços. També assessorarem els comerciants, però per a això aquests s'ha de dirigir a l'ajuntament.

P: Quines mesures es podrien prendre per tal de frenar l'atur?

R: Per a acabar amb l'atur és imprescindible el desenvolupament econòmic del poble, per això volem crear el departament d'orientació de desenvolupament econòmic local.

P: Com es poden afrontar tots aquests projectes sense fer pujar els impostos?

R: Açò és un programa per a quatre anys en el qual han de participar les institucions autonòmiques i provincials. El programa d'inversions s'adreçarà a necessitats reals.

P: Com es pot evitar l'absentisme i el fracàs escolar?

- R: Treballant conjuntament amb els centres educatius i el departament de serveis socials.
- P: Quin projecte teniu per a la plaça de Santa Isabel?
- R: S'ha d'arreglar, però amb 15 o 20 milions de pessetes serà suficient.
- P: Com es pot actuar contra les indústries contaminants que estan ubicant-se a Almassora?
- R: Els tècnics municipals són els encarregats de fer els estudis i quan es deixa muntar una empresa és perquè compleix les normes necessàries. Però si després produeixen algun tipus de contaminació, ací estan les mesures pertinents que s'han de dur a terme.
- P: En les festes, tot són actes de bous, es poden fer actes diferents?
- R: Cal promoure la creació d'una junta local de festes més participativa i democràtica, per tal que pugui organitzar i elaborar un programa més complet i real.
- P: Què es pot fer perquè pel carrer de l'Alcora no tornen a passar camions pesants?
- R: Si és veritat que el carrer de l'Alcora torna a ser propietat del municipi el problema se solucionarà fent-lo de sentit únic, o d'una altra manera, treballant conjuntament amb els veïns.
- P: Com es pot millorar el benestar social des del departament de Serveis Socials?
- R: El benestar social es millora per mitjà de totes les àrees de l'Ajuntament, no tan sols des del departament de Serveis Socials.
- P: Què és el que es pensa fer a la zona del centre de salut de la platja on es va tirar formigó i es va paraitzar l'obra poc després?
- R: El PSOE tenia la intenció de crear una zona verda i unes pistes esportives en aquella zona quan va governar des de l'any 88 fins al 91, i per això s'hi va tirar el formigó, però en aquesta última legislatura s'ha descuidat per complet.
- P: Poden participar els veïns en els plenaries municipals?
- R: El Diari Oficial de la Generalitat Valenciana considera aqueixa participació i nosaltres la respectarem.
- P: Té el PSOE un programa per a aprofitar les aigües residuals i fer un bon ús de l'aigua en general?
- R: El primer pas és fer una campanya d'educació dirigida al ciutadà sobre el valor de l'aigua. La depuradora és ja una necessitat.
- P: Quina és la vostra proposta per a la revisió del PGOU?
- R: Pensem revisar-lo totalment aplicant la nova llei.
- P: Què pensa fer el PSOE davant el fet que la planta de transferències de residus sòlids s'instal·le a Almassora?
- R: Ha representat una sorpresa per a nosaltres. No volem ser el femer de la província, però això ho ha produït l'actuació de l'equip de govern.
- P: Com penseu actuar perquè la depuradora de Vila-real no aboque els residus al riu Millars?
- R: La depuradora de Vila-real ha d'abocar al riu Sec. Ens oposarem que aboque al Millars.
- P: Quina és la solució real als problemes d'inundacions a la platja?
- R: Els tècnics ho decidiran. El tema, per descomptat, s'estudiarà.
- P: Com es pot millorar la zona de Santa Quitèria?
- R: Actualment no es pot dotar d'infraestructures perquè no és una zona urbana, aleshores quan es faça la revisió del PGOU, es farà zona urbana i es dotarà de les infraestructures pertinents.
- P: Com es pot ajudar al llaurador que veu els seus arbres afectats per la tristesa?
- R: S'hauria de crear el consell agrari municipal on estigueren representats tots els llauradors i amb la creació d'un gabinet tècnic es podrien solucionar molts problemes.
- P: Quina idea hi ha per a la Finca del Milionari?
- R: Es va contactar amb els hereus, que tampoc saben què fer en aqueixa finca, però és un tema que no ens hem plantejat, encara que es podria estudiar i donar-li alguna eixida.
- P: Com podeu ajudar la gent jove que encara va al col·legi?
- R: Aquests joves ja poden entrar a formar part de les associacions i participar-hi.
- P: Quin tipus d'ajudes es donaran a les iniciatives empresarials?
- R: Crearem el departament de desenvolupament econòmic municipal per mitjà del qual es donaran solucions, com ara l'assessorament, facilitar els tràmits i reduir les taxes d'obertura.
- P: Quina va ser la iniciativa del PSOE quan va plantar arbres vora riu?

R: La iniciativa era la de crear un passeig vora riu des de la platja fins al poble.

P: Quina serà en el futur l'actuació del PSOE sobre l'edicte?

R: El Tribunal Superior de Justícia ha decidit no suspendre'l, però en aquests moments s'estudia si l'edicte atempta o no contra les llibertats dels ciutadans.

## TER<sup>J</sup>ÚLIES POLÍTIQUES

CONFERENCIANT: ENRIC MANYANÓS. UPV

**E**NRIC MANYANÓS, CAP DE LLISTA DE LA UPV per a les eleccions municipals del 28 de maig, va començar la presentació del programa del seu partit, fent una introducció, en la qual va destacar:

- La participació del ciutadà.
- El control rigorós en la gestió de l'equip de govern.
- La revitalització de la consciència del poble d'Almassora.

— Un ajuntament al servei dels ciutadans, basat en una democràcia activa, on s'acaben les il·legalitats i irregularitats.

Els punts presentats dins del programa electoral van ser:

### 1. Participació ciutadana

— Sempre hem defensat una democràcia real i participativa. És fonamental que la societat civil s'organitze per tal de participar.

— Creació del Consell Municipal de Participació Ciutadana, consensuat per tots els grups polítics.

— Referèndums en temes locals d'importància.

— Defensor del veí.

— Butlletí d'informació municipal.

— Cases municipals de barris per acostar els serveis públics al veí.

### 2. Urbanisme

— Prioritzem les infraestructures a les obres faraòniques.

— Revisió urgent del Pla General d'Ordenació Urbana (PGOU).

— Depuradores que possibiliten el reaprofitament agrari de l'aigua i depuradora específica per a les indústries.

— Mancomunitat d'infraestructures comarcals.

— Adequació de la xarxa viària a les necessitats futures del poble.

— Compliment estricte de la normativa existent.

— Reajustar l'altura màxima dels edificis.

— Obertura de carrers a Boqueres, Nou d'Octubre, i Vil·la Lola.

— Creació del centre neuràlgic comercial a la plaça del Mercat i a l'avinguda José Ortiz.

— Reobertura del camí al Grau per vora mar.

— Canalització que arregle les aigües de les sèquies i escorrenties que inunden les finques i vil·les.

### 3. Medi ambient

— Manteniment i millora de les zones verdes ja existents.

— Controlar els abocaments de les depuradores o de les indústries.

— Començar el passeig per vora riu.

— Protecció i depuració del paratge de les Goles.

### 4. Serveis públics

— Comarcalització dels serveis bàsics d'escorxador, crematori i transport públic.

— Retirada selectiva de fems.

— Centre de salut amb noves especialitats mèdiques.

— Negociació per a la utilització de totes les instal·lacions esportives dels col·legis fora d'horari lectiu.

— Beques de transport per als alumnes que estudien FP fora del poble.

- Potenciació del cicles formatius de FP.
- Creació d'una borsa de treball per als joves desocupats.
- Solució a les inundacions causades per l'actual alt nivell de l'asfalt als carrers quan plou.
- Millora de l'estat actual dels camins rurals.
- Serveis d'acció social per a tots.
- Residència de vells pública.
- Integració dels joves en tots els programes (autogestió).
- Creació d'un patronat d'esports que faça una programació seriosa.
- Programació cultural continuada.
- Creació d'un cine-teatre amb la possibilitat de l'adquisició del cine-teatre Serra.
- Potenciar les festes canviant la junta actual i fent-la completament independent.

#### 5. Hisenda municipal

- Sense autonomia i autosuficiència no és possible la plena autonomia municipal.
- Creació d'un fons de cooperació municipal autòndic.
- Independència dels interventors dels ajuntaments.
- Pressupostos en funció de plans concrets d'actuació.
- No augment de l'actual endeutament de 458 milions.
- Contractació d'obres i serveis per subhasta pública.
- Inversions en zones més deprimides.
- El pressupost d'inversions serà superior al de festes.
- Despeses controlades al màxim.
- Organigrama nou del personal de l'ajuntament.
- Reorganitzar el pagament d'impostos i potenciar els dos terminis.
- Amortitzar les places dels contractats no necessaris.
- Reduir les despeses dels òrgans de govern.
- Reduir el cost real de festes.
- Crear uns convenis de pràctiques en alternança per a estudiants.
- Incrementar els diners en el concert amb l'INEM per a gent aturada.

#### PREGUNTES

P: Podries parlar del tema de l'aigua?

R: L'aigua és un bé escàs i acabable, és immoral que l'aigua es perda. La nostra solució passarà per la revisió i estudi dels tècnics, però la nostra decisió permetrà que no vaja ni una gota d'aigua a la mar, tota l'aigua s'aprofitarà d'alguna manera.

P: Quines activitats hi ha previstes per a la joventut que ha d'eixir del poble per a divertir-se?

R: Nosaltres ens limitarem a donar facilitats per a totes les activitats que ells mateixos proposen, perquè nosaltres volem que ells s'autogestionen.

P: Quin programa cultural té la UPV?

R: S'ha de donar una programació mínima de teatre, de concerts de la banda de música local, d'exposicions d'artistes locals. Potenciar els convenis culturals i educatius amb la universitat.

P: Quina postura prendreu respecte a la nostra llengua? ¿Penseu que els barris perifèrics estan plens de gent castellano-parlants que veu en vosaltres una barrera?

R: Es farà que la gent immigrada no se senta forastera, tenen el dret de ser valencians.

P: Quines funcions tindria i qui formaria el Consell de Participació Ciutadana?

R: El Consell seria un canal de participació on estarien el regidor de relacions veïnals, un tècnic i totes les associacions i vertebraria el que nosaltres diem "les cases de barri".

P: Hi ha algun tema que vosaltres penseu que es podria dur a referèndum?

R: Per exemple, el tema de la C-236, el de la N-340, el de la remodelació de la plaça de Santa Isabel, el de l'obertura del camí de Vora Mar, etc.

P: Pel que fa a l'autogestió dels joves, què és el que autogestionarien?

R: Ens referim que els joves han de gestionar les activitats i hi haurà alguna persona encarregada de la

partida dedicada a aqueixes activitats per als joves.

P: Per dins d'Almassora continua circulant trànsit pesant, a pesar que hi ha una senyalització que ho prohibeix, quin és el vostre criteri sobre aquest punt?

R: Volem fer un poble més humà, aleshores l'objectiu fonamental seria fer tots els carrer que tenen d'amplària 10 metres, amb calçades de 5 metres, unidireccionals i amb voreres de 2'5 i 2'5 metres.

P: Com es pensa rebaixar el pressupost de festes?

R: El nostre plantejament és que l'objectiu prioritari dins de la setmana de festes, tant a Santa Quitèria, com al Roser, és fer un bou, el bou real, per part de l'Ajuntament, després les penyes i les colles poden fer els bous que vulguen.

P: Com teniu pensat solucionar d'alguna manera el problema de l'atur?

R: Per a pal·liar aqueix atur l'única possibilitat que té l'Ajuntament és concertar amb institucions i òrgans superiors com la Diputació i la Generalitat. I no deixar que el xicotet comerç siga engolit per les grans superfícies.

P: Com es poden solucionar els llocs d'aparcament si es fan tants carrers per a vianants i bulevards?

R: En la nostra revisió del PGOU està l'exigència que tot edifici de pisos tinga un aparcament subterrani; d'altra banda, racionalitzarem els guals.

## TERTÚLIES POL *I*TIQUES

CONFERENCIANT: JOSEP M. ALBELLA. UV

*J*OSEP MANUEL ALBELLA, CAP DE LLISTA DE LA COALICIÓ formada per Independents, Centristes i Unió Valenciana per a les eleccions municipals del 28 de maig, va començar la presentació del programa electoral del seu grup amb una introducció, en la qual va destacar:

- Almassora ha estat governada per un conservadorisme que no deixa avançar al poble.
- Pretenem un programa realista i realitzable.

— Almassora continua sent el poble més perjudicat de tota la província.

— Les nostres principals reivindicacions són: finalització del pla de regeneració a la platja; obertura del camí de Vora Mar; liberalització de l'autopista; senyalització de les entrades a Almassora des de la N-340; desviament de la C-236 pel camí de Sant Jaume, i la no ubicació a Almassora de la planta de transferències de residus sòlids.

El programa electoral presentat es va centrar en els següents punts:

### 1. Urbanisme

- Revisió del PGOU.
- Dotació d'infraestructures a la platja i solució als problemes d'inundacions.
- Recuperació del passeig de vora riu fins a Santa Quitèria.
- Creació de zones esportives.

### 2. Joventut

- Atenció especial als problemes dels xiquets i dels joves.
- Ajuda als joves perquè porten de forma autònoma l'edifici del carrer Santa Bàrbara.
- Rehabilitació del Teatre Serra.
- Col·laboració amb els centres educatius per a donar ajuda als joves amb problemes en l'educació.

### 3. Agricultura

- Creació d'un Consell Agrari amb representació màxima.
- Suport i orientació al llaurador.

### 4. Economia

- Racionalització general de despeses públiques i salaris de personal a l'Ajuntament.
- Reducció de despeses supèrflues.
- Supressió de la taxa de fems que actualment està pagant-se dues vegades.
- Creació d'una comissió de control econòmic.



5. Medi Ambient

- Sanejament d'abocadors il·legals.
- Oposició a la instal·lació de la planta de transferències de residus sòlids.
- Instal·lació d'una depuradora industrial i ampliació de la depuradora urbana.
- Investigació de les indústries contaminants.
- Regeneració d'espais naturals creant itineraris ecològics.
- Delegació de medi ambient,

6. Tercera edat

- Fomentar i donar suport a totes les associacions de vells.
- Consideració per igual a totes les associacions de vells.
- Creació d'una residència per a persones grans.

7. Sanitat pública

- Creació d'una delegació de sanitat amb competències reals.
- Facilitar l'assistència creant més centres de salut.
- Creació d'una unitat de ràdio-diagnòstic.
- Pla de descalcificació de l'aigua.

8. Política municipal

- Contribució perquè hi haja un clima de diàleg.
- Solucionar els problemes de seguretat ciutadana.
- Delegacions a tots els barris del poble.

9. Festes

- Fomentar les festes populars.
- Regina i dames elegides democràticament.
- Juna de festes en què estiguen representades totes les penyes i colles.

10. Comerç

- Suport al comerç del poble per mitjà de campanyes d'informació.
- Control de vendes il·legals.
- Inspecció de la venda els dies de mercat.
- Creació d'una oficina d'informació municipal amb un telèfon d'ajuda al contribuent.

11. Cultura

- Ampliació de la biblioteca i creació de noves biblioteques als barris.
- Campanyes per a fomentar la lectura i l'escriptura.
- Suport a les iniciatives d'artistes locals.

12. Esports

- Foment de l'esport com a alternativa, especialment per als joves.
- Col·laboració amb tots els clubs esportius.
- Atenció a l'esport als centres escolars.
- Creació de zones esportives per a ciclisme, patinatge i atletisme.
- Suport a l'esport base.

PREGUNTES

P: Quina és la vostra postura davant el fet que la gravera de Benicàssim s'instal·le a Almassora?

R: Ens oposarem a aquesta instal·lació.

P: Quina solució teniu per a l'atur, sobretot en la joventut?

R: Una de les solucions és fer que les empreses que vénen a Almassora ocupen gent del poble en un percentatge més o menys alt.

P: Què penseu fer a la plaça de Santa Isabel?

R: Volem arreglar-la, però no volem fer obres faraòniques.

P: Teniu pensat protegir el Club de Futbol d'Almassora?

R: És lamentable que l'equip d'Almassora estiga tan poc representat per gent del poble. S'ha de motivar els xiquets des que són menuts, per això donarem suport a l'esport base.

- P: Com podeu solucionar el problema de contaminació acústica  
R: L'única solució és sancionar al qui la produísca.
- P: Quina és la vostra postura sobre la política lingüística?  
R: La llengua s'ha de normalitzar, però sense imposar res.
- P: Com es pot evitar la salinització de l'aigua dels pous?  
R: La solució és difícil però hi ha mitjans tècnics que donaran la resposta.
- P: Què podeu fer perquè FACSA no cobre aqueixes barbaritats per instal·lar un comptador d'aigua?  
R: FACSA és una concessionària de l'aigua i està fent el que vol, però nosaltres intentarem ajustar els preus, encara que defensem que s'instal·len els comptadors.
- P: Quin és el vostre criteri sobre la gran quantitat de guals que hi ha al poble?  
R: Una de les solucions és posar guals que funcionen per hores, una altra és no permetre un gual quan és per a un sol cotxe i també exigirem que als edificis es construïsquen aparcaments.
- P: On pot recórrer el ciutadà, ja que no hi ha cap òrgan que defense la participació ciutadana?  
R: El ciutadà ha de participar amb força en la defensa dels seus interessos i nosaltres crearem una oficina per al contribuent on aquest podrà dirigir les seues peticions i queixes.
- P: Es fomentaran més esports, a banda del futbol?  
R: Pensem en la construcció d'un velòdrom i d'una pista d'atletisme. Ja hi ha una zona determinada.
- P: Com es pensa solucionar el problema de les inundacions a la platja?  
R: La solució pot ser una sèquia que canalitze les aigües fins a les Goles.
- P: Almassora té dos problemes greus: la marginalitat i la drogaaddicció, què teniu pensat per a intentar pal·liar-los?  
R: Al drogaaddicte, comprensió. A la joventut, informació. Però al traficant, mà dura.
- P: Porteu un programa específic per a la dona?  
R: No, partim de la base que la dona té els mateixos drets, aleshores la considerem igual que l'home.
- P: Heu inclòs en el vostre programa l'obertura del Camí de Vora Mar?  
R: És una de les nostres reivindicacions més importants.
- P: Heu parlat d'un canvi en la programació de festes, en què consistiria?  
R: Volem una Junta de Festes independent i representada per penyes, colles i gent del poble; volem que la regina i les dames siguin elegides democràticament, també volem evitar unes despeses de tants milions.
- P: Hi ha un rumor que diu que la coalició acudeix a les eleccions per anar contra Vicent Vilar.  
R: Ens presentem perquè creiem en el nostre projecte. Encara que no ens agrada la forma de governar del PP, no anem en contra del seu cap de llista.
- P: Quina és la vostra postura davant el fet que es fomenti el cooperativisme des de l'Ajuntament?  
R: S'ha de fomentar el cooperativisme i l'associacionisme per a evitar en conjunt problemes generals com la sequera.
- P: Com veu la política al poble, atès que hi ha tres partits d'esquerras i dos de centre-dreta?  
R: Als pobles d'han de fer programes efectius, no de dretes ni d'esquerres.
- P: Un altre problema de seguretat ciutadana és la falta d'assegurances en molts vehicles i que tampoc passen la ITV, quin és el vostre criteri?  
R: La policia ha de vigilar més les infraccions i augmentar la seua actuació.
- P: Moltes poblacions tenen un passeig marítim, penseu que Almassora en podria tenir un?  
R: Sí, volem que el passeig per a vianants pugui ser una realitat.
- P: Què teniu pensat per tal que els joves no hagen d'eixir de la platja d'Almassora per a divertir-se?  
R: Ens agradaria crear un polígon lúdic per al qual l'Ajuntament cediria els terrenys.
- P: Com podeu actuar perquè l'asfalt i les voreres no tinguin el mateix nivell en molts carrers d'Almassora?  
R: La solució és senzilla, el que passa és que és molt cara. S'ha d'alçar l'asfalt ja posat i donar al carrer el nivell que li correspon.
- P: Quina seria la vostra primera mesura i la vostra primera obra?  
R: La mesura, la revisió del PGOU. L'obra, la remodelació de la plaça de Santa Isabel.

CONFERENCIANT: VICENT BLANCH. EU

*L*

A PRESENTACIÓ DEL PROGRAMA ELECTORAL, feta per Alejandro Francisco (número deu de la candidatura d'Esquerra Unida-Els Verds, que encapçala Vicente Blanch per a les eleccions del 28 de maig) va començar amb una introducció en la qual es va destacar que Esquerra Unida-Els Verds té un programa pel qual el vot a aquest col·lectiu serà un vot de futur.

El programa electoral presentat es va centrar en els següents punts:

1. Estudi rigorós dels contractes que fa l'Ajuntament, tant amb empreses privades com públiques i realització de concursos públics per a la contractació.
2. Suport incondicional a la tercera edat i creació d'una residència per a aquest col·lectiu.
3. Urbanisme local:
  - Revisió del PGOU.
  - Recuperació total d'habitatges al grup B.
  - Creació de nous habitatges per a gent amb pocs recursos econòmics.
4. Medi ambient
  - Recuperació total del riu Millars.
  - Ampliació de la depuradora.
  - Creació de nous espais verds.
5. Regeneració del litoral
  - Creació d'un passeig marítim.
  - Solució als problemes d'inundacions.
6. Joventut
  - Creació de llocs de treball per als joves.
  - Foment de casals, biblioteca i d'un cine almenys.
  - Aprofitament total i sense partidisme de l'Ateneu Jove.
7. Esports
  - Construcció de nous espais per a la pràctica d'esports i que siguin econòmicament assequibles a la gent.
8. Sanitat
  - Desdoblament de l'actual centre de salut.
9. Agricultura
  - Conservació de camins i vigilància de les terres.
10. Festes
  - Canvi de la Junta Local de Festes.
11. Droga
  - Actuació perquè a poc a poc desaparega al poble el consum de drogues.

PREGUNTES

P: Té l'Ajuntament competències per a crear llocs de treball?

R: Amb la revisió del PGOU s'aconseguiran terrenys que proporcionaran la ubicació de noves empreses produint la creació de llocs de treball. També Esquerra Unida-Els Verds té un projecte per al riu Millars que crearia molts llocs de treball.

P: Després d'unes declaracions en premsa es va dir que Vicente Blanch s'inclina a defensar el col·lectiu de gitanos, és això cert?

R: Jo mai donaré suport als gitanos però tracte que el seu barri se sanege. Ja hi ha hagut dues oportunitats de fer-los baixar de la finca de pisos de l'avinguda de José Ortiz, i no s'han dut a terme les actuacions pertinents. No estic en contra d'ells, però tampoc a favor, encara que pense que els hem de respectar perquè són fills del poble i per això precisament també hem de fer que respecten la norma municipal.

P: Quin és el projecte d'EU per a solucionar el problema de la instal·lació de comptadors que provoca FACSA?

R: El valor total d'una instal·lació de comptadors és de 15.000 pessetes. Jo pregunte a l'Ajuntament, per què s'està cobrant tres vegades més? EU donarà llibertat a l'usuari perquè es busque qui li faci el servei.

P: Teniu algun projecte per a evitar la sequera?

R: La instal·lació de comptadors és una de les solucions per a evitar abusos d'aigua.

P: Quin projecte teniu per a la possible obertura del camí de Vora Mar?

R: En primer lloc cal fer set esculleres que van quedar sense fer per a obrir el passeig marítim. Les defenses també evitaran el taponament d'aigües a les sèquies. Un altre sistema, però més car, és canalitzar les aigües bombejant-les.

P: Quina és la vostra política mediambiental?

R: Començaríem per la depuradora i continuariem pel sanejament del riu Millars. Evitar els abocaments al riu és molt important.

P: Quin és el pla d'EU per evitar que la planta de transferències de residus sòlids es pose a Almassora?

R: Estem en total desacord. Volem que els residus vagin a Onda directament.

P: Quina opinió teniu del desviament de la C-236 que ha provocat tanta polèmica?

R: Des d'EU hem vist que hi ha un error perquè quan comencem a ampliar les zones de cases, ens trobarem en un paretó.

P: Porta EU un programa per a la dona?

R: La dona dins el col·lectiu d'EU està totalment integrada i amb molta responsabilitat va avançant.

P: Què és el que pensa fer EU perquè la participació ciutadana a Almassora siga un fet?

R: Volem que tant problemes com beneficis siguin de tots i per a tots. L'Ajuntament és el responsable directe de la participació ciutadana. Estem disposats a formar els consells pertinents.

P: Quins nous espais penseu construir per a la pràctica de l'esport i si es fomentaran altres esports a banda del futbol?

R: El foment de l'esport comença als col·legis. Després creiem que es pot oferir més del que hi ha i també millorar les instal·lacions ja existents. La piscina coberta, el circuit per a patinar i el velòdrom són projectes per a EU.

P: Quins espais d'oci teniu projectats crear per als joves a la platja d'Almassora?

R: Hem de tenir en compte totes les iniciatives que apareguen de creació d'espais d'oci a la platja. Quan parlem de la regeneració de la platja, parlem d'actuar perquè el poble no es convertisca en un poble dormitori.

P: Quin plantejament econòmic ha fet EU per a poder comprendre el seu programa electoral?

R: Les coses es fan a poc a poc. El nostre programa no és una promesa, és una cosa realitzable. No anem a pujar els impostos, anem a reduir despeses no necessàries.

P: Se senten capacitats per a governar un poble com Almassora? Estic parlant del tema de la droga.

R: Si algú ha donat la cara davant aquest problema he sigut jo. El problema és la falta de constància i la por a la responsabilitat. Hem d'actuar amb més informació i menys repressió. Hi ha vies per als drogaadictes i s'han de mostrar. Un drogaadicte no és un delinqüent.

P: El lema d'EU és «La raó de l'esquerra», quina és aqueixa raó?

R: Principalment és la defensa del ciutadà.

P: Quin projecte teniu per a la plaça de Santa Isabel?

R: Esperem que es porte a terme el pla de regeneració de la plaça. Canviarem l'estat de la plaça de forma que els xiquets la disfruten.

P: De quina manera podeu millorar les festes?

R: Les penyes són les que fan les festes i a aquestes és a qui s'ha de donar carta lliure. Però no s'ha d'endeutar l'Ajuntament ni el poble.

P: Quin projecte té EU per a ajudar a l'agricultor amb problemes com el de la tristesa?

R: Dins d'EU estem en tots els camps oberts a ajudar a qui ho necessite. Fomentarem les ajudes econòmiques des de la Conselleria

P: Com penseu fomentar la cultura?

R: En primer lloc, des de l'Ajuntament no s'ha fomentat la cultura desvinculada dels centres educatius, per tant nosaltres pensem enfocar el tema de la cultura partint d'aqueixa base: recuperació del cine-teatre Serra i creació d'associacions que representen la cultura en el poble.

- P: Com pot solucionar EU el problema de l'asfalt damunt l'asfalt en els carrers del poble?  
 R: Creiem que cada vegada que s'arregla un carrer, aquest s'hauria de posar al nivell que li correspon.  
 P: Teniu algun projecte per a la Finca del Milionari?  
 R: El nostre projecte és posar la residència per a la tercera edat i sanejar aquell lloc de drogaaddictes.  
 P: Què té previst EU per a millorar el tema de la seguretat ciutadana?  
 R: En primer lloc volem fer una revisió de tots els vehicles de manera que ningú circule pel poble sense una assegurança d'accidents.  
 P: Com pot EU ajudar a la xicoteta i mitjana empresa?  
 R: És un tema del qual els nostres diputats poden fer molt més que nosaltres. Per descomptat, a ells demanarem ajuda per a facilitar les coses al comerç del poble.  
 P: Un altre lema d'EU és «El compromís d'EU és recuperar el temps perdut», com es pot aconseguir això?  
 R: Aqueix temps perdut va des de 1983 fins ara. La primera legislatura democràtica va ser la que més coses va aconseguir, però des d'aleshores s'han deixat perdre moltes coses, com ara el riu Millars.  
 P: Quina política lingüística defensa EU-Els Verds?  
 R: Defensem la normalització de la llengua. La gent s'ha de sentir orgullosa d'aprendre el valencià i per descomptat el fomentarem des de l'ajuntament i els col·legis.  
 P: Donaria suport EU a un projecte d'un altre partit si fóra un bé per al poble o el rebutjaria perquè el presentava una altra força política?  
 R: En EU tenim per norma acceptar el que siga bo per a tots.  
 P: Quina postura prendria EU en relació amb els pactes postelectorals?  
 R: Nosaltres pactarem amb qui siga necessari per a la realització de projectes beneficiosos per al poble. Però quant a forces polítiques, pactaríem amb qui respectara el nostre projecte.

## LA VIDA RURAL A LA PLAÇA EN L'EDAT MITJANA

CONFERENCIANT: JOSÉ SÁNCHEZ ADELL. PROFESSOR EMÉRIT DE LA UNIVERSITAT JAUME I. PRESIDENT DE LA SOCIETAT CASTELLONENCA DE CULTURA

*J*OSÉ SÁNCHEZ ADELL ha sigut professor titular de Geografia i Història del Centre d'Ensenyament Mitjà i Professional de la Vall D'Uixó, des d'octubre de 1952 fins a setembre de 1958. Ha sigut catedràtic numerari d'escoles de magisteri (Escoles Universitàries del Professorat d'EGB) des del 27 d'agost de 1958 fins a la data de la seua jubilació, el 5 de juliol de 1988.

Professor encarregat de la disciplina d'Història Medieval al Col·legi Universitari de Castelló des de l'1 d'octubre de 1973 fins al 30 de setembre de 1983.

Professor dels Cursos d'Estiu per a Estrangers de la Universitat de València a Peníscola des de 1960 fins al 1972. Professor emèrit de la Universitat de València (cursos 1989-90 i 1990-91) i actualment de la Jaume I de Castelló.

Cal dir també que és acadèmic de la Reial Acadèmia de la Història, president de la Societat Castellonense de Cultura, vocal del Consell Assessor de la Biblioteca Valenciana, cronista oficial de la Ciutat de Castelló, director de la desapareguda Escola Universitària del Professorat d'EGB de Castelló.

Ha escrit més d'un centenar d'articles, destacant-hi:

«Señores de Castellón: La reina doña Leonor» «El señorío de Borriol», «El gobernador Bermúdez de Castro», «Señores de Castellón: El Conde de Trastámara», «Orígenes de la artillería en Castellón», «Colección de documentos para la historia de Castellón» en el *Butlletí de la Societat Castellonense de Cultura*.

«Dos siglos paralelos de la Historia de Castellón», text d'una conferència publicada en fulltò de Castelló el 1952 de 28 pàgines.

També té publicats llibres com ara *Catálogo de pergaminos del Archivo Municipal de Castellón*, *Guía de la provincia de Castellón*, *Didáctica de la Historia*, *Primeros años de la fábrica de cerámica de Alcora*, *Castellón*



*de la plana en la Baja Edad Media, Las tierras castellonenses, Castellón de la Plana i su provincia. El llibre de Privilegis de Castelló de la Plana...*

En l'actualitat es troba treballant com a col·laborador i coordinador en una Història de Castelló de la Plana.

Abans de començar la xarrada, la Tertúlia li fa lliurament del seu anagrama a Isabel Bovea per la tasca desinteressada realitzada en la presentació i moderació de les tertúlies polítiques. Del tema que aborda el conferenciant, hi ha informació a l'Arxiu Municipal de Castelló: podem dir que les *fontes documentals* són els llibres de *vals de la peita* (llibres cobratoris de la contribució), llibres de compres i vendes (variació en les propietats), llibres d'establiments (són ordenances municipals on queda reflectida la vida agrícola), llibres de consells (actes municipals), llibres de pergamins (privilegis)...

Per mitjà de la toponímia podem trobar noms que descriuen la classe de sòl. Els arenals, la terra grossa, la codina (tipus de terra rocosa), els eixutals, la terra dels canters. El món vegetal com canet (una partida), coscollosa, estepar, romeral, ullastres (oliveres bordes), conreu de canyamel (sucre), moscatell, oliva de canet, figueral...

Els *factors naturals* és un altre tema que figura en els arxius. Si parlem sobre la classe de sòl, distingirem la marjal, l'horta i el secà (des de la mar cap a l'interior). El nivell del terreny es pot veure que va pujant però molt saument.

Del *clima* no hi ha massa documentació per a poder fer-ne un estudi rigorós. El que sí que es pot afirmar és que al segle XIV hi va haver una climatologia adversa i al XV es va produir un canvi a clima favorable. El 1415 es parla de la introducció a Castelló de la canyamel (canya de sucre), i ja sabem que aquesta planta requereix certes temperatures específiques per a poder sobreviure.

Parlar de l'aigua ens portaria molt de temps. El tema es resumeix en la frase: «La pràctica de la irrigació és la que acaba de fixar l'home al sòl». Indubtablement és el riu Millars el que subministra aigua a aquestes terres. El 1398 eren 3.000 fanecades les que quedaven regades pel Millars; el 1485, 17.000; a principis del XVI, 21.000, i en l'actualitat, 27.000.

Després de la conquesta van arribar les cartes pobles, i cal dir que les persones tenien gran mobilitat: ens deia que va fer una llista de cognoms en sis vegades des de 1398 fins el 1759 i va traure com a conclusió que la gent es desplaçava molt. Aquells que vivien en un lloc fix, ho feien en masos, alqueries, masets i barraques.

Les condicions de treball també queden esmentades en els arxius. Així consta dels que tenen el capital, dels lloguers, batedors, jornalers i preus que queden llogats...

El repartiment de la propietat era *minifundista* en aquesta edat mitjana: hi havia terres llogades (terres a sens) i els arrendataris havien de pagar *tributs*, com els delmes, la peita, el sequiatge... El llaurador es podia defensar si era a la vegada llaurador i ramader; moltíssima gent criava porcs.

També es va parlar sobre les tècniques agrícoles i les ferramentes utilitzades, com cànecs, aixades, trills, falçs, relles, ferradures dels animals... La ferreria era la fàbrica de fer les ferramentes i també pagava un impost.

Dels conreus va parlar extensament i va dir que hi havia la garrofa, encara que va tenir més extensió al segle XVIII; les figues, les ametles, les taronges, però més d'ornamentació ja que eren amargues. L'olivera va tardar a implantar-se perquè criar-la i traure rendiment és un procés lent. El conreu més extens és la vinya perquè un llaurador pot treballar-la amb poques ferramentes i a més a més es cria ràpidament i pot obtenir beneficis a curt termini. El blat és poc cultivat, encara que en època de fam havien de menjar i no quedava més remei que plantar-ne. L'arròs va plantejar problemes sanitaris d'infeccions, encara que l'orde de Santiago, malgrat la prohibició, el cultivava.

Moltes foren les preguntes fetes al conferenciant, com quien era el paper de la dona en aquesta època (no apareix reflectida en la documentació), dels camins, del topònim Almalafa (salina), bovalar (terreny delimitat per a pasturar els bous de llaurar), de les característiques del terme (frontera, definit en el dret romà), del fem i calciners, de les confraries de tipus religiós, de la comanda de Fadrell (amb vigor en l'actualitat pel que fa al privilegi de reg), de la pesca, del castell de Fadrell (un territori i no una edificació)...

La primera fira documentada a Castelló data del 1269. Comença el dia de sant Lluç, el 18 d'octubre, i finalitza 20 dies després. A Vila-real la data és del 1274. És el 1800 quan Bermúdez de Castro concedeix llicència al mercat del dilluns a Castelló capital. El de Vila-real apareix en la carta pobla i el seu dia és el dissabte.

Les festes eren religioses. Per Pasqua acudien els músics, joglars, hi havia balls, representacions teatrals... Del 1350 data la festa del Corpus, en què tenien lloc les processons, enramades...

La convivència amb els moros i jueus era pacífica a la ciutat de Castelló, i tal vegada en el moment de la conversió al cristianisme tindrien lloc els emparellaments de tal manera que ningú pot saber del cert si pel nostre cos no corre sang moruna.

Ací finalitza una nova etapa. Nosaltres ens reunirem el 12 de juny per fer balanç de l'any i programar el següent.

Almassora, maig de 1995

## EXPOSICIÓ. ANYS I TREBALLS

*L*A TERTÚLIA DEL PORTAL, continuant la sèrie d'exposicions fotogràfiques, ja fa tres anys, té la satisfacció de presentar una altra titulada «Anys i treballs», que després d'una elaborada selecció entre centenars de fotografies, ha procurat triar les que millor puguem donar a conèixer els treballs i oficis dels nostres avantpassats.

Alguns oficis perduren fins avui en dia, encara que les eines i la mecanització actuals els donen un aspecte impensable fa uns pocs anys. Altres han desaparegut.

Hem d'agrair als autors de les fotografies que amb tanta afició i sense cap tipus de ceneixements tècnics van aconseguir unes fotos tan realistes i tan senzilles. També hem de dir que van fer art, cultura i història. Pensem que totes les fotos tenen un encant especial per la seua ingenuïtat. Els autors no pretenien transmetre cap missatge, però ben segur, ens faran recordar o bé conèixer aspectes de la nostra vida local.

Agraïm, també, als propietaris de les fotos el fet d'haver-les deixat per tal de reproduir-les i recordeu que si teniu fotos, podeu posar-vos en contacte amb els membres de LA TERTÚLIA DEL PORTAL i podran ser exposades.

Farem projecció de diapositives de les fotos la mateixa setmana de l'exposició, les quals seran comentades per alguns propietaris i per qualsevol de les persones que hi assistisquen.

Les fotografies exposades són dels següents arxius particulars: Marga Agut, Rodolfo Agut, Maruja Balaguer, Rodolfo Beltrán, Jesús Bernat, Isabel Bovea, José Burdeus, Manuel Claramonte, Vicent Clausell, Col·legi Públic Cardenal Cisneros, María Cortés, Vicent Diago, Simeón Duplá, Batiste Gómez, Ángeles Simó, Francesc Membrado, Gilberto Membrado, M. Carmen Mollá, María Monsó, José Romero, M. Carmen Santos, Sindicat de Regs.

El material fotogràfic és de Gilberto Membrado.

Organitza LA TERTÚLIA DEL PORTAL. Patrocina la Caixa Rural Sant Josep d'Almassora. Col·laboren l'Excm. Ajuntament d'Almassora, DGPL de la Conselleria d'Educació i Ciència.

L'exposició estarà oberta de l'1 al 7 de maig de 1995 al saló d'exposicions de la Caixa Rural, amb el següent horari: festius de 12 a 14 i de 19 a 21h 30' i feiners de 19 a 21 h.

BIBLIO**G**RAFIA

- AGUT, F. I SORRIBES, J. (1980): «El dret foral a Almassora», *Programa de Festes de Santa Quitèria (PFSQ)*.  
 — (1981): «Una pincelada de historia», *PFSQ*.  
 — (1982): *Un rei i un poble*, Il·lm. Ajunt. d'Almassora.  
 — (1982 a): «El naixement d'un poble», *PFSQ*.  
 — (1982 b): «Excavacions arqueològiques al Castell», *Mediterráneo* (25.05.82).  
 — (1982 c): «Otogamiento de la Carta Puebla de Almazora», *Mediterráneo* (29.12.82).  
 — (1983 a): «Almaçora la Vella», *Mediterráneo* (11.01.83).  
 — (1983 b): «Una fita senyera», *PFSQ*.  
 — (1984 a): «L'ermita de Santa Quitèria», *PFSQ*.  
 — (1984 b): «La torre d'Almassora», *PFSQ*.  
 — (1984 c): «Entorn d'una missa», *Mediterráneo* (05.12.84).  
 — (1985 a): «750 aniversari de la conquesta», *PFSQ*.  
 — (1985 b): «Coses d'Almassora», *Mediterráneo*, (17.06.85).  
 — (1986): «Almassora», *Mediterráneo*, (18.06.86).  
 — (1987 a): «La Carta Pobra: 750 anys de la seua promulgació», *PFSQ*.  
 — (1987 b): «750 anys de l'estrena de la Carta Pobra», *Mediterráneo*, (21.05.87).  
 — (1987 c): «Almassora: al bell mig de la Plana», *Castelló, Festa Plena*, estiu.  
 — (1990): «La séquia de Castelló...», *Mediterráneo*, (20.05.90).  
 — (1992): «Contribució a l'estudi del topònim Almassora», *Actes del XVIè Col·loqui General de la Societat d'Onomàstica (I)*. Castelló 1992  
 — (1993): «Guillem d'Orradre, primer senyor d'Almassora», *PFSQ*.  
 ARASA GIL, F. (1979): «Arqueologia del terme municipal de Castelló de la Plana», *Cuadernos de Prehistoria y Arqueología Castellonenses* (V. VI). Castelló de la Plana, Diputació de Castelló.  
 DIVERSOS AUTORS (1987-1991): *Burriana en su historia* (2 vol.), Borriana.  
 BATLLORI, MIQUEL I ALTRES (1989): *Història del País Valencià*, Barcelona.  
 BELTRÁN MANRIQUE, ENRIQUE (1958): *Almazora. El Mijares. Narración histórica*, Castelló de la Plana.  
 BETÍ BOFILL, MANUEL (1926): *Orígenes de Castellón. Sus primeros señores*, Castelló de la Plana, Societat Castellonenca de Cultura.  
 BOSCH GIMPERA, P.: «Las urnas del Boverot y las infiltraciones célticas en tierras levantinas», *Archivo de Prehistoria Levantina*, vol. IV  
 CLAUSELL CANTAVELLA, GERARD (1991): «Un pasado», *PFSQ*.  
 DIAGO, F. (1613): *Anales del Reino de Valencia*, València.  
 DOÑATE SEBASTIÀ, J. M. (1973-1984): *Datos para la historia de Villarreal*, (6 vol.), Anubar.  
 — (1984): «De una Almazora romana», *PFSQ*.  
 DURÁN GUDIOL, A. (1986): *El hospital de Somport entre Aragón y Bearn*, Saragossa.  
 ESCOLANO, G. (1611): *Décadas de la historia de la Insigne y Coronada ciudad y Reyno de Valencia*, València.  
 ESTEVE GÁLVEZ, F. (1969): «El abrigo rupestre del assud de Almazora y su yacimiento arqueológico», *Archivo de Prehistoria Levantina* (V. XII).  
 FERNÁNDEZ IZQUIERDO, Á. (1980): «Estudio de los restos arqueológicos submarinos en las costas de Castellón», *Cuadernos de Prehistoria y Arqueología Castellonenses* (V. 7). Castelló de la Plana. Diputació Provincial.  
 — (1982): «El yac... : Estudio de las marcas en mort. romanos», *VI Congreso de Arqueología Submarina*, Cartagena.  
 — (1985): «El yacimiento submarino de Ben-Afelí», *Cuadernos de Prehistoria y Arqueología Castellonenses* (V. 11). Castelló de la Plana. Diputació de Castelló.  
 FORCADA MARTÍ, V. (1982): *El castell de Fadrell*, Castelló de la Plana.

- GARCIA, HONORI: «Del "Castelló de Burriana" al Castelló de la Plana», *BS CC* (T. xxviii)
- GARCÍA EDO, VICENTE (1994): *Derechos históricos de los pueblos de la Plana a las aguas del río Mijares*. Castelló de la Plana.
- GIMENO MICHAVILA, V. (1926): *Del Castellón viejo*. Castelló de la Plana.
- GUICHARD, P I MESADO, N. (1976): *Un menut poble del País Valencià durant l'època musulmana*. Borriana.
- JAUME I (1982): *Crònica o llibre dels feits*. Barcelona.
- LALANA, F. (1989): *Historia de el Monasterio de Sancta Christina de Summo Portu*. Saragossa.
- MIRALLES MESEGUER, F. (1902): *Guía del obispado de Tortosa*. Tortosa.
- MOROTE, J. G. (1979): «El trazado de la Vía Auguasta desde Tarracone...», *Saguntum*, 14. València.
- MUNDINA VILALLAVE, B. (1873): *Historia geográfica y estadística de la provincia de Castellón*, Castelló de la Plana.
- OLÀRIA, CARMÉ (1990-1991): «Covacho de enterramiento colectivo en el río Millars», *Cuadernos de Prehistoria y Arqueología Castellonenses* (V. 15), Castelló de la Plana. Diputació de Castelló.
- ORIA, ENRIQUE (1974): «Carta Pobla d'Almassora», *PFSQ*.
- PONS GÓMEZ, VICENTA I. (1991): *Almassora en las visitas pastorales*, Almassora.
- RAMÓN DE MARÍA, P.: «Ganado por P. Cornel el lugar de Almazora...», *BSCC* (T. xv)
- «Carta pobla.de Almazora», *BSCC* (T. xv)
- «Fadrell, Almazora y Castellón para la catedral de Tortosa», *BSCC* (T. xvi)
- «Un hospital y dos puentes», *BSCC* (T. xvii)
- (1935): *El Repartiment de Burriana y Villarreal*, València.
- RAMOS BARCELÓ, J. (1982): «El yacimiento submarino de Ben-Afelí: Estudio del material metálico», *VI Congreso de Arqueología Submarina*, Cartagena.
- SÁNCHEZ ADELL, J.: «El señorío de Castellón», *BSCC* (T. XLIX).
- (1982): *Castellón de la Plana en la baja Edad Media*, Castelló de la Plana.
- SÁNCHEZ GOZALBO, Á. (1962): «Orígenes de Almazora», *PFSQ*.
- SANCHIS G., M. I TERRADELL, M. (1975): *Història del País Valencià*, Barcelona.
- SENET, J. J. (1923): «Del riu Cènia al Millars. La via romana», *Anuari de l'IEC*, Barcelona.
- TRAYER, VICENTE (1958): *Antigüedades de Castellón*. Castelló de la Plana.
- WAGNER, J. (1982): «El yacimiento submarino de Ben-Afelí: Estudio del material anfórico», *VI Congreso de Arqueología Submarina*, Cartagena.

ÍNDEX

Pròleg .....	3
Introducció .....	5
Història d'Almassora. JOSEP SORRIBES I FRANCESC AGUT. Octubre de 1991 .....	7
Problemàtica del medi ambient a la nostra localitat. MANUEL CLARAMONTE. Desembre de 1991 .....	12
L'energia i el medi ambient. VICENT CASANOVA. Gener de 1992 .....	13
L'agricultura. JOSÉ MARCO. Febrer de 1992 .....	16
Orígens de la comercialització de la taronja. RAFAEL RIBÉS. Febrer de 1992 .....	17
Les assegurances generals. ALEJANDRO DOMÍNGUEZ. Març de 1992 .....	18
Agricultura biològica. JOSEP BARRACHINA. Març de 1992 .....	19
Almassora en les visites pastorals dels segles XV al XIX. VICENTA ISABEL PONS. Abril de 1992 .....	20
Les anomalies climàtiques de la Mediterrània i l'efecte hivernacle. JOSÉ QUEREDA. Maig de 1992 .....	23
Tertúlia taurina sobre Juan Belmonte García. JOSÉ MARÍA PERALES. Maig de 1992 .....	24
L'austeritat i la transició a l'Ajuntament d'Almassora. V. CLARAMONTE I M. CLARAMONTE. Juny de 1992 ..	25
Almassora en la postguerra. Cròniques i records. JOSÉ GALÍ. Octubre de 1992 .....	27
Ceràmica. Porcelanosa. JOSÉ SORIANO. Octubre de 1992 .....	28
Indústria ceràmica (passat, present i perspectives de futur). MANUEL GONZÁLEZ. Novembre de 1992 .....	29
València, l'últim reducte de l'Islam a Espanya. ÁLVARO MACHORDOM. Novembre de 1992 .....	30
Carretera N-340, desviament? JORDI TÀRREGA. Novembre de 1992 .....	31
Normes de Castelló i normalització lingüística. FRANCESC PÉREZ. Desembre de 1992 .....	32
El comerç local. J. ALBELLA, J. MEMBRADO, J. MONTILLA, R. PERALES I P. PORTOLÉS. Desembre de 1992 ..	33
Castelló i el naixement del metre. DANIEL GOZALBO. Gener de 1993 .....	34
L'esport a debat: organització i gestió. JOAN VIOLETA. Gener de 1993 .....	36
La guerra a Bòsnia. HIGINIO LÓPEZ I GRUP DE BOSNIANS REFUGIATS A SANTA QUITÈRIA. Febrer de 1993 .....	37
Exposició de dibuixos: Almassora ajuda el poble de Bòsnia .....	39
Els problemes fiscals del llaurador. ERNESTO HERRERO. Febrer de 1993 .....	40
L'Església: 32 anys d'història local. MOSSÈN MANUEL GRANELL. Març de 1993 .....	41
Homeopatia. Què és? Medicina de la persona. JOSÉ L. VILLANOVA. Març de 1993 .....	42



Turisme i mediambient a les terres valencianes. DIEGO LÓPEZ. Abril de 1993 .....	43
Exposició: Fotos urbanes. Ahir i hui d'Almassora. Maig de 1993 .....	45
La problemàtica del sector de l'automòbil. MARTIRIÁN MARTÍN. Maig de 1993 .....	46
Sàhara, aquest poble oblidat. JOSÉ MORERA, M <sup>a</sup> ÁNGELES ALCANTUD I ENRIQUE SALOM. Maig de 1993 .....	47
El patrimoni almassorí. GERARD CLAUSELL. Juny de 1993 .....	48
Cooperativisme i banca. JORGE MALLOL. Octubre de 1993 .....	49
Polícia i societat: L'Almassora d'avui. ROBERTO VERDOY. Novembre de 1993 .....	50
El bou de toreig. ALFREDO MULET. Novembre de 1993 .....	51
La música andalusa. ANTONIO S. PÉREZ. Desembre de 1993 .....	52
Espeleologia. JOSEP L. VICIANO I DAVID IGUAL. Desembre de 1993 .....	54
Servei militar: objecció de consciència. Insubmissió. ARTURO GIMENO. Gener de 1994 .....	55
Món submarí. M. FERRER, Á. FERNÁNDEZ I F. MARTÍN. Gener de 1994 .....	57
El GATT: Una perspectiva històrica. ENRIC MORELLÀ. Febrer de 1994 .....	59
Addiccions: Projecte Amigó. ENRIQUE TORTAJADA. Febrer de 1994 .....	60
París-Dakar-París: L'aventura de les motos. ANTONIO BOLUDA. Març de 1994 .....	61
El port de Castelló. Les platges d'Almassora. JOSÉ L. SÁNCHEZ. Març de 1994 .....	62
Fractals i caos. CRISTÓBAL SÁNCHEZ-RUBIO. Març de 1994 .....	64
Coses del poble. VICENT IBÁÑEZ I ENRIC NAVARRO. Abril de 1994 .....	65
Exposició: Fotos antigues. 50 anys... no són res. Maig de 1994 .....	66
L'estat del benestar. SANTIAGO VILANOVA. Maig de 1994 .....	67
El vèrtex de l'infinit. MANUEL A. CORTÉS. Maig de 1994 .....	68
Les aigües del Millars. VICENT SERRA. Juny de 1994 .....	69
La tristesa dels cítrics. JOSÉ AMORÓS. Octubre de 1994 .....	70
L'home i les tradicions. HENRI BOUCHÉ. Novembre de 1994 .....	71
El trànsit: Problemes i burocràcia. A. BERNAT, R. CLARAMONTE I J. SALVADOR. Novembre de 1994 .....	73
L'Almassora de la Baixa Edat Mitjana. JOSEP SORRIBES I FRANCESC AGUT. Novembre de 1994 .....	74
La menopausa. JOSÉ A. APARICI. Desembre de 1994 .....	78
Exposició. Juguets antics. Desembre de 1994 .....	79
Els Templers en la història de l'Alt Maestrat. FIDEL A. PUIG. Gener de 1995 .....	79

En quin dia estem? Història social del calendari. DANIEL GOZALBO. Gener de 1995 .....	81
El Teatre Serra, passat, present i futur. MOSSÈN J. MIRALLES, J. SORRIBES I F. AGUT. Febrer de 1995 .....	82
Les herències. JUDITH NOGUEROLES. Febrer de 1995 .....	87
Utilització d'aigües residuals per a regs de cítrics. IGNACIO MORELL. Febrer de 1995 .....	88
Malalties de la pròstata. VICENTE CABRERA. Març de 1995 .....	89
Investigació marina a Torre de la Sal. JESÚS RAMOS. Març de 1995 .....	90
Coses del poble (2). JOSÉ BURDEUS I ENRIC NAVARRO. Maig de 1995 .....	91
Tertúlies polítiques. V. VILAR, J. M. PONS, E. MANYANÓS, J. M. ALBELLA I V. BLANCH. Maig de 1995 .....	92
La vida rural a la Plana en la Edat Mitjana. JOSÉ SÁNCHEZ. Maig de 1995 .....	106
Exposició. Anys i treballs. Maig de 1995 .....	108
Bibliografia .....	109
Índex .....	111

*La Fertilitat del Portal s'acabà d'imprimir a Almassora  
el dia 3 de febrer de 1996, festivitat  
de Sant Blai, màrtir i metge;  
bisbe de Sebaste  
(Armènia)*

†

*Laus Deo*



UNIVERSITAT  
JAUME I



**CAIXA RURAL ALMASSORA**

CAIXA RURAL SANT JOSEP D'ALMASSORA, S. COOP. DE CRÈDIT V.

I.S.B.N.: 84-8021-072-9



9 788480 210720